

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรม
ในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ

คณะผู้วิจัย

1. อาจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมา	หัวหน้าโครงการ
2. พระศรีปริยัติธาดา	ผู้ร่วมวิจัย
3. พระครูปริยัติปัญญาโสภณ	ผู้ร่วมวิจัย
4. อาจารย์สมาพร มั่งคั่ง	ผู้ร่วมวิจัย
5. อาจารย์ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์	ผู้ร่วมวิจัย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ตุลาคม 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาหลักการสำคัญของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน 2) เพื่อเสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการจากงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3) เพื่อพัฒนาระบบและกลไกการหนุนเสริมการทำงานของพื้นที่ในการค้นหารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ 4) เพื่อสังเคราะห์ความรู้รูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ พื้นที่ทำวิจัย 4 โครงการย่อย ภายใต้ชุดโครงการ ได้แก่ 1) การใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุทธสมบุรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ 2) บทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ 3) การปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ และ 4) การปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาน้ำเสียในครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ขั้นเตรียมการ 1) ศึกษาวิเคราะห์เอกสาร 2) ประชุมทำความเข้าใจสัญญา ทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์และกระบวนการในการดำเนินงานพร้อมทั้งบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน ระยะที่ 2 ขั้นปฏิบัติการหนุนเสริมการดำเนินงานของโครงการวิจัยย่อย 1) อบรมเรื่องการแตกกรอบโจทย์วิจัย และฝึกพัฒนาทักษะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2) ประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างโครงการ และติดตามสนับสนุนโครงการย่อยในพื้นที่ 4 โครงการ 3) ฝึกอบรมการเก็บข้อมูลและทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล 4) จัดประชุมปฏิบัติการเขียนรายงานความก้าวหน้า 5) เวทีนำเสนอรายงานและพิจารณารายงานความก้าวหน้า และระยะที่ 3 ขั้นสรุปผล/บทเรียน 1) ประชุมสรุปบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้โครงการวิจัยย่อยภายใต้ชุดโครงการ 2) อบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการย่อย 4 โครงการ 3) ติดตามประเมินงานโครงการในพื้นที่ 4 โครงการ 4) จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ชุดโครงการและเผยแพร่ต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลการถอดบทเรียนจากกิจกรรม การประชุม อบรมสัมมนา การสังเกต แบบบันทึกข้อมูล การบันทึกเสียง บันทึกภาพ และบันทึกวิดีโอ โดยวิธีการพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า

1. หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการกระบวนการพัฒนาชุมชน ทั้ง 4 โครงการ ได้แก่ 1) อปริหานิยธรรม 7 และ 2) หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี
2. เสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นและสังเคราะห์รูปแบบให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะการแก้ไขปัญหาด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา นักวิจัยชุมชนรวมทั้งคณาจารย์มีการเรียนรู้และแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น ทาทางออกร่วมกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนและช่วยกันวิเคราะห์หาหลักธรรมที่เหมาะสมในแต่ละปัญหาของพื้นที่มาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจหรือเป็นตัวกำกับในการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะลดปัญหาต่างๆ ที่เผชิญอยู่ให้ลดน้อยลงทั้งหมดไปในที่สุด ทั้ง 4 โครงการนักวิจัยได้นำความรู้ที่ได้มาปฏิบัติตามขั้นตอนวิธีการที่ได้เรียนรู้มาจาก

งานวิจัย ปฏิบัติจนเกิดความเคยชินหรือมีทักษะในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จะเห็นได้จากการที่ 4 โครงการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้แล้วก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน ส่งผลให้สังคมมีแต่ความสงบสุข ไม่วุ่นวาย ทุกคนเคารพสิทธิ ให้ความเอื้อเฟื้อ ดูแลรักษา สภาพแวดล้อม เป็นสังคม ชุมชนที่น่าอยู่สืบไป

3. หลักธรรมที่ 4 โครงการนำมาใช้แก้ปัญหา ได้แก่ 1) โภคอาทิยะ 5 2) ศีล 5 3) สังคหวัตถุ 4 และ 4) พรหมวิหาร 4

4. พัฒนาระบบและกลไกการหนุนเสริมการทำงานของพื้นที่ในการค้นหารูปแบบ การแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ การดำเนินการ เริ่มต้นเพียงต้องการให้องค์กรอันหมายถึงวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์และคณาจารย์ได้มีผลงานวิจัยในการ ประกันคุณภาพการศึกษาให้ผ่านเกณฑ์ ระยะพัฒนาที่วิจัยและการติดตามงานยอมรับว่าคณะผู้วิจัย ชาติประสบการณ์ในการทำงานวิจัยแบบชุดโครงการเป็นอย่างมากแม้ว่าจะได้รับการพัฒนาเพิ่ม ความรู้จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

5. เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนทั้ง 4 โครงการย่อยไปในทางที่ดีขึ้น ด้านความรู้ ความตระหนัก ทักษะในการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่คนในชุมชนนำมาปรับใช้ในการ แก้ปัญหา

คำสำคัญ : หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ชุมชนท้องถิ่น

คำนำ

การศึกษาวิจัยการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาหลักการสำคัญของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน 2) เพื่อเสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการจากงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3) เพื่อพัฒนาระบบและกลไกการหนุนเสริมการทำงานของพื้นที่ในการค้นหารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ 4) เพื่อสังเคราะห์ความรู้รูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการโดยมีการดำเนินการผ่านกระบวนการสร้างการเรียนรู้ของบุคลากรในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ชุมชน และท้องถิ่นในอำเภอกระสัง อำเภอหนองกี่ และอำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผ่านกระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory Action Research) อันมีการดำเนินงานผ่านขั้นตอน และกิจกรรมในระยะต่าง ๆ คือ ระยะที่ 1 ขั้นเตรียมการ ระยะที่ 2 ขั้นปฏิบัติการหนุนเสริมการดำเนินงานของโครงการวิจัยย่อย ระยะที่ 3 ขั้นสรุปผล/บทเรียน ซึ่งผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินโครงการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ จะทำให้เกิด 1) ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้โดยการนำหลักธรรมปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2) ชุมชนสามารถคิดและวิเคราะห์หลักการสำคัญของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาบูรณาการเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชนต่อไป 3) เกิดนักวิจัยชาวบ้านที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างเป็นระบบภายใต้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างน้อย 4 โครงการ 4) เกิดการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยอย่างน้อย 4 เรื่อง

โครงการการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ในการสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และภายใต้การสนับสนุน ผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยากร การดำเนินงานของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คณะผู้วิจัย
ตุลาคม 2560

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก-ข
คำนำ	ค
สารบัญ	ง-ฉ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.4 พื้นที่การศึกษา	3
1.5 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	4
1.6 ระยะเวลาในการวิจัย	4
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.8 นิยามศัพท์วิจัย	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา	6
2.2 แนวคิดการบูรณาการ	10
2.3 ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน	13
2.4 แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	17
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	29
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	
3.1 ขอบเขตของการศึกษา	39
3.2 ขอบเขตเนื้อหา	39
3.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย/พื้นที่วิจัย	39
3.4 ขอบเขตระยะเวลา	40
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	40
3.6 ขั้นตอนการศึกษา	40
เวทีที่ 1 แนะนำงานวิจัยสู่ชุมชน	41
กิจกรรมการทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชนทั้ง 4 ชุมชน	42
เวทีที่ 2 พิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัย	44
ประชุมทำความเข้าใจสัญญา ทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์และกระบวนการใน	
การดำเนินงานพร้อมทั้งบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน	45
เวทีที่ 3 ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและชี้แจงโครงการ	47
เวทีที่ 4 เวทีอบรมการแตกกรอบโจทย์วิจัยและฝึกทักษะนักวิจัย	49

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เวทีที่ 5 เวทีประชุมติดตามโครงการวิจัยย่อยทั้ง 4 โครงการ	53
เวทีที่ 6 การออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูล	55
เวทีที่ 7 เวทีฝึกทักษะการเขียนรายงานความก้าวหน้าและการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางวิถิพุทธ	57
เวทีที่ 8 อบรมรายงานการเงิน การบัญชีโครงการ	60
เวทีที่ 9 พิจารณารายงานความก้าวหน้า	62
ระยะที่ 3 ขั้นสรุปผล/บทเรียน	
กิจกรรมที่ 1 ประชุมสรุปบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้โครงการวิจัยย่อยภายใต้ชุดโครงการ	65
กิจกรรมที่ 2 อบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการย่อย	73
กิจกรรมที่ 3 ติดตามประเมินงานโครงการในพื้นที่ 4 โครงการ	82
บทที่ 4 ผลการศึกษา	
4.1 ข้อมูลพื้นฐานและประวัติความเป็นมาของจังหวัดบุรีรัมย์	85
4.2 หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน	89
4.3 เสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นและสังเคราะห์รูปแบบให้เกิดการพัฒนาความรู้ทักษะการแก้ไขปัญหาด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา	94
4.4 หลักธรรมที่ 4 โครงการนำมาใช้แก้ปัญหา	100
4.5 พัฒนาระบบและกลไกการหนุนเสริมการทำงานของพื้นที่ในการค้นหารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ	106
4.6 การเผยแพร่/การใช้ประโยชน์จากโครงการฯ	117
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	
5.1 วัตถุประสงค์การวิจัย	121
5.2 สรุปผลการวิจัย	121
5.3 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น/คุณค่าที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย	127
5.4 ปัญหาอุปสรรค	131
5.5 บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการวิจัย	132
5.6 ข้อเสนอแนะ	133
บรรณานุกรม	134

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 2.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	38
ภาพที่ 3.1	นักวิจัยเข้าการประชุมเพื่อหารือแนวทางการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และชี้แจง	40
ภาพที่ 3.2	เวทีแนะนำงานวิจัยสู่ชุมชน ณ วัดป่าสุขสมบูรณ์	41
ภาพที่ 3.3	การทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชนสายยาว	42
ภาพที่ 3.4	การทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชน ตำบลบุกระสัง อ.หนองกี่	42
ภาพที่ 3.5	การทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชน ตำบลชุมแสง	43
ภาพที่ 3.6	การทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชน วัดป่าสุขสมบูรณ์	43
ภาพที่ 3.7-3.8	เวทีข้อเสนอหัวข้องานวิจัย ห้อง 224 อาคารเรียนรวมเทคโนโลยี	44
ภาพที่ 3.9	ประชุมทำความเข้าใจสัญญา ทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์และกระบวนการในการ ดำเนินงานพร้อมทั้งบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน	47
ภาพที่ 3.10-12	ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและชี้แจงโครงการ	48
ภาพที่ 3.13	องค์ประกอบด้านทรัพยากร	50
ภาพที่ 3.14	องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ	50
ภาพที่ 3.15	องค์ประกอบด้านสังคม	51
ภาพที่ 3.16	องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมประเพณี	51
ภาพที่ 3.17	องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ เรื่องรายได้	52
ภาพที่ 3.18	องค์ประกอบด้านสุขภาพ	52
ภาพที่ 3.19-22	ติดตาม สนับสนุน ร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่ทั้ง 4 โครงการ	53-54
ภาพที่ 3.23-25	เวทีการออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูลให้ 4 โครงการ	56
ภาพที่ 3.26-28	เวทีฝึกทักษะการเขียนรายงานความก้าวหน้าและการวิเคราะห์ข้อมูล	58-59
ภาพที่ 3.29-31	เวทีอบรมรายงานการเงิน การบัญชีโครงการ	60-61
ภาพที่ 3.32-33	เวทีพิจารณารายงานความก้าวหน้า	64
ภาพที่ 3.34-36	สรุปบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้	72
ภาพที่ 3.37 -38	อบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการย่อย 4 โครงการ	81
ภาพที่ 3.39-41	ติดตามประเมินงาน 4 โครงการในพื้นที่	83

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ 4.1	แผนที่จังหวัดบุรีรัมย์	87
ภาพที่ 4.2	การประชุมเพื่อหารือแนวทางการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	111
ภาพที่ 4.3-4.8	จัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงานวิจัยในงานรับเสด็จสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	118-119

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยนั้นเป็นสังคมหนึ่งที่ยอมรับพระพุทธศาสนา และได้รับการหล่อหลอมจากหลักธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังคมโลกเปิดกว้างขึ้นทั้งในด้านสื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่นำพาให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมไทยต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติในหลายๆ ด้าน ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่จะสามารถนำหลักการสำคัญที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาแบบองค์รวมเพื่อจะให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างครบวงจร อันจะส่งผลดีกับการแก้ไขปัญหาวิกฤติต่างๆ ของสังคมไทยต่อไป

วิกฤติต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนโยงใยถึงกันเป็นลูกโซ่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เมื่อเกิดวิกฤติในด้านใดด้านหนึ่งของสังคม นั่นก็หมายความว่า ผลพวงจากวิกฤตินั้นย่อมกระทบต่อระบบในสังคมนั้นด้วย เช่น บ้านเมืองปัจจุบันเกิดภาวะวิกฤติ เป็นเพราะผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจทรุดตัว นักการเมือง บุคคลในสังคมหวังที่จะกอบโกยผลประโยชน์เป็นส่วนตัวมากขึ้น ประชาชนอดอยากมากขึ้น เป็นหนี้เป็นสินมากขึ้น จึงเกิดภาวะวิกฤติทางสังคม เมื่อคนในสังคมมีความต้องการและเห็นแก่ตัวมากขึ้น สภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเราก็มักเสื่อมโทรมลงไปเพราะไม่มีคนเอาใจใส่ดูแลจนเกิดวิกฤติทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะดิน น้ำ ป่า ดังนั้นการพิจารณาเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงลักษณะของชีวิตและสังคมที่ถูกต้องโดยเฉพาะลักษณะที่เป็นปัญหาสาเหตุของปัญหาความเป็นไปได้ของการแก้ไขปัญหาและแนวทางของการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายอย่างไม่มีปัญหาด้วยความเข้าใจทุกชั้นตอน ในหลักพุทธธรรมจะต้องเป็นความเข้าใจที่มาจากการพิจารณาไตร่ตรอง ตลอดจนการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง มิใช่จากความเชื่อในธรรมเนียมที่มีมาแต่โบราณ เชื่อในตำรา เชื่อในบุคคล เชื่อเพราะนึกคาดเดา หรือเพราะเห็นว่าตรงกับความเชื่อเก่าของตน เป็นต้น การที่หลักพุทธธรรมเน้นการสร้างใจเป็นพื้นฐานตั้งแต่ตอนต้นนั้นก่อให้เกิดผลดีหลายประการ คือ ทำให้คนดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะหรือความเป็นจริงไม่หลงมกมาย การที่ต้องเรียนรู้และทดลองปฏิบัติด้วยตนเองจะทำให้คนรู้จักการพึ่งพาตนเอง เพราะพุทธเจ้าก็ทรงย้ำว่า “อตฺตาหิ อตฺตโน นาโถ” ตนนั้นแลเป็นที่พึ่งแห่งตน ความเข้าใจนี้จะป็นรากฐานแห่งศรัทธาที่มั่นคง คือมีความเชื่อมั่นและความชัดเจนถึงแนวทางการพัฒนาตนเอง และสังคมไปสู่ชีวิตที่ลดละความทุกข์ ศรัทธาที่มั่นคงนี้จะก่อให้เกิดความวิริยะอุตสาหะที่จะพัฒนาไปให้ถึงเป้าหมายอย่างไม่มีย่อท้อมีความปิติในการพัฒนา ฉะนั้น จึงทำให้คนในสังคมเป็นคนพากเพียรทำดี มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาความดีงามทั้งแก่ตนและสังคมส่วนรวม อย่างไรก็ตามแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมนั้น เน้นความเป็นอยู่ที่เป็นสุขกับความเรียบง่าย สอดคล้องสัมพันธ์กับธรรมชาติ ชื่อนี้จะนำคนให้การดำรงอยู่อย่างประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกินเหตุ ทั้งไม่ทำลายธรรมชาติ เพื่อสนองความเห็นแก่ตัวและความอยากในทางวัตถุ ดังนั้น หลักพุทธธรรมยังเน้นถึงการดำรงชีวิตที่สงบ น้อมนำให้เกิดความใฝ่ในสันติ และหลักธรรมสอนให้คนรู้จักเผื่อแผ่ความรัก

ดังเช่นชุมชนทั้ง 4 พื้นที่ที่เป็นพื้นที่การศึกษาที่มีสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากผลกระทบของวิกฤติของสังคมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งหากเราแยกประเด็นปัญหาในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ออกเป็นกลุ่มจะทำให้เรามองเห็นปัญหาได้ ดังนี้ ปัญหาด้านการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรในพื้นที่ป่าและการบริหารจัดการน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งพื้นที่ที่เกิดปัญหาและเกิดปรากฏการณ์ที่ชัดเจน คือ พื้นที่ป่าชุมชนชุมแสง ตำบลชุมแสง อำเภอกระสังที่พบปัญหาความเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่าที่เป็นความมั่นคงทางด้านอาหารของคนทั้งใน และนอกชุมชนที่ได้พึ่งพิงและพึ่งพาในการหาอยู่หากินและมีรายได้จากผืนป่าชุมชนแห่งนี้มานาน วันหนึ่งที่ใช้ประโยชน์มีมากเกินไปจนส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนชายขอบผืนป่ามาจนถึงปัจจุบัน และสำหรับประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเรื่องของป่าแล้วก็ยังมีประเด็นการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์เป็นพื้นที่เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำอย่างรุนแรงโดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้งของทุกปี ผู้นำชุมชน หน่วยงานต่างร่วมมือกันหาแนวทางในการแก้ไขมาโดยตลอด เช่น การขุดเจาะแหล่งน้ำเพิ่มเติมก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งทุกปีความขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคได้ส่งผลกระทบต่อรายได้ของประชาชนหรือจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการซื้อน้ำเพื่อการดื่มกินเพิ่มขึ้น จนเกิดปัญหาการแย่งน้ำโดยเฉพาะในภาคการเกษตรที่มีความจำเป็นต้องใช้น้ำเป็นปัจจัยสำคัญต่อกระบวนการผลิต เป็นต้น

นอกจากประเด็นปัญหาเรื่องของป่าและน้ำแล้ว ปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชนก็เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยเฉพาะการก่อกวนหนี้สินที่เกิดจากปัจจัยหลายด้าน เช่น ค่าครองชีพที่สูงขึ้น ค่าเล่าเรียนของบุตรหลานหรือค่าใช้จ่ายอันเกิดจากความโลภ และอบายมุข เช่น หนี้สินที่เกิดจากความอยากมีอยากได้ หนี้สินที่เกิดจากการเล่นการพนัน การกู้ยืม และการท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดหนี้สินส่วนตัว แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานท้องถิ่นหรือแม้กระทั่งคนในชุมชนเองได้ร่วมกันค้นหาทางออก แต่ปัญหานี้หนี้สินก็ยังกลายเป็นปัญหาสำคัญที่ยังดำรงอยู่ในพื้นที่ต่อไป นอกจากนี้ ประเด็นปัญหาด้านสุขภาพเป็นประเด็นที่ชุมชนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ได้ประสบ คือ พื้นที่ตำบลสองชั้นมีภูมิปัญญาด้านการบำบัดรักษาโรคด้วยวิธีการตอกเส้น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดกันมายาวนานโดยมีพระสงฆ์ในพื้นที่เป็นผู้นำหลักในการสืบทอด ถ่ายทอด เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่เข้าบำบัดรักษา แต่สิ่งที่พบ คือ ชุมชนขาดการยอมรับมักเป็นทางเลือกสุดท้ายของการดูแลรักษาชีวิต ดังนั้นชุมชนในพื้นที่และคณะพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณจึงต้องร่วมกันหาทางออกต่อไป ถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยจะต้องนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยอาศัยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือค้นหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นใน 4 พื้นที่ต่อไป

จากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมและชุมชนที่ผ่านมา ถือว่าเป็นบทเรียนอันล้ำค่าที่ชาวไทยทุกคน ควรทำความเข้าใจ เพื่อสืบเสาะหาสาเหตุแห่งปัญหานั้นๆ แล้วดำเนินการหาวิธีแก้ไขปัญหา ตามหลักอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค โดยมุ่งแก้ปัญหาที่สาเหตุแห่งทุกข์ ได้แก่ ตัณหา กล่าวคือ ความทะยานอยากหรือความต้องการที่ไม่รู้จักพอของมนุษย์ เพราะหากบรรเทาหรือหยุดอำนาจของตัณหาภายในบุคคลเสียได้ก็สามารถแก้ไขปัญหามวลของมนุษย์ได้ ซึ่งจำเป็นต้องใช้มรรควิธี คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นแนวคิดเศรษฐกิจที่อยู่บน

ฐานความรู้และคุณธรรมตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ และการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ สิ่งสำคัญที่สุด คือ การนำเอาหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตในปัจจุบันควบคู่กับการสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนใน 4 พื้นที่

การพัฒนารูปแบบและกระบวนการการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยวิธีพุทธที่อาศัยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และขับเคลื่อนกิจกรรมโดยชุมชนเป็นหลัก อีกทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่การเรียนรู้อย่างบูรณาการผ่านการใช้หลักธรรมคำสอนบูรณาการร่วมกับศาสตร์ทางสังคมเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนโครงการวิจัย อันจะส่งผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจและร่วมกันพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของตนเอง อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนสืบไป

1.2 คำถามการวิจัย

การพัฒนาแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาหลักการสำคัญของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน

1.3.2 เพื่อเสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการจากงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1.3.3 เพื่อพัฒนาระบบและกลไกการหนุนเสริมการทำงานของพื้นที่ในการค้นหารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ

1.3.4 เพื่อสังเคราะห์ความรู้รูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการจากฐานงานวิจัยในพื้นที่

1.4 พื้นที่การศึกษา ภายใต้ชุดโครงการ 4 โครงการย่อย ได้แก่

1. การใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการดอกลิ้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์

2. บทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

3. การปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์

4. การปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหานี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์

1.5 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ขั้นเตรียมการ

1. ศึกษาวิเคราะห์เอกสาร
2. ประชุมทำความเข้าใจสัญญา ทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์และกระบวนการในการดำเนินงานพร้อมทั้งบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน

ขั้นปฏิบัติการหนุนเสริมการดำเนินงานของโครงการวิจัยย่อย

1. อบรมเรื่องการแตกกรอบโจทย์วิจัยและฝึกพัฒนาทักษะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. ประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างโครงการ และติดตามสนับสนุนโครงการย่อยในพื้นที่ 4 โครงการ

3. ฝึกอบรมการเก็บข้อมูลและทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล
4. จัดประชุมปฏิบัติการเขียนรายงานความก้าวหน้า
5. เวทีนำเสนอรายงานและพิจารณารายงานความก้าวหน้า

ขั้นสรุปผล/บทเรียน

1. ประชุมสรุปบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้โครงการวิจัยย่อยภายใต้ชุดโครงการ
2. ประชุมสรุปบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้ของชุดโครงการ
3. เวทีนำเสนอผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
4. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ชุดโครงการและเผยแพร่ต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.6 ระยะเวลาในการวิจัย

ดำเนินงานวิจัยตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2558 ถึง 30 ตุลาคม 2560 (รวม 2 ปี)

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงวิจัย

1. ได้ข้อมูลบริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหาแนวทางการแก้ไขและทิศทางการพัฒนาทั้ง 4 พื้นที่
2. ได้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม
3. ได้รูปแบบที่ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการแก้ไขของชุมชนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

ผลเชิงพัฒนา

1. ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้โดยการนำหลักธรรมปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
2. ชุมชนสามารถคิดและวิเคราะห์หลักการสำคัญของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาบูรณาการเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชนต่อไป

3. เกิดนักวิจัยไต้หวันที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างเป็นระบบภายใต้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างน้อย 4 โครงการ

4. เกิดการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยอย่างน้อย 4 เรื่อง

1.8 นิยามศัพท์วิจัย

การพัฒนา (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือวิถีการปฏิบัติของคน ในชุมชนทั้ง 4 โครงการย่อย ในประเด็นปัญหาที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ มีปัจจัยและสภาพแวดล้อม ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนทัศน์การดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตต่างกันเป็นการตั้งเป้าหมายหรือวิถีการเปลี่ยนแปลงที่ได้ วางแผนไว้ชัดเจนล่วงหน้าโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งเป้าหมายที่ตั้งไว้ มุ่งที่จะแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้หลุดพ้นจากสิ่งที่ประสบอยู่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข

รูปแบบ (Model) หมายถึง แบบอย่างหรือตัวอย่างหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ใช้เป็น แนวทางนำไปปฏิบัติของคนในชุมชน 4 โครงการ เพื่อแก้ปัญหาในชุมชนวัด กรณีป่าสุขสมบูรณ์ ตำบล สองชั้น อำเภอกระสังนำไปใช้เกี่ยวกับการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีการตอกเส้น ชุมชนสายยาว ตำบลลุง เหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์นำไปใช้ในการแก้ปัญหาเรื่องน้ำแล้ง ส่วนชุมชนตำบลชุมแสง อำเภอกระสัง นำไปใช้แก้ปัญหาเกี่ยวกับป่าชุมชนที่เป็นแหล่งอาหาร และบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุ กระสัง อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ นำไปใช้ในการแก้ปัญหาเรื่องหนี้สินในชุมชน

การแก้ไขปัญหา หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้ ทักษะ และการดำเนินการจาก งานวิจัยโดยนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนใน ชุมชนทั้ง 4 โครงการ ให้เกิดผลในทางปฏิบัติและสามารถแก้ไขปัญหาในแต่ละประเด็นได้อย่างเป็น ระบบและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง หมู่บ้าน ชุมชนหรือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็กที่ อาศัยเป็นสถาบันทางสังคมฐานล่างที่มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา การพึ่งพาตนเอง มีความเกื้อกูลกัน และอยู่ร่วมกันมาอย่างยาวนานในที่นี้ หมายถึง ชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอ เมือง ชุมชนตำบลชุมแสง อำเภอกระสัง และบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอ หนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึง คำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ และนำมาเผยแผ่สั่งสอน ประชาชนทั่วไปที่เคารพ เลื่อมใส ศรัทธา หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นำมาปรับใช้แก้ปัญหาที่ เกิดขึ้นในชุมชนทั้ง 4 โครงการ ได้แก่ 1) โภคอาทิยะ 5 2) ศีล 5 3) สังคหวัตถุ 4 และ 4) พรหม วิหาร 4 หรือ พรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญ ทรงคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของคนใน ชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความสุข ความเจริญ แก่ผู้ปฏิบัติ และเกิดความสงบเรียบร้อยในชุมชนสืบไป

บูรณาการ (Integration) หมายถึง การผสมประสานกลมกลืนกันของแผนงานวิจัย กระบวนการงานวิจัยที่เป็นกิจกรรม องค์ความรู้ การพัฒนา หลักธรรมเชื่อมโยงที่เหมาะสมและ สอดคล้องกับสถานการณ์ เกิดการเรียนรู้ นำไปสู่การแก้ปัญหาในประเด็น ทั้ง 4 โครงการได้อย่าง เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการจัดทำวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ ผู้วิจัยได้ ค้นคว้า เอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 แนวคิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา
- 2.2 แนวคิดการบูรณาการ
- 2.3 ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน
- 2.4 แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

ความหมายของหลักพุทธธรรม

ความหมายของคำว่า “พุทธธรรม” หรือ “พระธรรม” คือ ธรรมะของพระพุทธเจ้า นั้น มีมากมายถึง 84,000 พระธรรมชั้นดี เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีทั้งความทุกข์ และวิธีการดับทุกข์คำว่า “หลักพุทธธรรม” ในที่นี้หมายถึง หลักธรรม คำสอน ที่เชื่อกันว่าเป็นผลแห่งการค้นคว้า เป็นภูมิรู้ ภูมิปัญญา ของพระพุทธองค์ ที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2550 ปีแล้ว และได้ชื่อว่า เป็นภูมิปัญญาโลก เป็นภูมิปัญญาของมนุษยชาติ เป็นมรดกโลก ที่หาค่ามิได้ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนั้น คำว่า “ค้นพบ” ย่อมหมายถึง “ธรรม” เป็นสิ่งที่มีอยู่เดิม มีมาก่อน ไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมพระพุทธองค์ แต่เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้ อาจพอล่าได้ว่า การเรียนรู้ธรรม ก็คือการรับรู้ธรรมดาโลก เรียนรู้สิ่งที่เป็นปกติที่มีบ่อเกิดที่มามีมาอย่างไร และไป อย่างไร เพราะหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ตรัสสอนไว้กว่าสองพันปีที่ผ่านมา นั้น เป็น “สัจธรรม” เพราะ “คนเราจะล่วงพ้นความทุกข์ได้ เพราะความเพียรในการทำ ความดี” ผู้ใส่ใจในธรรมเท่านั้น ถึงจะรู้เองแท้พุทธธรรมมีหลักการว่าไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ความจริงก็ดำรงอยู่ตามธรรมดาของมันอย่างเป็นกลางๆ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ คือ ค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยไว้สาระของความจริงนี้ก็คือ ธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย หรือกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ผู้ที่มองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น ไม่ใช่มองตามที่ตนอยากหรือไม่อยากให้มันเป็น จึงจะเข้าใจความจริงที่เป็นกลางนี้ได้ เมื่อเข้าใจธรรมที่เป็นกลางนี้แล้วก็ย่อมมองเห็นความจริงอย่างกว้างๆ ครอบคลุมทั่วไปทั้งหมด มีทัศนะเปิดกว้าง หลุดพ้นเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยหลุดพ้นทั้งทางจิต คือ จิตหลุดพ้นจากสิ่งบีบคั้นครอบงำที่เรียกว่ากิเลสและความทุกข์ กลายเป็นจิตที่ปลอดโปร่ง เบิกบาน เป็นสุขและดำเนินปัญญา คือ หลุดพ้นด้วยรู้เท่าทันธรรมดา แล้วมองเห็นตัวความจริงที่ล้วนๆบริสุทธิ์ไม่มีกิเลสเคลือบแคลงหรือทำให้เอนเอียงและรู้ชัดแจ้งที่ความจริงโดยตรง ไม่ต้องรู้ ผ่านใครๆหรือรู้ตามที่ใครบอกอีกต่อไป

ลักษณะสำคัญของหลักพุทธธรรมพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงลักษณะของพุทธธรรม สรุปได้ดังนี้ คำสอนเป็นกลาง ปฏิบัติสายกลางหรือลักษณะที่เป็นสายกลาง ไม่

สุดโต่งในทางความคิดหรือสุดโต่งในทางปฏิบัติตน เห็นความสำคัญทางด้านจิตใจ และทางด้านร่างกาย ซึ่งสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ได้ จึงวางข้อปฏิบัติที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลางหรือข้อปฏิบัติที่เป็นสายกลาง (มรรคมองค์ 8) คือความพอดีและทักษะเกี่ยวกับ สังขธรรม ก็เป็นกลาง ความจริงที่เป็น กลาง ตามเหตุปัจจัยไม่ขึ้นกับใคร (เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท) พุทธธรรมมีหลักการเป็นสากล หรือสอนหลักความจริงที่เป็นสากล ความจริงเป็นสิ่งที่มิอยู่ตามธรรมชาติ คือธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย เป็นเช่นนั้นเอง เรียกว่าเป็นกฎธรรมชาติ ในทางปฏิบัติสอนให้คนมีเมตตากรุณาอย่างเป็นสากล ชาวพุทธต้องมีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั่วกันหมดไม่เลือกพวกเขาพวกใครพุทธธรรมให้ความสำคัญของสสาร (ธรรม) และรูปแบบ (วินัย) ธรรมวินัยจึงเป็นชื่อหนึ่งของพุทธศาสนา ต้องมีทั้งสองอย่าง ธรรมเป็นหลักความจริง ซึ่งมีอยู่แล้วตามธรรมชาติของมัน และเป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาปฏิบัติสามารถเข้าถึงได้ ส่วนวินัย เป็นกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ กติกา หรือข้อบัญญัติที่กำหนดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติ เพื่อความเจริญ และความสงบสุข วินัยเปรียบได้กับศีล เช่น ศีล 5 เป็นต้น พุทธธรรมสอนหลักกรรม พระพุทธศาสนายึดเอาการกระทำหรือความประพฤติเป็นเครื่องจำแนกคน ไม่แบ่งแยกด้วยชาติกำเนิด ผิวพรรณ เน้นการรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ไม่ขัดทอดสิ่งภายนอก มีการสำรวจตนเองเป็นเบื้องต้นก่อน นอกจากนี้สอนหลักกรรมให้รู้จักพึ่งตนเอง ไม่ฝากไว้กับโชคชะตากรรมสอนคู่กับความเพียร ความสำเร็จเกิดขึ้นได้ จากความเพียร และจากการกระทำตามทางของเหตุ และผลสอนให้มองความจริงโดยแยกแยะจำแนกครบทุกด้านทุกมุม ตัวอย่างเช่น มีผู้ถามเรื่อง การพูดว่าสิ่งใดควรพูด สิ่งใดไม่ควรพูด พระพุทธองค์ตรัสแยกแยะให้ฟังว่า “วาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัสวาจาใดเป็นคำจริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัสวาจาใดเป็นคำจริง เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์เลือกกาลที่จะตรัสวาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟังพระองค์ไม่ตรัสวาจาใดเป็นคำจริง ไม่เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัสและวาจาใดเป็นคำจริงเป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์เลือกกาลที่จะตรัส” ลักษณะท่าทีของการสนองตอบหรือปฏิกิริยา ต่อสิ่งทั้งหลายแบบชาวพุทธ ต้องมองอย่างวิเคราะห์ แยกแยะ จำแนก แจกแจง ครบทุกด้าน หลักการสำคัญของพุทธศาสนาคือ มุ่งอิสรภาพ ดังพุทธพจน์ว่า “มหาสมุทรแม้จะกว้างใหญ่เพียงใดก็ตาม แต่น้ำในมหาสมุทรที่มากมายนั้น มีรสเดียวคือรสเค็มฉ่ำใด ธรรมวินัยของพระองค์ที่สอนไว้มากมาย ทั้งหมดก็มีรสเดียว คือวิมุติรส ได้แก่ ความหลุดพ้นจากทุกข์และปวงกิเลสฉนั้น” เป็นศาสนาแห่งปัญญา ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายทั้งปวงมีปัญญาเป็นยอดยิ่ง” หลักปัญญาสำคัญ เพราะปัญญา เป็นตัวตัดสินในการเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญแก่ศรัทธา ศีล สมาธิ ว่า เป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้เพื่อเข้าถึงจุดหมาย โดยมีปัญญาเป็นตัวตัดสินสูงสุด นั่นคือ ศรัทธา ก็ขาดปัญญาไม่ได้ ศีล ก็เพื่อประคับประคองจนเกิดปัญญา สมาธิ ก็ต้องนำไปสู่ปัญญา มิฉะนั้นจะหลงผิด หลงทาง ปัญญา จึงเป็นคุณธรรมสำคัญ เป็นเอก ปัญญาในขั้นสูงสุดคือปัญญาในขั้นที่รู้เท่าทันสัจธรรม เรียกว่า วิปัสสนาปัญญาสอนหลักอนัตตา พระพุทธศาสนาประกาศหลักสำคัญเกี่ยวกับความจริงของสิ่งทั้งหลายหรือของสภาวะธรรมต่างๆ คือ หลักอนัตตาเป็นหลักใหม่ที่โลกไม่เคยค้นพบมาก่อน ความยึดติดในอัตตาหรือตัวตนเป็นสิ่งฝังลึกแนบแน่นในจิตใจมนุษย์ แต่แท้จริงผู้มีปัญญาเห็นว่าสิ่งทั้งหลายที่ดำรงอยู่เป็นไปตามธรรมชาติของมันไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามใจปรารถนาได้เลยการมีทัศนคติที่มองสิ่งทั้งหลายตามความสัมพันธ์แห่งเหตุและปัจจัย เชื่อมโยงกัน อิงอาศัยกันเป็นไปตามธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัยนั่นเองยืนยงใน

ศักยภาพสูงสุดของมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์ประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนา เมื่อพัฒนาแล้วก็เป็นผู้ประเสริฐสุด ดังพุทธพจน์ว่า ผู้ที่ฝึกแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ (ทนต์ เสฏโฐมนุสเสสฺส) และเมื่อฝึกดีแล้วมนุษย์ก็จะประเสริฐกว่าเทพทั้งหลาย พระพุทธองค์ฝึกพระองค์ดีแล้ว แม้เทพทั้งหลายก็น้อมนมัสการเป็นศาสนาแห่งการศึกษา นำเอาการศึกษาเข้ามาเป็นสาระสำคัญ เป็นเนื้อแท้ของการดำเนินชีวิต หลักปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนาเรียกว่า มรรค หมายถึงทางดำเนินชีวิต ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวพุทธ คือ การดำเนินชีวิตตามมรรคมืองค์ 8 เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา หรือไตรสิกขา ในที่สุดจะบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตที่ถึงงาม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้ความสำคัญทั้งแก่ปัจจัยภายในและ ปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในได้แก่ โยนิโสมนสิการ คือการคิดใคร่ครวญในธรรมโดยแยบคาย ลึกซึ้ง อย่างผู้มีปัญญา คือรู้จักคิด คิดเป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่กัลยาณมิตรที่ดี มีครูอาจารย์ที่ดี มีพ่อแม่ที่ดี ให้ความรู้ที่ถูกต้อง เป็นตัวอย่างที่ดี มีแหล่งความรู้ มีสื่อมวลชนที่ให้สติปัญญาสอนให้ตื่นตัวด้วยความไม่ประมาท พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำ อปมาทธรรมหรือ ความไม่ประมาท ถึงกับตรัสเป็นปัจฉิมวาจา คือ พระดำรัสสุดท้ายก่อนจะปรินิพพาน ว่า “สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด” สอนให้เห็นทุกข์ แต่เป็นสุข นั่นคือพระพุทธศาสนาสอนให้มองเห็นความทุกข์ แต่ให้ปฏิบัติด้วยความสุข (ทุกข์ สอนไว้ในหลักไตรสิกขา คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และทุกข์ ในหลักอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เมื่อความทุกข์มีอยู่จริง พระพุทธศาสนาก็สอนให้เผชิญหน้าความทุกข์นั้นไม่เลียงหนี แต่ให้มองดูทุกข์นั้นด้วยความรู้เท่าทัน จึงทำให้มีจิตใจปลอดโปร่ง เป็นอิสระ มีปัญญาไม่ถูกทุกข์บีบคั้นมุ่ง ประโยชน์สุขเพื่อมวลชน พระพุทธ เจ้าทรงตรัสหลักนี้เสมอเมื่อเริ่มประกาศพระศาสนาทรงตรัสแก่ภิกษุว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนทั้งหลาย เพื่อความสุขแก่ชนทั้งหลาย เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก” ดังนั้นการดำเนินชีวิตของชาวพุทธทั้งหลายจึงควรดำเนินตามพระดำรัสนี้คือ การทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่สังคม เมื่อทำความเข้าใจหลักพุทธธรรมที่สำคัญดังกล่าวแล้ว จะทำให้สามารถเข้าใจแนวทางการดำเนินชีวิตตามแบบวิถีพุทธได้กระจ่างชัดเจนยิ่งขึ้นลักษณะสำคัญอีกประการ คือ ในพระพุทธศาสนามีสิ่งสำคัญคือ “ข้อปฏิบัติ” อันเป็นทางสายกลางหรืออริยมรรคมืองค์ 8 ซึ่งผู้ใดได้ปฏิบัติตามแล้วก็สามารถบรรลุเป็นพระอริยบุคคล ตั้งแต่เป็นพระโสดาบันจนถึงเป็นพระอรหันต์หมดกิเลสเข้านิพพานได้ บุคคล 4 คู่ 8 จำพวกนี้ทำให้พุทธศาสนาต่างจากศาสนาอื่นอย่างชัดเจน โดยจะเห็นได้จากในมหาปรินิพพานสูตร ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสแก่สุภทัตปริพาชกดังนี้ สุภทัตปริพาชกกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สมณพราหมณ์เหล่าใด เป็นเจ้าหมู่ เป็นเจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมากสมมติว่าเป็นคนดี คือ ปุณณกัสปะ มักขลิโคสาละ อชิตเกสกะมโหละ ปุรุทกัจจายนะ สักขยเวลัฏฐบุตร นิครณฐนาฏบุตร สมณพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดตรัสรู้แล้ว ตามปฎิญาของตน หรือทั้งหมดไม่ได้ตรัสรู้ หรือว่าบางพวกไม่ได้ตรัสรู้” “อย่าเลยสุภทัตจะชื่อนั้นหยุดไว้ก่อน” ...พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนสุภทัต อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 หาไม่ได้ในธรรมวินัยใด แม้สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็หาไม่ได้ในธรรมวินัยนั้นสุภทัต อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 หาได้ในธรรมวินัยใด แม้สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 หาได้ในธรรมวินัยนั้น สุภทัต อริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ 8 หาได้ในธรรมวินัยนี้ สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็มีอยู่ในธรรมวินัยนี้ ลัทธิอื่นๆ ว้างจากสมณผู้รู้ สุภทัต ก็ภิกษุเหล่านี้ พึงอยู่โดยชอบโลกจะไม่พึงว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลาย”จากพุทธพจน์บทนี้

เป็นเครื่องยืนยันว่าจะหาสมณะที่ 1 2 3 และ 4 ได้ในคำสอนที่มีอริยมรรคมีองค์ 8 เท่านั้นซึ่งก็คือ พุทธศาสนาของเรานั่นเอง ข้อนี้เองจึงเป็นลักษณะสำคัญแห่งหลักพุทธธรรมอีกประการหนึ่ง

พระพุทธเวที (ประยุทธ์ปยุตโต) (2532) ได้กล่าวไว้ว่า พุทธธรรมเป็นคำสอนที่มุ่งสำหรับคนทุกประเภท ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์คือ ครอบคลุมสังคมทั้งหมดและลักษณะทั่วไปของพุทธธรรม นั้น สรุปได้ 2 ประการ ดังนี้

1. แสดงหลักความจริงสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมนธรรม” หรือเรียกเต็มว่า “มัชฌิมนธรรมเทศนา” ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาติ นำมาแสดงเพื่อประโยชน์ทางปฏิบัติในชีวิตจริงเท่านั้น ไม่ส่งเสริมความพยายาม ที่จะเข้าถึงสัจธรรม ด้วยวิธีการเกลี้ยกล่อมสร้างทฤษฎีต่างๆ ขึ้นแล้วยึดมั่น ปกป้องทฤษฎีนั้นๆ ด้วยการแก่งความจริงทางปรัชญา

2. แสดงข้อปฏิบัติสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิตไม่หลงงมงายมุ่งผลสำเร็จคือความสุขสะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระที่สามารถมองเห็นได้ตั้งแต่ในชาตินี้ในทางปฏิบัติความเป็นสายกลางนี้เป็นไปโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น สภาพชีวิตของบรรพชิต หรือ คฤหัสถ์ เป็นต้น

การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้า ทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริงๆ ในโลกนี้และเริ่มแต่บัดนี้ความรู้ในหลักที่เรียกว่า มัชฌิมนธรรมเทศนา ก็คือการประพจน์ตามมรรคาที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ก็ดีเป็นสิ่งที่ทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพและระดับชีวิตอย่างไรก็สามารถเข้าใจและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ตามสมควรแก่สภาพและระดับชีวิตนั้นๆ ถ้าความห่วงใยในเรื่องชีวิตหลังจากโลกนี้มีอยู่ก็จงทำชีวิตแบบที่ต้องการนั้นให้เกิดมีเป็นจริงเป็นจังแน่นอนขึ้นมาสืบในชาตินี้ทีเดียว จนมั่นใจในตนเองโดยไม่ต้องกังวลห่วงใยในโลกหน้านั้นเลย ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันโดยธรรมชาติที่จะเข้าถึงผลสำเร็จเหล่านี้แม้ว่าความสามารถจะต่างกัน ทุกคนจึงควรได้รับโอกาสเท่าเทียมกันที่จะสร้างผลสำเร็จนั้นตามความสามารถของตน และความสามารถนั้น ก็ เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนเพิ่มพูนได้จึงควรให้ทุกคนมีโอกาสที่จะพัฒนาความสามารถของตนอย่างดีที่สุด และแม้ว่าผลสำเร็จที่แท้จริง ทุกคนจะต้องทำด้วยตัวเอง โดยตระหนักในความรับผิดชอบของตน ที่จะต้องชวนชวนพากเพียรอย่างเต็มที่แต่ทุกคนก็เป็นอุปกรณ์ในการช่วยตนเองของคนอื่นได้ดังนั้นหลักอุปมาพหุธรรมและหลักความมีกัลยาณมิตรจึงเป็นหลักธรรมที่เด่น และ เป็นข้อที่เน้นหนักทั้งสองอย่างในฐานะความรับผิดชอบต่อตนเองฝ่ายหนึ่ง กับปัจจัยภายนอกที่จะช่วยเสริมอีกฝ่ายหนึ่ง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2540) ได้กล่าวไว้ว่า คำว่า พระพุทธศาสนา โดยทั่วไปมีความหมายกว้างมาก รวมถึงแต่หลักธรรม พระสงฆ์องค์กร สถาบัน กิจการ ไปจนถึง ศาสนาสถานและศาสนาวัตถุทุกอย่าง แต่ถ้าจะเจาะลงไปให้ถึงความหมายแท้ที่เป็นตัวจริง พระพุทธศาสนาก็มีความหมายตรงไปตรงมาตามคำแปล โดยพยัญชนะของคำว่า พระพุทธศาสนา นั้นเองว่า “คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” นี่คือ ตัวแท้ตัวจริงของพระพุทธศาสนา สิ่งอื่นนอกจากนี้ เป็นส่วนขยายออกหรือยกขึ้นมาจากคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2541) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อเราตรวจดูคำสอนของพระพุทธองค์อย่างใกล้ชิดจะพบว่า วิธีการของพระพุทธองค์มีส่วนกันกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมากนี้เป็นเรื่องที่ไปกระตุ้นให้ชาวตะวันตกพากันหันมาสนใจพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก เราเริ่มพบว่าทำไมไอน์สไตน์ถึงได้ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นการเสริมเกียรติให้กับตนเอง ความสอดคล้องต้องกัน

ของพุทธวิธีและวิธีการทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่มีความชัดเจนมาก หากเราได้ตรวจสอบท้าวที่ดังกล่าวแบบเชิงวิเคราะห์เราจะพบว่าในปัจจุบันมนุษย์มีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างลุ่มหลง หมกมุ่น ปล่อยตัวไปเป็นทาสตามกระแสกิเลสก็ตีการหลักหนีออกไปโดยสิ้นเชิง ไม่เกี่ยวข้องรับผิดชอบอย่างใดต่อสังคมอยู่อย่างทรมานตนก็ตีนับว่าเป็นข้อปฏิบัติที่ผิดเอียงสุดด้วยกันทั้งสองอย่าง ไม่สามารถให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างมีความหมายแท้จริงได้ตลอดระยะเวลาที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจนั้นก็ มุ่งการการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม เพราะพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ (กรรมวาท และ กิริยาท) เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม (วิริยาท) ไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ่อนน้อม การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริงๆ ในโลกนี้ และเริ่มแต่บัดนี้ทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกันโดยธรรมชาติที่จะเข้าถึงผลสำเร็จเหล่านี้หากยกเอาผลงานและพระจริยาของพระพุทธเจ้าขึ้นมาเป็นหลักพิจารณา จะมองเห็นแนวทางการบำเพ็ญพุทธกิจที่สำคัญหลายอย่าง เช่น ทรงพยายามล้มล้างความเชื่อถือองมงายในเรื่องพิธีกรรมอันเหลวไหลต่างๆ โดยเฉพาะการบูชาอัญมณี ด้วยการสอนย้ำถึงผลเสียหายและความไร้ผลของพิธีกรรมเหล่านั้น เพราะอัญมณีทำให้คนมัวแต่คิดหวังพึ่งเหตุปัจจัยภายนอกอย่างหนึ่ง ทำให้คนกระหายทะยานและคิดหมกมุ่นในผลประโยชน์ทางวัตถุเพิ่มพูนความเห็นแก่ตน ไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากเดือดร้อนของเพื่อนมนุษย์และสัตว์อย่างหนึ่ง ทำให้คนคิดหวังแต่เรื่องอนาคตจนไม่คิดปรับปรุงปัจจุบัน เป็นต้น ความเชื่อที่ผิดพลาดเหล่านี้ถือว่า เป็นเรื่องที่พระพุทธศาสนาสอนให้เราทุกคนพยายามแก้ไขให้ถูกต้อง และนำไปปฏิบัติให้เกิดมรรคผลอย่างจริงจัง เพราะสามารถนำไปสู่การดับทุกข์คือ ปัญหาทั้งมวลได้ในที่สุด

กล่าวโดยสรุป หลักธรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึง คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ค้นพบก่อนตรัสรู้ ซึ่งหลักธรรมที่วุ่นนี้ได้เกิดขึ้นหรือมีมาก่อนตามธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์ที่เรารู้แล้วนำไปปฏิบัติจะพบกับความสุขในการดำเนินชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลายหรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

2.2 แนวคิดการบูรณาการ

2.2.1 ความหมายของบูรณาการ

บูรณาการ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Integration” ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ หมายถึง ความสมบูรณ์ คือ ปราศจากความกังวล ปราศจากความทรมานใจและทรมานกาย ปราศจากปัญหาที่ร้ายแรงจนแก้ไขไม่ไหว บูรณาการ กับสมดุล (Equilibrium) มีความหมายทำนองเดียวกัน การมีสมดุลหรือการมีความสมบูรณ์จึงเป็นสิ่งจำเป็น และพึงประสงค์ยิ่งในชีวิตของมนุษย์ทุกคน ด้านการเรียนการสอน วิธีที่จะช่วยฝึกให้นักเรียนได้คิด คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น จะช่วยก่อให้เกิดการบูรณาการขึ้นเมื่อเด็กรู้วิธีแก้ปัญหา เขานำติดตัวไปใช้ (สาโรส บัวศรี (2521; 3-12)) อรรถย มูลคำ และคณะ (2543:10) ได้ให้ความหมายของการบูรณาการไว้ว่า หมายถึง การนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้ากันเพื่อประโยชน์ในการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน ส่วนทองอยู่ แก้วไทรชะ (ออนไลน์:2545) ให้ความหมายของบูรณาการว่า คือองค์รวม ไม่แยกส่วน เป็นการมองสรรพสิ่งต่างๆ เป็นภาพรวม เป็นความสมบูรณ์ ความสมดุล ชีวิตทั้งหมดไม่แยกส่วน เป็นองค์รวมของชีวิตคน ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสรรพสิ่งต่างๆ ที่สัมพันธ์กันผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตจริงของผู้เรียน

คำว่า “บูรณาการ” มีความหมาย 2 นัยคือ ความหมายโดยทั่วไป และความหมายเฉพาะ ทางศึกษาศาสตร์ (นงเยาว์ เอียดตรง, 2543 : 11-12) ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง การทำให้สมบูรณ์ กล่าวคือ ทำให้หน่วยย่อยๆที่มีความสัมพันธ์กันร่วมกันทำหน้าที่อย่างผสมกลมกลืน เป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตนเอง ส่วนความหมายเฉพาะ “บูรณาการ” หมายถึงการนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อ ประโยชน์ในการจัดหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน กาญจนา คุณารักษ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็น กระบวนการหรือการปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางจิตพิสัย และ พุทธิพิสัยหรือกระบวนการหรือการปฏิบัติในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนภาพ ความรู้ เจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหา เพื่อให้ชีวิตมีความสมดุลนั่นเอง และเสริมศรี ไชยศรี และคนอื่นๆ ได้ให้ความหมายของคำว่า บูรณาการ หมายถึง ลักษณะของการผสมผสานประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งอาจจะเป็นการผสมผสานเนื้อหาจากวิชาต่างๆ ที่อยู่ ในสาขาเดียวกันหรือเป็นการผสมผสานเนื้อหา วิชาต่างๆ ที่อยู่ต่างสาขากันก็ได้

กล่าวโดยสรุป บูรณาการ หมายถึง การผสมผสานของเนื้อหากิจกรรมและกระบวนการ หรือวิธีให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเข้าเป็นหน่วยเดียวกันอย่างสมดุล เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม นำไปสู่การแก้ปัญหาต่างๆ และนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.2 ลักษณะของการบูรณาการ

ลักษณะของการบูรณาการได้แบ่งลักษณะการบูรณาการออกเป็น 2 ประการ ดังนี้

- 1) การบูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา คือ การผสมผสานเนื้อหาวิชาในลักษณะหลอมรวมแบบแกนหรือแบบ สหวิทยาการ จะเป็นหน่วยก็ได้ หรือจะเป็นโปรแกรมก็ได้ นอกจากนี้ อาจจะเป็นการผสมผสานของ เนื้อหาวิชาในแง่ของทฤษฎี กับการปฏิบัติหรือเนื้อหาวิชาที่สอนกับชีวิตจริง วิธีการบูรณาการเชิง เนื้อหา มีอยู่ 2 วิธี คือ บูรณาการรวมส่วนทั้งหมด (Total Integration) คือการรวมประสบการณ์ต่างๆ ที่ต้องการให้เด็กเรียนรู้ทั้งหลักสูตรหรือโปรแกรมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดปัญหาหรือแนว เรื่อง (Theme) ซึ่งปัญหาเรื่องนี้จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความรู้ที่มาจากวิชาต่างๆ ในโปรแกรม ซึ่งมีเนื้อหา เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและปัญหาสังคมทั้งหมด และบูรณาการเป็นบางส่วน (Partial Integration) เป็นการรวมประสบการณ์ของบางสาขาวิชาเข้าด้วยกัน อาจจะเป็นลักษณะของหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา ซึ่งภายในสัมพันธ์กันอย่างดี ดังนั้นการจัดบูรณาการเป็นบางส่วนอาจจัดได้ทั้งภายในสาขาวิชา หรือ จัดเป็นบูรณาการแบบโครงการ (Project Integration) ซึ่งการจัดแบบโครงการแต่ละรายวิชาเป็น รายวิชาปกติ แต่จะจัดประสบการณ์ให้เป็นบูรณาการในรูปของโครงการสำหรับนักเรียนรายบุคคลหรือ รายกลุ่ม
- 2) บูรณาการเชิงวิชาการ คือ การผสมผสานวิธีการเรียนการสอนแบบต่างๆ โดยใช้สื่อประสม และใช้วิธีการประสมได้มากที่สุด (เสริมศรี ไชยศรี (2526:55))

การนำไปใช้

เสรี พงศ์พิศ (2555) ได้อธิบายถึงการนำไปใช้ว่า วันนี้มีการใช้คำว่า “บูรณาการ” กันในทุกวงการ เพราะเป็นยุคที่คนอยากสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบใหม่ ด้วยวิธีคิดใหม่ เพราะ โลกแบบเดิม สังคมเก่า เป็นผลของวิธีคิดและการพัฒนาแบบแยกส่วน แบบกลไกมาหลายร้อยปี จนทำให้เกิดปัญหาสารพัด ความขัดแย้งระหว่างผู้คน ความขัดแย้งในองค์กร สถาบัน ความขัดแย้งกับ ธรรมชาติที่ถูกใช้จนเสียสมดุล วิธีคิดวิธีปฏิบัติแบบเดิมตั้งอยู่บนฐานการมองโลกแบบแยกส่วน แบบกลไก

แบบอุตสาหกรรม ซึ่งมีการนำไปใช้ในงานอื่นๆ แยกบทบาทหน้าที่ แยกงาน จนเชื่อมต่อกันไม่ติด เกิดปัญหา แทนที่จะร่วมมือกลับเป็นการแข่งขัน แทนที่จะช่วยเหลือกันกลับเป็นการบั่นทอนกำลัง ทุกวงการมีแต่ผู้เชี่ยวชาญ รู้ลึกแต่ไม่รู้กว้าง เชื่อมต่อกับคนอื่น กับสาขาอื่นไม่เป็น ตัวอย่างของการแพทย์เห็นได้ชัด การรักษาแบบกลไก แยกส่วนของบรรดาผู้เชี่ยวชาญด้านโรคต่างๆ หมอส่วนใหญ่ จึงเก่งในการรักษาโรค แต่ไม่รักษาคน รู้แต่เรื่องเชื้อโรค แต่ไม่รู้เรื่องความทุกข์ของคนไข้ สังคมโลกวันนี้จึงโหยหาเอกภาพ สมานฉันท์ การคืนดี การรวมเป็นหนึ่งเดียว เชื่อว่าจะเกิดความสุขมากกว่า มีประสิทธิภาพมากกว่า จึงหาทาง “สร้างสะพาน” มากกว่า “สร้างกำแพง” ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายเพราะ ปัญหาหลักไม่ใช่ปัญหาเทคนิค แต่เป็นปัญหาวิธีคิด ถ้าจะเข้าใจคำว่า “บูรณาการ” ควรเข้าใจคำอื่นๆ ใน “ตระกูล” เดียวกันนี้อีกหลายคำ หรือจะเรียกว่าเป็นฐานคิดของคำว่าบูรณาการก็ไม่ผิด โดยเฉพาะ คำว่า “องค์ภาพพ” (organism) “องค์รวม” (holistic) “องค์ภาพพ” หมายถึงระบบชีวิต ซึ่งทุกส่วน ล้วนสัมพันธ์อย่างแยกจากกันไม่ได้ เพราะเป็นหนึ่งเดียวกันทุกส่วน สัมพันธ์กันด้วยเซลล์เป็นล้านๆ ที่เกี่ยวพันกันและขึ้นต่อกันและกัน ทำให้ชีวิตดำรงอยู่และเป็นไปได้ เช่น คน สัตว์ พืช และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายมีการยึดคำว่าองค์ภาพพไปใช้ทางสังคม เพื่อแสดงให้เห็นว่า ทุกส่วนของสังคมล้วนสัมพันธ์กัน แยกจากกัน ขาดจากกัน ทำงานแยกส่วนกันไม่ได้ เกิดอะไรขึ้นจึงกระทบกระเทือนถึงกันหมด แบบ “เด็ดดอกไม้ดวงเดียวกระเทือนถึงดวงดาว” “องค์รวม” หมายถึงทั้งหมดของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่สัมพันธ์กัน เป็นส่วนหนึ่งของกันและกันอย่างแยกกันไม่ได้ องค์รวมเป็นอะไรที่ใหญ่กว่า มากกว่าการเอาส่วนต่างๆ มารวมกัน เช่น คนเราไม่ใช่การเอาอวัยวะ 32 ประการมารวมกันแล้วเป็นคน คนเป็นอะไรมากกว่านั้น ใหญ่กว่าองค์ประกอบทั้งหมดรวมกัน

“บูรณาการ” เป็นกระบวนการที่อยากให้เกิดความสัมพันธ์แบบองค์ภาพพ แบบองค์รวม ให้ส่วนต่างๆ รวมกันเป็นหนึ่ง ประสานสัมพันธ์อย่างเป็นเอกภาพ ทำให้เกิดความสุขสมบูรณ์ (บูรณาการ มาจากรากศัพท์เดียวกับคำว่าสมบูรณ์) การบูรณาการจึงเป็นการนำส่วนต่างๆ มารวมกัน แต่ไม่ใช่รวม แบบกลไก แบบเครื่องจักร แต่แบบมีชีวิต แบบองค์ภาพพ มักใช้คำว่า “พลังพล่ง” (synergy) เพื่ออธิบายการรวมกันเข้าในลักษณะนี้ ถ้ามีการประสานงานกันอย่างกลมกลืนก็จะเกิดพลังทวีคูณ ไม่ใช่เพียงพลังบวก 1+1 ได้มากกว่า 2 การป้องกันและการแก้ไขปัญหาที่แบบบูรณาการที่ได้ยินได้ฟัง กันเกือบทุกวัน เป็นความฝันของรัฐบาลและฝ่ายบริหารบ้านเมืองที่อยากเห็นความร่วมมือของทุกภาค ส่วนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ท่วม แต่ก็เห็นแล้วว่า ในทางปฏิบัติไม่ได้มีการบูรณาการ เพราะถ้า มีก็จะมีประสิทธิภาพมากกว่านี้ ผลของการบูรณาการที่มีลักษณะเป็นองค์ภาพพ เป็นองค์รวม เปรียบ ได้กับกระบวนการทางชีววิทยา การผสมพันธุ์และการขยายพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตที่ก่อให้เกิดชีวิตในไข่เป็น หมิ่นเป็นแสนฟอง การแตกตัวของจุลินทรีย์ ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก เหล่านี้เป็นตัวอย่างของการ บูรณาการแบบมีชีวิต การบูรณาการเกิดขึ้นได้และให้พลัง ถ้าหากทุกฝ่ายมาร่วมมือกันด้วยใจ ไม่ได้มา เพราะหน้าที่หรือผลประโยชน์ บูรณาการเช่นนี้ก่อให้เกิดพลังจากข้างใน เพราะใจมาปัญญาเกิด จะมีอะไรยิ่งใหญ่และสวยงามเท่าพลังปัญญา

2.3 ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน

การพัฒนา หมายถึง กิจกรรมหรือความเจริญที่ช่วยเพิ่มพูนความเป็นอยู่ของมนุษย์และสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นหลายครั้งที่เกิดการสับสนอาจโดยบังเอิญหรือโดยเจตนากับคำว่าแนวคิดและความเจริญ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญทางเศรษฐกิจ) อย่างไรก็ตามความเจริญไม่ได้หมายถึงการพัฒนาเสมอไป ต้องหมายรวมถึงสิ่งที่จะช่วยลดความยากจนด้วยและต้องเพิ่มคุณภาพชีวิต การเพิ่มความทันสมัย ความเสมอภาค สุขภาพ ประชาธิปไตย เสรีภาพ การค้าที่ยุติธรรมและการอนุรักษ์

2.3.1 แนวคิดในการพัฒนา

1. การพัฒนา (Development) หมายถึง การที่เศรษฐกิจเจริญขึ้น สังคมเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มมากขึ้น รายได้ต่อหัวของประชาชนเพิ่มขึ้น และมาตรฐานการครองชีพดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น สุขภาพ การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง รวมทั้งประชาชนมีจริยธรรมดีขึ้น ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองดีขึ้น (วรทัศน์, 2548)

การพัฒนามุ่งเน้นไปที่ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในอนาคตความสามารถของบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง และความสามารถในการควบคุมตัวเขาเอง

2. รูปแบบการพัฒนา

1) การพัฒนาแบบเสรี (Free Development) เปิดโอกาสให้เอกชนสร้างความเจริญและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางประชาธิปไตยและระบบการแข่งขันโดยเสรี (Democracy and Enterprise)

2) การพัฒนาแบบบังคับ (Forced Development) รัฐบาลเป็นผู้กำหนดควบคุมดูแลการพัฒนาทั้งหมด ตัวอย่างเช่น ประเทศที่มีระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์

3) การพัฒนาแบบผสมผสาน, แบบมีแผน (Planned Development) จะมีการพัฒนาอย่างมีระบบแบบแผนที่แน่นอนในหน่วยงานราชการและพนักงานของรัฐ และเปิดโอกาสให้เอกชนดำเนินกิจการต่างๆ อย่างเสรี

3. ระดับการพัฒนา

1) ประเทศด้อยพัฒนา (Under Development Countries) มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ระมัดระวัง คือ นำเอาทรัพยากรในประเทศส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ

2) ประเทศกำลังพัฒนา (Developing Countries) มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในประเทศ มาแปรรูปและส่งออกยังต่างประเทศ

3) ประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed Countries) เป็นประเทศอุตสาหกรรมไม่ใช้ทรัพยากรภายในประเทศ ส่วนใหญ่จะนำเข้าทรัพยากรธรรมชาติจากต่างประเทศมาแปรรูปแล้วส่งจำหน่ายในรูปสินค้าอุตสาหกรรม

2.3.2 ทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาประเทศ

1. ทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น (The Stages of Economic Growth Theory) Rostow กล่าวว่า ทฤษฎีนี้จะเน้นการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจ โดยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น โดยพัฒนามาจากระบบสังคมแบบดั้งเดิม ซึ่งมี 5 ขั้น คือ

1. ขั้นสังคมดั้งเดิม (Tradition Society Stage)
2. ขั้นเตรียมพัฒนา (Precondition for Take – off Stage)
3. ขั้นเข้าสู่กระบวนการพัฒนา (Take – off Stage)
4. ขั้นทะยานเข้าสู่ภาวะของความอุดมสมบูรณ์ (Drive to Maturity Stage)
5. ขั้นอุดมสมบูรณ์ (High Mass Consumption Stage)

2. ทฤษฎีฝนหล่นจากฟ้า (Trickle Down Effect Theory) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่ว่า คนในสังคมมีหลายระดับชั้น แต่ละระดับชั้นมีความสามารถในการพัฒนามีเท่ากัน ดังนั้น จึงควรพัฒนาชนชั้นที่มีความพร้อมในสังคมก่อนแล้วค่อยกระจายไปสู่ชนชั้นล่างต่อไป เนื่องจากงบประมาณทรัพยากรในประเทศมีอยู่อย่างจำกัด

3. ทฤษฎีการกระจายรายได้และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Redistribution with Economic Growth Theory) ทฤษฎีนี้เน้นการกระจายรายได้ควบคู่กับการระดมทุน และขึ้นอยู่กับมาตรการต่างๆ ทางด้านประชากร ความเท่าเทียมกันทางสังคม ทฤษฎีนี้นำมาใช้กับงานพัฒนาชุมชน

4. ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ทฤษฎีนี้เน้นความทันสมัยในเชิงการผลิต การลงทุนในภาคอุตสาหกรรมทำให้เกิดความเคลื่อนไหว 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านค่านิยมทางจิตใจ และด้านสังคม โดยทฤษฎีนี้จะเชื่อมโยงกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม คือ มีการยอมรับสิ่งใหม่ๆ เข้ามาในชุมชน

5. ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา (Underdevelopment and Dependency Theory) ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นเนื่องจากช่องว่างในการแบ่งประเทศออกเป็น 3 ระดับ คือ ประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเทศที่กำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา ความสัมพันธ์ทั้ง 3 ระดับที่สำคัญคือ ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนา อยู่ภายใต้ขอบข่ายของอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจและเป็นแหล่งวัตถุดิบ ตลาดสินค้าอุตสาหกรรม ผลประโยชน์ รายได้ และจุดสำคัญทางยุทธศาสตร์ให้กับประเทศที่พัฒนาแล้ว เรียกว่าการพึ่งพา (Dependence) ทั้งทางด้านวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและการเมือง ไม่ได้มีแนวทางพัฒนาเป็นของตนเอง ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีและทุนจากประเทศที่พัฒนาแล้ว

6. แนวความคิดของการพัฒนาอีกรูปแบบหนึ่ง (The Concept of Another Development) แนวความคิดนี้ได้เปลี่ยนจากการพัฒนาที่ยึดถือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมาเป็นการยึดถือคนเป็นหลัก โดยถือว่าคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด สามารถนำเอาศักยภาพและความคิดสร้างสรรค์ของคนมาใช้ในการพัฒนา โดยมีหลักพื้นฐานคือ ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประเทศยากจนและประเทศที่ร่ำรวยต้องมีความสำคัญเท่ากัน ต้องมีการจัดสรรการใช้ทรัพยากรอย่างมีระบบ กระบวนการพัฒนาต้องเป็นการพัฒนาจากภายใน ระบบและวิธีการพัฒนาที่เกิดขึ้นต้องเอื้อประโยชน์ให้แก่ประเทศที่ด้อยพัฒนา

7. ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs Theory) ทฤษฎีนี้พัฒนามาจากการพัฒนาเพื่อการจ้าง การกระจายรายได้ควบคู่กับการเจริญเติบโตและการพัฒนาอีกวิธีหนึ่ง โดยเชื่อว่าการพัฒนานั้นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ 4 ด้าน คือ ความมั่นคงปลอดภัย (Security Needs) สวัสดิภาพของชีวิต (Welfare Needs) เอกลักษณ์ (Identity) และเสรีภาพ (Freedom) ดังนั้น การพัฒนาจึงควรมุ่งเน้นไปที่การลดอัตราการว่างงาน การเพิ่มผลผลิตให้ถึงระดับความต้องการพื้นฐาน การกระจายบริการสาธารณสุขภาคด้านสาธารณสุข การศึกษา แหล่งน้ำ บ้านเรือน สุขาภิบาลให้เพียงพอ ประเทศไทยได้นำแนวความคิดนี้มาปรับใช้โดยกำหนดเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Minimum Needs Indicators) หรือ “จปฐ” นำมาใช้ครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529)

8. ทฤษฎีความสมดุลและนิเวศวิทยา (Equilibrium and Ecological Theory) แนวคิดทฤษฎีนี้เน้นการพัฒนาสังคมโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นและชนบทอย่างชาญฉลาด ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ และให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development)

2.3.3 หลักการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐาน ปรัชญา แนวความคิด และหลักการที่ปรารถนาให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ด้วยพลังของชุมชน การพัฒนาชุมชนเป็นทั้ง ศาสตร์และศิลป์ อยู่ในตัวเอง แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ก็ยังต้องอาศัยหลักการเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายของงานพัฒนาชุมชนต่อไป

หลักการของการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็นหลักหรือจุดยืนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เพื่อการสร้างสรรค์ความเจริญในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติในที่สุดและการที่จะสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยอาศัยหลักการพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

พิจารณาถึงบริบทของชุมชนเป็นหลักในการเริ่มงาน (Context)

บริบทของชุมชน หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ในชุมชน ซึ่งในการพิจารณานั้น นักพัฒนาควรพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งสภาพความเป็นอยู่ทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง การที่นักพัฒนาทราบสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนก็สามารถที่จะวางแผนและดำเนินงานพัฒนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

1) การดึงประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วม (Participation) การจัดกิจกรรมการพัฒนาอะไรก็ตาม จะต้องดึงหรือชักจูงประชาชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมด้วยตั้งแต่ศึกษาชุมชน วางแผนวางโครงการ ปฏิบัติการตามโครงการ และการประเมินผล ซึ่งจะทำให้ได้มากน้อยแค่ไหน นั้นขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรม แต่ยึดหลักการที่สำคัญว่าต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้ เนื่องจากกว่าผลของการดำเนินงานพัฒนานั้นส่งผลกระทบโดยตรงต่อตัวประชาชน ดังนั้น ควรที่จะให้ประชาชนเลือกแนวทางในการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง

2) การทำงานต้องค่อยเป็นค่อยไป (Gradualness) ความล้มเหลวของการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้น เพราะการเร่งรีบทำงานให้เสร็จเร็วเกินไป ก่อนที่จะรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและ

ปัญหาที่แท้จริงของชุมชนหรือก่อนที่ประชาชนจะมีความเชื่อมั่นในตนเองหรือก่อนที่จะมีทรัพยากรเพียงพอ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่านักพัฒนาต้องการให้มีผลงานออกมาโดยเร็ว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการของบประมาณมาใช้ในการดำเนินงาน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนไม่ควรเร่งรีบจนเกินไป ควรดำเนินงานแบบค่อยเป็นค่อยไป ควรคิดถึงผลกระทบในการพัฒนาชุมชนในระยะยาว

3) การให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลัก (Man-Center Development) มีความจริงอยู่ประการหนึ่งว่า การช่วยคนไม่อาจสำเร็จได้ ถ้าผู้นั้นไม่ต้องการจะช่วยตนเอง โดยหลักการนี้ การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มด้วยการให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาโดยให้คนในชุมชนค้นหาความต้องการและปัญหา (Identify Need and Problem) ของตนเองให้พบไม่ว่าจะด้วยวิธีกระตุ้น ยั่วยุ หรือชักจูงก็ตาม

4) การใช้วิธีดำเนินงานแบบประชาธิปไตย (Democracy) การพัฒนาชุมชนจะต้องนำแบบประชาธิปไตยมาใช้เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักคิดด้วยตนเอง รู้จักอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนร่วมกันทำงานตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ ยึดถือในเสียงข้างมากและรับฟังเสียงข้างน้อย (Rule of Majority, Right of Minority)

5) การดำเนินงานต้องยืดหยุ่นได้ (Flexible) เนื่องจากสังคมมีความเคลื่อนไหว (Dynamic) ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องเลือกวิธีดำเนินงานให้กว้างและเข้ากับสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นไปเฉพาะวิธีดำเนินงานเท่านั้น โดยยึดมั่นในหลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายเสมอ

6) สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน (Culture) วัฒนธรรมเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขประตูปัญหาเพื่อเข้าถึงประชาชน การพัฒนาชุมชนจะสำเร็จหรือล้มเหลว เกิดจากความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะในแต่ละชุมชน สังคมมีวิถีชีวิต (Way of Life) ที่แตกต่างกัน จนมีคำกล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมและงานพัฒนาว่า “การเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนได้มากเท่าใด ก็จะเข้าใจงานพัฒนาชุมชนได้มากเท่านั้น”

7) ทำงานกับผู้นำท้องถิ่น (Local Leader) การทำงานกับผู้นำท้องถิ่นเป็นหลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญอย่างหนึ่ง การพัฒนาชุมชนจะขยายตัวกว้างออกไปและบรรลุวัตถุประสงค์ได้ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความสามารถของผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งจะมีทั้งผู้นำที่เป็นทางการ คือ มีบทบาท ตำแหน่งหน้าที่ ตามที่ได้รับแต่งตั้งจากทางราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผสส. อสม. ครูในหมู่บ้านหรือตำบล และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือและมีบทบาทในการชี้นำการพัฒนา เช่น แก้วแก่วังสี แก้วแก่วังอ้อย คนเฒ่าคนแก่ จ้า พระสงฆ์ เป็นต้น

8) ทำงานกับองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน (Community Organization) ในชุมชนใดที่มีสมาคม สถาบัน สโมสร หรือองค์กรอื่น ๆ อยู่ย่อมมีผู้นำขององค์กรนั้น ๆ อยู่ด้วยหลักการพัฒนาชุมชนต้องพยายามใช้องค์กรเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ โดยดึงเอาสมาชิกหรือตัวแทนขององค์กร เข้ามาร่วมทำงานเพราะองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้จะมีการรวมกลุ่มกันอยู่แล้ว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดึงเอากำลังของกลุ่มมาใช้ในการพัฒนา แต่ถ้าหากไม่มีองค์กรอยู่ในชุมชนก็ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มตั้งเป็นองค์กรขึ้นโดยการให้การศึกษาลดจนการฝึกอบรม

9) ทำการประเมินผลตลอดเวลา (Evaluation) การประเมินผลมิใช่เป็นแค่เพียงการเปรียบเทียบผลงานในอดีต เพื่อให้รู้ว่ามีปัญหาเพียงใด เท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ถึงข้อดี

ข้อเสีย ความผิดพลาด และความสำเร็จ ในสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานครั้งต่อไปได้ ซึ่งในการประเมินผลนั้นสามารถทำได้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานและเมื่อโครงการเสร็จสิ้นไปแล้ว

10) สอดคล้องกับนโยบายของชาติ (Policy) ไม่มีองค์การใดที่จะเกิดขึ้นถูกต้องตามกฎหมาย ถ้าองค์การนั้นไม่ดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ และเช่นเดียวกัน ไม่มีองค์การใดจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้ดำเนินงาน ถ้าหากองค์การนั้นขัดกับนโยบายของชาติ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ผลการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นจะมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงในระดับชาติเสมอ ฉะนั้น จึงต้องสอดคล้องเป็นแนวเดียวกันนโยบายของชาติ

11) การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม (Grouping Process) การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นหลักการที่ขาดไม่ได้สำหรับการทำงานพัฒนาชุมชน ประชาชนต้องได้รับการกระตุ้นให้ทำงานผ่านกระบวนการกลุ่ม เพราะพลังกลุ่มมีอิทธิพลเข้มแข็งและมั่นคงมากกว่าคน ๆ เดียว จนมีคำกล่าวเกี่ยวกับกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนว่า “ไม่มีกลุ่มก็ไม่มีการพัฒนาชุมชน” (No Group No C.D.)

12) การพัฒนาชุมชนต้องทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuity) โครงการใดโครงการหนึ่งที่ทำดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาชุมชนและสำเร็จไปแล้ว ไม่ได้หมายความว่า งานพัฒนาชุมชนเสร็จสิ้นตามไปด้วย จะต้องมีการเริ่มทำโครงการใหม่ต่อไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด หรือเรียกได้ว่า เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง โครงการใหม่นี้ อาจใหญ่กว่าเดิมหรือยากกว่าเดิมก็ได้ ซึ่งก็ย่อมแล้วแต่ประชาชนจะเป็นผู้กำหนด สำหรับขั้นตอนตามกระบวนการพัฒนาชุมชนที่จะใช้สำหรับทำโครงการใหม่นั้น ก็ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากขั้นตอนแรก คือ ขั้นการศึกษาชุมชน แต่อาจเริ่มจากขั้นตอนอื่นได้เลย เช่น เริ่มจากขั้นตอนวางแผนทันทีก็ได้

กล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการหนึ่งที่พยายามต้องการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด ปรับทัศนคติ และพฤติกรรมของคนในชุมชนให้ไปแนวทางที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยอาศัยความร่วมมือกันของคนในชุมชน ปลุกจิตสำนึกให้รักถิ่นของตนเอง มีความรู้สึกรักและผูกพันต่อชุมชนของตน

2.4 แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไปซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง

และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

ศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวถึงระบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไว้ว่า จะต้องมีส่วนประกอบสำคัญ ดังต่อไปนี้

- (1) ระบบทรัพยากร ต้องมีระบบทรัพยากรที่มาจากส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น
- (2) หน่วยงานจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ต้องมีหน่วยงานจัดการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สามารถเรียนรู้ และพัฒนาศาสตร์และศิลป์ ในการจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงกับการจัดงานวิจัย ในภาพรวมของประเทศ ซึ่งหน่วยจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้ อาจมีหน่วยงานเดียว ดูแลทั้งประเทศ หรืออาจแยกเป็น 2 – 3 หน่วยงาน บางพื้นที่กันดูแลตามความเหมาะสม
- (3) นักบริหารวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื่องจากการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในประเทศไทยเป็นเรื่องใหม่นักวิจัยเองยังไม่สันทัด ไม่คุ้นเคย และคนในท้องถิ่นเอง ก็ยังไม่คุ้นเคย จึงต้องการนักบริหารงานวิจัย เข้าไปจัดกระบวนการ แปรความต้องการ ของชาวบ้านให้เป็นโจทย์วิจัย จัดกระบวนการเพื่อกำหนดกระบวนการ หรือวิธีวิจัย และแปลผลการวิจัย ตลอดจนนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น ซึ่งนักบริหารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะต้องมีความรู้เฉพาะหลายด้าน ที่แตกต่างไปจากนักบริหารงานวิจัยโดยทั่วไป
- (4) สถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น ต้องมีการจัดตั้ง และส่งเสริมความเข้มแข็ง ขององค์กร ทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรวิจัย และเทคโนโลยี เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นกลไก ในการรับใช้ชุมชนท้องถิ่น ในการส่งเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นควบคู่ไปกับการสร้างฐานความรู้เพื่อท้องถิ่น
- (5) นักวิจัยเพื่อท้องถิ่น ควรประกอบด้วย นักวิจัยจากหลายหลายสาขาวิชาหลายพื้นฐานประสบการณ์ แต่มีส่วนที่เหมือนกัน หรือมีเจตนารมณ์ร่วมกันคือ ต้องการเข้ามาอำนวยความสะดวก ให้ชาวบ้านสร้างความรู้ เพื่อใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นของตน
- (6) นักวิจัยเชิงทฤษฎี นักวิจัยเชิงทฤษฎีจะต้องเข้ามาจับภาพรวม ภาพใหญ่ พัฒนาเป็นทฤษฎีที่สร้างขึ้นเองภายในประเทศ จากข้อมูลท้องถิ่น ซึ่งในขณะนี้แทบจะไม่มีทฤษฎีทางสังคมที่สร้างขึ้นเองภายในประเทศจากข้อมูลท้องถิ่นเลย
- (7) ระบบข้อมูลเพื่อการวิจัยท้องถิ่น ข้อมูลส่วนหนึ่ง (ซึ่งเป็นข้อมูลส่วนใหญ่ที่ต้องการ) คือ ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชาวบ้านทั่วประเทศ ประเด็นที่สำคัญ คือ ความแม่นยำ และทันสมัยของข้อมูล จะต้องมีการจัดเก็บและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ และมีการประมวลและใช้ข้อมูลในแต่ละท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ ระบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเทศไทย ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น จึงยังต้องการการพัฒนาอีกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการบริหารจัดการ จึงควรเป็นระบบเปิด ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว เป็นการนำไปสร้างความรู้ เท่ากับว่าผู้ที่เกี่ยวข้องต้องช่วยกันพัฒนาระบบนี้ โดยมีเป้าหมายอันยิ่งใหญ่ คือ “สังคมไทย มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน บนฐานความรู้ และการสร้างความรู้ในทุกส่วนของสังคม”

รูปแบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
การวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ 2 ลักษณะใหญ่ๆ ดังนี้

(1) การวิจัยแบบเต็มรูปแบบ (PAR)

เป็นงานวิจัยที่มีลักษณะสมบูรณ์แบบ ตามแนวความคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในเชิงเนื้อหา และในเชิงกระบวนการ ภายใต้หลักการว่า “เป็นปัญหาของชาวบ้าน ชาวบ้านเป็นทีมวิจัยและมีปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา” กล่าวคือ มีการสร้างความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชุมชนสั่งสมมาและจากบทเรียนการทำงานของท่าน้องถิ่นในอดีต เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการทดลองแก้ปัญหาของตนเอง ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่มคน ชุมชน ท้องถิ่น และระดับเครือข่าย ผ่านการวางแผน ดำเนินการ ติดตามประเมิน สรุปผล และรับผิดชอบร่วมกันของชุมชน โดยใช้ระยะเวลาดำเนินการไม่เกิน 2 ปี งานวิจัยแบบนี้มี 2 ลักษณะ กล่าวคือ

1) การวิจัยที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหาสังคมในทุกประเด็นเป็นการศึกษาในเชิงกระบวนการเคลื่อนตัวของชุมชนท้องถิ่น ในบริบทหนึ่งๆต่อการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นร่วมกันดำเนินการ ได้แก่ชุมชนกับการจัดการปัญหาต่างๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นร่วมกันดำเนินการ ได้แก่ชุมชนกับการจัดการปัญหาต่างๆ การรวมกลุ่มหรือการสร้างเครือข่ายปัญหาหรืออาชีพ การเรียนรู้และการศึกษาทางเลือก ซึ่งสามารถใช้เกณฑ์การสนับสนุนตามปกติ ของ สกว.ภาค ที่มีอยู่แล้ว

2) การวิจัยที่เน้นการทดลองเปรียบเทียบ และทดสอบปัจจัยต่างๆเป็น การศึกษาเพื่อที่จะทดลอง ทดสอบทางเลือกจากหลายๆ ทางเลือก เพื่อที่จะหาทางเลือกที่มีประสิทธิภาพ คุ่มค่าและคุ่มทุนที่สุดของชุมชน โดยเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก ได้แก่ การทดลองปัจจัยต่างๆในการผลิต การแปรรูป และการตลาด โดยเน้นทางเลือกอาชีพเป็นหลัก โดยพัฒนาเกณฑ์การสนับสนุนที่เหมาะสมกับแต่ละประเด็นที่ต้องการทดลอง เจือปนของแต่ละท้องถิ่น และกลุ่มชาติพันธุ์

(2) การวิจัยทางเลือกใหม่เพื่อท้องถิ่น

เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นรูปแบบใหม่ ที่พัฒนามาจากแบบแรก เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการ และสอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น และกลุ่มคนซึ่งหลากหลายระดับหรือเพื่อให้ท้องถิ่น สามารถเลือกใช้ได้ ตามความเหมาะสมเป็นการเริ่มต้นทดลอง ทำงานวิจัยอย่างง่ายๆ โดยใช้ระยะเวลา ดำเนินการไม่มากนัก ประมาณ 3 – 6 เดือน หรือไม่เกิน 1 ปี มีหลายทางเลือก ดังนี้

1) การวิจัยเบื้องต้น เป็นกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย และการรวบรวมความรู้รวมถึงการเตรียมชุมชนเตรียมทีมวิจัยชาวบ้าน เพื่อวางแผน และแก้ปัญหาในเบื้องต้นหรือพัฒนาไปสู่งานวิจัยเต็มรูปแบบต่อไป เช่น

- การถอดความรู้จากงานพัฒนาในอดีตที่สำเร็จมาแล้ว
- การรวบรวมข้อมูลความรู้เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนพัฒนา เป็นต้น

2) การวิจัยที่เน้นการถอดความรู้ และรวบรวมองค์ความรู้ จากการทำงานพัฒนาของชุมชน เป็นเรื่องที่ชุมชนอยากรู้ อยากรวบรวมความรู้ของตนเอง และชุมชนร่วมกันทำงานวิจัยโดยไม่ได้มุ่งแก้ปัญหาชุมชนมากนัก เช่น

- การวิจัยเพื่อรวบรวมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน
- การศึกษารวบรวมความรู้ ประเพณี 12 เดือน
- การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น

3) การวิจัยเชิงความร่วมมือ เป็นการสนับสนุน การสร้างความรู้ ร่วมกับหน่วยงาน หรือภาคอื่นๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ในการทำงานเพื่อชุมชนท้องถิ่นเป็นความร่วมมือทั้งในแง่การมีเป้าหมายเพื่อท้องถิ่น ความร่วมมือของคนหรือทีมงานการสนับสนุนปัจจัย และทุนดำเนินการร่วมกัน งานวิจัยลักษณะนี้ จะมุ่งสร้างวิธีการทำงานที่เป็นทางเลือกใหม่ ของภาคภายนอก ร่วมกับคนท้องถิ่น ต่อการพัฒนา และแก้ปัญหาท้องถิ่นโดยมุ่งสร้างสิ่งต่อไปนี้ เช่น

- การสร้างกลไกความร่วมมือการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น
- การสร้างเครื่องมือ / ตัวชี้วัดการพัฒนาและการแก้ปัญหาท้องถิ่น
- การประเมินผลการทำงานร่วม
- การเชื่อมความรู้ระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น

ทั้งนี้ การวิจัยทางเลือกใหม่ทั้งสามลักษณะเป็นการทำวิจัยในเบื้องต้น เพื่อพัฒนาความพร้อมของประเด็นศึกษาหรือกลุ่มคน โดยคาดหวังว่าจะนำไปสู่การทำวิจัยแบบเต็มรูปแบบต่อไป งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีแนวความคิดและเป้าหมายหลักๆ อยู่ 3 ประการ คือ

1. คน (Man) เป็นเรื่องของ การสร้างคน การพัฒนาศักยภาพบุคคล (Human Resource Management) ในแง่การพัฒนาความคิด ทั้งมโนทัศน์ วิสัยทัศน์และกระบวนการทัศน์ใหม่ต่อการพัฒนาสังคม ที่มีพื้นฐานสอดคล้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการมองมนุษย์ทุกคนอย่างมีคุณค่า มีศักยภาพมากกว่าการยึดถือปัจเจกชนเป็นที่ตั้ง การมองเรื่องการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic approach) มากกว่าการแยกส่วน การให้ความสำคัญในการระดมความคิดเห็นร่วมกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร หรือการให้ความสำคัญกับข้อมูลความรู้ความจริงอย่างเป็นเหตุผลการตัดสินใจมากกว่าการใช้ความรู้สึกส่วนตัว การทำงานเป็นทีมรวมถึงการพัฒนาขีดความสามารถในกระบวนการวิจัย (research process) เช่น การวิเคราะห์ปัญหา (problem analysis) และการวางแผน (planning) การประชุมอย่างมีส่วนร่วม (Participation process) การบันทึกข้อมูล การจับประเด็นและการเชื่อมโยงข้อมูล การวิเคราะห์และการสรุปข้อมูล (Analysis and Conclusion) การจัดระบบฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และการประสานศักยภาพภายนอกมาหนุนเสริมการทำงาน เป็นต้น

2. ความรู้ (knowledge) เป็นเรื่องของ การสร้าง สังคมความรู้แห่งอนาคต ให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน (sustainability) หมายถึง กระบวนการตัดสินใจหรือดำเนินการใดๆ ของท้องถิ่น สังคม และประเทศที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ความจริงอย่างเป็นเหตุเป็นผล (knowledge-Based) และการมีส่วนร่วมจากทุกคนโดยเฉพาะกลุ่มคนระดับรากหญ้า (grass root) ไม่ใช่มาจากการใช้ความคิดเห็นส่วนตัวของคนบางกลุ่ม ในการตัดสินใจหรือกระทำการใดๆ เกี่ยวกับเรื่องของส่วนรวม โดยอาศัยอำนาจหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ขณะเดียวกันเป็นการสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นอย่างหลากหลายเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาท้องถิ่นและสังคม ตลอดจนเป็นการยกระดับความรู้สู่การสร้างแนวคิดทฤษฎีใหม่ ๆ จากฐานราก (Grounded Theory) เพื่อเป็นต้นแบบในการศึกษาวิจัยและการกำหนดทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งอนาคต ดังนั้น แหล่งความรู้ใหม่จะไม่ใช้มาจากราชาต่างชาติแต่เพียงแหล่งเดียว หากแต่จะมาจากองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) เป็นพื้นฐานสำคัญจากการเรียนรู้ของสังคมทุกระดับผ่านกระบวนการศึกษา กระบวนการวิจัย และกระบวนการพัฒนาประเทศ และที่สำคัญเป็นกระบวนการที่สร้างความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแห่ง

การค้นหาคำรู้ความจริงของคน เนื่องจากความรู้ในความจริงเป็นความหมายใหม่แห่งความเท่าเทียมกัน ของคนในสังคมแห่งอนาคต เพราะเป็นที่มาของการรักษาผลประโยชน์และการได้มาซึ่งผลประโยชน์ของตัวเองและส่วนรวม

3. เครือข่ายกับการเรียนรู้ (Learning Network) เป้าหมายระยะยาวแล้วก็เพื่อที่จะพัฒนาสังคมใหม่ให้เป็น สังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นการสร้างสังคมแห่งความจริงที่มีความเป็นเหตุเป็นผล เป็นสังคมแห่งการค้นหาค้นพบความรู้ความจริงอย่างมีส่วนร่วมจากกลุ่มคนอย่างหลากหลาย ทั้งในกระบวนการศึกษารวบรวมข้อมูล การวิพากษ์วิจารณ์ การหาข้อสรุป และการตัดสินใจ โดยเน้นการพัฒนาจากฐานข้อมูลท้องถิ่นของคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น และโดยคนท้องถิ่นอย่างหลากหลาย เป็นสำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่การหนุนช่วยระหว่างกัน การดึงศักยภาพที่หลากหลายมาหนุนเสริมการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศ การมองเป้าหมายส่วนรวมมากกว่าเป้าหมายของบุคคลและคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้ลดช่องว่างและข้อขัดแย้งอันเกิดจากข้อจำกัดและเงื่อนไขต่าง ๆ ในกระบวนการพัฒนาของแต่ละองค์กรและหน่วยงาน

งานวิจัยท้องถิ่น คือ การทำให้ท้องถิ่นเข้าใจตัวเองและรวมพลังกันต่อสู้สิ่งต่างๆ ที่เข้ามาในท้องถิ่นที่ไม่จำกัดรูปแบบและวิธีการ แต่การต่อสู้มีรูปแบบกระบวนการที่เด่นชัดและเชื่อถือได้เพราะร่วมกันแสดง ความคิดเห็นที่จะรับหรือไม่รับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในเชิงรูปธรรม พูดแล้วงมงาย สรุปว่า ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมทำ และร่วมมือ นี่แหละคืองานวิจัยท้องถิ่นแต่ที่ศูนย์ประสานงานทำคือ ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีหน้าที่ ส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเรื่องกระบวนการคิด ค้นหา และสรุปผลเพื่อหาแนวทางการดำเนิน การแก้ไขปัญหาที่ชุมชนตั้งขึ้น ให้สามารถตอบโจทย์ที่ต้องการในระดับหนึ่ง CBR (Community Based Research) "การวิจัยเพื่อท้องถิ่น"

Community หมายถึงชุมชนหรือประชาคม คือ

1. กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกันลักษณะสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่า และมีความสนใจร่วมที่ประสานงานในวงแคบกว่า 1.1. ชุมชน หมายถึง เขตพื้นที่ระดับของความคุ้นเคย และการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตัวเองที่จำกัดมากกว่าสังคมแต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสร้างสรรค์ใกล้ชิดกว่า และความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจจะมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่นเชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา 1.2. ความรู้สึกและทัศนคติทั้งมวลที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในเขตหรือบริเวณเดียวกันที่แน่นอน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอยู่ภายใต้กฎระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน ดังนั้นชุมชนจึงมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1) คน (People) คนเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งของชุมชนหากปราศจากคนเสียแล้วจะเป็นชุมชนไม่ได้

2) ความสนใจร่วมกัน (Common Interest) คนที่อยู่ในชุมชนนั้นจะต้องมีความสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และความสนใจดังกล่าวเป็นผลมาจากการอยู่ร่วมกันในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน

3) อาณาบริเวณ (Area) คนและสถานที่เกือบจะแยกกันไม่ได้ ต่างก็เป็นส่วนประกอบสำคัญและมีส่วนสัมพันธ์กันมีคนก็ต้องมีสถานที่ แต่การจะกำหนดขอบเขตและขนาดของสถานที่ของชุมชนหนึ่งๆเป็นเรื่องยาก

4) ปะทะสังสรรค์ต่อกัน (Interaction) เมื่อมีคนมาอยู่ร่วมชุมชนเดียวกันแต่ละคนต้องมีการติดต่อแลกเปลี่ยนและปฏิบัติต่อกัน

5) ความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship) ความสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งที่ผูกพันให้สมาชิกอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น

6) วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Cultural Traditions) ตลอดจน

7) แบบแผนของการดำเนินชีวิตในชุมชน (Pattern of Community Life) ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงและเป็นรูปแบบเดียวกัน

การกำหนดฐานคิด/วิธีคิด ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นหลักการกำกับไว้อย่างน้อย 4 ประการด้วยกันคือ

1. โจทย์วิจัยต้องมาจากปัญหาความต้องการของชุมชน
2. โจทย์วิจัยนั้นต้องมีความเป็นไปได้ที่จะประสบผลสำเร็จ
3. โจทย์วิจัยต้องยกระดับทักษะการแก้ปัญหาของชาวบ้านผ่านการศึกษา ค้นคว้าข้อมูล (ไม่ใช่การปฏิบัติการเลยโดยไม่ค้นหาข้อมูลก่อน)

4. ทุกคนที่เข้าร่วมมีความเข้าใจต่อโจทย์วิจัยอย่างชัดเจน เมื่อมีหลักการกำกับของงานวิจัยท้องถิ่นเป็นแบบนี้เป็นไปได้เลยที่โจทย์วิจัยจะได้มาจากการศึกษาค้นคว้าทบทวนเอกสารในห้องเพียงอย่างเดียว ดังนั้นนักวิจัยที่เป็นนักวิชาการต้องเปิดตัวเองเดินออกจากห้องแล้วเปิดตาเปิดใจเข้าไปหาชุมชนเท่านั้น จึงได้โจทย์วิจัยที่กำกับด้วยหลักการสำคัญ 4 ข้อข้างต้น

สำหรับการเข้าไปในชุมชนแล้ว ทำอย่างไรจึงจะได้อะไรติดมือมา ผู้เขียนจะขอใช้ประสบการณ์ตรงของผู้เขียนเองมาอธิบาย โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงคือ

- 1) การเตรียมตัวก่อนลงชุมชน
- 2) การจัดเวทีชุมชน และ
- 3) หลังการจัดเวทีกับชุมชน

1) การเตรียมตัวก่อนลงชุมชนในการเตรียมตัวก่อนลงไปชุมชนนั้นถือได้ว่า เป็นขั้นตอนสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการเตรียมตัวดีก็จะทำให้เราได้สิ่งที่ต้องการมาอย่างครบถ้วน แต่ในทางตรงข้ามกันถ้าเตรียมตัวไม่ดีเลย อาจจะได้อะไรเลยและอาจตกหลุมตกบ่อหรือตกม้าตายกลางเวทีได้ ดังนั้นในการเตรียมตัวลงชุมชนเพื่อค้นหาโจทย์วิจัยควรมีการเตรียมการเบื้องต้นดังนี้

ก. กำหนดจุดประสงค์ก่อนลงพื้นที่ ในการลงชุมชนแต่ละครั้งต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนว่าในแต่ละครั้ง นั้นต้องการอะไรมาน้อยแค่ไหน ในการพัฒนาโจทย์โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นพบว่าไม่ได้อะไรที่ครบสมบูรณ์ใน ครั้งเดียว ในครั้งแรกจะเป็นการแนะนำทำความเข้าใจแนวคิด แนวทางการทำงานวิจัยและสอบถามความต้องการของชุมชนว่าสนใจที่จะนำงานวิจัยไป พัฒนาท้องถิ่นตนเองหรือไม่ ถ้าชาวบ้านมีความสนใจ ในครั้งที่สองของการเข้าไปจะเป็นการประชุมระดมปัญหาค้นหาโจทย์ประเด็นวิจัย รวมถึงการหาทีมวิจัย และในครั้งที่สามจะเป็นการ

ประชุมดูรายละเอียดข้อเสนอโครงการร่วมกันของทีม วิจัย ซึ่งในบางโครงการอาจมีครั้งที่สี่หรือห้า ก็แล้วแต่ความพร้อมของชุมชนและความสมบูรณ์เข้าใจร่วมกันของโครงการวิจัย

ข. ประชุมทำความเข้าใจกับทีมงาน ในการจัดเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยโดยทั่วไป มักจะไม่ทำคนเดียว จะต้องมีการทำงานช่วยกันเป็นทีม การที่ทีมจะทำงานช่วยเหลือกันได้นั้น จะต้องมีการประชุมออกแบบกระบวนการจัดเวทีร่วมกัน และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันให้ชัดเจน ในการประชุมก็จะมีทำความเข้าใจสิ่งที่ต้องการ(วัตถุประสงค์) กำหนดวิธีการที่จะได้มา กำหนดเวลาที่ใช้ วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ และคนที่ได้รับผิดชอบในแต่ละช่วง เช่น คนดำเนินการประชุม คนบันทึกข้อมูล คนสรุปประเด็น คนประสานงาน เป็นต้น

ค. ประสานงานเตรียมการพื้นที่ เมื่อเตรียมทีมงานเรียบร้อยแล้ว สิ่งที่จะต้องดำเนินการต่อไป คือ การประสานงานเตรียมการกับพื้นที่ สิ่งที่ควรทำคือการลงไปประสานงานกับผู้นำชุมชน ทำความเข้าใจกับผู้นำเบื้องต้นว่าสนใจหรือไม่ ต่อจากนั้นก็เป็นการนัดหมายเพื่อเตรียมผู้เข้าร่วม เตรียมสถานที่ สื่อ/อุปกรณ์ เตรียมอาหาร/อาหารว่าง ให้พร้อมสำหรับจำนวนคนที่เข้าร่วมประชุม

ง. เตรียมทำความเข้าใจข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ การทำงานจะง่ายขึ้น ถ้าเรารู้ข้อมูลพื้นที่ ที่เราจะลงไปพัฒนาโจทย์วิจัยก่อน จะช่วยเราได้มากในการนำประเด็นในการประชุม รวมถึงการรู้ข้อมูลของตัวคนในชุมชนคือ ผู้นำหรือชาวบ้านว่าเขาทำอะไร สนใจเรื่องอะไร มีปัญหา ความต้องการเบื้องต้นอย่างไร การรู้เขารู้เราก่อนการทำงานก็จะสำเร็จได้ง่ายยิ่งขึ้น วิธีการที่จะรู้ข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น อาจทำได้โดยการศึกษาข้อมูลมือสองที่มีอยู่แล้ว โดยอาจหาได้จากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) หรืออาจจะเข้าไปพูดคุยกับผู้นำชุมชนก่อนในช่วงของการเข้าไปประสานงานเตรียมการกับพื้นที่ก็ได้

2) ช่วงการจัดเวทีชุมชน

หลังจากมีการเตรียมทีม เตรียมสื่ออุปกรณ์ และเตรียมพื้นที่พร้อมเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ การจัดเวทีค้นหาโจทย์วิจัย โดยทั่วไปแล้วการจัดเวทีแบบนี้จะใช้รูปแบบการจัดประชุมกลุ่มแบบเข้มข้น (Focus Group Discussion) ซึ่งจะต้องมีการเชิญผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้รู้ ผู้นำ และผู้มีส่วนสำคัญกับการตัดสินใจทำวิจัยหรือทำงานพัฒนาชุมชนเข้าร่วมจาก ประสบการณ์ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการดำเนินการเวทีการประชุมพัฒนาโจทย์วิจัย จะมีขั้นตอนสำคัญๆ ที่ต้องทำดังต่อไปนี้

ก. การแนะนำตัวและชี้แจงจุดประสงค์การประชุม เป็นธรรมเนียมของการจัดประชุมทุกอย่างอยู่แล้วที่จะต้องมีการแนะนำทำความ รู้จักกันของผู้ร่วมประชุมก่อนจะมีการพูดคุยกัน วิธีการแนะนำอาจมีหลายวิธี ถ้าคนไม่มากอาจจะแนะนำตัวกันทีละคน แต่ถ้ามีคนเข้าร่วมประชุมมาก ในส่วนของชาวบ้านอาจจะให้ตัวแทนแนะนำเพื่อความ รวดเร็ว แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสม และเทคนิคของผู้ดำเนินการประชุม โดยมีหลักการกำกับเบื้องต้นเพียงว่าทำอย่างไรจะ使人รู้จักกัน และคุ้นเคยกันก่อนที่จะมีการพูดคุยกันต่อจากนั้น ผู้ดำเนินการประชุมควรมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดประชุมให้ผู้เข้าร่วมรับทราบร่วมกันอีกครั้งว่า ประชุมเพื่ออะไร และจะใช้เวลานานน้อยแค่ไหน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เตรียมตัวและเตรียมประเด็นในการแลกเปลี่ยนได้

ข. การอธิบายแนวคิด หลักการ วิธีการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื่องจากว่างานวิจัยเป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวบ้าน เราต้องทำความเข้าใจกับเขาก่อนว่างานวิจัยคืออะไร มีความเป็นมาอย่างไร และเกี่ยวข้องกับชาวบ้านอย่างไร เทคนิควิธีการง่ายๆที่ใช้ คือ การอธิบายประกอบแผ่นชาร์ต หรือการวาดภาพประกอบบนกระดานขี้น (Flip chart) เพราะจะทำให้ชาวบ้านเข้าใจง่ายกว่าการพูดปากเปล่าเพียงอย่างเดียว ในการอธิบายต้องบอกให้เขาเข้าใจให้ได้ว่างานวิจัยคืออะไร เมื่อก่อนใครเป็นผู้วิจัย ทำไมชาวบ้านจึงมาทำวิจัย งานวิจัยแบบนี้ชาวบ้านแตกต่างจากวิจัยแบบอื่นอย่างไร มีวิธีการทำอย่างไร และสุดท้ายต้องบอกว่าทำแล้วชาวบ้านได้อะไร พร้อมกับยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมมาประกอบ ในการนำอภิปรายควรมีการเปิดให้มีการซักถามแลกเปลี่ยนกันไปด้วยโดยตลอด เพื่อ เป็นการสร้างการมีส่วนร่วม และสุดท้ายต้องมีการถามความสนใจของชาวบ้านว่าสนใจงานแบบนี้ไปใช้กับชุมชน ของเขาหรือไม่ อย่างไรคำถามกำกับของขั้นตอนนี้ คือ ทำอย่างไรก็ได้ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญและเห็นประโยชน์ของงานวิจัยในแนวนี้นี้ และตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการวิจัย ถ้าประเมินแล้วผู้ดำเนินการประชุมยังไม่แน่ใจการอธิบายของตนเอง อาจจะต้องใช้สื่ออื่นมาช่วย เช่น สื่อวีดิทัศน์ ภาพโปสเตอร์ แผ่นพับ เป็นต้น

ค. การค้นหาปัญหาชุมชน ด้วยหลักการที่ว่าโจทย์วิจัยต้องมาจากปัญหาความต้องการของชุมชน ดังนั้นเมื่อชาวบ้านเห็นความสำคัญของการวิจัยและสนใจร่วมกระบวนการวิจัยแล้ว ขั้นตอนต่อมา คือ การค้นหาปัญหาความต้องการเพื่อพัฒนาเป็นโจทย์วิจัย วิธีการค้นหาปัญหาชุมชนที่ทำกันทั่วไปก็คือการระดมสมอง และเครื่องมือที่นำมาช่วยจับประเด็นในการระดมสมองก็มีหลากหลาย แต่ที่นิยมกันมากและง่ายต่อการจับประเด็น คือ Mind Map สำหรับเทคนิคการระดมปัญหาช่วงแรกเราจะเริ่มจากการมองชุมชนในเชิงระบบก่อน เช่น เราอาจมองว่าองค์ประกอบประกอบของระบบชุมชน ประกอบด้วย เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม หลังจากนั้นก็ตั้งคำถามคำถามเพื่อการระดมปัญหาก็คงไล่เรียงไปในแต่ละด้าน และบันทึกไว้ในชาร์ตในรูปแบบ Mind Map เพื่อให้เห็นไปพร้อมๆกัน เพราะแทนที่เราจะเปิดเวทีถามผู้เข้าร่วมว่า มีปัญหาอะไรในชุมชนบ้าง ซึ่งมันจะกว้างเกินไปและจัดระเบียบยาก เราก็ลงไปดูสภาพปัญหาในแต่ละด้านเลย จะทำให้เราจับประเด็นง่ายขึ้น

ง. การค้นหาศักยภาพชุมชน หลังจากได้ทราบปัญหาของชุมชนในแต่ละด้านแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การระดมศักยภาพของชุมชน หรือทุนทางสังคมของชุมชน ที่จะป็นปัจจัยบวกช่วยให้การทำงานวิจัยประสบความสำเร็จได้ ศักยภาพหรือทุนของชุมชน อาจจะประกอบด้วย ทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่คนสร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงหน่วยงานองค์กรที่จะเข้ามาหนุนเสริมชุมชนในการทำงาน เป็นต้น สำหรับวิธีการค้นหาศักยภาพชุมชน ก็ใช้คำถามง่ายๆ เช่น ทุน ภูมิปัญญา หรือของดีของชุมชนมีอะไรบ้าง? จากนั้นก็ตั้งคำถามให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมลงรายละเอียดในแต่ละเรื่อง

จ. จัดลำดับความสำคัญปัญหา เมื่อทราบปัญหาและศักยภาพชุมชนแล้ว สิ่งที่ต้องทำต่อไปคือการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยการให้เวทีประชุมเป็นผู้ตัดสินใจว่าปัญหาอะไรที่มีผลกระทบต่อคนในชุมชน มากอันดับหนึ่ง อันดับสอง หรืออันดับสาม พร้อมกับการให้เหตุผลประกอบ สำหรับวิธีการนั้นถ้าจะให้ดีควรใช้วิธีการเอาข้อมูลเกี่ยวกับตัวปัญหา เช่น สภาพ ผลกระทบ ความเร่งด่วน ความรุนแรง เป็นต้น มาจัดลำดับความสำคัญแทนการลงมติของที่ประชุม (Vote) การ

จัดลำดับความสำคัญของปัญหาจะทำให้เราทราบว่าชุมชนเขากำลังสนใจเรื่องอะไร และรู้เหตุผลของการที่เขาสนใจเรื่องนั้นๆ มาเป็นข้อมูลสำหรับการดำเนินการขั้นต่อไป

ฉ. การวิเคราะห์ปัญหาเพื่อตัดสินใจเลือกโจทย์วิจัย ในการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อการค้นหาโจทย์วิจัย จะเป็นการวิเคราะห์ปัญหาในเบื้องต้นเพื่อให้เวทีประชุมเข้าใจร่วมกันและตัดสินใจเลือกประเด็นในทำเป็นโจทย์วิจัยได้ง่ายขึ้น โดยจะนำเอาประเด็นเฉพาะที่เราจัดลำดับความสำคัญไว้มาทำการวิเคราะห์ทั้งในเชิงลึกและเชิงกว้าง การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาเป็นวิธีการหนึ่งที่จะสามารถมองปัญหาให้ลึกและ กว้างได้และ การใช้การวิเคราะห์เชิงระบบ (System Analysis) และ การคิดเชิงระบบ (System Thinking) เข้ามาช่วยจะทำให้เราเข้าใจง่ายขึ้น โดยให้มีการมองธรรมชาติของปัญหาว่า ปัญหาหนึ่งๆมันไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ แต่มันจะมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นๆ ด้วย กล่าวคือปัญหาใดก็ตามก็จะมีสาเหตุที่หลากหลายสัมพันธ์กันหลายมิติ ดังเช่น มิติแนวราบคือปรากฏการณ์ที่ปัญหาใดปัญหาหนึ่งจะมีสาเหตุหลักๆ ชัดหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดเจนว่า ล้วนทำให้เกิดปัญหานั้นมิติแนวตั้งและแนวลึก คือ แต่ละสาเหตุพื้นฐานของปัญหามีความเป็นระบบ และในระบบย่อยก็จะมีสาเหตุย่อยๆ ภายในของมันได้อีกมิติ แนวตั้งแบบเชื่อมโยงที่กว้างขึ้น เมื่อมองที่สาเหตุหลักอาจจะเกี่ยวข้องกับสาเหตุอื่นที่กว้างใหญ่กว่าตัวมัน เช่น ปัญหาด้านโครงสร้าง ปัญหาจากกระแสโลก เป็นต้นเมื่อวิเคราะห์ปัญหาแล้วเสร็จควรมีประเมินความเป็นไปได้ในการทำการวิจัยโดยการเชื่อมโยงกับศึก ภาพที่ชุมชนมี ให้ประเมินดูว่า ประเด็นไหนเป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชนมากที่สุด มีความเป็นไปได้ที่จะประสบความสำเร็จภายในเวลาที่กำหนดหรือไม่ ถ้าทำแล้วจะยกระดับการเรียนรู้ของชุมชนได้หรือไม่ แล้วให้ที่ประชุมตัดสินใจร่วมกัน

ช. การกำหนดคำถามวิจัย เมื่อได้ประเด็นที่จะวิจัยร่วมกันแล้ว สิ่งที่ผู้ดำเนินการประชุมจะต้องถามที่ประชุมต่อคือ สิ่งที่ยากรู้ อยากหาคำตอบ ในประเด็นนี้คืออะไร จากนั้นก็ร่วมกันระดมลงบนกระดานและตกแต่งเป็นคำถามวิจัยที่เป็นข้อตกลงร่วมกันของที่ประชุม

ซ. การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยนั้นจะกำหนดต่อเนื่องจากการตั้งคำถามวิจัย โดยส่วนมากวัตถุประสงค์จะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมและขอบเขตเนื้อหาการวิจัย ดังนั้นในการกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยมักจะตั้งคำถามร่วมกันว่า “ถ้าจะตอบคำถามวิจัยให้ได้จะต้องรู้หรือทำอะไรบ้าง?” โดยวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ออกมาส่วนมากจะมีให้เห็นในแนวนี้ คือ 1) เป็นการศึกษาบริบทของชุมชนหรือเรื่องนั้นๆ 2) เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงประเด็น หรือองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง 3) เป็นการตั้งเพื่อตอบผลการศึกษาทั้งหมดจากโจทย์ทั้งจากข้อมูลและผลการทดลองปฏิบัติการ

ณ. การกำหนดขั้นตอนวิธีการ ขั้นตอนนี้เป็นกรอบการทำงานวิจัยร่วมกัน วิธีการคือให้ทีมวิจัยนำวัตถุประสงค์มาแตกประเด็น ถ้าจะตอบวัตถุประสงค์ให้ได้จะต้องทำอะไรบ้าง? โดยให้มีการกำหนดขั้นตอนและวิธีการแต่ละขั้นร่วมกันอย่างละเอียดให้เห็นว่าจะเริ่มจากขั้นตอนไหนและไปสิ้นสุดตรงไหน

ญ. การหาทีมวิจัยร่วม เมื่อได้ขั้นตอนวิธีการทำงานวิจัยแล้วควรมีการหาทีมทำงาน โดยมีหลักการตั้งคำถามเบื้องต้นว่า “งานวิจัยแบบนี้ควรมีใครเข้ามามีส่วนร่วมบ้างจึงจะทำให้งานวิจัยชิ้นนี้ประสบความสำเร็จได้?” จากนั้นก็ระดมรายชื่อในที่ประชุมเพื่อนำไปประกอบการร่างข้อเสนอโครงการวิจัย (Proposal) ต่อไป หลังจากการได้ร่างข้อเสนอโครงการวิจัยแล้วสิ่งที่ควรทำใน

ขั้นตอนต่อไปก็คือ การตั้งทีมยกร่างโครงการวิจัย และมีการนัดหมายประชุมอีกครั้งเพื่อช่วยกันปรับปรุงข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกัน

3) หลังการจัดเวทีชุมชนสิ่งที่ควรทำทุกครั้งหลังจากการจัดเวทีประชุม คือการสรุปบทเรียนร่วมกันเพื่อประเมินกระบวนการเทคนิค วิธีการและประเมินผลที่ได้จากการจัดประชุมร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการเวทีสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของคนทำงานและจัดปรับกระบวนการจัดเวทีในครั้งต่อไปได้ ดังนั้นอาจจะเป็นอีกคาถาหนึ่งบทสำหรับกำกับกระบวนการจัดเวทีว่าทุกครั้งจะต้องมีการสรุปบทเรียนเล็กๆร่วมกันทุกครั้ง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น

เป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นให้ชาวบ้านใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือตามแนวคิด และวิธีการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในเชิงเนื้อหาและกระบวนการ ภายใต้หลักการว่า “เป็นปัญหาของชาวบ้าน ชาวบ้านเป็นทีมวิจัย และมีปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา” โดยใช้ระยะเวลาดำเนินการ 1-2 ปี งานวิจัยแบบนี้มีลักษณะเป็นการวิจัยที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน ท้องถิ่น เพื่อการทำความเข้าใจและหาทางเลือกในการแก้ปัญหาในทุกประเด็น โดยชุมชนท้องถิ่นจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในทุกขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อกำหนดโจทย์ / คำถามวิจัย การทบทวนทุนเดิมในพื้นที่ การออกแบบการวิจัยและการวางแผนปฏิบัติการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล การทดลองปฏิบัติจริงเพื่อหารูปธรรมการแก้ไขปัญหาระหว่างดำเนินการวิจัย ใน พื้นที่ มีการประเมินและสรุปบทเรียน โดยนำเอาข้อสรุป/ผลจากการวิจัยไปสู่ทางเลือกของการแก้ไขปัญหาในพื้นที่วิจัย

การวิจัยเพื่อสร้างทางเลือกของท้องถิ่น

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เสนอทางเลือกให้สอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการและศักยภาพของท้องถิ่น และกลุ่มคนเป้าหมายที่มีหลากหลายระดับ หรือเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถเลือกความเหมาะสม งานวิจัยแบบนี้ใช้ระยะเวลาดำเนินการ 8-10 เดือน โดยมุ่งใช้งานวิจัยเพื่อเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ของ ปัญหาหรือสภาวะการณ์ดำรงอยู่ของประเด็นหรือข้อสงสัยในชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งเป็นกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยและการสกัดความรู้และโจทย์การวิจัยจาก การทำงานพัฒนาของชุมชน ตลอดจนใช้กระบวนการวิจัยเพื่อการเตรียมชุมชน เตรียมทีมวิจัยชาวบ้าน และนำไปสู่การวางแผนปฏิบัติการ และการสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหาในเบื้องต้นของชุมชนท้องถิ่น

เครื่องมือการศึกษาชุมชนและเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม

1. เส้นแบ่งเวลา (Time line)
2. แผนที่ชุมชน (รอบในและรอบนอก)
3. ปฏิทินประเพณี วัฒนธรรม
4. ปฏิทินการเกษตร
5. ผังเครือญาติ
6. ไร่ชีวิต
7. แบบเก็บข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ
8. การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholder analysis)

9. แบบสอบถามนักท่องเที่ยว

10. แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

Kerlinger (1988) กล่าวว่า การวิจัยเป็นรูปแบบหนึ่งของการแสวงหาความรู้ ความจริง ที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ ตรวจสอบได้ เกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ส่วนคำว่าเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับการวิจัย และคำว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่ง สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ก็คือ การแสวงหาความรู้ ความจริงที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ ตรวจสอบได้ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีกลุ่มบุคคลเข้ามาร่วมกันเรียนรู้เพื่อรู้จักตัวเอง ชุมชน สิ่งแวดล้อม ให้เห็นปัญหาของตัวเอง และเห็นทางแก้หรือทางออกจากปัญหา โดยลงมือปฏิบัติจริง ได้ผลจริง แก้ปัญหาได้จริง ซึ่ง กมล สุตประเสริฐ (2540 : 8) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) คือ การวิจัย ค้นคว้า และหาความรู้ตามหลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์แบบเดิมๆ ต่างกันเพียงแต่ว่า PAR นั้นมีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา และเป็นการวิจัยที่ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ร่วมงาน รวมทั้งในกระบวนการวิจัย และในการมีหุ้นส่วนใช้ประโยชน์ของการวิจัย” ซึ่งสอดคล้องกับ สุภาภรณ์ จันทวานิช (2547 : 67) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) หมายถึง วิธีการที่ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรม

ทำไมต้องเป็น PAR การวิจัยแบบเดิม (Tradition Research) เป็นการวิจัยที่ใช้ผู้วิจัยเป็นศูนย์กลาง (Researcher Center) องค์ความรู้ (Body of knowledge) อยู่ที่นักวิจัยที่เป็นคนนอก ชุมชน วิจัยเพื่อรู้ ปัญหาของคนอื่น ผลการวิจัยจึงไม่ได้นำไปใช้แก้ปัญหา ส่วนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยโดยคนในชุมชน (Community Center) ร่วมกันเรียนรู้เรื่องชุมชนของตนเอง เห็นปัญหาของตัวเอง เห็นทางออก หรือทางแก้ปัญหามาจากชุมชนร่วมกัน และทุกคนในชุมชนร่วมกันแก้ปัญหามาจากชุมชนร่วมกัน ซึ่งเป็นการปรับปรุงวิธีการวิจัยดั้งเดิมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น “การวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการมองภาพในองค์รวม ให้ความสำคัญและให้ความสำคัญแก่คุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกวิจัย เป็นการศึกษาแบบเจาะลึก และใช้ระยะเวลาศึกษายาวนาน สร้างข้อสรุปจากหลักฐานและสิ่งที่ค้นพบ นำมารวบรวมอธิบายเป็นภาพรวมในเชิงนามธรรมมิใช่ตัวเลขทางสถิติ” “การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เป็นการศึกษาชุมชน โดยให้สมาชิกของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งเป็นผู้ร่วมวิจัยด้วย แต่ไม่มีการปฏิบัติการใดๆ และยังไม่มีการนำไปประยุกต์แก้ปัญหา” “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นกระบวนการวิจัยที่ผู้วิจัยจะเลือกหรือกำหนดกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ขึ้นมา ซึ่งผู้วิจัยจะเป็นผู้พิจารณาว่าดีและเหมาะสมแล้ว จากนั้นก็นำกิจกรรมนั้นๆ มาทดลองปฏิบัติการว่าใช้ได้หรือไม่ตามสมมติฐานของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยจะกำหนดเกณฑ์ในการติดตามและประเมินผล ตลอดจนควบคุมแนวทางการปฏิบัติและนำผลนั้นมาปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมการดำเนินงาน แล้วนำไปทดลองใช้ใหม่จนกว่าจะได้ผลที่ผู้วิจัยพึง

พอใจ จากนั้นก็นำไปใช้และเผยแพร่ต่อไป ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้อาจมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมก็ได้”

แนวคิดพื้นฐานของ PAR 1) PAR เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง 2) เชื่อว่าทุกคนมีศักยภาพที่จะร่วมกันเรียนรู้ 3) เริ่มจากความรู้สึกของคนที่มีต่อปัญหา 4) กระบวนการวิจัยต้องทำอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของ PAR 1) เพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนตระหนักในปัญหาหน้าที่ และร่วมกันแก้ปัญหาของตนเอง 2) เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้แบบพหุภาคี (Steak Holder) 3) เพื่อให้ชุมชนร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง 4) เพื่อส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม และการทำงานร่วมกันแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

กมล สุดประเสริฐ (2540,8-9) ได้กล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) ว่ามาจากความเชื่อดังนี้ 1) เชื่อว่า PAR เป็นกระบวนการที่เอนเอียงไปทางประชาธิปไตย เพราะ PAR เป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน 2) PAR เชื่อว่า คนต้องพัฒนาตนเอง และ PAR เกิดจากประชาชนต้องการแสวงหาความรู้ในการแก้ปัญหาของตนเอง เป็นเครื่องมือหนึ่งในการช่วยคนยากจน และด้อยโอกาส ด้วยการวางพื้นฐานร่วมกันระหว่างหน่วยงานพัฒนาทั้งหลายกับชุมชน 3) PAR เน้นหนักการเรียนรู้จากประสบการณ์ เพราะ PAR อาศัยการยอมรับของประชาชนได้สืบทอดต่อเนื่อง เป็นประสบการณ์หลากหลาย

หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม 1) ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน โดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ และกำเนิดความรู้ในวิธีอื่นที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการ 2) ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริม ยกระดับและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเองของเขา ให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง 3) ให้ความรู้ที่เหมาะสมกับชาวบ้านและคนยากจน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขา และสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้เหมาะสม 4) สนใจปรีดิ์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน 5) ปลดปล่อยความคิด การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ชาวบ้านและคนยากจนสามารถใช้ความคิดเห็นของตนเองอย่างเสรี

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้ 1) ประชากรผู้ทำการวิจัย ได้เปลี่ยนจากผู้วิจัยภายนอก โดยให้ประชาชนในชุมชนได้มีโอกาสเข้ามาเป็นนักวิจัยร่วมกันในการร่วมคิด วางแผนและตัดสินใจในการวิจัย 2) ขอบเขตของการมีส่วนร่วม จากเดิมที่การมีส่วนร่วมจะอยู่ในวงจำกัดเพียงบางขั้นตอนมาสู่การมีส่วนร่วม ตลอดกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การศึกษาชุมชน วิเคราะห์ปัญหา วางแผน ลงมือปฏิบัติ และติดตามประเมินผล 3) การเป็นประชาธิปไตย หลักของความเป็นประชาธิปไตยจะเพิ่มมากขึ้นใน PAR เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาที่มาจากชุมชนเอง ลดการพึ่งพิงจากสังคมภายนอก ให้ประชาชนตัดสินใจร่วมกัน ชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง ก่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด 4) การสร้างองค์ความรู้ เนื่องจากการผสมผสานความรู้ของนักวิชาการกับความรู้พื้นบ้าน ให้เกิดความรู้ใหม่ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน และการผสมผสานความรู้จากทฤษฎีและการปฏิบัติเข้าด้วยกัน 5) ความรู้ที่ประชาชนได้รับ PAR เป็นการปฏิบัติที่ไม่ใช่การเข้าใจเพียงอย่างเดียวดังการวิจัยที่ผ่านมา หากแต่ต้องลงมือกระทำให้ความเข้าใจที่

เป็นนามธรรมออกมาสู่การปฏิบัติที่เป็น รูปธรรมและพัฒนาความรู้ที่ได้รับอย่างต่อเนื่อง 6) การวิจัยนำไปสู่การพัฒนา PAR เป็นการวิจัยที่นำไปสู่การพัฒนาทั้งวิธีการวิจัยและการพัฒนามนุษย์ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 1) ชาวบ้านประชาชน จะตื่นตัว ได้รับการศึกษามากขึ้น สามารถคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆได้อย่างถูกต้อง 2) ประชาชนได้รับการแก้ไข้ปัญหา การจัดสรรทรัพยากรต่างๆมีการกระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งข้อมูลข่าวสารที่ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น 3) ผู้วิจัยและนักพัฒนาจะได้เรียนรู้จากชุมชน ได้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้นำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งได้มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

2.5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

ศราญนิตย์ เล็กสุทธิ และคณะ (2559:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ เพื่อทบทวนทุนเดิมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ เพื่อทบทวนสถานการณ์ และปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ และเพื่อหาแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์ และการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ พบว่า 1) ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ซึ่งเป็นความเชื่อด้านการทำงาน มีความรักในงานที่ทำจนเป็นแนวทางให้การทำงาน หรืองานทอผ้าฝ้าย ด้วยมือนี้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล 2) หลักวิริยะ หมายถึง ความเพียรพยายาม การทอผ้าฝ้ายด้วยมือ ต้องอาศัยความอดทนอดกลั้นอย่างสูงยิ่ง หากขาดคุณธรรมข้อนี้ การทำงานก็ประสบความสำเร็จได้ยาก เพราะต้องอาศัยความรอบคอบ สบายงามประณีต ผลงานทอผ้าที่อาศัยความอดทน ความละเอียดอ่อน สบายงามย่อม เป็นที่ประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของผู้พบเห็น 3) สติ ความระลึกได้ หมายถึงการทำงาน ต้องอาศัยสติ เพื่อเกิดความไม่ประมาทในการทำงานเกิดความปลอดภัย และ ระลึกเกี่ยวกับงานที่ทำจะออกมาในแนวทางไหนที่ควรจะเป็นเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ และงานมีคุณภาพ 4) สมาธิ หมายถึงความตั้งใจมั่นการทอผ้าด้วยมือ ต้องอาศัยสมาธิ จิตใจมั่นคงไม่วอกแวก หวันไหว งานนั้นจึงจะออกมาอย่างสวยงามไม่ผิดพลาด 5) ปัญญา คือความรอบรู้ หมายถึง รู้ ถึงจุดแข็งจุดอ่อนของงาน ควรจะปรับปรุงแก้ไขอย่างไรผลิตสินค้าออกมาอย่างไรถึงวิธีการทำงาน รู้ถึงวิธีการจำหน่าย ตลาด รวมถึงรู้ถึงการอนุรักษ์ส่งเสริมอาชีพที่ตนทำ เพื่อให้คงอยู่ และมีคุณภาพสืบไป

อาภาภรณ์ พุทธปวน และนางอริยญา กันทะธง และคณะ (2557: บทสรุป) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้วยวิถีพุทธธรรมในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์สตรี ตำบลต้นธง อำเภอมือง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อทบทวนปัญหา/สถานการณ์การบริหารจัดการที่ผ่านมาของกลุ่มออมทรัพย์สตรีตำบลต้นธง (ทั้งในส่วนของการใช้วิถีพุทธธรรมและความรู้ทางวิชาการในการบริหารจัดการ) 2. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์สตรีตำบลต้นธง 3. เพื่อพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการของกลุ่มสตรีออมทรัพย์ และ 4. เพื่อนำหลักคุณธรรมและหิริโอตตปมะมาเป็นหลักในการบริหารจัดการของกลุ่มสตรีออมทรัพย์ พบว่า การคิดริเริ่มที่จะมีกลุ่มออมทรัพย์สตรีตำบลต้นธง จากการแลกเปลี่ยนร่วมกันจึงได้ตั้งเป็นกลุ่ม

เครดิตยูเนียนสตรีออมทรัพย์ตำบลต้นธง เนื่องจากมีระบบการจัดการที่ดี น่าเชื่อถือและมีพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษา ดังนั้นการคิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์สตรีนั้นเป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในการพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคม โดยสอนคนให้รู้จักช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นในด้านเศรษฐกิจและสังคมในการประหยัดออมแล้วนำมาสะสม รวมกันเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นทุนสำหรับสมาชิกที่มีความจำเป็น เดือดร้อน กู้ยืมเงินไปใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพ หรือเพื่อสวัสดิการของครอบครัว การนำแนวคิดวิถีพุทธมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์สตรีตำบลต้นธงทำให้ทีมวิจัยได้หวนกลับมาคิดถึงรากเหง้าอันแท้จริงของสังคมชาวพุทธ สังคมคนเมืองหละปูน ของเรา โดยวิถีพุทธ คือ วิถีแห่งปัญญาที่จะนำความร่มเย็นเป็นสุข และความเจริญทางด้านจิตใจมาสู่สังคมไทย ทำให้เราได้หวนนึกถึงคุณค่าของจิตใจมากกว่าวัตถุ ซึ่งในยุคปัจจุบันนี้เป็นยุควัตถุนิยม คนส่วนมากจะบูชาเงินเป็นใหญ่ โดยลืมมองลึกเข้าไปในจิตใจของตน การนำแนวคิดวิถีพุทธกลับมาสู่ชุมชน ย่อมนำทางให้เกิดความสงบร่มเย็นแก่สังคมโดยปลูกฝังแนวคิดวิถีพุทธผ่านกระบวนการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์สตรี

พระครูอมรชัยคุณ และคณะ (2556: บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง ศึกษาแนวทางการใช้ไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมการป้องกันปัญหาสุขภาพจิต(ความพิการทางจิต) ในกลุ่มผู้สูงอายุ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ เพื่อถอดบทเรียนประสบการณ์สุขภาพจิตในผู้สูงอายุ ศึกษาสถานการณ์การส่งเสริมและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ หาแนวทางในการนำไตรสิกขามาใช้ในการส่งเสริมและป้องกันความพิการทางจิต(ปัญหาสุขภาพจิต)ของผู้สูงอายุ พบว่า 1)ประสบการณ์เดิมการทำงาน/สังคม/ทัศนคติที่ผ่านมาพบว่า การทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุ ช่วยพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ทำความสะอาดหมู่บ้าน ช่วยเหลืองานวัด ดูแลวัดตามเทศกาล 2)ถอดบทเรียนประสบการณ์สุขภาพจิตผู้สูงอายุตำบลสีคิ้ว ความสุขของผู้สูงอายุ ร้อยละ 31.43 เป็นเพราะทำตัวให้ สบายกาย สบายใจ รองลงมาร้อยละ 21.43 เป็นเพราะได้ช่วยเหลือคนอื่นลำดับสุดท้ายร้อยละ 2.84 เป็นเพราะครอบครัวมีความสุขความสามารถพิเศษของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านพบว่า ความสามารถพิเศษของผู้สูงอายุอันดับแรก ร้อยละ 10.00 ทำอาหารเก่ง รองลงมาร้อยละ 9.67 ทำหัตถกรรมลำดับสุดท้ายพบว่า ร้อยละ 4.43 ทำพวงหรีด ดอกไม้จันทน์เป็นที่ปรึกษาในหมู่บ้าน ความสุขในการได้ไปร่วมทำกิจกรรมในชุมชนของผู้สูงอายุร้อยละ 91.43 มีความสุข รองลงมาร้อยละ 8.67 ไม่มีความสุข กิจกรรมที่ผู้สูงอายุปฏิบัติอยู่ที่บ้านได้แก่ ทำบุญ ตักบาตร ออกกำลังกาย แอโรบิค รำไม้พลองเล่นกีฬา พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 90.00 ตักบาตรตอนเช้า รองลงมาพบว่าร้อยละ 24.3 ออกกำลังกายโดยวิธีการเดิน 3)สถานการณ์การส่งเสริมและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุในตำบลสีคิ้ว 3.1) สถานการณ์ปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ มีความวิตกกังวล ความจำเสื่อมกลัวสังคมรังเกียจและคิดว่าตนเองไม่มีบทบาทในสังคม 3.2) การส่งเสริมและการป้องกันปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ มีวัดจำนวน 11วัด ในการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม และ4) แนวทางในการนำไตรสิกขามาใช้ในการส่งเสริมและป้องกันความพิการทางจิต(ปัญหาสุขภาพจิต)ของผู้สูงอายุในตำบลสีคิ้ว โดยการเตรียมร่างกายและจิตก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ โดยให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางกายทางใจและการใช้ไตรสิกขาในการดูแลสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุ ใช้วิธีทำใจให้สงบ ระวังกความคิด ทำใจให้สบาย สวดมนต์ ทำสมาธิ ใส่บาตร

2.5.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการ

ครรชิต พิระภาค และคณะ (2557:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการบูรณาการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการที่ดินโดยชุมชนและการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ เขตองค์การบริหารส่วนตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์ของโครงการ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาวิถีชีวิต รูปแบบการจัดการที่ดินและใช้ประโยชน์ที่ดิน 2) เพื่อบูรณาการการจัดการที่ดินของชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการสร้างกลไก กติกาและหลักเกณฑ์ปฏิบัติร่วมกันและนำไปใช้เป็นต้นแบบของการจัดการที่ดินที่ยั่งยืน 3) เพื่อนำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศมาใช้เป็นเทคโนโลยีที่ชุมชนสามารถจัดทำหรือปรับปรุงข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินระดับแปลงและนำไปสู่กระบวนการจัดการที่ดินของชุมชนได้เอง พบว่า ประวัติศาสตร์ความเป็นมาวิถีชีวิต รูปแบบการจัดการที่ดินและใช้ประโยชน์ที่ดินจากการรวบรวมเอกสาร หลักฐานทางประวัติศาสตร์ การสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ส่วนกลไก กลไก กติกา และหลักเกณฑ์ปฏิบัติร่วมกันและนำไปใช้เป็นต้นแบบของการจัดการที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ถาวรและเขตป่าสงวนแห่งชาติอย่างยั่งยืนในพื้นที่ตำบลแม่พูลนั้นต้องอาศัยกลไก คือ (1) กลไกป่าไม้แผนใหม่ (2) หน่วยงานราชการให้ใช้หลักเมตตารธรรมกับชาวบ้านโดยไม่ใช้หลักกฎหมายที่เข้มงวดเกินไป (3) ให้ใช้หลักกฎหมายอย่างเด็ดขาดกับผู้ฉวยโอกาสยึดมือชาวบ้านบุกรุกป่าโดยต้องดำเนินคดีอย่างเด็ดขาด (4) ให้ชาวบ้านตกลงกันเองโดยใช้กลไกการประชาสังคมหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (5) หลักเกณฑ์ควมมีการยึดหยุ่นสามารถปรับใช้ตามสภาพข้อเท็จจริงแต่มีความชัดเจน โปร่งใส (6) กลไกการจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดกระบวนการรับรองสิทธิในที่ดินโดยชุมชน รวมทั้งเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของทรัพยากรที่ดิน และ (7) ผู้นำชุมชนและเจ้าของแปลงที่ดินจะต้องโน้มน้าวให้เจ้าของแปลงที่ดินทั้งหมดในพื้นที่ให้เข้าใจถึงความสำคัญและผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดทำแผนที่ พร้อมทั้งจะต้องเป็นผู้สร้างแรงจูงใจให้เจ้าของแปลงที่ดินเข้าร่วมดำเนินการด้วยความเต็มใจ

บุญทวรรณ วิงวอน และคณะ (2556:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การบูรณาการทุนทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวในการเชื่อมโยงสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์คือ (1) วิเคราะห์บริบทและทุนทางสังคมด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศ จังหวัดลำปาง (2) ศึกษาความเป็นไปได้ในการบูรณาการหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยว (3) ทดลองเส้นทางการท่องเที่ยวจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและประเมินผลศักยภาพของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศและ (4) เพื่อติดตามสนับสนุนและประเมินผลโครงการวิจัยย่อย 2 โครงการและมีการบูรณาการข้อมูลและค้นหาคุณลักษณะเฉพาะ/สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศของจังหวัดลำปางสู่การรับรู้ด้านอัตลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของจังหวัดลำปาง (5) เพื่อเชื่อมโยงสารสนเทศเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศกับจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูนลำปางพะเยาและแพร่ (เส้นทาง R3A) และ (6) เพื่อสังเคราะห์โครงการวิจัยเรื่องการบูรณาการทุนทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวในการเชื่อมโยงสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดลำปาง พบว่า ได้มีการจัดสรรและระดมสรรพกำลังขององค์กรตั้งแต่วัตถุดิบทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน บุคลากรและปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถ่ายโอนผ่านเวทีการเสวนา การประชุม สัมมนาด้วยการใช้ยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์

จังหวัดและนโยบายการท่องเที่ยวของจังหวัดเพื่อให้เกิดการพัฒนาและยกระดับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและระดับชาติผ่านกิจกรรมต่างๆ การประชาสัมพันธ์ และโครงการ

สมฤทธิ์ ไชยมงคล และคณะ (2552:บทสรุป) ได้ศึกษา เรื่องการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสากลในการพัฒนาอาชีพการผลิตเมี่ยงแบบยั่งยืนของชุมชนบ้านปางอัน ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การบูรณาการความรู้สมัยใหม่และความรู้ดั้งเดิมจำเป็นต้องเริ่มจากการค้นพบศักยภาพของตนเอง ค้นพบภูมิปัญญาของตนเอง ค้นพบแนวทางที่จะพัฒนาตนเองจากทุนเดิมที่มีอยู่แนวสร้างเงื่อนไขให้เกิดการวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกโดยอาศัยวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.5.3 งานวิจัยเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ศุภลักษณ์ วิริยะสมุน และคณะ (2556: บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนาไกด์ การจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ปี 2556 มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อค้นหาแนวทางปฏิบัติหรือรูปแบบ(model) การสร้างภาคีเครือข่ายหนุนเสริมทีมวิจัยชุมชนที่ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน 2) เพื่อทดลองใช้รูปแบบ(model)การหนุนเสริม ติดตาม ประเมิน และเฝ้าระวังชุมชนที่ได้รับการพัฒนาด้วย CBR 7 ชุมชน (ชุมชนนครชุม ชุมชนโบราณเมืองบางขลัง เครือข่ายชุมชนเนินเพิ่ม ชุมชนหนองแม่นาชุมชนพัฒนา วรพงษ์ ชุมชนห้วยน้ำอุ่น และชุมชนบ้านร่องกล้า) 3) เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างให้สามารถพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และกระแสสังคม ภายใต้วิสัยทัศน์ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่างได้ 4) เพื่อสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณาจารย์นักศึกษาและชุมชนให้เกิดพหุปัญญาด้านธรรมชาติวิทยาและด้านจิตวิญญาณแห่งชีวิต โดยใช้พื้นที่ชุมชนที่ผ่านกระบวนการพัฒนาด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 5) เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ(re) พบว่า (1) ผลการค้นหาแนวทางปฏิบัติหรือรูปแบบ (model) การสร้างภาคีเครือข่ายหนุนเสริมทีมวิจัยชุมชนที่ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน พบว่า การสร้างเครือข่ายผสมผสานพลังความร่วมมือ ร่วมใจจากภาคีทุกฝ่าย ทุกระดับที่เกี่ยวข้องให้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนถือเป็นกลยุทธ์สำคัญที่พึงเล็งต้องให้ความสนใจ ส่งเสริม สนับสนุน และผลักดันให้เกิดการรวมตัวเป็นภาคีเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในลักษณะความสัมพันธ์แบบแนวนอนที่เท่าเทียมกัน ซึ่งวงจรชีวิตของเครือข่ายนั้นจะเป็นไปตามลำดับขั้น คือ ระยะก่อตัว ขยายตัว รุ่งเรือง ถดถอย และฟื้นตัว แต่ละเครือข่ายต้องพิจารณา วิเคราะห์สังเคราะห์ว่า เครือข่ายของตนอยู่ในระยะใด ในการทำงานประสานกับภาคีต่าง ๆ พึงเล็งต้องใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทเครือข่ายอีก7เกณฑ์ในการทำความเข้าใจกับเครือข่ายเพื่อนำไปกำหนดนโยบายแนวปฏิบัติ กลยุทธ์ และวางแผนขยายเครือข่ายต่อไป นอกจากนี้ ยังพบว่า ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของเครือข่าย ขึ้นอยู่กับตัวแปรสำคัญคือ ภาวะผู้นำของเครือข่าย ซึ่งต้องเป็นผู้นำโดย บทบาท มิใช่โดย ตำแหน่ง นอกเหนือจากกิจกรรมติดตาม หนุนเสริม และประเมินการมีส่วนร่วมในการพัฒนา CBTตามบันทึกข้อตกลง หรือสัญญาใจแล้ว พึงเล็งยังต้องรับผิดชอบดูแลให้เกิดการประสานงานเพื่อบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องด้วยเพื่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง (2) ผลการ

ทดลองใช้รูปแบบ (model) การหนุนเสริม ติดตาม ประเมิน และเฝ้าระวังชุมชนที่ได้รับการพัฒนาด้วย CBR 7 ชุมชน พบว่า รูปแบบการหนุนเสริมไม่มีสูตรตายตัว เพราะมีตัวแปรหลากหลายและเป็นพลวัต มาเกี่ยวข้องตามกาลเทศะ ต้องมีการปรับเปลี่ยนและกำหนดแนวทางหรือกลยุทธ์ในการหนุนเสริมอยู่เสมอในขอบเขตของกิจกรรมตลอดโครงการวิจัยภายใต้หลักปฏิบัติ PDCA รวมถึงการสนับสนุนของ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ให้พี่เลี้ยงติดตามชุมชนหลังสิ้นสุดงานวิจัยในช่วงเวลาหนึ่ง ส่งผลให้ชุมชนสามารถพัฒนา CBT ด้วย CBR ได้อย่างต่อเนื่อง และมีพลังมากขึ้นแล้วแต่บริบทของแต่ละพื้นที่ (3) ผลการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างให้สามารถพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และกระแสสังคม ภายใต้วิสัยทัศน์ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่างได้ พบว่าหลังจากที่ชุมชนบ้านบางกระน้อยและชุมชนบ้านรักไทยเริ่มดำเนินการวิจัยตามแผนปฏิบัติการในช่วง 6 เดือน มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายด้าน กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจ ชุมชนบ้านบางกระน้อยมีผลประโยชน์จากกิจกรรมการมาศึกษา ดูงาน เยี่ยมชม ใช้บริการโฮมสเตย์และการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่วนชุมชนบ้านรักไทยมีรายได้เสริมจากกิจกรรมท่องเที่ยว การขายผลผลิต การเกษตรรวมถึงการให้บริการที่พักโฮมสเตย์ ด้านสังคมพบว่าชาวบ้านมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มความมั่นใจในตัวตน เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม นำไปสู่ความร่วมมือกับอุทยานแห่งชาติในการช่วยกันดูแลปกป้องทรัพยากรในพื้นที่ ทั้ง 2 ชุมชนยังเป็นตัวอย่างของการใช้วิถีถิ่น เกษตรกรรมในการดำรงชีวิตด้วยธรรมที่พึ่งพาตัวเองนอกจากนี้ ยังพบว่า ความเป็นนักวิจัยและภาวะผู้นำในตัวหัวหน้าทีมสามารถดึงคนในชุมชนให้มารวมกลุ่มกันร่วมพัฒนาด้วยความเต็มใจทุกครั้งที่ร้องขออีกด้วย (4) ผลการสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณาจารย์ นักศึกษาและชุมชนให้เกิดพหุปัญญาด้านธรรมชาติวิทยาและด้านจิตวิญญาณแห่งชีวิต โดยใช้พื้นที่ชุมชนที่ผ่านกระบวนการพัฒนาด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า นักศึกษาสนุกสนานตื่นเต้น มีความสุข รู้สึกรัก เห็นคุณค่าและภูมิใจที่ได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ และสิ่งดี ๆ ของชุมชนนักศึกษาชอบการเรียนรู้ลักษณะนี้ เพราะเท่ากับได้อบรมทางจิตกับปัญญาไปพร้อม ๆ กัน ในส่วนของอาจารย์ ได้ลดบทบาทการสอน มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนโดยร่วมกันออกแบบการสร้างการเรียนรู้

กาญจนา ทองทั่วและคณะ (2555: บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง รูปแบบในการขับเคลื่อน หนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระบบการทำงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเกรนิศึกษา : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์ เพื่อหารูปแบบในการขับเคลื่อน หนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระบบการทำงานวิจัยของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการหนุนเสริมหน่วยบริหารจัดการงานวิจัยของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พบว่า รูปแบบในการขับเคลื่อน หนุนเสริม งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในระบบการทำงานวิจัยของมหาวิทยาลัย ในส่วนของนักวิชาการจะมีเทคนิค กระบวนการที่หลากหลาย เช่น การหาพื้นที่วิจัยและการพัฒนาโจทย์วิจัยต้องหาพื้นที่และประเด็นให้เหมาะสมกับศาสตร์และความสนใจของนักวิชาการจะท าให้การทำงานในพื้นที่ไม่มีปัญหา ในส่วนการเขียนเอกสารเชิงหลักการจะให้ศึกษาจากข้อเสนอของรุ่นพี่และทีมพี่เลี้ยงช่วยให้ข้อเสนอแนะความคิดเห็นเป็นระยะๆ ในการติดตามหนุนเสริมจะใช้การจับคู่แต่ละโครงการกับนักวิจัยรุ่นพี่ที่มาจากเครือข่ายนักวิชาการมาเป็นที่ปรึกษา ตลอดเวลาของการหนุนเสริมจะมีการจัดเวทีต่างๆเพื่อเสริมทักษะนักวิจัยเป็นระยะๆเช่นการอบรมการทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การสร้างเครื่องมือ การเขียนรายงานวิจัย การเขียน เรื่องเล่า รวมทั้งการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รายงานความก้าวหน้าและเวทีถอดบทเรียน ประสบการณ์จากพี่น้อง

กิตติธเนศ ชูจิตร (2553: ผลการดำเนินงาน) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนากลไกการจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อสืบค้นบริบท ทุกข์ – สุขของคนในพื้นที่ รวมทั้งทุนทางสังคมในพื้นที่อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2. เพื่อหาแนวทางผลักดันให้ชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของพื้นที่ มีผลการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ได้ข้อมูลบริบทชุมชน อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร 2) พบการเคลื่อนไหวทางสังคม (กลุ่มและองค์กรชุมชน ใน อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร) และ 3) ได้แนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่

2.5.4 งานวิจัยเกี่ยวกับระบบการสนับสนุนและการเสริมสร้าง

สุภาวณีย์ ทรงพรพาณิชย์และคณะ (2556 : บทสรุป) ได้ศึกษาแนวทางการยกระดับสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ปีที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สร้างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพ (2) สังเคราะห์ชุดความรู้ชุมชนจัดการความมั่นคงทางอาหารด้วยเครื่องมือการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3) ค้นหารูปแบบการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ (4) หาแนวทางการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนสื่อสารสู่สาธารณะให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด พบว่า การสร้างโครงการวิจัยที่มีคุณภาพนั้นต้องเริ่มจากฐานการพัฒนาโครงการวิจัยที่เข้มข้น วิเคราะห์สถานการณ์ พื้นที่ และคนวิจัยให้ชัด รวมทั้งกระบวนการสนับสนุนของพี่เลี้ยงที่ต้องดำเนินการอย่างมีกระบวนการ และงานวิจัยที่ดีควรเป็นงานวิจัยที่สร้างความรู้ใหม่ สร้างคน และสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดในพื้นที่

ยิ่งยง เทาประเสริฐ (2553: บทสรุป) ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการแพทย์พื้นบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบนระยะที่ 2 ผลของการเสริมสร้างเครือข่ายการแพทย์พื้นบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบนในครั้งนี้พบว่า สามารถสร้างและพัฒนาเครือข่ายหมอพื้นบ้านลุ่มน้ำโขงตอนบนให้เกิดขึ้นได้ เกิดความร่วมมือระหว่างสมาชิกในเครือข่ายที่มีความพร้อม โดยมีสถาบัน/องค์กรเป็นหลักในการประสานงานเชื่อมโยงสมาชิกเครือข่ายในแต่ละพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลที่ได้มาจากการขับเคลื่อนงานวิจัยการแพทย์พื้นบ้านมาอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการในรูปแบบการจัดเวทีกลางเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกัน ฉะนั้นการจัดประชุมจึงถือได้ว่าเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มคนที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนางานความรู้ด้านต่างๆ ได้ ซึ่งมีปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างเครือข่ายการแพทย์พื้นบ้านลุ่มน้ำโขงให้เกิดขึ้นคือ การบริหารจัดการที่ดี การมีรูปแบบการจัดประชุมที่มุ่งใจมีเนื้อหาสาระที่น่าสนใจและมองเห็นผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างเครือข่ายที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ความเคลื่อนไหวด้านสุขภาพในปัจจุบัน การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมอย่างพอเพียงและได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายจึงจะหนุนเสริมให้การสร้างเครือข่ายประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

วรรณภา แก้วแกมเกษ และคณะ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม : กรณีศึกษากลุ่มผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ บ้านผางาม ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและสภาพการดำเนินงานของกลุ่มปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขหรือสาเหตุของสภาพการดำเนินงานของกลุ่มตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และรูปแบบการเสริมสร้างและการพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มตามวิธีการของชุม พบว่า 1) ความเป็นมาและสภาพการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่บ้านผางาม ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ชุมชนบ้านผางามกลุ่มได้ก่อตั้งขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.2545 ในระยะเริ่มแรกมีเพียงกลุ่มเดียวการดำเนินงานของกลุ่มไม้ไผ่ให้สมาชิกนำผลิตภัณฑ์มารวมกันที่ศูนย์กลางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับนักท่องเที่ยวและลูกค้าจาก ต่างจังหวัด 2) ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขหรือสาเหตุของสภาพการดำเนินงานของกลุ่มตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันของกลุ่มผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่บ้านผางาม ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย สมาชิกกลุ่มจะต้องคงความเป็นกลุ่มไว้เพื่อเป็นเงื่อนไขในการแสวงหาแหล่งทุนจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อที่จะนำมาเป็นทุนหมุนเวียนให้กับสมาชิกผู้ยืมเดิมมีเพียงกลุ่มเดียวและสมาชิกกลุ่มเห็นว่าเป็นการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆน้อยจึงร่วมกันคิดว่าควรแบ่งกลุ่มออกเป็นกลุ่มย่อยๆ 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มไม้เนื้อแข็ง กลุ่มไม้ไผ่ กลุ่มกะลา กลุ่มถักทอไหมพรมและกลุ่มสมุนไพรเพื่อที่จะแสวงหาทุนให้มากขึ้น 3) รูปแบบการเสริมสร้างและการพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มตามวิธีการของชุมชนมีลักษณะ 2 ประการ คือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้กับกลุ่มอาชีพต่างๆที่มีลักษณะใกล้เคียงกันและการเรียนรู้การประยุกต์ใช้ในรูปแบบต่างๆของผลิตภัณฑ์

2.5.5 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ

กาญจนา วงษ์สวัสดิ์ และคณะ (2560:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยที่ผ่านมาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร 2) เพื่อศึกษาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคีเครือข่ายในสถาบันอุดมศึกษาของภาคอีสาน 3) เพื่อออกแบบระบบและกลไกในการสนับสนุน การติดตาม การดำเนินการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร และ 4) เพื่อพัฒนาศักยภาพ ระบบและกลไกการสนับสนุนและติดตาม การดำเนินการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร โดยมีรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า (1) เกิดนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากการวางระบบการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จำนวน 107 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร อาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการในมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร และนักวิจัยชาวบ้าน ในพื้นที่อำเภอต่างๆ จังหวัดสกลนคร ที่ผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (2) เกิดองค์ความรู้ ทักษะ ด้านการพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ฝังอยู่ในตัวของนักวิจัย (ทีมระบบและกลไกกลาง) สถาบันวิจัยและพัฒนา เพื่อการขับเคลื่อนงานในมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (3) เกิดระบบและกลไกที่เป็นรูปแบบแนวทางที่เป็นรูปธรรมซึ่งเป็นระบบในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร และ (4) เกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สามารถตอบโจทย์ชุมชนท้องถิ่น ของอำเภอต่างๆ จังหวัดสกลนคร

วิสุทธิ์ เวียงสมุทร และคณะ (2558:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่องการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก : กรณีโรงเรียน บ้านด่านเจริญท่ากอกวิทยาสรรค์ ตำบลเก่าย่าดี อำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านครู มีองค์ประกอบย่อย 1 ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ 2. ด้านผู้ปกครอง มีองค์ประกอบย่อย 3 ด้าน ได้แก่ 2.1) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมภายในบ้านให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของบุตรหลาน 2.2) ด้านการให้ความสนใจด้านการเรียนของผู้เรียนและพฤติกรรมผู้เรียน 2.3) ด้านการทำตัวเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน 3. ด้านชุมชนมีองค์ประกอบย่อย 4 ด้าน ได้แก่ 4.1) ด้านสอดส่องดูแลพฤติกรรมและการแสดงออกของนักเรียนในชุมชน 4.2) ด้านการประสานงานกับทางโรงเรียนเพื่อแก้ไขปัญหาของผู้เรียนเมื่อเห็นปัญหาที่ไม่เหมาะสม 4.3) ด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสาร แนวปฏิบัติของผู้ปกครองและนักเรียนให้ชุมชนได้รับทราบ 4.4) ด้านการประชาสัมพันธ์ สิ่งที่ดีของนักเรียนหรือของโรงเรียนให้ชุมชน

อุทัยวรรณ เงินประเสริฐ และคณะ (2558: บทสรุป) ได้ศึกษา เรื่อง รูปแบบการฟื้นฟูอาหารพื้นบ้านไทปะคำเพื่อการสร้างสุขภาวะด้านโภชนาการของชุมชน ตำบลปะคำ อำเภอบัณฑิต จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านของชาวไทปะคำตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านของชาวไทปะคำ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 3) เพื่อศึกษาคุณค่าอาหารพื้นบ้านไทปะคำที่เหมาะสมกับการสร้างสุขภาวะด้านโภชนาการของชุมชน 4) เพื่อศึกษารูปแบบการฟื้นฟูอาหารพื้นบ้านไทปะคำเพื่อการสร้างสุขภาวะด้านโภชนาการของชุมชน พบว่า กระบวนการศึกษาข้อมูลสามารถสร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจโครงการ อีกทั้งยังเป็นเสมือนเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพ โดยเฉพาะทักษะการเก็บข้อมูล และทักษะการใช้เครื่องมือในการศึกษาข้อมูล เช่น เส้นประวัติศาสตร์ แผนที่ชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังช่วยให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวจากการได้รับรู้ ความรู้อาหารพื้นบ้านไทปะคำ ตลอดจนเป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัย กลุ่ม อสม. สาธารณสุขเทศบาลตำบลปะคำ กลุ่มผู้สูงอายุ โรงเรียน กลุ่มเยาวชน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้เป็นรูปแบบหนึ่งในการฟื้นฟูอาหารพื้นบ้านไทปะคำเพื่อการสร้างสุขภาวะด้านโภชนาการของชุมชนได้เป็นอย่างดี

วีรพจน์ ลำโปและคณะ (2556: บทสรุป) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนารูปแบบการทำนาข้าวอินทรีย์ของชุมชนเขาพระยาบังสา ตำบลควนโพธิ์ อ.เมือง จังหวัดสตูล มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการการทำนาอินทรีย์ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการทำนาข้าวอินทรีย์ไปสู่การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเขาพระยาบังสา พบว่า การเรียนรู้จากภูมิปัญญา ชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ทำนา ตั้งแต่เรื่องของการเตรียมดิน ที่จะต้องมีการปลูกปอเทืองเพื่อทำเป็นปุ๋ยพืชสด การไถกลบตอซึ่งเพื่อลดต้นทุนการซื้อปุ๋ยเคมี สามารถเพิ่มผลผลิตข้าวได้มากกว่าการใช้ปุ๋ยเคมี การกำจัดหอยเชอรี่เป็นปัญหาศัตรูข้าว นำมาหมักเป็นปุ๋ยชีวภาพ ใช้กับการเกษตรได้ทั้งการกำจัดศัตรูได้ทั้งปุ๋ย โดยไม่ต้องใช้สารเคมี ไม่เป็นปัญหากับสัตว์น้ำ และสิ่งแวดล้อม การคัดเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อให้ได้พันธุ์ข้าวแท้ประมาณ 80 % โดยการนำไปแช่น้ำเกลือ ด้วยอัตราความเค็มให้ไข่กลอยขึ้นหัวโผล่ขึ้นเหนือน้ำเท่าเหรียญห้า เพื่อทดสอบคุณภาพของเมล็ดข้าวโดยคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ลอยเหนือน้ำออกทิ้ง

วัชรภรณ์ วัฒนข้าและคณะ (2552:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่องการพัฒนารูปแบบ การเกษตรในพื้นที่กิ่งเมืองเพื่อการพึ่งตนเอง : กรณีศึกษากันต๊อดตำบลนาอาน อำเภอมือง จังหวัด เลย มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการเกษตรในอดีตและปัจจุบันในพื้นที่กิ่งเมือง 2) เพื่อศึกษา กระบวนการพัฒนารูปแบบการเกษตรในพื้นที่กิ่งเมืองเพื่อการพึ่งตนเอง 3) เพื่อพัฒนารูปแบบ การเกษตรในพื้นที่กิ่งเมืองเพื่อการพึ่งตนเอง พบว่า ในอดีตรูปแบบการเกษตรของชุมชนกันต๊อด เป็นการทำเกษตรเพื่อการยังชีพมีการปลูกพืชอาหารหลากหลายชนิด ผสมผสานกับการเลี้ยงสัตว์ เกิดการเปลี่ยนแปลงจากนโยบายการส่งเสริมเกษตรกรรมเพื่อการค้า จนปัจจุบันรูปแบบการเกษตร บ้านกันต๊อดเป็นแบบเน้นการผลิตเพื่อการค้าเป็นหลักการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมเปลี่ยนแปลงไป ใช้ พื้นที่เกษตรกรรมมากขึ้นและความหลากหลายของการปลูกพืชอาหารลดลง กระบวนการที่ใช้ในการ พัฒนารูปแบบการเกษตรบ้านกันต๊อด คือการทบทวนประวัติศาสตร์การเกษตรของชุมชน วิเคราะห์ สาเหตุสำคัญที่ทำให้รูปแบบการเกษตรของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป วิเคราะห์สภาพปัญหา ด้าน การเกษตรของเกษตรกรที่เผชิญอยู่ในปัจจุบันประมวลภาพรวมของปัญหาระบบเกษตรกรรมของ ชุมชน วางแผนปฏิบัติการโดยใช้ประวัติศาสตร์ด้านการเกษตรของชุมชนมาเป็นแนวทางในการแก้ไข ปัญหา การศึกษาเทคนิควิธีการเกษตรกรรมเพื่อการพึ่งตนเองจากผู้ที่มีประสบการณ์และมีความรู้ด้วย การอบรมเชิงปฏิบัติการและการศึกษาดูงาน การนำความรู้ทางด้านเทคนิควิธีการที่ได้เรียนรู้มา มา วางแผนปฏิบัติการในระดับแปลงเกษตรกรรมของกลุ่มอาสาสมัครพัฒนารูปแบบ ส่วนรูปแบบ การเกษตรที่เหมาะสมสำหรับชุมชน เป็นรูปแบบการทำเกษตรที่นำความหลากหลายของพืช อาหารกลับมาไว้ในระบบเกษตรกรรมของชุมชน โดยมุ่งเน้นการผลิตอาหารเพื่อครอบครัว ผสานกับ การผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อการค้า การปลูกพืชด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ผสมผสานกับการใช้ปุ๋ยเคมี การค้นคว้าศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม แสวงหาชนิดพืชที่เหมาะสมกับสภาพภูมินิเวศของชุมชนและ เป็นที่ต้องการของตลาดผลผลิตระหว่างเกษตรอินทรีย์และเคมีที่มีการควบคุมความปลอดภัย

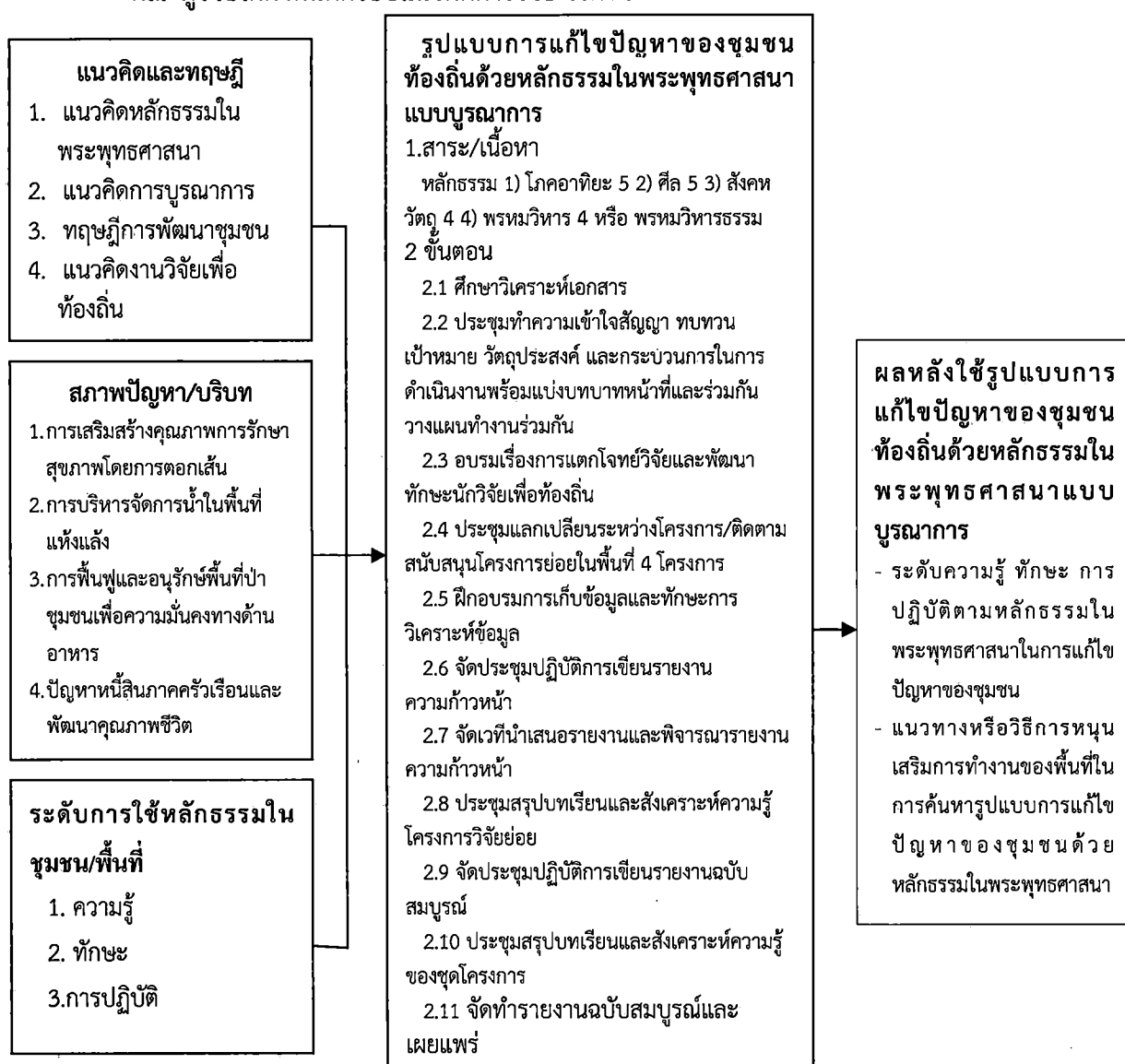
ไพโรจน์ ต้นมิ่ง (2551:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการ พื้นที่ป่าสาธารณะ : กรณีศึกษากันต๊อด ตำบลนาอาน อำเภอมือง จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการพื้นที่ป่าสาธารณะของชุมชน เพื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขหรือสาเหตุที่ เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ป่าสาธารณะของชุมชน และ เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการพื้นที่ป่า สาธารณะอย่างเหมาะสม พบว่า การจัดการพื้นที่ป่าสาธารณะของชุมชนบ้านกันต๊อดในอดีตจนถึงปี ปัจจุบันมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับผู้นำชุมชนเป็นหลัก มีตำนานความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความ เป็นอยู่ของคนในชุมชน และความสำนึกถึงคุณค่าและมูลค่าจากการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน รวมทั้งรูปแบบการจัดการพื้นที่ป่าสาธารณะของชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจึงทำให้เป็นปี จจัยและสาเหตุของการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการพื้นที่ป่าสาธารณะของ ชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งมีแนวทางการพัฒนา 6 รูปแบบ คือ การจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่า การปลูกต้นไม้ยืนต้นเพื่อกำหนดแนวเขต การฟื้นฟูสภาพป่า การจัดทำฝายชะลอน้ำ การกำหนดขอบเขตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า และการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของประชาชน

2.5.6 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาระบบกลไก

ฉันทนา เวชโอสถศักดา และคณะ (2556:บทสรุป) ได้ศึกษา เรื่อง แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกหน่วยวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์ศึกษานโยบายด้านการวิจัยและการบริการวิชาการแก่สังคม ศึกษารูปแบบการบูรณาการภารกิจหลัก (4 In 1) ศึกษาและกลไกหน่วยวิจัยเพื่อท้องถิ่นในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และการวิเคราะห์ชุดความรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย พบว่า ระบบและกลไกหลักอันเป็นแนวทางในการจัดตั้งหน่วยวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือหนุนเสริมกระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัยและงานบริการวิชาการแก่สังคม จำนวน 5 กลไก ได้แก่ (1) กลไกการกลั่นกรองโครงการ (2) กลไกการหนุนเสริม (3) กลไกการจัดการความรู้ (4) กลไกการสื่อสารสร้างพลัง (5) กลไกการบริหารโครงการและงบประมาณ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ไว้ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอน ดังนี้

- 3.1 ขอบเขตการศึกษา
- 3.2 ขอบเขตเนื้อหา
- 3.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย/พื้นที่วิจัย
- 3.4 ขอบเขตระยะเวลา
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.6 ขั้นตอนการศึกษา

3.1 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R & D) ที่ต้องการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ เพื่อศึกษาหลักการสำคัญของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน เสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่น พัฒนาระบบและกลไกการหนุนเสริมการทำงานของพื้นที่ในการค้นหารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชน และสังเคราะห์ความรู้รูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการจากฐานงานวิจัยในพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory Action Research) ของคนในชุมชนหาทางแก้หรือทางออกจากปัญหา โดยลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้สามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้อย่างครอบคลุมและถูกต้องตามวัตถุประสงค์

3.2 ขอบเขตเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1)แนวคิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา 2) แนวคิดการบูรณาการ 3) ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน 4) แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และ 5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย/พื้นที่วิจัย

กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ภายใต้แผนงานวิจัยชุดโครงการการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการมีพื้นที่เป็นประเด็นดำเนินวิจัยย่อย 4 โครงการ ได้แก่

1. การใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์
2. บทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุดงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

3. การปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์

4. การปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ภูมิศึกษากำแพงเมืองจีน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์

3.4 ขอบเขตระยะเวลา

ดำเนินงานวิจัยตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2558 ถึง 30 ตุลาคม 2560 (รวม 2 ปี)

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ผลจากเอกสารที่เป็นเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎีแนวคิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แนวคิดการบูรณาการ ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการถอดบทเรียนจากกิจกรรม การประชุม อบรมสัมมนา การสังเกต แบบบันทึกข้อมูล การบันทึกเสียง บันทึกภาพ และบันทึกวิดีโอ จากการดำเนินจัดกิจกรรมในแต่ละตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ โดยวิธีการพรรณนา

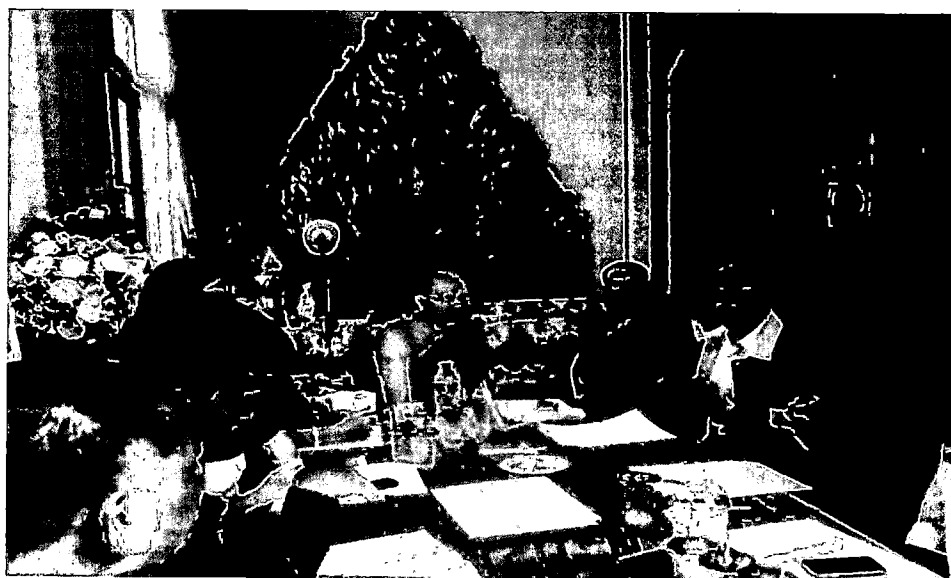
3.6 ขั้นตอนการศึกษา

ระยะที่ 1 ขั้นการเตรียมการ

ก่อนที่จะจัดทำโครงร่างเสนอขอทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เอกสาร เพื่อจัดเรียงข้อมูล และสืบค้นข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประกอบการศึกษา

2. คณะผู้วิจัยเข้าการประชุมเพื่อหารือแนวทางการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและชี้แจงต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดสุทธินาราม กรุงเทพมหานคร

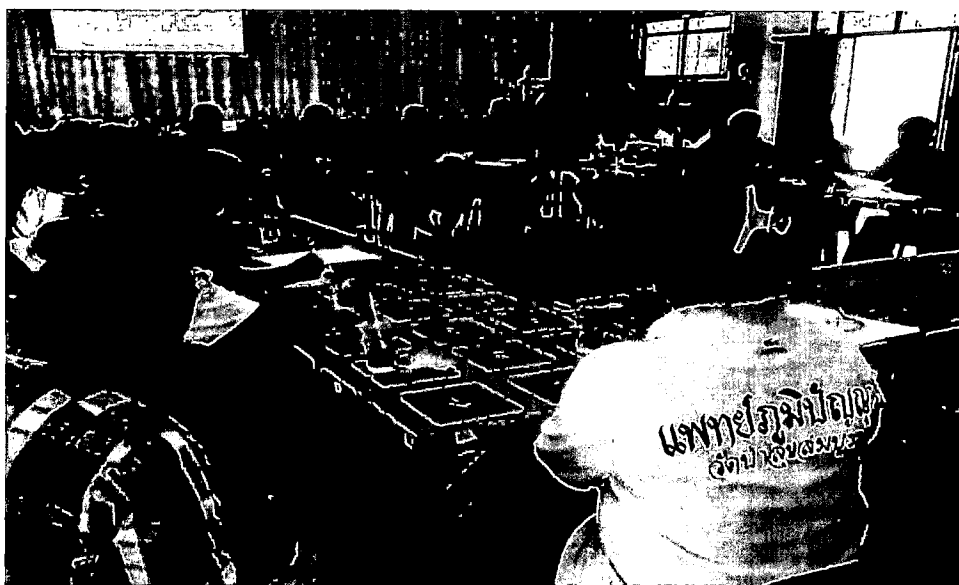
ภาพที่ 3.1 นักวิจัยเข้าการประชุมเพื่อหารือแนวทางการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และชี้แจง ณ วัดสุทธินาราม กรุงเทพมหานคร (คณะผู้วิจัย: 26 ธันวาคม 2557)

3. ก่อนดำเนินการศึกษา คณะผู้วิจัยภายใต้แผนงานวิจัยได้ดำเนินการประชุมเพื่อเตรียมวิธีการทำงานร่วมกับนักวิจัยชาวบ้านและร่วมกันทบทวนความเป็นมาของชุมชน ปัญหาที่เคยเกิดขึ้น จุดเด่น และของดีในชุมชนโดยกลุ่มคนที่สนใจการทำงานเพื่อชุมชน มีข้อสงสัย เกิดเป็นคำถามและประเด็นมากมาย เช่น ความขัดแย้งในแต่ละกลุ่ม ความเข้มแข็ง การรวมกลุ่มของของชุมชน ประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น โดยแบ่งเป็นเวที่ย่อยต่างๆ มีประเด็นการพูดคุยเพื่อเตรียมการ

เวทีที่ 1 แนะนำงานวิจัยสู่ชุมชน

กิจกรรมได้จัดขึ้น ณ วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมประมาณ 50 รูป/คน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น นำโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญชา แก้วส่อง ผู้อำนวยการ (ตำแหน่งขณะนั้น) คณาจารย์จากวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมด้วยนักวิจัยทั้ง 4 ชุมชน ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์
- 2) ชุมชนตำบลบุกระสัง อำเภอหนองกี่
- 3) ชุมชนชุมแสง ตำบลชุมแสง อำเภอกะสัง และวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้นสถานที่จัดกิจกรรม

ภาพที่ 3.2 เวทีแนะนำงานวิจัยสู่ชุมชน ณ วัดป่าสุขสมบูรณ์ (คณะผู้วิจัย: มีนาคม 2558)

จากการแนะนำความเป็นมาของสำนักงานกองทุน สกว. และชี้แจงวัตถุประสงค์และกระบวนการทำงานของการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการแก้ปัญหาในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นหลักในการค้นหาหรือให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยโดยมีคณาจารย์ในฐานะนักวิชาการเป็นผู้รวบรวมแล้วนำมาเรียบเรียงให้เป็นไปตามหลักวิชาการหรือระเบียบวิธีวิจัย จากการประชุมชี้แจงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เข้าร่วมดำเนินไปด้วยดี นักวิจัยชุมชนเข้าใจในระดับหนึ่งพร้อมความให้ความมือในกระบวนการทุกขั้นตอน มีการรวมตัวกันเพื่อร่วมเป็นทีมวิจัยแต่ละชุมชนตามประเด็นปัญหานำเสนอขอทุนสนับสนุนการวิจัยต่อแหล่งทุนต่อไป

กิจกรรมการทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชนทั้ง 4 ชุมชน

ภายหลังมีการแนะนำและชี้แจงทำความเข้าใจจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้ประสานงานและคณะได้ลงพื้นที่พบกับตัวแทนทั้ง 4 ชุมชน เพื่อประชุมทำความเข้าใจกระบวนการทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน สอบถามถึงปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ละชุมชนและพร้อมที่จะใช้กระบวนการวิจัยในการค้นหาวิธีการในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ภาพที่ 3.3 การทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชนสายยาว (คณะผู้วิจัย: มีนาคม 2558)

ภาพที่ 3.4 การทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชน ตำบลบุกระสัง อ.หนองกี่ (คณะผู้วิจัย: มีนาคม 2558)

ภาพที่ 3.5 การทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชน ตำบลชุมแสง (คณะผู้วิจัย: มีนาคม 2558)

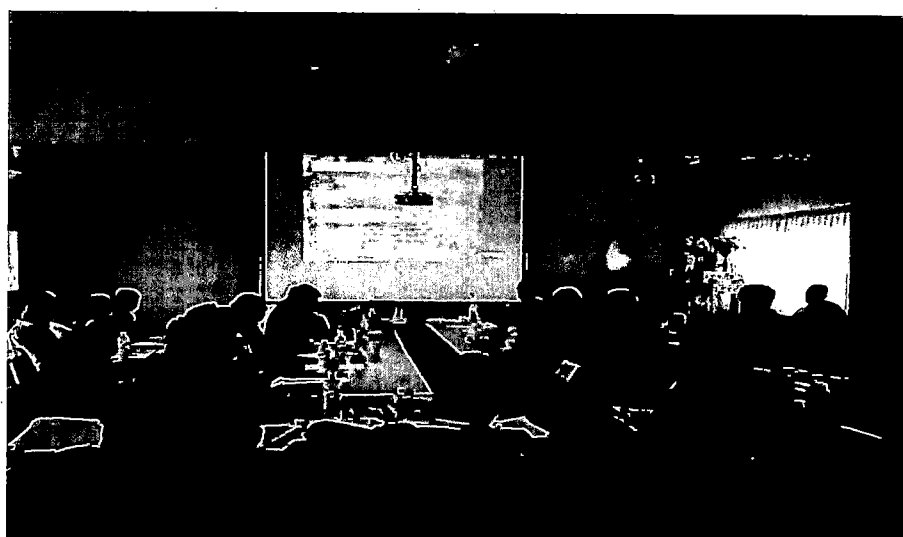
ภาพที่ 3.6 การทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชน วัดป่าสุขสมบุญ (คณะผู้วิจัย: มีนาคม 2558)

จากการลง 4 พื้นที่ได้พบปัญหาและชุมชนต้องการแก้ปัญหา โดยให้คณาจารย์วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เขียนโครงการวิจัยเพื่อเสนอขอทุนสนับสนุนการวิจัยต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยได้หัวข้อการวิจัยย่อยภายใต้ชุดโครงการการพัฒนาแบบการแก้ไขปัญหามาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ 4 โครงการ ได้แก่ 1) การใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบุญ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ 2) บทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ 3) การปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ และ 4) การปรับใช้หลักพุทธ

ธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์

เวทีที่ 2 พิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัย

ภายหลังได้หัวข้อโครงร่างวิจัยทั้ง 4 พื้นที่ ร่วมกับชุดโครงการของแผน เป็น 5 โครงการ ได้มีการจัดเวทีเพื่อพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยขึ้น ณ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ในเดือนพฤษภาคม 2558 โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญชร แก้วสอง ผู้อำนวยการ (ตำแหน่งในขณะนั้น) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวารี ศรีปุณณะ ที่ปรึกษาโครงการวิจัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์ ผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมคณาจารย์วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นักวิจัยชุมชนทั้ง 4 โครงการ ผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิให้ปรับหัวข้อและวัตถุประสงค์ทั้ง 5 โครงการ เพื่อเตรียมทำสัญญารับทุนสนับสนุนต่อไป

ภาพที่ 3.7-3.8 เวทีข้อเสนอหัวข้องานวิจัย ห้อง 224 อาคารเรียนรวมเทคโนโลยี (คณะผู้วิจัย: 14 พฤษภาคม 2558)

จากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ คณะผู้วิจัยทั้ง 4 โครงการรวมทั้งโครงการของแผน
ด้วยจะต้องปรับโครงสร้างให้สมบูรณ์ตามคำแนะนำแล้วนำเสนอไปที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง ซึ่งช่วงระยะเวลาดังกล่าว คณะผู้วิจัยทุก
โครงการก็ได้เตรียมทีมที่จะทำงานเป็นช่วงรอทำสัญญารับทุนที่ใช้เวลานานมากกว่าจะลงตัวได้หรือ
ได้รับการโอนเงินงบประมาณก็ล่วงเลยเข้ากลางเดือนมกราคม 2559 ไปแล้วแต่ในสัญญารับทุนและ
เริ่มดำเนินการวิจัยเมื่อเดือนตุลาคม 2558 เป็นข้อเท็จจริง พร้อมกันนี้วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์มีการ
เปลี่ยนแปลงผู้บริหารชุดใหม่ จากพระครูปริยัติภัทรคุณ ผู้อำนวยการเป็นพระศรีปริยัติธาดา ผลทำ
ให้นักวิจัยในส่วนที่เป็นนักวิชาการในวิทยาลัยเกิดความไม่มั่นใจว่าโครงการจะได้รับอนุมัติงบประมาณ
สนับสนุนหรือไม่ ประกอบกับความที่ไม่เชื่อมั่นในตัวผู้ประสานงานชุดโครงการ (นายณัฐพงศ์ชัย กุรัตน
ธรรมา) ว่าจะมีปัญหาทำได้หรือไม่ เนื่องจากเป็นคนในองค์กรเดียวกันเลยไม่ค่อยสนับสนุนและให้
ความสำคัญ เป็นที่มาต้องเริ่มจากสาขาวิชารัฐศาสตร์ที่ตนเองสังกัดก่อนมาเป็นหัวหน้าโครงการ (พระ
ครูปริยัติปัญญาโสภณ และนางสาวสมาพร มั่งคั่ง) เนื่องจากคณาจารย์หลายท่านไม่สะดวกที่จะเป็น
หัวหน้าโครงการร่วมกับนักวิจัยชุมชน ภายหลังทราบว่าเหตุที่ไม่สนใจงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมหรือทำ
กับคนหมู่มากเป็นงานที่ท่านเหล่านั้นไม่ถนัด และไม่อยากยุ่งกับคนอื่นกลัวเรื่องมาก ผู้วิจัยในตำราหรือ
วิจัยเอกสารดีกว่า พบมากไปกว่านั้นนิยมไปคัดลอกงานวิจัยคนอื่นแล้วนำมาเปลี่ยนชื่อ หัวข้อ และ
พื้นที่ส่งไปของงบประมาณสนับสนุนจากแหล่งทุน หากจะพูดอีกอย่างคือ “งานวิจัยข้ามคืน” งานวิจัย
ลักษณะนี้จะกลัวการตรวจสอบการคัดลอกเป็นอย่างมาก กระทั่งปัจจุบันยังมีงานวิจัยลักษณะนี้
ปรากฏอยู่ในองค์กรไม่น้อย หลังจากนั้นนำร่างข้อเสนอเข้าปรับแก้หลังพิจารณาโดยสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.) งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

**ประชุมทำความเข้าใจสัญญา ทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์และกระบวนการในการ
ดำเนินงานพร้อมทั้งบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน**

เพื่อแจ้งรายละเอียดการดำเนินงานโครงการและออกแบบเค้าโครงการสำรวจข้อมูล
ภายหลังจากหารือร่วมกันตั้งแต่ธันวาคม 2558 รวมเวลาประมาณ 1 ปี ที่ชาวบ้าน นักวิชาการใน
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ บุคลากร ได้รู้จักกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) งานวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่น เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กระทั่งได้รับอนุมัติโครงการในเดือนตุลาคม
2558 เมื่อวันที่ 31 เดือน มกราคม 2559 เวลา 9.00 – 12.00 น. ณ ห้องประชุมศูนย์ประสานงาน
ชุดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นวัน
เวลาและสถานที่จัดกิจกรรมดังกล่าว มีผู้เข้าร่วมเวทีจำนวนทั้งสิ้น 30 คน

ประเด็นการประชุม

ชี้แจง ทำความเข้าใจสัญญา โดยตัวแทนจากศูนย์ประสานงานชุดโครงการวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่น วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับนักวิจัยในชุมชน เป็น
การย้ำความเข้าใจและกระบวนการทำงานว่าจะดำเนินกิจกรรมอย่างไร เบิกจ่ายงบประมาณตาม
โครงการอย่างไร และทบทวนเป้าหมายของโครงการให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สาระสำคัญ

ทำความเข้าใจสัญญา และวิธีการเบิกจ่ายให้กับทีมวิจัย การจัดเก็บเอกสาร หลักฐาน การใช้จ่ายงบประมาณที่ถูกต้อง เป็นการประชุมครั้งแรกอย่างเป็นทางการ เพื่อทำความเข้าใจและให้ปฏิบัติตามสัญญา ชี้แจงวิธีการเบิกจ่ายทางบัญชี และหาหรือหลากหลายประเด็น อาทิ วางตัวนักวิจัย เข้าประชุม นัดไปอบรมการทำงานวิจัยที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ การจัดการเรื่องจ้างทำอาหาร แก๊สตัวอย่าง การออกแบบเครื่องมือเบื้องต้นในการใช้แบบสอบถาม การถอนเงินเพื่อเบิกจ่าย เก็บภาพถ่ายนักวิจัย เป็นต้น

สรุปรายงานการประชุม วาระสำคัญมี 3 เรื่องคือ แจ้งเพื่อทราบ ชี้แจงทำความเข้าใจ และการปฏิบัติตามสัญญา และชี้แจงเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี โครงการที่ได้รับอนุมัติจาก สกว. โดยมีนายณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมา ผู้ประสานงานชุดโครงการ และนางสาวนพพรช ประวรรณรัมย์ ผู้ช่วยผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นผู้อธิบายเกี่ยวกับสัญญา และรายละเอียดเกี่ยวกับผู้เกี่ยวข้องในสัญญาทั้งหมดให้นักวิจัยเข้าใจบทบาท ที่มาของงบประมาณ และเงื่อนไขในการใช้จ่ายอย่างเป็นทางการ ผู้ช่วยผู้ประสานงานจะสำเนาสัญญาให้เป็นรายบุคคล เพราะนักวิจัยบางรูป / คน ที่เป็นคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีชื่อในเอกสารที่จะนำไปใช้ในการจัดทำแฟ้มผลงาน (Portfolio) ของตนเอง

นางสาวนพพรช ประวรรณรัมย์ ผู้ช่วยผู้ประสานงาน ชุดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ชี้แจงเอกสารสำหรับการเบิกจ่าย

ใบเสร็จรับเงินที่สมบูรณ์ ให้ใช้ชื่อคือ "โครงการวิจัย แต่ละโครงการ" และที่ของสำนักงานที่ระบุอยู่ในเอกสารสัญญา"

ใบสำคัญรับเงิน จ่ายค่าตอบแทนและค่าจ้าง จ่ายค่าเดินทางบุคคลในทีมวิจัย จ่ายเงินให้บุคคลนอกทีมวิจัยทุกกรณี

ใบรับรองแทนใบเสร็จรับเงิน กรณีวงเงินไม่เกิน 1,000 บาท เช่น ซื้อสินค้าแล้วได้ใบเสร็จที่ไม่สมบูรณ์ กรณีเรียกเก็บใบเสร็จไม่ได้เช่น ซื้อจากตลาดสด

ในวาระอื่น ๆ ได้ร่วมหารือกันในเรื่องการวางแผน เดินทางไปเข้าร่วมกิจกรรมงานวิจัย ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, การวางแผนเบิกเงินจากบัญชีธนาคารงวดแรก โดยเฉพาะบางโครงการที่ต้องร่วมกันหารือในกรณีที่หัวหน้าโครงการอาจจะไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้นั้น การดำเนินงานในพื้นที่จะต้องเป็นไปในทิศทางใดบ้าง และได้หารือเกี่ยวกับกิจกรรมแรกที่แผนจะดำเนินการจัดเวทีประชุมชี้แจงโครงการวิจัยซึ่งทั้ง 4 โครงการย่อยจะต้องเข้าร่วมเวทีครั้งนี้ด้วย

ภาพที่ 3.9 ประชุมทำความเข้าใจสัญญา ทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์และกระบวนการในการดำเนินงานพร้อมทั้งบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน ณ ห้องประชุมศูนย์ประสานงานชุดโครงการวิจัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ (คณะผู้วิจัย: 31 มกราคม 2559)

เวทีที่ 3 ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและชี้แจงโครงการ

ดำเนินกิจกรรม วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 09.00 – 16.00 น. ณ หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวนผู้เข้าร่วมเวทีทั้งสิ้น 100 คน

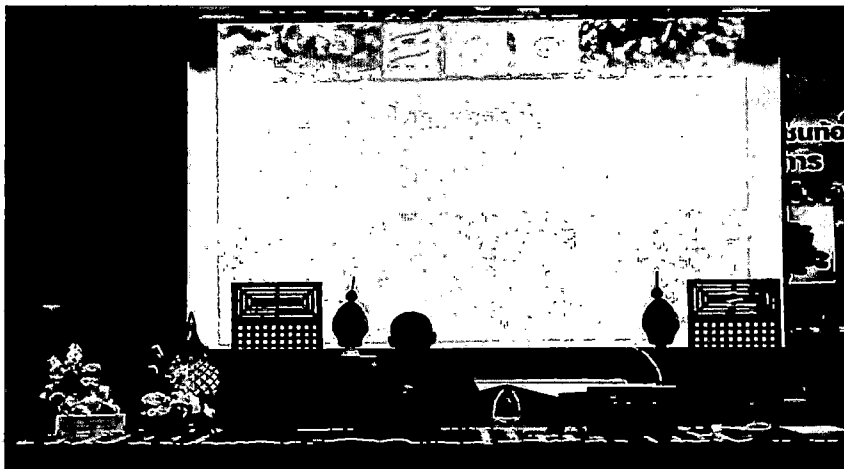
ประเด็นการประชุม

สร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับทิศทางการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และตัวแทนนักวิจัยชุมชนทั้ง 4 พื้นที่ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในครั้งนี้

สาระสำคัญ

การสร้างความเข้าใจร่วมกัน การร่วมมือกันค้นหาทางออก การดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น กระบวนการในเวทีเป็นการสร้างพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มอาจารย์ นักวิชาการ ชาวบ้าน พระสงฆ์ ได้มีเวทีสร้างความเข้าใจร่วมกันเพื่อนำไปสู่การค้นหาทางออกของชุมชน เพื่อให้ตัวแทนชาวบ้านได้รับทราบถึงแนวทางการดำเนินโครงการในชุมชนของตนเองและสามารถนำข้อมูลที่ได้รับจากเวทีไปสื่อสารต่อในพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง โดยได้รับความอนุเคราะห์จากวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอนุเคราะห์ด้านสถานที่ เจ้าหน้าที่ในการจัดเวทีประชุมครั้งนี้ โดยได้รับความกรุณาจากพระศรีปริยัติธาดา ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มาเทศนาให้ข้อคิดเกี่ยวกับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและบทบาทพระสงฆ์กับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นควรเป็นอย่างไร โดยมีทั้งข้อคิด ข้อเสนอแนะมากมายที่เกิดขึ้นจากเวที ตลอดระยะเวลาในการประชุมชี้แจง นักวิจัยภายใต้แผนงานวิจัย ได้เปิดโอกาสให้

ผู้เข้าร่วมเวทีมีโอกาสซักถาม แลกเปลี่ยนมุมมอง แสดงความคิดเห็น รวมถึงข้อเสนอแนะต่างๆที่จะนำไปสู่การดำเนินโครงการรวมถึงแนวทางในการสร้างความร่วมมือต่างๆ จากชุมชน

ภาพที่ 3.10-12 ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและชี้แจงโครงการ ณ หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ (คณะผู้วิจัย : 12 กุมภาพันธ์ 2559)

ผลจากการประชุมทำให้นักวิจัยที่เป็นนักวิชาการและนักวิจัยชุมชนเกิดความเข้าใจในกระบวนการวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมในระดับหนึ่ง โดยมีพระศรีปริยัติธาดา ผู้อำนวยการเมตตา มาเปิดงานพร้อมนำหลักธรรมมาบรรยายแสดงสู่นักวิจัยทั้งหลายได้สดับ พร้อมกันนี้พระครูศรีปัญญา วิกรม รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์มาเสริมความรู้เรื่องงานวิจัย ทำให้บรรยากาศดำเนินไปด้วยดี

ระยะที่2 ขั้นปฏิบัติการหนุนเสริมการดำเนินงานของโครงการวิจัยย่อย

ขั้นตอนหนุนเสริมการดำเนินงานของโครงการวิจัยย่อย อบรมการวิจัยการแตกกรอบ โจทย์วิจัยและฝึกพัฒนาทักษะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างโครงการและติดตามสนับสนุนโครงการย่อยในพื้นที่ 4 โครงการ

เวทีที่ 4 อบรมการแตกกรอบโจทย์วิจัยและฝึกทักษะนักวิจัย

ดำเนินกิจกรรม วันที่ 19 เดือนมิถุนายน 2559 เวลา 09.00 – 16.00 น. ณ ศูนย์การเรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ มีผู้เข้าร่วมเวทีทั้งสิ้น จำนวน 100 คน

ประเด็นการประชุม

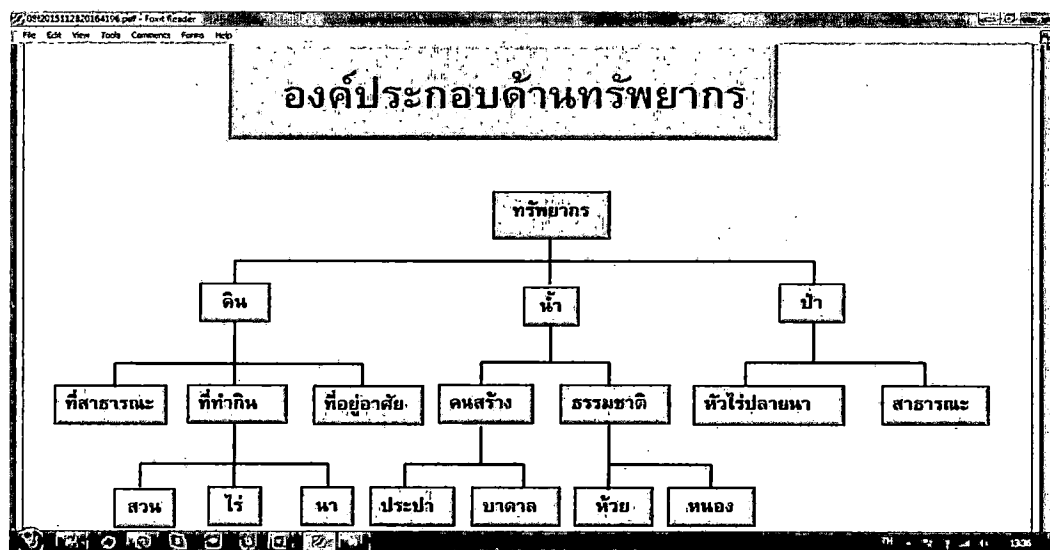
เป็นเวทีอบรมเติมเต็มการแตกกรอบโจทย์วิจัยและฝึกทักษะด้านต่างๆให้กับนักวิจัย เพื่อให้พร้อมกับการทำงานในพื้นที่เรียนรู้เทคนิคการวิเคราะห์ชุมชน การแตกกรอบโจทย์วิจัย เป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งที่นักวิจัยจะต้องมีความเข้าใจเนื่องจากจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้มีความเข้าใจในการค้นหาคำตอบ และการได้มาซึ่งข้อมูลที่จะสามารถนำมาใช้ในการคิดวิเคราะห์ได้ เพื่อใช้ประกอบการนำเสนอรายงาน โดยในเวทีทางผู้ประสานงานโครงการพร้อมทั้งนักวิจัยภายใต้แผนงานได้นำเสนอข้อมูลต่างๆ ในการเป็นการฝึกให้ทีมวิจัยใหม่ได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจประเด็นงานของตนเอง พร้อมทั้งวิธีและเครื่องมือที่จะทำให้ได้ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยของตนเองเติมเต็มให้กับนักวิจัยทั้ง 4 โครงการ โดยมีเนื้อหาสำคัญ ดังนี้

การออกแบบคำถาม

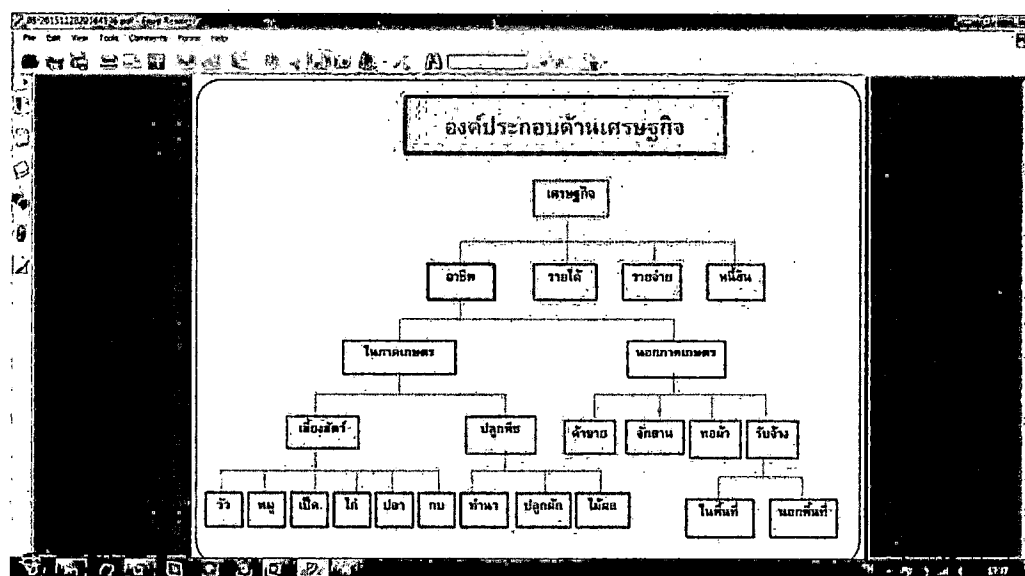
1. การตั้งประเด็นคำถามก็เพื่อจะหาคำตอบที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. ประเด็นคำถามมาจาก
 - 2.1 ความอยากรู้
 - 2.2 วิเคราะห์ผู้ที่เกี่ยวข้องกระบวนการ ผลกระทบ
 - 2.3 การอ่านหนังสือต่างๆ
 - 2.4 แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การแตกองค์ประกอบการศึกษา

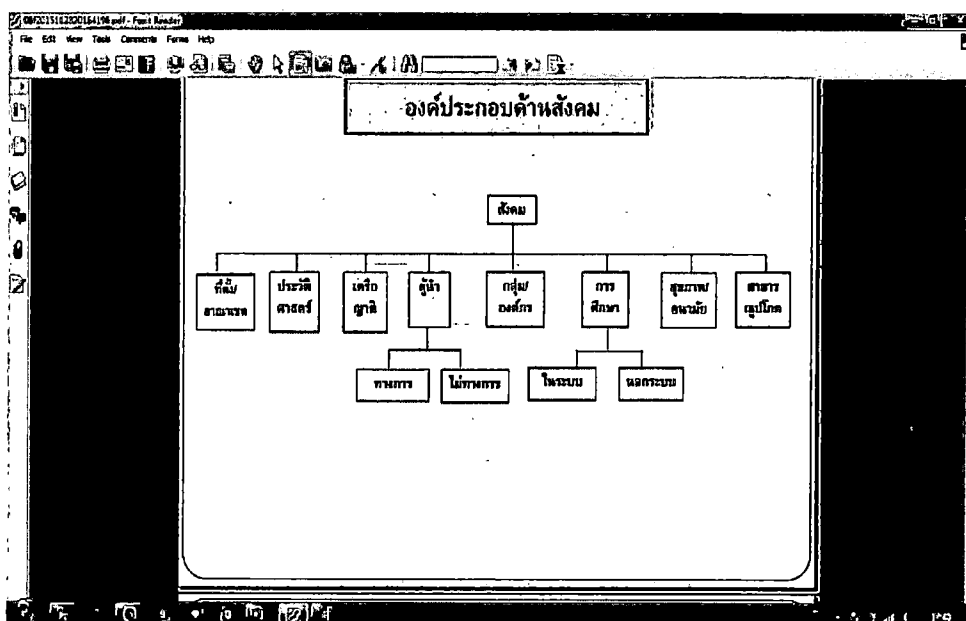
1. หัวข้อหลัก Topic
2. หัวข้อย่อย Sub-Topic
3. คำถาม Question

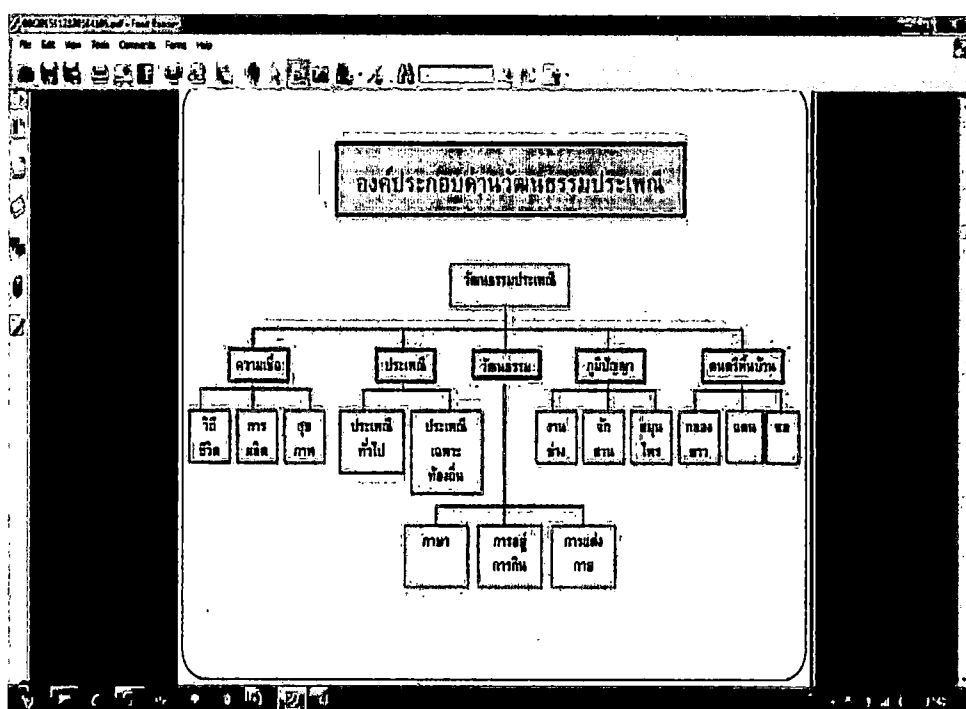
ภาพที่ 3.13 องค์ประกอบด้านทรัพยากร (คณะผู้วิจัย : 19 มิถุนายน 2559)

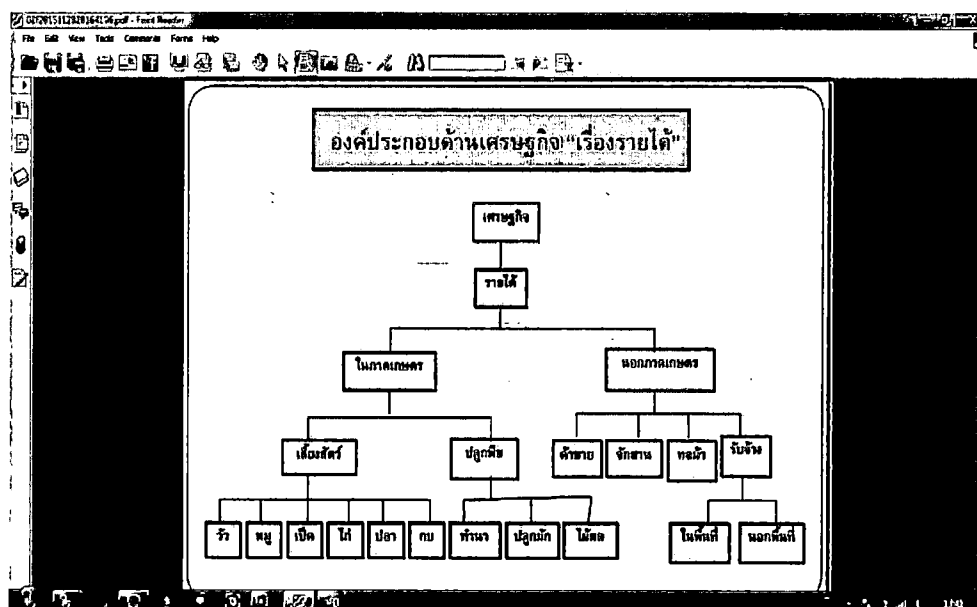
ภาพที่ 3.14 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ (คณะผู้วิจัย : 19 มิถุนายน 2559)

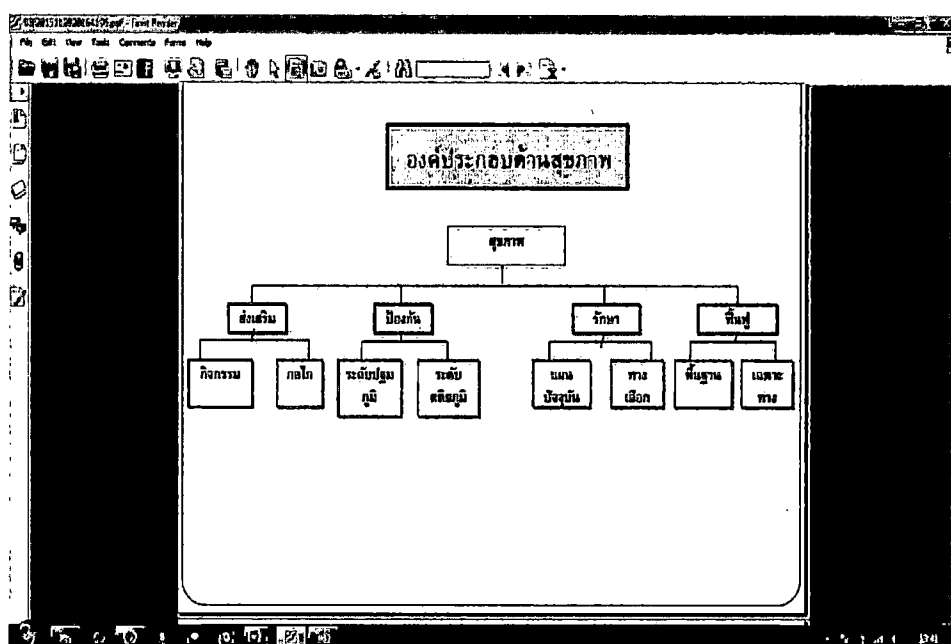
ภาพที่ 3.15 องค์การประกันสุขภาพสังคม (คณะผู้วิจัย : 19 มิถุนายน 2559)

ภาพที่ 3.16 องค์การประกันสุขภาพสังคม (คณะผู้วิจัย : 19 มิถุนายน 2559)

ภาพที่ 3.17 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ เรื่องรายได้ (คณะผู้วิจัย : 19 มิถุนายน 2559)

ภาพที่ 3.18 องค์ประกอบด้านสุขภาพ (คณะผู้วิจัย : 19 มิถุนายน 2559)

ผลจากการจัดเวทีการแตกกรอบโจทย์วิจัยครั้งนี้ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจาก 4 โครงการย่อย ความคุ้นเคยของนักวิจัย ความเป็นกันเอง การแลกเปลี่ยนเรื่องส่วนตัว การงาน ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ แนวทางการแก้ไขปัญหาทั้งในและนอกเวที ปัญหาที่เกิดขึ้นที่มวิจัยบางชุมชนติดภารกิจอยู่ร่วมตลอดไม่ได้ แต่ก็ได้มอบให้ทีมวิจัยเก็บรายละเอียดนำไปถ่ายทอดต่ออีกครั้ง

เวทีที่ 5 ประชุมติดตามโครงการวิจัยย่อยทั้ง 4 โครงการ

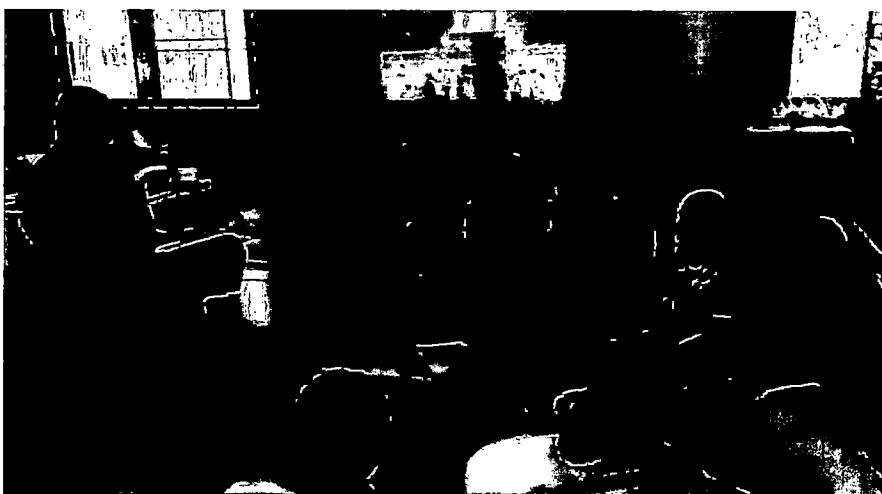
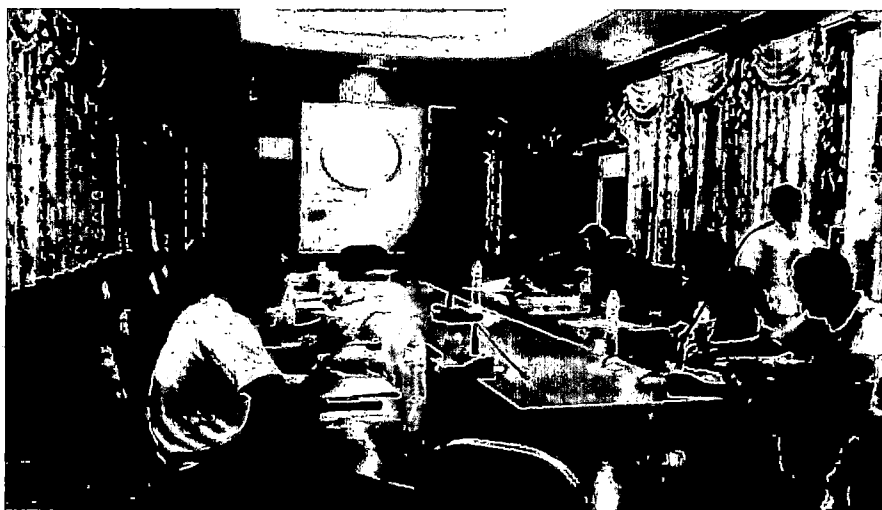
ประเด็นการประชุม

เป็นกิจกรรมที่เน้นการติดตาม สนับสนุน ร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่ทั้ง 4 โครงการ เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิชาการ นักวิจัยชาวบ้าน และแกนนำชุมชน การสร้างความเข้าใจ การหนุนเสริมเติมเต็มซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลในการดำเนินกิจกรรมของ 4 โครงการว่ามีการดำเนินการไปถึงไหนบ้างแล้ว แต่ละโครงการพบเจอปัญหาอะไรบ้าง และมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกันให้ได้รับทราบ

สาระสำคัญ

นักวิจัยได้นำเสนอข้อมูลการดำเนินงานวิจัย นักวิจัยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน นำเสนอทั้งการเล่าสถานการณ์ การนำเสนอภาพการดำเนินกิจกรรม การนำเสนอเป็นรูปแบบ Powerpoint เป็นต้น ส่วนทางด้าน อ.สมภาพ มั่งคลั่ง ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการเงิน จะเป็นผู้รับผิดชอบตรวจเอกสารการเงินที่ 4 โครงการย่อยได้จัดเก็บไว้มาตรวจดูว่ามีอะไรต้องแก้ไข อย่างไรบ้าง พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการ เช่น ทางแผนงานจะจัดฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการโครงการ การเงิน การบัญชี ให้กับทางโครงการวิจัยย่อยต่อไปด้วย

ภาพที่ 3.19-22 ติดตาม สนับสนุน ร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่ทั้ง 4 โครงการ (คณะผู้วิจัย : กรกฎาคม 2559)

ผลจากการติดตามหนุนเสริมโครงการวิจัยย่อยทั้ง 4 โครงการของทีมแผนผู้ประสานงานชุดโครงการ ทำให้ทีมวิจัยแต่ละพื้นที่เกิดความมั่นใจ มีกำลังใจพร้อมที่จะเดินไปด้วยกัน และที่สำคัญทำให้ได้รู้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็บข้อมูล การเขียนรายงานความคาดหวังต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย โดยต้องการเห็นความเจริญ ปัญหาถูกแก้ไข ได้รับการช่วยเหลือให้ชีวิตดีขึ้นชุมชนได้รับการพัฒนาเท่าเทียมชุมชนอื่น หลายชุมชนอยากให้หน่วยงานภาครัฐมีความจริงใจในการพัฒนาและช่วยเหลือคนในชุมชนอย่างจริงจังต่อเนื่อง

เวทีที่ 6 การออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูล

ประเด็นการประชุม

เป็นการเวทีที่เน้นการหนุนเสริมกระบวนการสร้างเครื่องมือที่มีความเหมาะสมกับโครงการวิจัย ทั้ง 4 โครงการโดยเน้นเครื่องมือที่มีความหลากหลายและเหมาะสมโดยเน้นการทดลองออกแบบ การทำความเข้าใจในแต่ละเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล การแสดงความคิดเห็น การให้ข้อเสนอแนะ เป็นต้น

สาระสำคัญ

การออกแบบเครื่องมือวิจัย มีองค์ประกอบสำคัญที่ควรเขียนเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ วิธีการเลือกเครื่องมือ การได้มาของเครื่องมือ คุณภาพของเครื่องมือที่ดี และวิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย

โดยในเวทีนี้ทางวิทยากรได้เน้นที่การให้ความรู้เกี่ยวกับออกแบบเครื่องมือที่มีความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้จัดเก็บข้อมูลในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม การออกแบบเครื่องมือเพื่อการเก็บข้อมูลจะต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

- สัมภาษณ์เจาะลึก
- การสนทนากลุ่ม
- การสังเกต
- เส้นประวัติศาสตร์
- แผนผังชุมชน
- ปฏิทินวัฒนธรรม
- ผังทรัพยากร
- แผนภาพตัดขวางภูมิ ประเทศของชุมชน
- แผนภูมิ ฤดูกาลและปฏิทินการผลิตทางการเกษตร
- แผนผังเครือญาติ
- จากเอกสารข้อมูลมือสอง บันทึกการประชุม
- รายงานโครงการ กิจกรรมต่างๆ

การออกแบบเครื่องมือ

กำหนดวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูล จะเก็บข้อมูลอะไรบ้าง จะถามอย่างไร/ประเด็นคำถาม แหล่งข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลเป็นใคร วิธีการเก็บข้อมูลจะเก็บอย่างไร ใช้เครื่องมืออะไรในการเก็บข้อมูลแบ่งบทบาทหน้าที่ รับผิดชอบในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ในการลงพื้นที่

ภาพที่ 3.23-25 เวทีการออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูลให้ 4 โครงการ ณ ชุมชนสายยาว ตำบลลุง
เหล็ก (คณะผู้วิจัย : สิงหาคม 2559)

ผลจากการจัดเวทีออกแบบเครื่องมือ โครงการย่อยทั้ง 4 โครงการได้เข้าใจการใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยเฉพาะอย่างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มียุทธศาสตร์ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล กระทั่งการออกแบบเครื่องมือแต่ละชิ้นเพื่อเก็บข้อมูลประเภทใด โดยมีกระบวนการจัดทำอย่างเป็นระบบสร้างความเข้าใจ สามารถอธิบายได้ ประการสำคัญเกิดความภาคภูมิใจและรักถิ่นฐานมากยิ่งขึ้นพร้อมที่จะเสียสละเพื่อชุมชนของตนเอง กิจกรรมนี้สร้างความรักสามัคคี มีการเดินสำรวจพื้นที่ในชุมชนสายยาวเพื่อเก็บข้อมูลนำมาทำแผนที่ชุมชน ปัญหาช่วงนี้ฤดูฝนช่วงการทำนาที่มียุทธศาสตร์ในพื้นที่นั้นกักขังบางคนไม่สามารถอยู่ร่วมเวทีจนจบกระบวนการ

เวทีที่ 7 ฝึกทักษะการเขียนรายงานความก้าวหน้าและการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางวิถีพุทธ

ประเด็นการประชุม

เป็นการเวทีที่เน้นการหนุนเสริมกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความเหมาะสมกับโครงการวิจัย ทั้ง 4 โครงการโดยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความเหมาะสม การแสดงความคิดเห็น การให้ข้อเสนอแนะ เป็นต้น

สาระสำคัญ

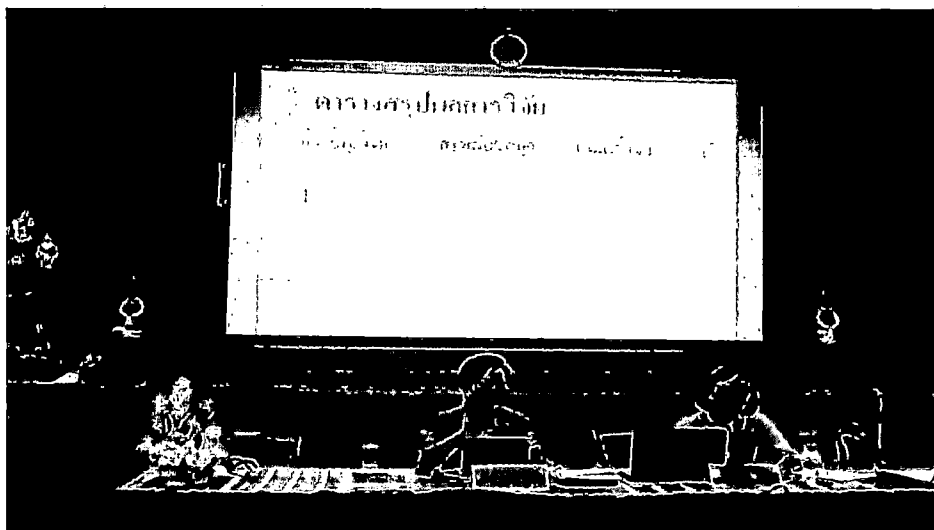
เรียนรู้เทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนตามแนวทางวิถีพุทธแบบมีส่วนร่วม

เทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ชุมชนที่สำคัญ คือ การแยกแยะองค์ประกอบของปัญหาที่เราจะวิเคราะห์ ว่ามีสาเหตุหรือต้นเหตุมาจากอะไร แยกให้เห็นว่าปัญหาแต่ละประเด็นมีที่ไปที่มาอย่างไรเป็นการค้นหาเหตุผลและความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้น ในการคิดวิเคราะห์ จะทำให้เรามีความสามารถในการตีความ ความสมเหตุสมผล หรือมีทำความเข้าใจในเรื่องที่เราจะวิเคราะห์เป็นอย่างดี การฝึกการคิดเชิงวิเคราะห์จะต้องเป็นคนที่ช่างสังเกต ชี้สังสัย และเป็นคนชอบซักถาม ในสิ่งที่พบเห็นด้วยความอยากรู้อย่างแท้จริง การคิดวิเคราะห์จะช่วยให้เราลดการอ้างประสบการณ์ส่วนตัวมาเป็นข้อสรุป ช่วยให้เราไม่ต้องยึดติดกับความประทับใจครั้งแรก ช่วยให้เราประเมินและตัดสินใจด้วยเหตุผลที่ปราศจากกับอคติ และช่วยแก้ไขปัญหา ประเมิน การตัดสินใจ สุดท้ายคือช่วยให้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้น การฝึกการวิเคราะห์ทำได้ง่ายโดยเราต้องยึดหลักคิดที่ว่า เรียนรู้ที่จะมองสิ่งที่เห็น มองให้เป็นคิดอย่างแยบยล คิดให้รอบคอบแล้วเราจะสามารถวิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบที่ต้องการจะต้องอาศัยเครื่องมือที่เหมาะสมเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจน ถูกต้อง และเครื่องมือที่ได้นั้นก็จะทำให้เราแยกแยะองค์ประกอบได้ดีอีกด้วย สิ่งสำคัญก่อนที่เราจะทำการวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบ เราต้องถามตัวเองอยู่เสมอว่า เรากำลังพิจารณาข้อมูลที่มีอยู่หรือเปล่า มีการแยกแยะให้เห็นองค์ประกอบของข้อมูลนั้น ๆ ว่ามีกี่ส่วน พิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลกับเป้าหมายและบริบทแวดล้อม อธิบายหรือตีความข้อมูลที่ได้กับเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ ก็จะได้คำตอบหรือแนวทางที่จะดำเนินการต่อไป เทคนิคการวิเคราะห์ที่ดี เมื่อได้ข้อมูลมา

อย่าเพิ่งด่วนสรุป ต้องหาเหตุผลมาประกอบหรือหาข้อมูลเพิ่มเติม เมื่อเกิดปัญหาต้องตั้งสติพิจารณาปัญหานั้นอย่างรอบคอบก่อน

การวิเคราะห์จะทำทุกขั้นไม่ว่าจะเป็นก่อนทำวิจัย วิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ชุมชน วิเคราะห์คน วิเคราะห์การเขียนโครงการ วิเคราะห์การกำหนดกิจกรรม ในระหว่างทำวิจัยวิเคราะห์ก่อนการวางแผนกิจกรรม (การวางแผน การเก็บข้อมูล กลุ่มคนเป้าหมาย ข้อมูลที่จะเก็บ เวลา) วิเคราะห์การทำงาน คณะทำงาน ข้อมูลที่เก็บได้ วิเคราะห์กระบวนการ วิเคราะห์เป้าหมาย วิเคราะห์เหตุการณ์ในชุมชน วิเคราะห์กิจกรรมในแต่ละช่วงที่จะทำต่อไป วิเคราะห์การใช้งบประมาณ วิเคราะห์สถานการณ์หรือปัจจัยภายนอกที่จะมีผลกระทบต่อดำเนินงาน ภายหลังการทำวิจัยสิ้นสุดลงตามวัตถุประสงค์หรือมีเหตุการณ์ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้จะต้องวิเคราะห์คำตอบที่ได้จากการวิจัย วิเคราะห์การขยับงานต่อเนื่อง วิเคราะห์ผลกระทบวิเคราะห์ผลลัพธ์ วิเคราะห์การเรียนรู้การทำงานร่วมของคณะทำงาน คนในชุมชน วิเคราะห์ระดับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การตั้งคำถาม เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ชุมชนคือใคร ร่วมอะไร ร่วมกับใคร ร่วมอย่างไร ร่วมที่ไหน ร่วมด้วยเหตุผลใด ถ้าชุมชนไม่ร่วมจะเกิดอะไรขึ้น คนที่เข้ามาเกี่ยวข้องต้องจำกัดจำนวนไหม จะเริ่มที่ใครก่อนสิ่งใดจะเป็นไปได้มากกว่ากันถ้าเริ่มที่วิจัยก่อนกับเริ่มที่ชุมชนเลย เช่น การเขียนและการวิเคราะห์ ก่อนทำ : ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ ความคาดหวังของกิจกรรมครั้งนี้ กลุ่มเป้าหมาย ขั้นตอนการกิจกรรม งบประมาณ วัน เวลา สถานที่ จัดกิจกรรม การเขียนและการวิเคราะห์ : หลังทำเราทำกิจกรรมได้ดีหรือยัง เป็นไปตามความคาดหวังหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ถ้าทำกิจกรรมแล้วได้ผลดี เพราะอะไร ถ้าทำกิจกรรมแล้วไม่เป็นไปตามความคาดหวัง เพราะอะไร ความรู้และข้อคิดใหม่ๆที่ได้จากการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง มีอะไรบ้าง ถ้าจะจัดกิจกรรมอีกครั้งจะปรับปรุงเรื่องใดบ้าง

ภาพที่ 3.26-28 เวทีฝึกทักษะการเขียนรายงานความก้าวหน้าและการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทาง
วิธีพุทธ (คณะผู้วิจัย : กันยายน 2559)

ผลจากการจัดเวทีฝึกทักษะการเขียนรายงานความก้าวหน้าและการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ผู้ทรงคุณวุฒิจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวารีย์ ศรีบุญะ ที่ปรึกษาชุดโครงการ นำทีม รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ พร้อมด้วย ดร.ผมหอม เชิดโกทา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ มาเพิ่มพูนความรู้ให้กับนักวิจัยวิชาการ และนักวิจัยชุมชน เหมือนจะเข้าใจ แต่ยังไม่ได้ลงมือทำ เป็นปัญหากับนักวิจัยพอสมควรทั้งที่วิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิถ่ายทอดอย่างเต็มที่โดยไม่ปิดบัง ยกตัวอย่าง เล่าประสบการณ์ให้ฟัง ยกกรณีตัวอย่าง ลงมือปฏิบัติจริง

เวทีที่ 8 อบรมรายงานการเงิน การบัญชีโครงการ

ประเด็นการประชุม

การให้ความรู้กับนักวิจัยทั้ง 4 โครงการด้านการบริหารจัดการโครงการ การจัดทำรายงานการเงิน การจัดเก็บเอกสารการใช้จ่ายงบประมาณ การใช้เอกสารใบสำคัญหลักฐานต่างๆอย่างถูกต้อง

สาระสำคัญ

แผนงานวิจัยร่วมกับศูนย์ประสานงานชุดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในการหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้านการเงินให้กับนักวิจัยทั้ง 4 โครงการ โดยมีวิทยากรที่เป็นเจ้าหน้าที่ของ สกว. คือ คุณอรอนงค์ พลอยวิเลิศ และคุณรุ่งทิพย์ เป็นผู้มาให้ความรู้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการหนุนเสริมด้านการเงินแล้ว ทางคุณอรอนงค์ ได้นำข้อมูลเกี่ยวกับ สกว. มาให้เติมเต็มให้กับนักวิจัยและผู้สนใจเข้าร่วมเวทีด้วย ซึ่งในเวทีได้รับความสนใจจากนิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เป็นจำนวนมากในการเข้าร่วมรับฟัง โดยในเวทีทางคุณอรอนงค์ ได้อธิบายการบริหารจัดการโครงการ การดำเนินการตามระเบียบสัญญาของทั้ง 4 โครงการ โดยมีข้อมูลที่ให้อบรมให้กับนักวิจัย ดังนี้

1. หลักการบริหารโครงการ
2. หลักการใช้จ่ายงบประมาณตามสัญญา
3. การใช้หลักเอกสารหลักฐานการเงิน
4. การจัดเก็บหลักฐานเอกสารการเงิน
5. การจัดทำรายงานการเงินงวด

สรุปหลังการดำเนินกิจกรรมทาง คุณอรอนงค์ได้เปิดเวทีให้นักวิจัยได้มีการแลกเปลี่ยนการทดสอบทำความเข้าใจ และซักถามข้อสงสัยในเรื่องต่างๆ เป็นต้น

ภาพที่ 3.29-31 เวทีอบรมรายงานการเงิน การบัญชีโครงการ (คณะผู้วิจัย : กันยายน 2559)

จากการจัดอบรมรายงานการเงิน การบัญชีโครงการเป็นการหนุนเสริมจากชุดแผนเพื่อให้การดำเนินงานด้านการเงินเป็นด้วยความเรียบร้อยโดยไม่ติดขัด มีความโปร่งใสเป็นไปตามระเบียบของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย นักวิจัยที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเงินของโครงการได้รับการอบรมครบทุกโครงการ ปัญหาที่เกิดขึ้นมีบางโครงการไม่ได้นำเอกสารเกี่ยวกับการเงินมาให้ให้วิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบประกอบการอบรมในครั้งนี้

เวทีที่ 9 พิจารณารายงานความก้าวหน้า

ประเด็นการประชุม

เพื่อพิจารณารายงานความก้าวหน้างานวิจัยของ 4 โครงการภายใต้แผนชุดโครงการ การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ ในระยะที่ 1

สาระสำคัญ

ผศ.ดร.ชูพัทธ์ สุทธิสา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น(ตำแหน่งในขณะนั้น) ผศ.ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์ ผู้เชี่ยวชาญงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คุณสมบุรณ์ อัมภาสกิจ เจ้าหน้าที่บริหาร โครงการอาวุโส ดร.สุวรรณา บัวพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาแต่ละโครงการโดยมีความเห็นของผศ.ดร.ชูพัทธ์ สุทธิสา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพิ่มจากการเขียนรายงาน ดังนี้

เป็นการลงพื้นที่เพื่อมาติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงาน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานที่มีชาวบ้านเป็นทีม มีเป้าหมายเพื่อนำงานวิจัยไปแก้ไขปัญหา เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน เช่น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผลการประชุมแต่ละกลุ่ม งานกลางมี 2 คน ผู้ประสานงาน+อ้อม กระบวนการที่ทำคือลงพื้นที่พัฒนาแบบต่างๆ การทำงานแบบมีส่วนร่วมยังไม่เกิด กลไกการทำ MOU ผ่านคน แต่ไม่มีกลไกสถาบัน ทำให้ผ่านแกน ปัญหา คือ คนทำงานมองว่าเป็นภาระ มองว่าหนัก ไม่มีทักษะ การจัดการงาน เบิกค่าตอบแทนล่วงหน้าไปหมด ทางออกคือ อยากเชิญทีมใหม่ ปรับรูปแบบการจัดการงานใหม่ ทาง วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ทำกลไกใหม่ ดึงเอาภาควิชาการเข้ามาเป็นทีมกลไก train งานวิจัยเพื่อไปทำงานกับชุมชน งบประมาณนอกตามความสนใจของนักวิจัย มีทุนจาก วช. งานก็ตามยุทธศาสตร์ของ วช. เดิมไม่มีกลุ่มงานวิจัย ณ ตอนนี้มีกลุ่มงานวิจัยเพื่อรองรับแหล่งทุน มีกลุ่มงานเพื่อดูแลงานวิจัย

โครงการหนี้สิน (การปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์) เนื้อหา – โจทย์หนี้สินยาก พอเอาโจทย์นี้ลงไปการได้ข้อมูลค่อนข้างยาก ไม่ค่อยเปิดข้อมูลแต่นักวิจัยพยายามหลายวิธี ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลมือ 2 จากการเก็บสถิติเดิมๆ มีการทำบัญชีครัวเรือนไประยะ ก็หยุด เนื่องจากเห็นว่าตนเองมีหนี้ และอีกประเด็นคือไม่มีวินัย แต่ได้พยายามลองทำ ทีมมีความตั้งใจในการทำงาน ส่วนเรื่องเอกสารการเงินมาตรวจ สิ่งที่พบคือ พี่เลี้ยงไปเอาเงินค่าตอบแทนวิทยากร ซึ่งจะต้องคืนเงิน การเงินไม่มีปัญหา เนื่องจากเป็นองค์กรในหมู่บ้าน จะทำงานต่อไป หากเคลื่อนต่อไปจะเคลื่อนในกลุ่มของตนเอง ประเด็นคือที่เคลื่อนไม่ดีคือ หัวหน้าโครงการไม่มีเวลา งานนี้ต้องการพี่เลี้ยง และพื้นที่ต้องการการเดินต่อ การแตกกรอบ มีอบรมแต่ไม่ชัดเจน ไม่สามารถทำให้ชัดเจนว่าจะต้องเก็บอะไร อบรมครั้งเดียวไม่มีการตาม ทำให้เขาทำตามที่เขาทำได้

การจัดการน้ำ(บทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง ภูมิศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์) ทีมวิจัยเป็นทีมในชุมชน ประธานศูนย์ฯ พระสงฆ์ และคนในชุมชน ชาวบ้านเล่าการทำงานแต่ไม่ได้เขียนในรายงาน ไม่ได้เขียน ข้อมูลสถานการณ์ของพื้นที่ บทบาทของพระสงฆ์ ไม่มีใครเขียนใครถอด พื้นที่มีศักยภาพเพียงแต่จะดึง ข้อมูลออกมาอย่างไร ปัญหาที่พบคือ-การหนุนเสริมจากพี่เลี้ยงน้อยเกินไป เขาไม่รู้ว่าทำอะไรจะเอาเนื้อหาอะไรมาเขียน ไม่ชัดเจนเรื่องการบริหารจัดการ ขาดการสื่อสาร “ปล่อยให้ทีมวิจัยหากินเอง” การจัดการน้ำ ชุมชนมีความพยายามในการช่วยเหลือตนเอง มองว่าชุมชนมีศักยภาพ อยากทำต่อ

อนุรักษ์ป่า (การปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์) ทีมวิจัย 14 คน แต่หัวหน้าโครงการไม่ได้อยู่ในพื้นที่ อยู่ มจร.วังน้อย แต่ใช้วิธีการบริหารจัดการโดยให้ทีมวิจัยเก็บข้อมูล และข้อมูลส่งต่อให้หัวหน้า ให้ชุมชนเป็นตัวหลักในการเก็บข้อมูล การมีส่วนร่วมจากพี่เล่า พบว่าชุมชนเริ่มตื่นตัว เริ่มเห็นผลจากโครงการวิจัย เช่น มีการลดการเผาป่า พอมีโครงการวิจัยเริ่มเห็นผลจากตัวผู้นำ ผู้ใหญ่/กำนันเห็นความสำคัญ จากที่ไม่สนใจงานวิจัย มีอาจารย์จากข้างนอกเข้าไปก็เป็นตัวเชื่อมประสานคนในชุมชน ทั้ง อบต. ความคืบหน้าคิดว่าจะเกิดคณะกรรมการชุดใหม่ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนที่เป็นตัวแทนเพิ่มบทบาทและมีกฎระเบียบใหม่ที่ดูแลป่า สามารถถึงนายก อบต. สนับสนุนงบในการทำงานต่อ ในอนาคต ชาวบ้านอยากทำงานต่อ เนื่องจากป่ามีความสมบูรณ์มาก แม้ว่าโครงการไม่ได้ทำต่อจะหาเงินจากที่อื่น ทำแผนคืนข้อมูลให้กับชุมชน ออกกฎระเบียบ ไปดูงานชุมชนที่อนุรักษ์ป่า อยากให้ช่วยเรื่องการเก็บข้อมูลเรื่องมูลค่าที่เกิดขึ้นจริง มีคำถามว่าจะขอโครงการต่อในระยะที่ 2 ปัญหา คือ ข้อมูลในชุมชนมีแต่ไม่ได้นำข้อมูลมาเขียน โดยภาพรวม ทีมมีข้อมูล และมีมีส่วนร่วมจากพื้นที่

นายณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมา ผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัยให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการภายในระยะเวลาที่เสนอว่าจะสามารถจัดการได้ เมื่อก่อนเหมือนเอางานไปใส่มือ เป็นภาระบางคนไม่เข้าใจ แตกต่างจากอาจารย์ชุดใหม่ที่มีความกระตือรือร้น เข้าใจ บางส่วนไม่เข้าใจว่าการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเป็นแบบไหน ส่วนหนึ่งมองว่างานวิจัยนี้น่าจะช่วยทางวิทยาลัย ช่วยอาจารย์ ช่วงหลังเปลี่ยนผู้บริหารสถาบัน/คณะผู้บริหาร ซึ่งหนุนเต็มที่ มีเสียงสะท้อนว่าเราเอางานไปให้ แต่ตอนหลังเสียงสะท้อนเปลี่ยนไป เนื่องจากเป็นเกณฑ์/เงื่อนไข หลายคนกลับคำ สิ่งที่น่าสนใจคือ หัวหน้ากลุ่มงานวิจัยฟอร์มทีมงานเพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อน ประสานองค์กรภายใน/ภายนอก กระบวนการหนุนทางพี่เลี้ยงคิดว่าชาวบ้านเข้าใจแต่ชาวบ้านไม่เข้าใจ และทางพี่เลี้ยงอยากให้มีพี่เลี้ยงจาก สกว. มาช่วยหนุนอีกประเด็น คือ การดึงข้อมูลเพื่อเขียนรายงาน ปรึกษากับทางทีมงานเพื่อวางแผนการดำเนินงานต่อไป แผนต่อไป คือ ทำความเข้าใจในแต่ละโครงการ สร้างความเข้าใจ วางแผนว่าจะทำประโยชน์เพื่อชุมชน เพราะว่าไปจดทะเบียนเป็นองค์กรสาธารณะประโยชน์เพื่อจะเคลื่อนงานพัฒนาไปพร้อมกัน

ผศ.ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้แนะนำเรื่องออกแบบการเก็บข้อมูลที่แน่น ชัดเจน และนำไปสู่การ action ควรทำความเข้าใจเรื่องเอกสารการเงินที่ชัดเจนอีกครั้ง ไม่เช่นนั้นจะเกิดปัญหาที่แท้จริง หรือหากโครงการย่อยมีงบประมาณการแตกกรอบในพื้นที่ สร้างการเรียนรู้กับชุมชน หรือเวทีการถอดความรู้ ภายใต้เวลาที่จำกัดอาจจะใช้เวทีตรงกลาง หาทีมมาถอดบทเรียนและดูว่าจะมีประเด็นเพื่อมาเก็บเพิ่ม การบริหารจัดการ ทาง สกว. ยึดหลักตามใบเสร็จค่าใช้จ่ายจริงที่เกิดขึ้น การจัดการ คือ เบิกเงินงวด 2 และให้เกิดการเคลื่อนงานต่อไป โดยสรุปการเงินของแต่ละโครงการ ถ่ายสำเนาสมุดบัญชี รายงานความก้าวหน้า+แผนระยะที่ 2 พี่เลี้ยงสรุปภาพรวมความก้าวหน้า+ปัญหาและการจัดการในระยะต่อไป 3 เดือนลงประเมินครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 3.32-33 เวทีพิจารณารายงานความก้าวหน้า (คณะผู้วิจัย : ธันวาคม 2559)

ระยะที่ 3 ขึ้นสรุปผล/บทเรียน

กิจกรรมที่ 1 ประชุมสรุปบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้โครงการวิจัยย่อยภายใต้ชุดโครงการ

ประเด็นการประชุม

สรุปบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้ 4 โครงการย่อยภายใต้ชุดโครงการ

สาระสำคัญ

ศูนย์ประสานงานชุดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้จัดประชุมสรุปบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้โครงการวิจัยย่อย 4 โครงการ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ คือ ดร.สุวรรณา บัวพันธ์ อาจารย์ศิริพร โคตะวินนธ์ และคุณโณมสุตา สาระปัญญา จาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากการสรุปบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติมแต่ละโครงการ ดังนี้

1) โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขาภ ด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติม ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ (ยึดตาม proposal ที่ ส่ง สกว.) ความเป็นมา โจทย์การวิจัย คำถามวิจัย วัตถุประสงค์ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพิ่มเติมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จัดฟอร์ม รูปแบบ รายงาน (font : Thai sarabun 16) การอ้างอิง กรณีอ้างอิงจาก website : www..... สืบค้นเมื่อวันที่ (ระบุวันเดือนปี)

บทที่ 3 วิธีการศึกษา (ในที่นี้หมายถึง ความรู้ว่าด้วยการศึกษาข้อมูล/การเสาะหาข้อมูล) 1) เกริ่นนำ : ชื่อโครงการ.....เครื่องมือที่นำมาใช้ 2) ขอบเขตการวิจัย (กลุ่มเป้าหมาย พื้นที่การวิจัย เนื้อหา เช่น ความรู้ด้วยสรีรศาสตร์-องค์รวมระบบร่างกาย (ย้ายจาก บทที่ 2) เวลา 3) การวิเคราะห์ข้อมูล และ 4) กิจกรรมการวิจัย (ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย สถานที่/ระยะเวลา วิธีการ ผลโดยสรุป ปัญหาอุปสรรค) หมายเหตุ เขียนเป็นเรื่องเล่าๆ ทีละกิจกรรม

บทที่ 4 ผลการศึกษา (วัตถุประสงค์ : บริบทชุมชน สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อของคนในชุมชนการรักษาสุขาภยามเจ็บป่วยจากอดีตถึงปัจจุบัน) 1) บริบทชุมชน (ย้ายจาก น. 4-5 บทที่ 1) และ check ความถูกต้องของข้อมูล 2) ตอบตามวัตถุประสงค์ ข้อ 1 2.1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ/การรักษา บ้านสุขสมบูรณ์ (สมุนไพร (กินและประคบ) การนวด หมอเป่า/ทา รำแม่ผด 2.2) การรักษาด้วยวิธีการตอกเส้น (ประวัติความเป็นมาและแนวคิดสำคัญ-ที่มาทำการรักษา-วิธีการรักษา โดยการซักประวัติ สอบถามอาการเจ็บป่วย/วินิจฉัยโรค ยกชันธุ์ครู/สวดมนต์ ไหว้พระ รักษาตามโรค เช่น กระตุกทับเส้น ไมเกรน เบาหวาน อัมพฤกษ์ หลดเลือดอุดตัน ตาฝ้าฟาง ฯลฯ (ข้อมูลดูจากแฟ้มประวัติ) ผลการรักษา (สัมภาษณ์ผู้ป่วยที่มารักษาน้อยๆ 3-5 ราย) 3) ตอบตาม วัตถุประสงค์ ข้อ 2-3 พัฒนาการรักษาสุขาภด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการตอกเส้น การยอมรับจาก

คนทั้งในและนอกชุมชนพร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3.1) สถานการณ์การถ่ายทอด (เปิดอบรมครั้งแรกเมื่อไหร่ ที่ไหน ที่คน จากไหน รู้ข่าวจากไหน ไปขยายผลจากที่ไหนบ้าง) 3.2) หลักสูตร/การอบรม ถ่ายทอดความรู้การตอกเส้น (ความรู้ด้วยสรีรศาสตร์ การลงมือปฏิบัติ (ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง/การลงมือปฏิบัติ)) 3.3) อุปกรณ์/เครื่องมือแพทย์ภูมิปัญญา 3.4) ข้อควรระวัง 3.5) ตัวอย่าง/สัมภาษณ์ case พ่อหมอ/แม่หมอ

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ 1) ผลตามวัตถุประสงค์ 2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น/คุณค่าที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย (ผลเชิงวิจัย ผลเชิงพัฒนา) 3) ปัญหาอุปสรรค 4) บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการวิจัย 5) ข้อเสนอแนะ

แผนระยะต่อไป

- 1.เพิ่มเติมข้อมูลตามวัตถุประสงค์และสัมภาษณ์กรณีตัวอย่าง
- 2.ตรวจสอบ/วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับทีมวิจัยและพี่เลี้ยง
- 3.จัดเวทีนำเสนอองค์ความรู้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สสจ. รพ.

รพ.สต.

2) การปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหานี้สภาวะครัวเรือนและพัฒนา

คุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคกและบ้านบุ ต.บุกระสัง อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์ ผู้ทรงคุณวุฒิได้แนะนำให้เพิ่มเติม ดังนี้ การเกริ่นนำ ควรเกริ่นให้สอดคล้องกับเนื้อหาแต่ละบท เช่น บทที่ 2 ควรเกริ่นให้เห็นว่าการศึกษาเรื่องนี้ใช้แนวคิดอะไร

บทที่ 1 บทนำ เน้นสถานการณ์ของพื้นที่ กรณีที่อ้างอิงงานวิจัยควรไปปรับเพิ่มในบทที่ 2 วัตถุประสงค์ จัดดู format / ลำดับ ตัดกิจกรรมที่ตั้งไว้ (ย้ายไปอยู่ท้ายบทที่ 3 หรือ) หน้า 10 – 23 ย้ายไปบทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกริ่นนำว่าด้วยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ และให้เพิ่มเติมแนวคิดว่าด้วยหนี้สิน การจัดการหนี้ ทบทวนรายงานวิจัยประเด็นหนี้สินของ สกว. เช่น กรณีบ้านสามขา ฯลฯ ตัดย่อหน้าสุดท้าย หากจะสรุป ควรเป็นการสรุปให้เห็นว่าจากแนวคิดที่กล่าวมานั้น เชื่อมสู่การศึกษาอย่างไรบ้าง

บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน (ว่าด้วยวิธีการดำเนินงาน ความรู้ด้วยการศึกษา ข้อมูล/การเสาะหาข้อมูล) 1) เกริ่นนำ : ชื่อโครงการ.....ใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม..... 2) ขอบเขตการวิจัย (-กลุ่มเป้าหมาย -ระบุกลุ่มเป้าหมายแยกเป็น -กลุ่มเป้าหมายเก็บข้อมูล/กลุ่มเป้าหมายในการทดลองปฏิบัติการ (ระบุเหตุผลว่าทำไม) -พื้นที่การวิจัย -เนื้อหา -เวลา 3) การวิเคราะห์ข้อมูล -ทำอะไร -กับใคร -เมื่อไหร่ และ 4) กิจกรรมการวิจัย (-ชื่อกิจกรรม-วัตถุประสงค์ -กลุ่มเป้าหมาย-สถานที่-ระยะเวลา-วิธีการ-ผลโดยสรุป-ปัญหาอุปสรรค)

บทที่ 4 ผลการศึกษา ข้อสังเกต คือ 1) รายรับมากกว่ารายจ่าย ไม่น่าจะมีปัญหาเรื่องหนี้สิน ทำให้อาจจะเกิดปัญหว่าไม่น่าจะมีปัญหาอะไรเลย 2) ควรแยกนำเสนอที่ละ

หมู่บ้าน 3) ข้อมูลสำคัญไม่ปรากฏ ทำให้ไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในระยะต่อไป เช่น หากเป็นหนี้จากการเล่นหวย จะมีพฤติกรรมการอย่างไรเพื่อลดการเล่นหวย ฯลฯ 4) สาเหตุของการเป็นหนี้ (ที่มาของหนี้สิน เช่น หนี้จากการท่องเที่ยว ฯลฯ แต่หนี้สินบางอย่างที่ปรากฏในแบบสอบถาม เช่น หวย กินเหล้า บุหรี่ ฯลฯ แต่ไม่ปรากฏว่าเป็นของฟุ่มเฟือยของชุมชน (น.28-29) - ข้อมูลไม่ได้มาจากสถานการณ์จริงพื้นที่ ทั้งนี้ข้อมูลเชิงปริมาณจะบ่งบอกสาเหตุของการเป็นหนี้ - ที่มาของหนี้สิน 15 ล้านจากในระบบ นำมาใช้จ่ายเรื่องอะไรบ้าง/ขยายความว่าเหตุผลของการกู้ยืมนั้นเพื่ออะไรบ้าง อธิบายเชิงพรรณนา เช่น การกู้เพื่อรักษาสีผิว ฯลฯ หรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดภาวะหนี้สินทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมที่เขียนในเชิงวิชาการมากเกินไป ควรเน้นข้อมูลจากสถานการณ์จริง เช่น การสร้างธุรกิจ และการค้าประกัน

(วัตถุประสงค์ข้อ 1 : ศึกษาสภาพบริบทของชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม คุณภาพชีวิตของประชาชนบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก และบ้านบุ ต.บุกระสัง อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์) 4.1 ข้อมูลบริบทชุมชน (-ประวัติศาสตร์ชุมชน - ที่ตั้งอาณาเขต แผนที่ชุมชน (ขยาย) - จำนวนประชากรทั้ง 3 หมู่ - อาชีพหลัก/รอง - การรวมกลุ่ม/กลุ่มองค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ ฯลฯ - ประเพณี/วัฒนธรรม

(วัตถุประสงค์ข้อ 2 : ศึกษาสาเหตุ/ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาการหนี้สินภาคครัวเรือน และการจัดการปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนโดยใช้หลักธรรม รวมถึงการลดหนี้หรือการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชนบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก และบ้านบุ ต.บุกระสัง อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์) 4.2 สาเหตุ/ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาการหนี้สิน การจัดการปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนโดยใช้หลักธรรม รวมถึงการลดหนี้หรือการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชน

1) สาเหตุ/ปัจจัย (ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์) - นำเสนอแยกรายหมู่บ้าน โดยเพิ่มเติม/ตรวจสอบข้อมูล เพราะจากรายงานพบว่า รายรับมากกว่ารายจ่าย เช่น น.27 รายได้จากการทำนาเกินครึ่ง แล้วทำไมซื้อข้าวสาร (ทำนาแต่ไม่กินข้าวที่ปลูก ซื้อข้าวกิน) ฯลฯ - ที่มาของหนี้สิน เช่น หนี้จากการท่องเที่ยว ฯลฯ แต่หนี้สินบางอย่างที่ปรากฏในแบบสอบถาม เช่น หวย กินเหล้า บุหรี่ ฯลฯ แต่ไม่ปรากฏว่าเป็นของฟุ่มเฟือยของชุมชน (น.28-29) - หนี้สิน 15 ล้านจากในระบบ นำมาใช้จ่ายเรื่องอะไรบ้าง/ขยายความว่าเหตุผลของการกู้ยืมนั้นเพื่ออะไรบ้าง อธิบายเชิงพรรณนา เช่น การกู้เพื่อรักษาสีผิว ฯลฯ หรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดภาวะหนี้สินทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมที่เขียนในเชิงวิชาการมากเกินไป ควรเน้นข้อมูลจากสถานการณ์จริง เช่นการสร้างธุรกิจและการค้าประกัน ควรเก็บข้อมูลหนี้สินฟุ่มเฟือยเพิ่มเติม เพื่อนำมาสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการในระยะที่ 2 เช่น เหล้า บุหรี่ บุญประเพณี เทคโนโลยี ฯลฯ

2) การจัดการหนี้สิน สํารวจข้อมูลครัวเรือนที่จัดการหนี้ หรือไม่เป็นหนี้ และศึกษา case ที่สามารถจัดการหนี้สินได้ และให้เชื่อมโยงกับแต่ละหัวข้อ (เล่า case อย่างละเอียดว่าเป็นใคร ทำไมเป็นหนี้ แล้วมีวิธีการจัดการอย่างไรเพื่อจัดการหนี้สินได้) แผนงานระยะต่อไป

1. เก็บข้อมูลสาเหตุการเป็นหนี้โดยเฉพาะหนี้สินฟุ่มเฟือย เช่น เหล้า บุหรี่ หวย พิธีกรรม สารเคมี ฯลฯ อย่างน้อยจากกลุ่มเป้าหมาย/แหล่งข้อมูลประมาณ 30%

2. ค้นข้อมูลโดยเฉพาะข้อมูลหนี้สินฟุ่มเฟือย เพื่อนำไปสู่การวางแผนปฏิบัติการ “ลดหนี้” โดยกลุ่มทดลองนี้อาจไม่ต้องมาก เช่น เล่นหวยก็ราย จะลดก็ราย ผลเป็นอย่างไร เหล้า/บุหรี่ ก็ราย ผลเป็นอย่างไร

(วัตถุประสงค์ข้อ 3 : ศึกษาแนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคกบ้านบุ ต.บุกระสัง อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์)

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ 1) ผลตามวัตถุประสงค์ 2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น/คุณค่าที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย (ผลเชิงวิจัยและผลเชิงพัฒนา) 3) ปัญหาอุปสรรค 4) บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการวิจัย และ 4) ข้อเสนอแนะ

3) การปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้ทรงคุณวุฒิได้แนะนำให้เพิ่มเติม ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ (ตาม proposal ส่ง สกว.) – ความเป็นมา – คำถามการวิจัย – วัตถุประสงค์ – ผลที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ให้เพิ่ม 1) แนวคิดการอนุรักษ์ป่าแนวพุทธ การอนุรักษ์ป่าไม้ ป่าชุมชน ความมั่นคงทางอาหาร การมีส่วนร่วมของชุมชน 2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวกับป่าชุมชน (งานวิจัย สกว.) 3) กรอบแนวคิดและอธิบายกรอบในเชิงพรรณนา

บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน (ว่าด้วยวิธีการดำเนินงาน ความรู้ว่าด้วยการศึกษาข้อมูล/การเสาะหาข้อมูล) 1) กรณีนำ : ชื่อโครงการ.....ใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม..... 2) ขอบเขตการวิจัย (- กลุ่มเป้าหมาย ระบุกลุ่มเป้าหมายแยกเป็น กลุ่มเป้าหมายเก็บข้อมูล/กลุ่มเป้าหมายในการทดลองปฏิบัติการ (ระบุให้ตรงกับแผนปฏิบัติการ) – พื้นที่การวิจัย - เนื้อหา - เวลา 3) การวิเคราะห์ข้อมูล ทำอะไร กับใคร เมื่อไหร่ 4) กิจกรรมการวิจัย (- ชื่อกิจกรรม - วัตถุประสงค์ – กลุ่มเป้าหมาย - สถานที่/ระยะเวลา - วิธีการ – ผลโดยสรุป – ปัญหาอุปสรรค – บทเรียนจากการทำกิจกรรมและแนวทางในการแก้ไข เช่น กิจกรรมตั้งแต่ 3-5 ควรเพิ่มเติมรายละเอียด ฯลฯ)

บทที่ 4 ผลการศึกษาให้กรณีนำบทที่ 4 และกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของโครงการก่อนจะลงรายละเอียดแต่ละวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ข้อ 1 : ศึกษาบริบทชุมชนตำบลหนองชุมแสง บริบทของป่าชุมชนชุมแสง มูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากป่าชุมชนชุมแสง ให้เพิ่มเติม 1) บริบทชุมชนตำบลหนองชุมแสง 2) บริบทของป่าชุมชนชุมแสง (-สภาพป่าเป็นแบบไหน -จำนวนพื้นที่เดิม ปัจจุบัน - ฯลฯ) 3) มูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากป่าชุมชนชุมแสง (การใช้ประโยชน์จากป่า) เพิ่มเติมปฏิทินการใช้ประโยชน์จากป่าในรอบ 1 ปี

วัตถุประสงค์ข้อ 2 : ศึกษาการจัดการป่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชน และเงื่อนไข/ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสูญเสียของทรัพยากรพื้นที่ป่าชุมชน ให้เพิ่มเติม 1) การจัดการป่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชน การจัดการป่าในอดีต เช่น กฎ กติกา ระเบียบ/ข้อบังคับ ความเชื่อ 2) เงื่อนไข/ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสูญเสียของทรัพยากรพื้นที่ป่าชุมชน (เป็นตัวบ่งบอกถึงแนวทางการทำงานในระยะต่อไป) เช่น ความต้องการอาหารจากป่ามากกว่ากำลังการผลิต (ขยายความ) วิเคราะห์ เชื่อมโยงให้เห็นคุณธรรมของการเข้าไปใช้ประโยชน์ ซึ่งจะนำไปสู่การออกแบบแผนปฏิบัติการในระยะต่อไป

แผนระยะต่อไป

1. เพิ่มข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 (เรื่องมูลค่าการใช้ประโยชน์จากป่า)
- ข้อ 2 การจัดการป่าตั้งแต่อดีต เงื่อนไข/ปัจจัยต่อการสูญเสียทรัพยากร
 2. ตรวจสอบ/วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเตรียมคืนข้อมูลสู่ชุมชน
 3. วางแผนทดลองปฏิบัติการ เชื่อมโยงจากข้อมูลที่วิเคราะห์
 4. ทดลองปฏิบัติการ อย่างน้อย 2-3 กิจกรรม
 5. สรุปผลการทดลองปฏิบัติการ
 6. สรุป วิเคราะห์และเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

ข้อสังเกต

1. รูปภาพ/กราฟ ควรขยายและอธิบายใต้ภาพ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากเครื่องมือที่นำเสนอ
2. จัด format ให้สอดคล้องกัน เช่น ตัวเลขไทย-อารบิก ฯลฯ
3. หน้า 31 มูลค่าจากป่าชุมชน เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของป่า ควรเขียนให้เห็นวิธีการเก็บข้อมูล จำนวนกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูล เช่น มูลค่าจากเห็ด เก็บข้อมูลจากคนเข้าไปเก็บเห็ดที่กิน หรือ ผู้รับซื้อเห็ด
4. เพิ่มเติมปฏิทินการใช้ประโยชน์จากป่าในรอบปี เช่น เห็ด ฟิน สัตว์ป่า ฯลฯ

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ ให้เรียงหัวข้อ 1) ผลตามวัตถุประสงค์ 2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น/คุณค่าที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย (- ผลเชิงวิจัย -ผลเชิงพัฒนา) 3) ปัญหาอุปสรรค 4) บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการวิจัย และ 5) ข้อเสนอแนะ

4) บทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง
กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุ่มเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้ทรงคุณวุฒิได้แนะนำให้เพิ่มเติม ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ (ข้อมูลจาก proposal ส่ง สกว.) 1) ความเป็นมา 2) คำถามการวิจัย 3) วัตถุประสงค์ 4) ผลที่คาดว่าจะได้รับ 5) นิยามปฏิบัติการ เช่น พื้นที่แห้งแล้ง ในที่นี้ หมายถึง.....

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ให้เพิ่ม 1) แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ การบริหารจัดการน้ำ และการมีส่วนร่วม โดยแต่ละแนวคิดควรครอบคลุม (- ความหมาย - ความสำคัญ - การใช้ประโยชน์ - บทสรุปของแนวคิด เพื่อเชื่อมโยงกับงานที่ศึกษา 2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการน้ำ จ.อุบลราชธานี ฯลฯ บทบาทพระสงฆ์ทำงานเกี่ยวกับชุมชน

บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน (ว่าด้วยวิธีการดำเนินงาน ความรู้ว่าด้วยการศึกษาข้อมูล/การเสาะหาข้อมูล) 1) กรีนนำ : โครงการนี้ ใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม..... 2) ขอบเขตการวิจัย (- กลุ่มเป้าหมาย ระบุกลุ่มเป้าหมายแยกเป็น กลุ่มเป้าหมายเก็บข้อมูล / กลุ่มเป้าหมายในการทดลองปฏิบัติการ (ระบุให้ตรงกับแผนปฏิบัติการ) - พื้นที่การวิจัย- เนื้อหา - เวลา 3) การวิเคราะห์ข้อมูล ทำอะไร กับใคร เมื่อไหร่ 4) กิจกรรมการวิจัย (- ชื่อกิจกรรม - วัตถุประสงค์ - กลุ่มเป้าหมาย - สถานที่/ระยะเวลา - วิธีการ - ผลโดยสรุป - ปัญหาอุปสรรค - บทเรียนจากการทำกิจกรรมและแนวทางในการแก้ไข เช่น หน้า 25 นำเสนอข้อมูลแก่ชุมชนเพิ่มเติมให้เห็นรายละเอียด กรณีคั้นข้อมูลนั้น เป็นข้อมูลเรื่องอะไร เพิ่มเติมข้อมูลเรื่องอะไร ฯลฯ)

บทที่ 4 ผลการศึกษา (ตอบตามวัตถุประสงค์) กรีนนำ

(วัตถุประสงค์ข้อ 1 : สภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน) 1) บริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสายยาว (- เพิ่มเติม แผนที่ชุมชน + แหล่งน้ำ - สภาพแหล่งน้ำทรัพยากรในพื้นที่ (ขนาด ปริมาตร/ปริมาณน้ำ จำนวนแหล่งน้ำผิวดิน/น้ำใต้ดิน) อธิบายพื้นที่แหล่งน้ำในงานวิจัยขึ้นนี้)

(วัตถุประสงค์ข้อ 2 : ศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งน้ำของชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน) 1) ศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งน้ำของชุมชน 2) พัฒนาการการจัดการน้ำแต่ละแห่ง เดิมเป็นอย่างไร ปัจจุบันเป็นอย่างไร (เน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน) (- ความเป็นมา - โครงสร้าง - คณะกรรมการ - กฎระเบียบ กติกา - วิธีการจัดการน้ำ - ผลที่ได้ 3) วิเคราะห์จุดเด่น/จุดแข็งของการบริหารจัดการน้ำชุมชนสายยาว เช่น ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กฎระเบียบ ความเชื่อ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ (จากสายใยเป็นสายยาว) หน่วยงาน ฯลฯ

แผนงานระยะต่อไป

1. เพิ่มเติมข้อมูลบริบทพื้นที่ สภาพพื้นที่/แหล่งน้ำ พัฒนาการการจัดการน้ำอดีต-ปัจจุบัน วิเคราะห์จุดเด่น/จุดแข็ง
2. จัดเวทีคั้นข้อมูลให้กับชุมชน และวิเคราะห์แผนเพื่อทดลองปฏิบัติการ
3. ทดลองปฏิบัติการตามแผน
4. สรุปผล วิเคราะห์และเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

(วัตถุประสงค์ข้อ 3 : บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งชุมชนสายยาว ตำบลลุ่มเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์) ให้เพิ่มเติมบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการน้ำในพื้นที่ (เน้นบทบาทที่ทำจริงในชุมชน) และหลักธรรมที่นำไปใช้

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะเรียงตามหัวข้อ 1) —ผลตามวัตถุประสงค์ 2)การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น/คุณค่าที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย (- ผลเชิงวิจัย – ผลเชิงพัฒนา) 3) ปัญหาอุปสรรค 4) บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการวิจัย และ5) ข้อเสนอแนะ

5) การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำให้เพิ่มเติม ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ให้ยึดตาม proposal ของ สกว. 1) ความเป็นมา 2) คำถามการวิจัย 3) วัตถุประสงค์ 4) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี เกริ่นนำว่าใช้แนวคิดอะไรบ้าง 1) แนวคิด เช่น การพัฒนารูปแบบ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา การบูรณาการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฯลฯ 2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เน้นเรื่องระบบการสนับสนุน

บทที่ 3 วิธีการศึกษา เกริ่นนำ หน้า14 ปรับขนาดสไลด์ และเขียนให้เห็นรายละเอียด เพิ่มเติมบทเรียนในแต่ละกิจกรรม

บทที่ 4 ผลการดำเนินงานให้เกริ่นนำเพิ่มเติมข้อมูล 1) ผลจากการดำเนินงานแต่ละโครงการ 2) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการแก้ไขปัญหา 3) บทเรียนสำคัญการหนุนงานของพี่เลี้ยง (ภาพรวมทั้ง 4 โครงการ) เช่น การพัฒนาโจทย์/การได้มาของโจทย์วิจัย ฯลฯ (- ต้นน้ำ – กลางน้ำ – ปลายน้ำ)

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ ให้ดำเนินการเรียงหัวข้อ 1) ผลตามวัตถุประสงค์ 2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น/คุณค่าที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย (- ผลเชิงวิจัย – ผลเชิงพัฒนา) 2) ปัญหาอุปสรรค 3) บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการวิจัย 4) ข้อเสนอแนะ

ภาพที่ 3.34-36 สรุบบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้ (คณะผู้วิจัย : 17-18 กรกฎาคม 2560)

กิจกรรมที่ 2 อบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการย่อย

ประเด็นการประชุม

อบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการย่อย 4 โครงการ

สาระสำคัญ

ผู้ทรงคุณวุฒินำโดย ดร.สุวรรณา บัวพันธ์ อาจารย์ศิริพร โคตะวินนธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัยเพื่อท้องถิ่น และคุณฐิติมา ฉวีนวน ผู้แทนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ให้ความเห็นในส่วนที่แต่ละโครงการจะต้องเขียนลงในรายงานฉบับสมบูรณ์ จากรายงานความก้าวหน้าแต่ละโครงการ ซึ่งรายละเอียดปรากฏ ดังนี้

โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าเพื่อความมั่นคงด้านอาหารชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ดร.สุวรรณา บัวพันธ์ ให้ความเห็นโดยวัตถุประสงค์ปรับให้ตรงกับสัญญาวิจัย งานวิจัยมี 2 ส่วน ที่สำคัญคือ ต้องตอบวัตถุประสงค์และต้องมีความโปร่งใสในการทำงาน ตัวเนื้อหาไม่มีปัญหา แก้ไขแล้วก็สามารถปิดได้ การโอนเงินงวดที่ 3 อาจจะยากนิดนึง ทาง สกว.ขอลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบความโปร่งใส ในเนื้อหาปรับตัวอักษรให้เป็นแบบเดียวกันและขนาดเท่ากัน โดยหลักการบทที่ 2 จะต้องไม่เยอะกว่าบทที่ 4 บทที่ 2 ประมาณ 20% อันไหนไม่เกี่ยวข้องตัดออก เน้นบทที่ 4 – 5 ประมาณ 50% บทที่ 3 เขียนแบบแนววิชาการเขียนทำให้ไม่เห็นปฏิบัติการให้เพิ่มช่วงการปฏิบัติการเข้ามาในบทที่ 3 ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูลเขียนเหมือนอย่างที่ยกมา อบต.เห็นความสำคัญและเกิดอะไรขึ้นตามที่ อ.พัฒนาเล่าให้ฟังเพิ่มเติมในท้ายบทที่ 4 ในบทที่ 4 ตอนเกริ่นหน้าแรก การศึกษาบริบทชุมชนไม่ต้องใส่แล้ว เพราะมีการใส่ไว้ในบทที่ 3 ให้วิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์แล้วตอบตามวัตถุประสงค์ เกริ่นเข้าเรื่องบทที่ 4 แล้วเข้าเรื่องบริบทของชุมชน ขยายภาพที่ 2 ให้ใหญ่ขึ้น และลบภาพที่ 1 ออก ถ้ามีแผนที่ทำมือให้ใส่มาด้วย จะเป็นสื่อที่น่าสนใจกว่าข้อมูลบริบทเยอะดี แต่การศึกษาข้อมูลบริบทข้อมูลพื้นฐานบางประเด็นเราต้องเจาะบางเรื่องเกี่ยวกับโจทย์วิจัยหลัก เราน่าจะเจาะลงในรายละเอียด ไม่ได้เขียนแบบครอบคลุม เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องจะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของโจทย์วิจัย น่าจะมุ่งเป้าในบางเรื่อง การใช้ประโยชน์จากป่า ข้อมูลยังน้อยไป การใช้ประโยชน์ทางด้านความมั่นคงทางอาหาร อาจแยกเป็นอาหารที่ได้จากป่ามีกี่ชนิด มีอะไรบ้าง หรือทำเป็นปฏิทินอาหารในรอบปี ก็จะทำให้ชัดเจนขึ้น เช่น เกิดเห็ดเดือนไหน หน้าไหน หน้าแล้งหรือหน้าฝน เป็นต้น จะทำให้ชัดเจน ภาพรวมของโครงการเขียนได้ดี แค่เพิ่มรายละเอียดบางส่วนเพื่อทำให้งานวิจัยคมชัดขึ้น ภาพก่อน – หลังการวิจัยให้ใส่ไว้ในผลการวิจัยบทที่ 4 หัวข้อ 4.1.3 ข้อมูลเรื่องคุณค่าและมูลค่าป่า จากการเก็บข้อมูล 7 คน จะเป็นที่น่าสนใจเชื่อถือได้หรือไม่ อธิบายถึงที่มาของข้อมูล เช่น เห็ด 8,000 กก. มาจากไหนบ้าง ข้อมูลเงื่อนไขปัจจัย น่าจะมีข้อมูลเยอะ ให้เพิ่มรายละเอียด อธิบายสถานการณ์ อาจเป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เช่น ประชาชนไม่เกรงกลัวต่อบาป มีสถานการณ์อะไรที่ไม่เกรงกลัวต่อบาป การบุกรุกใช้หรือไม่ เพื่อ

ทำให้ข้อมูลชัดเจนขึ้น ตั้งหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ต่อจากเงื่อนไขปัจจัย ให้มาเป็นอีก 1 หัวข้อสุดท้ายต้องบอกแนวทางในการปฏิบัติการไป สรุปปัญหาที่เราเจอมาแล้วนำไปสู่การปฏิบัติการอย่างไร ต้องมีบทที่ 4 ว่ามีอะไรบ้าง เช่น การปรับถนนโดย อบต. การทำแนวเขต เป็นต้น แต่ต้องเป็นผลที่เกิดจากงานวิจัย ก็ให้เห็นคุณค่าที่เกิดจากงานวิจัย

--- อาจารย์ศิริพร โคตะวินนธ์ ผู้ทรงคุณวุฒิเชี่ยวชาญด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้ความเห็นว่า การอ้างอิงใช้ให้ถูกต้องตามหลักสากลขอบเขตระยะเวลาให้ใส่ให้ตรงกับที่ใช้จริงในการทำงาน การอ้างอิงบทที่ 2 เขียนชื่อคนที่เราอ้าง หน้า และ พศ. ใช้เป็นอ้างอิงไปเลยไม่ต้องใช้เชิงบรรณบทที่ 2 ให้มีการย่อหน้าบ้างอย่าให้ยาวเกินไป บทที่ 3 ตั้งข้อสังเกตคือเหมือนเป็นการได้ข้อมูลแต่ไม่มีปฏิบัติการ บทที่ 3 เห็นแต่การใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลแต่ไม่มีการจัดเวที เขียนกระบวนการให้ชัดเจนให้เห็นปฏิบัติการระยะที่ 2 ยังไม่เห็นการปฏิบัติการว่าผลเป็นอย่างไร หลักพุทธธรรมใช้ได้หรือไม่ แล้วหลังจากนั้นเกิดอะไรขึ้น แผนเข้าไปสู่ อบต.หรือไม่ เมืองงานวิจัยจบมีคนรับช่วงต่อหรือไม่ ให้เขียนข้อจำกัด ปัญหา ข้อเสนอแนะไว้ในบทที่ 5 เพราะงานวิจัยก็ไม่ได้ราบรื่นเสมอไป ตารางที่ทำ 3.6 ตัดข้อมูลเชิงปริมาณออก ตัดออก ภาพที่ 5 ใส่คำอธิบายหน่อยว่ามันสื่อความหมายอะไร ใส่เข้ามาจะได้เข้าใจว่าจะสื่ออะไร บริบทป่าถ้ามีแผนที่ทำมือประกอบจะดีมาก ข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน ให้ระบุว่าปราชญ์ชาวบ้านคือใคร ระบุชื่อ ใส่อายุ (หัวข้อว่าด้วยเรื่องการจัดการป่าชุมชนในอดีต) ต่อจากหน้ารูปหนองน้ำ หน้า 95 คำอธิบายใต้ภาพให้ใส่ พ.ศ.ไว้เลย จะได้ว่าเมื่อไหร่ รูปภาพให้ใส่ชื่อคนถ่ายภาพ เช่น ถ่ายภาพโดยใคร ให้ใส่ชื่อคนถ่าย หัวข้อ 4.1.3 ให้เพิ่มและให้ใส่คำสัมภาษณ์เขียนให้ดูว่าอย่างไรบ้าง ให้เทียบจากหน่วยย่อยขึ้นมา เช่น วันหนึ่งมีคนเข้าป่าเพื่อเก็บเห็ดก็คน ได้คนละกิโลกรัม ขายได้กิโลกรัมละเท่าไร สัมภาษณ์เชิงลึกแล้วมาเขียนอธิบายแล้วยกกรณีตัวอย่างเพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล เพิ่มรูปภาพในการหาของป่าหรือการซื้อขายของป่า(ถ้ามี) เพื่อเพิ่มสีสันให้กับงานวิจัย การจัดการป่าในอดีต – ปัจจุบัน ให้ใส่เป็น Time Line ให้เห็นพัฒนาการความเป็นมา อาจใส่เป็น พ.ศ. หรือแบ่งเป็นยุค ก็ได้ เพื่อความชัดเจน ถ้าอยากให้งานเด่น ก็ต้องทำแบบนี้ จะทำให้ข้อมูลเด่นขึ้น และมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น เรื่องคณะกรรมการป่า มีข้อมูลหรือไม่ ถ้ามีให้เพิ่มข้อมูลเข้ามา กรมป่าไม้เข้ามามีการจัดการป่าอย่างไร ใครควบคุมดูแล ชาวบ้านมีส่วนร่วมหรือไม่ มีส่วนร่วมอย่างไร เขียนให้เห็นวิธีการจัดการป่าของชุมชน มีใครดูแล มีคณะกรรมการหรือไม่ มีกฎระเบียบหรือไม่ จะได้เห็นว่ามีปัญหาอย่างไร แก้ปัญหาอย่างไร การจัดการป่าชุมชนปัจจุบันเป็นเหมือนข้อเสนอแนะไม่ใช่ข้อมูล อาจเพิ่มเป็นข้อมูลที่ชัดเจน บรรณานุกรมปรับให้ตรงตามหลักสากล

คุณฐิติมา ฉวีนวน ผู้แทนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้เพิ่มเติมว่า หน้าปรายงานปรับเปลี่ยนโลโก้ของ สกว.ควบคู่กับ มจร เพิ่มคำนำ สารบัญ บทที่ 1 ให้เอาจากสัญญามาให้ใส่ ตรวจสอบเนื้อหาความถูกต้องของคำ พิมพ์ให้ถูกต้อง ใช้วิธีการจ้างพิสูจน์อักษรก็ได้เพื่อความถูกต้องของรายงาน โดยหลักการหากมีปัญหาเรื่องการเงิน ความไม่โปร่งใส

สกว.ต้องมีการตรวจสอบหลักฐานและพยาน อาจจะไม่โอนเงินงวดที่ 3 เนื่องจากมองว่าโอนไปแล้วจะแบ่งกันทั่วถึงอย่างยุติธรรมหรือไม่ เพราะเป้าหมายของงานวิจัย คือ ทุกคนในทีมวิจัยต้องมีส่วนร่วมกันในการทำงานและต้องมีส่วนร่วมกันในการใช้งบประมาณให้โปร่งใส ถูกต้องตามหลักการของ สกว.

ดร.พัฒนา พรหมณี หัวหน้าโครงการวิจัย ได้ชี้แจงเรื่องงบประมาณว่าในระยะที่ 1 ไม่ได้รับเงินจากโครงการวิจัย การใช้เครื่องมือนักวิจัยในพื้นที่ก็ไม่ได้ส่งให้ ในทีมวิจัยมีบางคนที่ไม่ให้ความร่วมมือ แต่ภาพรวมของหน่วยงานที่เข้าไปประสานก็ให้ความร่วมมือ กิจกรรมทำครบหมด ต้องการให้งานวิจัยเสร็จก่อนแล้วค่อยแบ่งเงินกันเพื่อกันให้เงินเหลือเพื่อทำงาน ต้องการให้เขาดูแลเรื่องเงินให้แต่ไม่ได้ดูแลเงินให้ คุณณฤชต์ต้องการเงินไปทำกิจกรรม แต่การทำกิจกรรมต้องมีการประสานและไม่เห็นกิจกรรมที่เป็นขึ้นเป็นอัน ไม่น่าเกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้นกับโครงการวิจัยได้ มองว่ามีคนต้องการใช้เงินและมีการปั่นชาวบ้านในกลุ่มวิจัยให้เกิดขึ้น ถ้างานวิจัยไม่เสร็จคนที่ต้องรับผิดชอบไม่ได้มีปัญหากับทีมวิจัยแต่มีปัญหากับคนในทีมที่มาปั่นหัว งานระยะที่ 1 ได้บอกกับทีมวิจัยว่าถ้าต้องการเครื่องมืออะไรแต่ไม่ได้รับการตอบกลับไปจากทีมวิจัยในพื้นที่ การเปลี่ยนผ่านของชุมชนทำให้เกิดปัญหาในการทำวิจัย ยังไม่ได้แก้ตามที่บอกไปคราวที่แล้ว สิ่งที่พบคือ ไม่น่าเอาว้าว คว้าเข้าไปเลี้ยงในป่า ชาวบ้านในพื้นที่ต้องการทำให้เป็นป่าชุมชน อยากสร้างมูลค่าให้เกิดกับพื้นที่ ได้แนะนำชาวบ้านว่าให้ทำเป็นศูนย์เรียนรู้ป่าชุมชน เป็นฐานการเรียนรู้แต่ละฐาน

นายณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมา ผู้ประสานงานชุดโครงการปัญหาเรื่องการเงินของโครงการ คนที่เคยถือเงินงบประมาณ(คุณณฤชต์) ตอนระยะที่ 1 ต้องการจะให้มีการแบ่งเงินกันไปเลย โดยอ้างว่าโครงการหนี้สินเขาแบ่งและสรุปการเงินไปแล้ว ปัญหาคือ ตั้งแต่เริ่มต้นเขียนโครงการ เป็นชื่อของผู้ประสานงานแต่ไม่สามารถเซ็นสัญญาซ้อนได้ คนในทีมวิจัย(อ้อม/นวพรพร) จึงอยากเป็นหัวหน้าโครงการเอง แต่ไม่ได้เป็นทำให้มีความไม่พอใจบางอย่าง และพยายามไม่ให้ผู้ประสานงานชุดโครงการลงพื้นที่ ภายหลังทราบจากพี่หุทัยว่าคุณอ้อมได้ยืมเงินแสนกว่าบาทไปทำกิจกรรมโครงการที่ประเทศญี่ปุ่นให้งบประมาณสนับสนุนจนป่านนี้ยังไม่คืนเงินและยังมากู้เพิ่มโดยอ้างความจำเป็นเร่งด่วน นอกจากนี้นางสาวสมพรยังได้กู้เงินด้วยห้าหมื่นบาทและทั้งสองคนยังได้กู้เงินนักวิจัยชุมชนในทีมอีกด้วย พี่หุทัยและทีมวิจัยได้ร้องขอให้ทวงหนี้คืนให้ด้วย เนื่องจากผ่านมากว่าปีแล้วยังไม่ได้รับการใช้หนี้ ข้อเท็จจริงนี้เพิ่งทราบหลังมีการเปลี่ยนผู้ช่วยผู้ประสานงานชุดโครงการแล้ว พอสันนิษฐานได้ว่าไม่อยากให้ผู้ประสานงานลงพื้นที่กลัวทราบเรื่องหนี้สินซึ่งเป็นเรื่องส่วนตัวแต่สัมพันธ์กับการดำเนินงานวิจัยซึ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่น ความน่าเชื่อถือ ส่วนคุณณฤชต์(ข้าราชการส่วนท้องถิ่น/นักพัฒนาชุมชน)หนึ่งในทีมวิจัยชุมชนพูดแต่เรื่องเงินอ้างโครงการหนี้สินแบ่งเงินและสรุปการเงินหมดแล้ว ซึ่งคุณณฤชต์มีความสนิทสนมกับคุณอ้อม(นวพรพร) ผู้ช่วยผู้ประสานงานชุดโครงการ เพราะต้องการเงินไปแบ่งกันในทีม พยายามทำความเข้าใจว่า ทีมวิจัยโครงการวิจัยต้องทำกิจกรรมและให้เบิกจ่ายตามรายการกิจกรรมโดยให้ประสานกับหัวหน้าโครงการ งานวิจัยทีมของ ดร.

พัฒนาได้ตรวจดูอยู่ตลอด ได้ดูความเป็นมาเน้นเอาที่ผ่านมา และพื้หญ่พื้กับทีมวิจัยก็แจ้งให้ทราบเพิ่มเติมว่า ความร่วมมือของนักวิจัยชุมชนเกี่ยวกับป่าชุมชน แรกเริ่มร่วมงานกันก็ดี ชาวบ้านก็ดีใจมองเห็นการพัฒนาป่าชุมชน ต่อมามีการเปลี่ยนผู้บริหารชุดใหม่ เมื่อก่อนคุยกันได้อยู่ แต่คนใหม่ (นายก อบต.) เหมือนกับโครงการวิจัยไปวางผลประโยชน์ของเขา จึงไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าที่ควร

..... **โครงการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการดอกเสี้ยนของชุมชนสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์** ดร.สุวรรณา บัวพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ให้ความเห็นว่า วัตถุประสงค์ปรับให้ตรงตามสัญญา ข้อมูลน้อยกว่าเดิม ข้อมูลหายไปไหน ทำไมไม่แก้ตาม comment เก่า มันยากตรงไหน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องอยู่ตรงไหน ยังไม่เห็น ให้เพิ่มงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ให้สรุปข้อมูลว่าแต่ละแห่งทำอะไรมาบ้าง เอาแต่บทคัดย่อของแต่ละที่มา ข้อมูลคุ้มกว่าเดิม บทที่ 3 พอได้ บทที่ 3 ข้อ 3.1 ให้ใช้เป็นขอบเขตการทำวิจัย 3.2 เครื่องมือการทำวิจัย 3.3 ระยะเวลา 3.4 กิจกรรมการวิจัย (กิจกรรมการวิจัยทั้งหมดที่ทำมาใส่ในหัวข้อนี้ เช่น กิจกรรมทั้งหมดที่ดำเนินการมามีกิจกรรมใส่ลงไปให้ครบ) ดูเหมือนมีแต่กิจกรรมระยะที่ 1 ยังไม่เห็นกิจกรรมระยะที่ 2 ที่ทำไปแล้วมีอะไรบ้าง ระยะที่ 2 เห็นมีกิจกรรมที่เพิ่มเข้ามาคือ การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (ยกมาใส่ในบทที่ 3 แล้วเอาผลไปใส่ในบทที่ 4) เพิ่มกิจกรรมระยะที่ 2 เข้าไป (หน้า 34) มีกิจกรรมอะไรบ้าง เช่น สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เก็บข้อมูลอะไรบ้าง บทที่ 3 ใส่ลำดับหัวข้อกิจกรรมให้ชัดเจนขึ้น ให้ใช้คำว่ากิจกรรม เช่น กิจกรรมครั้งที่ 1 กิจกรรมครั้งที่ 2 เพิ่มไปเรื่อยๆ เป็นรายกิจกรรมจนถึงรายงานฉบับสมบูรณ์ จัดลำดับใหม่ บทนำ ย้ายไปบทที่ 1 บทที่ 3 ดู comment ครั้งที่แล้ว บทที่ 4 เหลือ 6 หน้า ข้อมูลหายไปไหนหมด โรคที่รักษาหน้า 55 ดึงขึ้นมาเป็นหัวข้อคือ โรคที่รักษา เช่น การชักประวัติ มีใบชักประวัติให้เขามาลงด้วย คนอ่านจะได้รู้ว่าเป็นอย่างไร เขียนให้ละเอียดว่า การชักประวัติใช้การพูดคุยอย่างไร ขั้นตอนการรักษาเป็นอย่างไร คนที่เป็นชุดของหมอดอกเสี้ยนมีประวัติหรือไม่ ทีมหมอมีกี่คน เฉลี่ยมีคนรักษาเท่าไร ค่ารักษาเท่าไร ใส่เพิ่มข้อมูลเข้ามา ข้อมูลจำนวนหมอที่รักษาต้องใส่ อย่าลืมเรื่องเครื่องมือ/อุปกรณ์ในการศึกษา ให้ใส่อยู่ก่อนกรณีศึกษา หลักพุทธธรรมในการรักษาสุขภาพในการดอกเสี้ยน ในการรักษาใช้หลักพุทธธรรมอะไรบ้าง ไม่ใช่แนวคิด ทฤษฎี แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในการรักษา เช่น เมตตาธรรม การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ การสงเคราะห์ การช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายเป็นการใช้หลักธรรมอะไร เช่น อธิปไตย 4 จากเหตุผลเหล่านี้ นำไปเทียบกับหลักธรรมอะไร ต้องถอดออกมา จากการดอกเสี้ยน จะใช้วิธีการถอดการดอกเสี้ยนแล้วใช้หลักธรรมหรืออธิบายให้เห็นเรื่องราวแล้วใส่หลักธรรมเข้าไป ประเด็นนี้สำคัญ ต้องเพิ่มเข้ามาเป็นวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 หัวข้อ 4.3 ให้ใส่เป็นหัวข้อต่อจากประวัติของพระอาจารย์ แล้วต่อด้วยหัวข้อพัฒนาการหน้า 56 ข้อมูลโยกให้ตอบวัตถุประสงค์ บริบทชุมชนเป็นวัตถุประสงค์ข้อ 1 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และ 4 ขอลออธิบายรวบกันไปเลย ให้เรียงเรียงตัวนี้ 1. บริบทชุมชน 2. เรื่องของการดอกเสี้ยน 3. เรื่องพุทธธรรมกับแนวทางรวมกันเป็นการตอบวัตถุประสงค์เดียวกัน บทที่ 5 ไปทำบท

ที่ 1-3 ให้สมบูรณ์ ก็จะสามารถตอบได้ ห้อยข้อ 5.2 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น/คุณค่าที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย ต้องตอบว่าการทำวิจัยมานี้ทำให้เกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง อาทิ ต่อชุมชน ต่อหอรักษา ต่อคนรักษา ต่อวัด ต่อสังคม ให้ตอบตามความเป็นจริง เท่าที่ได้ แนะนำหากทำข้อมูลไม่ทันให้แจ้งคนที่มีความสามารถเพื่อมาช่วยดึงข้อมูล

---อาจารย์ศิริพร โคตะวินนธ์ ให้ความเห็นว่า อ่านเนื้อหาพอเห็นความพยายามในการปรับแก้แต่เนื้อหายังไม่สมบูรณ์ บทที่ 2 ไม่ต้องเขียนหลักธรรม ตัดออก ให้เป็นแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทที่ 2 ข้อ 2.1 ไม่มีการอ้างอิง ต้องอ้างอิงว่าเป็นใคร ข้อ 2.2 มี แต่ส่วนใหญ่ไม่มี ให้เพิ่มการอ้างอิงให้ถูกต้องตามหลักการด้วย อาทิ ชื่อผู้แต่ง พ.ศ. หน้า แล้วต้องนำไปใส่ไว้ในบรรณานุกรมด้วย ส่วนใหญ่บทที่ 2 ขาดการอ้างอิง ถ้าเราไม่เขียน ก็เหมือนเราเขียนเอง(เป็นอาชญากรทางวิชาการ) คือ เอาของคนอื่นมา บทที่ 2 เพิ่มงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ถ้าให้ง่าย ก็เอาบทคัดย่อมาในแต่ละเรื่อง บทที่ 4 การรักษาได้ก็โรค ยังไม่เห็น เป็น comment เดิม แต่ยังไม่เพิ่มข้อมูลเข้ามา ผลการศึกษามีบริบทชุมชน ข้อ 4.1 เยอะ ข้อ 4.2 ไม่ต้องเขียนว่าตอบตามวัตถุประสงค์ ใส่วัตถุประสงค์เข้าไปเลย เอาข้อ 4.2.1 มาเป็นหัวข้อใหญ่ คือ 4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ/การรักษาบ้านสุขสมบูรณ์ ยังมีหมอสมุนไพรหรือไม่ ให้พูดถึงหมอสมุนไพรก่อน เช่น ทำเนียบหมอพื้นบ้าน หน้า 52 ย้ายไปอยู่ใต้หัวข้อ 4.2 ว่าด้วยเรื่องหมอพื้นบ้าน เอามาทุกคน แล้วเล่าให้เห็นประวัติ อาทิ ชื่อ ที่อยู่ อายุ เป็นหมออะไร รักษาโรคอะไรบ้าง ใช้สมุนไพรอะไรบ้างในการรักษา พร้อมรูปภาพแต่ละคน ข้อมูลหมอเก่า การนวด รำแม่ตม ไม่มีรายละเอียด เช่น รำแม่ตมยังไม่เห็นภาพ ไฟโฟกัสในพื้นที่ เราควรรู้ไว้ในพื้นที่เป็นใคร ชื่ออะไร รำอะไรบ้าง รำในช่วงไหน ขั้นตอนการรำเป็นอย่างไร รำเพื่อรักษาโรคอะไรบ้าง คนในชุมชนที่รำแม่ตมมีใครบ้าง ซึ่งแต่ละพื้นที่จะไม่เหมือนกัน ต้องอธิบายว่า คนในชุมชนที่ยังรักษาด้วยรำแม่ตมยังมีหรือไม่ ในเชิงสถานการณ์จริงต้องเอามาจากในพื้นที่ เน้นให้เห็นจากในสถานการณ์จริง ต้องให้เห็นคนรักษาและคนรับการรักษา 4.2.2 พูดถึงพระอธิการสมบูรณ์อายุเท่าไร ใส่อายุด้วย เมื่อไปสัมภาษณ์ควรเขียนให้ชัดว่าการตอกเส้นเป็นการผสมระหว่างภูมิปัญญากับวิทยาศาสตร์ เป็นลักษณะการบูรณาการศาสตร์ เส้นทางที่ท่านไปเรียนวิชาตอกเส้นนี้มาเมื่อไหร่ แล้วมาทดลองรักษาอย่างไร มาทำในชุมชนอย่างไร เขียนให้ชัดว่า ท่านไปเรียนความรู้มาจากไหน เริ่มขั้นตอนการรักษาอย่างไร รูปอุปกรณ์เครื่องมือที่หลักๆ ในการตอกเส้น ถ่ายรูปและอธิบาย ดังมาเป็นหัวข้ออีก 1 หัวข้อ เพิ่มรายละเอียดเรื่องการซักประวัติอะไร เช่น ประวัติการป่วย เจ็บป่วยเป็นโรคอะไร การซักประวัติ ซักเพื่ออะไร เพื่อวินิจฉัยโรคเบื้องต้นก่อนทำการรักษา อธิบายหลักในการรักษา เช่น ตอกเส้นช่วยรักษาโรคอะไร การตอกเส้นไปช่วยรักษาโรคได้อย่างไร ผลการรักษาให้เขียนเป็นกรณีศึกษา เหมือนเล่าเรื่องเป็นกรณีๆ ไป อาจใส่คำพูดว่าเป็นอย่างไรบ้าง การอ้างอิงตอนท้ายให้ลงว่าสัมภาษณ์ใคร เมื่อไหร่ ให้ไปใส่ไว้ตอนท้ายว่าสัมภาษณ์ใคร ใครสัมภาษณ์ เป็นบรรณานุกรม กรณีผู้ป่วย ใส่เพิ่มอาชีพของผู้ป่วย อายุ กรณีศึกษาให้เขียนเล่าตั้งแต่การเจ็บป่วยจนถึงรักษาจนหายเป็น

อย่างไร ถ้าสัมภาษณ์เป็นกรณีศึกษาในแต่ละโรคก็จะดี มีกี่โรคก็มีกรณีศึกษาเท่านั้น โดยเขียนให้รายละเอียดครอบคลุม ข้อมูลพื้นฐานของผู้ป่วย รู้จักที่นี้อย่างไร ทำไมถึงมารักษาที่นี่ได้อย่างไร อาจเรียงลำดับตามเหตุการณ์ของการรักษาว่าเป็นอย่างไรบ้าง หัวข้อ 4.3 เอาไปใส่ในวิธีการรักษาด้วยการตอกเส้นได้ แต่ใส่เป็น 1 หัวข้อ บทที่ 4 ต้องอธิบายเชิงพรรณนาให้ละเอียดมากที่สุด บทที่ 5 หัวข้อ 5.2.1 ผลเชิงวิจัยที่เขียนมายังไม่ใช่เป็นการวิจัย เพิ่มเรื่องคุณค่า องค์ความรู้ เช่น การอยากได้รับการรับรองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ได้เป็นหมอเถื่อน บทที่ 5 ข้อ 5.3 ปัญหาอุปสรรค อ่านยังไม่เข้าใจ บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการวิจัย ควรถอดเอามาจากการทำวิจัย เช่น 1) วัตถุประสงค์ไม่ตรง ต้องแก้ไปมาบ่อยๆ ยังเข้าใจไม่ถูกต้อง 2) เวลาในการทำวิจัย และ 3) ความยากในการทำวิจัย

พระครูปริยัติปัญญาโสภณ หัวหน้าโครงการ ชี้แจงในการเขียนรายงานและสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มเติมว่า “ตามที่ comment ก็พยายามปรับ ทำให้ข้อมูลหายไปบางส่วน บทที่ 2 หายไปเรื่องการจัดระบบ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดูของ นครราชสีมา ลำปาง สุราษฎร์ธานี บทที่ 3 ใช้คำว่าบทนำหรือไม่ กิจกรรมระยะที่ 2 มีอยู่ แต่ยังไม่ได้ใส่ข้อมูลเข้าไป ระยะที่ 2 ที่ได้ทำไปแล้วคือการสังเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ให้ไปในระยะที่ 2 จะเป็นเรื่องของผู้ป่วยที่มาได้รับการรักษา ได้ทำการสัมภาษณ์ประมาณ 4 – 5 คน พูดคุยสนทนากับกลุ่มที่จะดำเนินการในช่วงที่ 2 อย่างไรก็ตาม เราใช้ทั้งคำว่ากิจกรรมและเวที การรักษามีด้านสมุนไพร แบ่งเป็นประเภทอะไรบ้าง”

โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ ดร.สุรธนา บัวพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ให้ความเห็นว่า บทที่ 2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องมีแนวคิด ค้นหางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม ให้นำเอาหลักธรรมมาใส่เป็นแนวคิด ทฤษฎี ไว้ด้วย บทที่ 3 ไม่ต้องเขียนเกริ่นนำ ขอบเขตกลุ่มเป้าหมายให้อธิบายว่าทำไมเหลือเท่านี้ เวลানাเสนอกิจกรรมให้ใส่เป็นตัวเลขว่า กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมที่ 2 ...จะได้ชัดเจน ลำดับกิจกรรมให้ครบแล้วค่อยใส่หัวข้อวิเคราะห์ข้อมูลสุดท้าย ให้ทำตามคำแนะนำ กิจกรรมที่ยังไม่ครบ ใส่ให้ครบถ้วน ถ้าจะให้ใส่ข้อมูลที่ไม่น่าหนัก ให้ไปถอดกรณีศึกษา สัก 4 – 5 คน จะได้เห็นข้อมูลมากขึ้น หน้า 58 การเปลี่ยนแปลงของทีมวิจัยย้ายไปอยู่บทที่ 5 ท้ายบทที่ 4 ถอดออกมาว่า งานวิจัยเรื่องนี้ทำแล้วก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ด้านใดบ้าง หรือ ใช้คำว่า ผลกระทบที่เกิดจากงานวิจัย เช่น ทำให้หนี้สินลดลงหรือไม่ ทำให้ตระหนักต่อการเป็นหนี้มากขึ้น เป็นต้น (ชาวบ้านและทีมวิจัยรู้สึกว่าได้ประโยชน์จากงานวิจัยนี้อย่างไรบ้าง) ให้เขียนตามความเป็นจริง บทที่ 4 เอาผลที่เกิดขึ้นในเชิงบวกมาใส่ให้เยอะ เช่น มีคุณค่าอย่างไร ชาวบ้านได้เรียนรู้เรื่องหลักพุทธธรรมมากน้อยแค่ไหน

อาจารย์ศิริพร โคตะวินท์ ให้ความเห็นว่า แนะนำให้ใช้ข้อมูลจาก ห้องสมุดออนไลน์ของ สกว.ให้เยอะในการนำมาเป็นฐานข้อมูลเพื่อทำวิจัย เนื่องจากไม่ใช่ชาวบ้านก็ทำให้การอ้างอิงถูกต้องตามหลักวิชาการ บทที่ 3 ไม่ต้องเกริ่นนำ 3.1 เป็นเรื่องขอบเขตการวิจัย ให้เพิ่มขอบเขต

เนื้อหาด้วย(มืออยู่ใน CP) ในบทที่ 3 เปลี่ยนจากผลที่คาดว่าจะได้รับเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัย ชั้นเตรียมงานไม่ต้องเขียน แต่ให้ลำดับเป็นกิจกรรม รูปเล็กเกินไปปรับให้ใหญ่ขึ้นให้ดูตัวอย่างของ อ.พัฒนาจะมีรูปภาพเรียงลำดับรูปภาพ มีคำบรรยายใต้ภาพ และมีสารบรรณรูปภาพ บทที่ 4 ใส่เป็นหัวข้อ 4.1 บริบทชุมชน 4.2 ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 4.2.1 ควรพูดถึงสาเหตุ ปัจจัย การแยกกลุ่มต้องดูนัยว่าแตกต่างกันอย่างไร ต้องเขียนให้ชัด

อาจารย์สมพร มังคลังชี้แจงว่า “ข้อมูลมีแต่ใส่ไม่ทัน ชาวบ้านเพิ่งส่งมาให้”

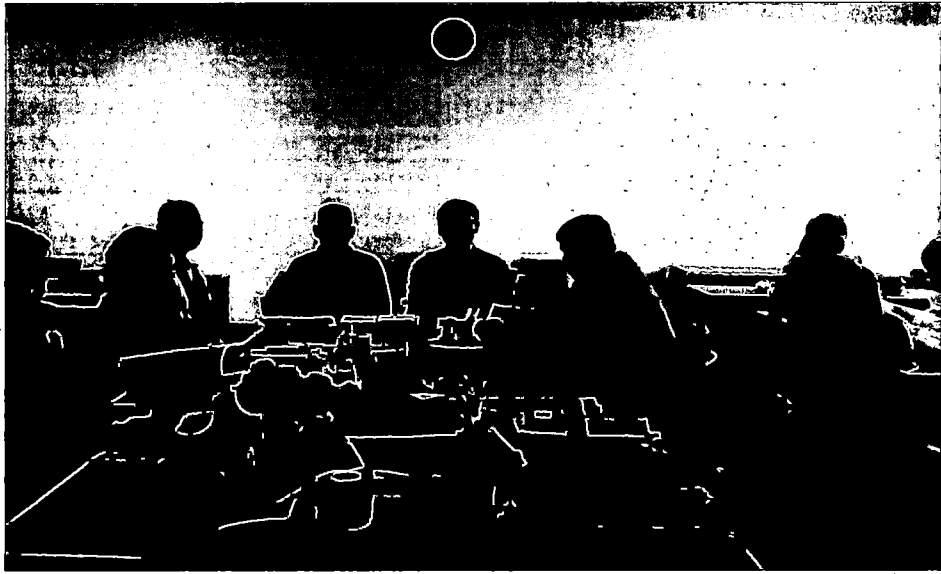
โครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลถลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ดร.สุวรรณา บัวพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ให้ความเห็นว่า วัตถุประสงค์ถูกต้องตามสัญญา บทที่ 1 ให้เอาในสัญญามาใส่ให้ตรงกัน โดยหลักการ บทที่ 2 ต้องหนักกว่าบทที่ 4 บทที่ 2 ประมาณ 20% ของเล่ม บทที่ 4-5 ประมาณ 50% ของเล่ม เอาที่เกี่ยวข้องกับงานเท่านั้น บทที่ 4 แผนที่แหล่งน้ำสำคัญ ถ้าไม่สามารถทำเองได้ ที่ทำคราวที่แล้วเอาใส่มาเลย ศักยภาพของชุมชน มีกลุ่มในการบริหารจัดการน้ำหรือไม่ ถ้ามีให้เล่ามาด้วย เช่น คณะกรรมการน้ำ เขียนตั้งแต่ความเป็นมา โครงสร้างกลุ่ม ประธานสมาชิก บทบาทแต่ละคนมีอะไรบ้าง มีกิจกรรมการบริหารจัดการน้ำอย่างไร มีกติกาอย่างไร ผลที่ผ่านมาเป็นอย่างไร แล้วค่อยมาเล่าเรื่องปัญหาเป็นอย่างไร บทบาทพระสงฆ์ มีอะไรบ้าง เช่น เป็นที่ตั้งแหล่งน้ำ คอยดูแล ให้คำแนะนำ และใส่รายละเอียด ปฏิบัติอย่างไร ใส่ชื่อแต่ละรูปว่ามีชื่ออะไรบ้าง หลักการเล่าเรื่องศักยภาพอาจเล่าเป็นยุคสมัย ใช้ Time Line เช่น ใช้ พ.ศ.เป็นตัวแบ่ง แล้วเล่าเรื่องลงไปในแต่ละยุค จนถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลง เล่าให้เห็นว่าแต่ละยุคมีการบริหารจัดการน้ำอย่างไร สรุปเล่า 3 ยุค ยุคแรก ยุคสอง ยุคทองเที่ยว แต่ละยุคให้เห็น 1.สถานการณ์ในแต่ละยุค 2. สถานการณ์นั้นส่งผลต่อชุมชนอย่างไร 3.ชุมชนมีการบริหารจัดการน้ำอย่างไร บทบาทเรื่องที่สอดคล้องกับพุทธธรรม ข้อมูลมีเยอะแล้ว ไม่น่าเป็นห่วง บทที่ 5 สรุปผลให้ตอบตามวัตถุประสงค์ก่อน

อาจารย์ศิริพร โคตะวินนธ์ ให้ความเห็นว่า บทที่ 2 เห็นความพยายามในการสืบค้นข้อมูลอยู่ แต่ต้องเขียนให้ถูกต้องตามหลักสากล บทที่ 2 ใช้คำว่า แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้แนวคิดเรื่องบทบาทพระสงฆ์ และชุมชน หัวข้อ 2.3 ใช้คำว่าทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง หน้า 10 ตั้งข้อสังเกตว่าเขียนจริงหรือไม่ ถ้า copy มาให้ใส่ อ้างถึงในด้วย การอ่านงานทั้งหมดแล้วมายกระดับเป็นแนวคิดของตัวเองเป็นการวิจัยที่สุดุดิบ ถ้าทำได้ ควรทำ หน้า 24 แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการน้ำเอา หน้า 25 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมเอามาเยอะเกินไป เลือกเอาเฉพาะที่เกี่ยวข้อง แนะนำไปดูงานของพี่หยุก มีเรื่องการจัดการน้ำ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะพูดถึง ในเรื่องนี้มีใครทำวิจัยบ้าง ไม่เอาแนวคิด ทฤษฎีมาใส่ หน้า 39 ที่ไม่เกี่ยวข้องตัดออกไป บทที่ 3 การใช้เทคนิค IOC ใช้จริงหรือไม่ หน้า 49 มีเครื่องมืออื่นอีกหรือไม่นอกเหนือจาก 3 วิธีที่เขียนมา หน้า 49 มีวิธีการอะไรอีกบ้าง เช่น การจัดประชุมทำอย่างไร ได้ข้อมูลอะไรมาบ้าง การระดมกลุ่มย่อยมีกี่ครั้ง ทำอะไรบ้าง ได้ผลอย่างไร ข้อมูล

บทที่ 3 พอใช้ได้ แต่เพิ่มความละเอียดขึ้น ปรับรูปภาพให้ใหญ่ขึ้น ใส่เป็นลักษณะเรียงลำดับว่าภาพที่เท่าไร แล้วใส่คำบรรยายได้ภาพ บทที่ 4 บริบทชุมชนใส่ภาพเข้ามาหน่อย ถ้าไม่มีก็ใช้แผนที่ google ก็ได้ อ่านแล้วเห็นภาพไม่ชัด ข้อมูลศักราช เขียนให้ชัดในเรื่องแหล่งน้ำ ชุมชนจัดการแหล่งน้ำอย่างไร เช่น ต่อท่อโดยไม่ได้ใช้งบประมาณของรัฐ บทที่ 4 ให้ตอบวัตถุประสงค์ เพิ่มแผนที่ชุมชน แผนที่แหล่งน้ำ ถ้าเขียนไม่ได้ พุดแล้วจ้างให้เด็กพิมพ์ ให้ยกเรื่องแนวคิดอะไรการสอดคล้องอะไรกับใครในบทที่ 2 มาไว้ในบทที่ 5

คุณฐิติมา ฉวีวรรณ ผู้แทนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้เพิ่มเติมว่า เรื่องระยะเวลา สิ้นเดือนนี้ต้องส่ง ไม่สามารถขยายเวลาเพิ่มได้แล้ว เพราะขยายกรณีพิเศษมาแล้ว ถ้าปรับเพิ่มเข้ามาแล้ว เอาข้อมูลมานั่งดูกันกับพี่เลี้ยง ถ้าใช้สีที่แตกต่างจะช่วยให้การดูอีกครั้งเร็วขึ้น

โครงการการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ ดร.สุวรรณา บัวพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ให้ความเห็นในการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ว่า บทที่ 1 บทนำ ให้เอาในตัว CP มาใส่ และเอาข้อมูลวัตถุประสงค์ให้ตรวจสอบว่าตามสัญญาหรือไม่ ขอบเขตการวิจัยให้เอาไปใส่ไว้ในบทที่ 3 บทที่ 3 ขั้นตอนการดำเนินงาน แบ่งเป็น 3 ระยะ (เกริ่นก่อน) แล้วลงรายละเอียดแต่ละกิจกรรมวิจัย บทที่ 3 กิจกรรมลงพื้นที่วันไหน โครงการไหน ผลเป็นอย่างไร ขึ้นสรุปผลทำอะไรบ้าง ประชุมสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการย่อย ระยะที่ 2 ว่าด้วยการหนุนเสริมกิจกรรมในพื้นที่ทำอะไรบ้าง เขียนให้ละเอียด บทที่ 4 เขียนให้ตอบวัตถุประสงค์ให้เอาบริบทชุมชนในบทที่ 2 ย้ายมาใส่ในบทนี้ เริ่มด้วย 4.1 บริบทชุมชน 4.2. หลักธรรมที่จะบูรณาการใช้ในการพัฒนาชุมชนมีอะไรบ้าง (ไปรื้อที่คนอื่นทำมา) 4.3 (วัตถุประสงค์ที่ 2 กับ 4 รวมกัน) ว่าด้วยโครงการทั้ง 4 โครงการ ประเด็นคือ 1.สรุปให้เห็นความเป็นมา ชื่อ เหตุที่ต้องทำโครงการนี้และวัตถุประสงค์ใน 1) ย่อหน้า 2) ประมวลทั้งโครงการรายโครงการมีกิจกรรมหลักๆ มีอะไรบ้าง 3) ผลตามวัตถุประสงค์เกิดอะไรขึ้นบ้าง 4) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี (ดีต่อชุมชน ดีต่อชาวบ้าน ชาวบ้านได้ประโยชน์อะไรจากงานวิจัย) ขึ้นอย่างไรบ้าง(เป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย) ถอดออกมาประมาณโครงการละ 1 – 2 หน้าครึ่ง 4.4 หลักธรรมที่ทั้ง 4 โครงการนำมาใช้ในการแก้ปัญหา ถ้าจะให้เด่นให้เอาหลักธรรมขึ้นแล้วร้อยให้เห็นว่าหลักธรรมแต่ละอย่างใช้กับแต่ละโครงการอย่างไร 4.5 วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ว่าด้วยระบบและกลไกของการหนุนเสริม วิเคราะห์โดยแบ่งเป็นงานต้นน้ำ มีแนวคิดในการก่อให้เกิดโครงการอย่างไร วิธีการคัดเลือกโครงการอย่างไร บทเรียนเป็นอย่างไร กลางน้ำ ปลายน้ำ เอาหลักๆ สุดท้าย กลไกที่ทำมาทั้งหมดสามารถนำไปหนุนเสริมการทำงานของ มจร อย่างไร บทที่ 5 รอบบทที่ 4 สมบูรณ์แล้วเอามาสรุปใส่ลงไป

ภาพที่ 3.37 -38 อบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการย่อย 4 โครงการ (คณะผู้วิจัย : 16-17 ตุลาคม 2560)

จากการอบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการย่อย 4 โครงการจะพบอุปสรรค ปัญหาหลายประการ ปัจจัยสำคัญในส่วนของคณาจารย์ที่เป็นนักวิชาการอยู่ในช่วงการสอบปลายภาคเรียนที่ 1/2560 ต้องเตรียมข้อสอบ คุมสอบนิสิต คณาจารย์ในส่วนที่เป็นบรรพชิต(พระสงฆ์) ต้องคุมสอบบาลีสนามหลวงของภิกษุสามเณรประจำปี ที่เป็นเจ้าอาวาสช่วงเทศกาลออกพรรษาต้องเตรียมงานวัดรับกฐิน ทีมนักวิจัยชุมชนติดงานทอดกฐินในเขตชุมชนของตน บางคนก็ลงมือเก็บเกี่ยวข้าวแล้วซึ่งภารกิจมีความสำคัญทั้งสิ้น ทำให้กิจกรรมติดขัดบ้างเล็กน้อยแต่ก็ดำเนินไปด้วยดีแต่ละโครงการก็เข้าใจในการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ครั้งนี้ได้ดีพร้อมนำเสนอและเผยแพร่ต่อไปแม้จะไม่สมบูรณ์ในกระบวนการในบางกิจกรรม

กิจกรรมที่ 3 ติดตามประเมินงานโครงการในพื้นที่ 4 โครงการ

คณะผู้วิจัยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิติดตามประเมินทั้ง 4 โครงการภายหลังอบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์แล้ว เพื่อเป็นการหนุนเสริมโครงการย่อยให้ดำเนินการไปตามกิจกรรมและขั้นตอนการนำเสนอรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ประเด็น

ติดตามประเมิน 4 โครงการย่อยดำเนินการตามที่ได้อบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์
สาระสำคัญ

ดร.สุวรรณ บัวพันธ์ อาจารย์ศิริพร โคตะวินนธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น พร้อมด้วยนายณัฐพงศ์ธีช กุรัตนธรรมา ผู้ประสานงานชุดโครงการและทีมงานได้ลงติดตามงานทั้ง 4 โครงการย่อย เพื่อประเมินทีมงานวิจัยแต่ละโครงการหลายด้าน เช่น ความพร้อมของทีมวิจัย การจัดกิจกรรม การจัดเก็บข้อมูล การเขียนรายงาน เป็นต้น อีกทั้งเป็นการหนุนเสริมจากทีมพี่เลี้ยงชุดผู้ประสานงาน โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นคอยให้ความเห็นและแนะนำในการจัดทำรายงานหรือกิจกรรมทุกขั้นตอนให้เกิดความสมบูรณ์มากที่สุด จากการดำเนินงานตามกิจกรรมดังกล่าวพบปัญหาหลายประการ โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง ทีมวิจัยโดยพระครูปริยัติปัญญาโสภณ หัวหน้าโครงการวิจัยนักที่วัดป่าสุขสมบูรณ์กับอาจารย์ศิริพร โคตะวินนธ์และทีมงานไม่มาตามนัดและไม่สามารถติดต่อได้ ผู้ประสานสามารถติดต่อได้ในช่วงเย็นและได้นัดให้พบกับดร.สุวรรณา บัวพันธ์ เวลา 08.00 น. ในวันรุ่งขึ้น สถานที่เดิม โครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง ภูมิศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุมพลี อำเภอเมืองบุรีรัมย์ นำโดย ดร.ปิยวัฒน์ คงทรัพย์ หัวหน้าโครงการและทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมสรุปงานวิจัยและคืนข้อมูลสู่ชุมชน กิจกรรมเป็นไปด้วยดีแต่ก็ติดตรงในชุมชนมีงานกฐินประจำปีในช่วงเช้า ต้องใช้เวลาจากช่วงบ่ายไปถึงเย็นค่ำ โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ภูมิศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อ.หนองกี่ โดยมีอาจารย์สมพร มังคลัง หัวหน้าโครงการและทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมที่สถาบันการเงินบ้านโคกหนองหิน อาจารย์ศิริพร โคตะวินนธ์ ผู้ทรงคุณวุฒิพร้อมด้วยผู้ประสานงานโครงการ และทีมงานได้เข้าร่วมประชุม ถอดบทเรียน วิเคราะห์ งานวิจัยและให้คำแนะนำเพิ่มเติมในการทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นคือ การทำกิจกรรมในพื้นที่ เวลาของหัวหน้าโครงการ การเก็บข้อมูลส่วนโครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกระสัง โดยมี ดร.พัฒนา พรหมณี เป็นหัวหน้าโครงการ ได้มีการลงพื้นที่ในป่าชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ในการวิจัยร่วมกับทีมวิจัย หลังจากนั้นได้มีการสรุปและชี้แจงเรื่องการทำกิจกรรมและการเงิน สร้างความเข้าใจกับทีมวิจัยก็ตกลงกันด้วยดี แต่ภายหลังทราบว่ามีกรล่ำรายชื่อทีมวิจัยให้ลาออกจากทีมวิจัยส่งไปยังสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เรื่องหัวหน้าโครงการเบี่ยงงบประมาณค่าใช้จ่ายไว้คนเดียว ส่วนรายละเอียดผู้ประสานงานชุดโครงการไม่ทราบ แต่ได้แจ้งให้หัวหน้าโครงการใช้จ่ายให้ตรงตามแต่ละกิจกรรมแล้วหลายครั้ง

ภาพที่ 3.39-41 ติดตามประเมินงาน 4 โครงการในพื้นที่ (คณะผู้วิจัย : 21-22 ตุลาคม 2560)

จากการลงพื้นที่ทั้ง 4 โครงการย่อยพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการในแต่ละโครงการ 1) โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขาภพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง มีปัญหาเรื่องการจัดกิจกรรมในระยะที่ 2 เนื่องจากเวลาว่างไม่ตรงกันระหว่างหัวหน้าโครงการวิจัย (พระครูปริยัติปัญญาโสภณ) กับนักวิจัยชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นแพทย์ทางเลือก(ตอกเส้น) ประกอบกับมีภาระงานที่ไม่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม 2) บทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลูกเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ โครงการนี้ถือว่าได้ทำกิจกรรมลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และยังได้เห็นความสามัคคี การมีส่วนร่วมของทีมนักวิจัยและคนในชุมชน ส่วนการแก้ปัญหาในพื้นที่นั้นอยู่ในระดับเป็นที่น่าพอใจจากการกระพือในส่วนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งจะต้องติดตามต่อไป 3) โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกะสัง ได้ให้หัวหน้าโครงการ (ดร.พัฒนา พรหมณี) เขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ส่ง สกว.พร้อมสรุปการเงินในส่วนที่ทำกิจกรรมและค่าใช้จ่ายลงในพื้นที่ตามความเป็นจริง ส่วนที่เหลือให้นำส่งคืน สกว.ในระยะเวลาที่ สกว.กำหนด พร้อมกันนี้ได้แจ้งให้นางหฤทัย เนาว์ไธสง หัวหน้าโครงการฝ่ายชุมชนทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและกระบวนการขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยแล้ว 4) โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อ.หนองกี่ ได้มีการเรียกประชุมทีมนักวิจัยและสัมภาษณ์คนในชุมชนที่ได้นำหลักธรรมไปทดลองปฏิบัติที่ได้ผลสามารถลดหนี้สินได้โดยอาจารย์ศิริพร โคตะวินนธ์ ผู้ทรงคุณวุฒิก็เป็นที่น่าพอใจ คนในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นต่อหลักธรรมหากนำไปปฏิบัติจริงจึง ปัญหาหัวหน้าโครงการ (นางสาวสมาพร มั่งคลั่ง) ไม่ได้ลงพื้นที่วิจัยตามสมควร เนื่องจากอยู่นอกพื้นที่และเรื่องเวลาว่างไม่ตรงกันกับนักวิจัยชุมชน

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ คณะผู้วิจัยได้เสนอผลการดำเนินงาน ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดบุรีรัมย์ และผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานและประวัติความเป็นมาของจังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับที่ 5 และมีพื้นที่กว้างเป็นอันดับที่ 17 ของประเทศไทย ในสมัยก่อนบุรีรัมย์เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรโคตรบูร และอาณาจักรทวารวดีเคยเป็นเมืองขึ้นกับเมืองนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์มีเมืองเอก คือ เมืองบุรีรัมย์

บุรีรัมย์เป็นเมืองแห่งความรื่นรมย์ตามความหมายของชื่อเมืองที่น่าอยู่สำหรับคนในท้องถิ่น และเป็นเมืองที่น่ามาเยือนสำหรับคนต่างถิ่น เมืองปราสาทหินในเขตจังหวัดบุรีรัมย์มากมีไปด้วย ปราสาทหินใหญ่น้อย อันหมายถึงความรุ่งเรืองมาแต่อดีต จากการศึกษาของนักโบราณคดีพบหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดีและที่สำคัญที่สุดพบกระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดบุรีรัมย์มากคือ หลักฐานทางวัฒนธรรมของเขมรโบราณ ซึ่งมีทั้งปราสาทอิฐ และปราสาทหินเป็นจำนวนมากกว่า 60 แห่ง รวมทั้งได้พบแหล่งโบราณคดีที่สำคัญคือเตาเผา ภาชนะดินเผา และภาชนะดินเผาแบบที่เรียกว่าเครื่องถ้วยเขมร ซึ่งกำหนดอายุได้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 ถึง 18 อยู่ทั่วไปหลังจากสมัยของวัฒนธรรมขอมหรือเขมรโบราณ แล้วหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ เริ่มมีขึ้นอีกครั้งตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยปรากฏชื่อว่าเป็นเมืองขึ้นของเมืองนครราชสีมาและปรากฏชื่อต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ว่าบุรีรัมย์มีฐานะเป็นเมือง ๆ หนึ่ง จนถึง พ.ศ. 2476 ได้มีการจัดระเบียบราชการบริหารส่วนภูมิภาคใหม่ จึงได้ชื่อเป็นจังหวัดบุรีรัมย์มาจนถึงปัจจุบันนี้ชื่อเมืองบุรีรัมย์ ไม่ปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาและธนบุรีเฉพาะชื่อเมืองอื่น ซึ่งปัจจุบันเป็นอำเภอในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ เมืองนางรอง เมืองพุทไธสง และเมืองประโคนชัยพ.ศ. 2319

รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช กรุงธนบุรี กรมการเมืองนครราชสีมา มีใบบอกเข้ามาว่า พระยานางรองคบคิดเป็นกบฏร่วมกับเจ้าโอ เจ้าอิน และอุปฮาดเมืองจำปาศักดิ์ จึงโปรดให้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อยังดำรงตำแหน่ง เจ้าพระยาจักรีเป็นแม่ทัพไปปราบจับตัวพระยานางรองประหารชีวิตและสมทบเจ้าพระยาสุรสีห์ (สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท) คุมกองทัพหัวเมืองฝ่ายเหนือยกไปตีเมือง จำปาศักดิ์ เมืองโขง และเมืองอัตปือ ได้ทั้ง 3 เมือง ประหารชีวิต เจ้าโอ เจ้าอิน อุปฮาด เมืองจำปาศักดิ์ แล้วเกลี้ยกล่อมเมืองต่าง ๆ ใกล้เคียงให้สวามิภักดิ์ ได้แก่ เขมรป่าดง ตะลุง สุรินทร์ สังขะ และเมืองขุขันธ์ รวบรวมผู้คนตั้งเมืองขึ้นในเขตขอมร้าง เรียกว่า เมืองแปะ แต่งตั้งบุรีรัมย์บุตรเจ้าเมืองผไทสมัน (พุทไธสง) ให้เป็นเจ้าเมือง ซึ่งต่อมาได้เป็นพระยานครภักดี ประมาณปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เปลี่ยนชื่อเมืองแปะเป็นบุรีรัมย์ด้วยปรากฏว่า ได้มีการแต่งตั้งพระสำแดงฤทธิรงค์เป็นพระนครภักดีศรีนครา ผู้สำเร็จราชการเมืองบุรีรัมย์ ขึ้นเมืองนครราชสีมาใน พ.ศ. 2411 เมืองบุรีรัมย์และเมืองนางรองผลัดกันมีความสำคัญเรื่อยมา พ.ศ. 2433 เมืองบุรีรัมย์โอนขึ้นไปขึ้นกับ

หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ มีหนองคายเป็นศูนย์กลาง และเมืองบุรีรัมย์มีเมืองในสังกัด 1 แห่ง คือ เมืองนางรอง

ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2440-2441 เมืองบุรีรัมย์ได้กลับไปขึ้นกับมณฑลนครราชสีมาเรียกว่า “บริเวณนางรอง” ประกอบด้วย เมืองบุรีรัมย์ นางรอง รัตนบุรี ประโคนชัย และพุทไธสง พ.ศ. 2442 มีประกาศเปลี่ยนชื่อ มณฑลลาวเฉียงเป็นมณฑลฝ่ายตะวันตกเฉียงเหนือ มณฑลลาวพวนเป็นมณฑลฝ่ายเหนือ มณฑลลาวเป็นมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ มณฑลเขมร เป็นมณฑลตะวันออกและในคราวนี้เปลี่ยนชื่อ บริเวณนางรองเป็น “เมืองนางรอง” มีฐานะเป็นเมืองจัตวา ตั้งที่ว่าการอยู่ที่เมืองบุรีรัมย์ แต่ตราตำแหน่งเป็นตราผู้ว่าการนางรอง กระทรวงมหาดไทยจึงได้ประกาศเปลี่ยนชื่อเมืองเป็น “บุรีรัมย์” และเปลี่ยนตราตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการเมืองบุรีรัมย์ ตั้งแต่วันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2444 เป็นต้นมา

พ.ศ. 2450 กระทรวงมหาดไทยปรับปรุงหัวเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้มณฑลนครราชสีมาประกอบด้วย 3 เมือง 17 อำเภอ คือ เมืองนครราชสีมา 10 อำเภอ เมืองชัยภูมิ 3 อำเภอ และเมืองบุรีรัมย์ 4 อำเภอ คือ

1. นางรอง
2. พุทไธสง
3. ประโคนชัย
4. รัตนบุรี

ต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2476 ขึ้นยุบมณฑลนครราชสีมา จัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัดและอำเภอ เมืองบุรีรัมย์จึงมีฐานะเป็น จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปัจจุบันการปกครองแบ่งออกเป็น 23 อำเภอ 189 ตำบล 2212 หมู่บ้าน

1. อำเภอเมืองบุรีรัมย์
2. อำเภอกุเมือง
3. อำเภอกระสัง
4. อำเภอนางรอง
5. อำเภอหนองกี่
6. อำเภอละหานทราย
7. อำเภอประโคนชัย
8. อำเภอบ้านกรวด
9. อำเภอพุทไธสง
10. อำเภอลำปลายมา
11. อำเภอสตึก
12. อำเภอปะคำ
13. อำเภอนาโพธิ์
14. อำเภอหนองหงส์
15. อำเภอพลับพลาชัย

103 องศา 45 ลิปดาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 412 กิโลเมตร ทางรถไฟประมาณ 376 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดและประเทศใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดสระแก้ว และประเทศกัมพูชา

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดบุรีรัมย์ มีเนื้อที่รวม 10,322,885 ตารางกิโลเมตร หรือ 6,451,178,125 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 6.11 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และร้อยละ 2.01 ของพื้นที่ประเทศ

ภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง พื้นที่ลาดจากทิศใต้ลงไปทิศเหนือ พื้นที่มีลักษณะเป็นลูกคลื่นน้อยเป็นที่ราบขั้นบันไดช่องเขาเกิดจากภูเขาไฟระเบิดเมื่อประมาณเก้าแสนถึงหนึ่งล้านปีเศษ ทำให้จังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะภูมิประเทศที่สำคัญ คือ

1. พื้นที่สูงและภูเขาทางตอนใต้
2. พื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นตอนกลางของจังหวัด
3. พื้นที่ราบลุ่มตอนเหนือริมฝั่งแม่น้ำมูล

ภูมิอากาศ

ภูมิอากาศในจังหวัดบุรีรัมย์ มีอยู่ 3 ฤดู คือ

1. ฤดูร้อน ปลายเดือน ก.พ.-พ.ค. มีอุณหภูมิสูงสุด 36 องศา ในเดือนเม.ย.
2. ฤดูฝน เดือน มิ.ย.-ก.ย. เนื่องจากมีเทือกเขาพนมดงรักขวางกั้นลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จึงได้รับปริมาณน้ำฝนไม่มากนัก
3. ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึง มกราคม โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ในระหว่าง พฤศจิกายน-มกราคม

ประชากร

จังหวัดบุรีรัมย์ มีประชากรจังหวัดบุรีรัมย์ มีประชากรทั้งสิ้น จำนวน 1,573,896 คน ข้อมูลเมื่อ ปี 2559 จากที่ทำการปกครองจังหวัด

ข้อมูลวัดในจังหวัดบุรีรัมย์

วัดมีพระสงฆ์จำพรรษา รวมทั้งสิ้นจำนวน 1,040 วัด โดยแยกเป็นฝ่ายมหานิกาย จำนวน 950 วัด และฝ่ายธรรมยุต จำนวน 83 มีพระภิกษุ จำนวน 9,919 รูป โดยแยกเป็นฝ่ายมหานิกายจำนวน 8,695 รูป ฝ่ายธรรมยุต จำนวน 750 รูป สามเณร รวมทั้งสิ้น 952 รูป โดยแยกเป็นฝ่ายมหานิกายจำนวน 829 รูป ฝ่าย ธรรมยุต จำนวน 55 รูป ข้อมูลเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2559

4.2 หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการกระบวนการพัฒนาชุมชน

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการกระบวนการพัฒนาชุมชน ทั้ง 4 โครงการ ได้แก่ 1) อปริหานิยธรรม 7 และ 2) หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

4.2.1 อปริหานิยธรรม 7

อปริหานิยธรรม 7 หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม 7 ประการ ผู้ปฏิบัติธรรมนี้จะ เป็นไปเพื่อความเจริญในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 โครงการ กล่าวคือ

1. หมั่นประชุมกันเนื่องนิจ การอยู่ร่วมกันเริ่มต้นตั้งครอบครัวหรือตั้งแต่สองคนขึ้นไป การ ทำงานร่วมกันของคนในชุมชนหรือสังคมจะต้องมีการพบปะ พูดคุย ประชุมปรึกษาหารือกันอย่าง สม่าเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็น ประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของทุกคนในชุมชนหรือสังคมซึ่งมีแต่ความเจริญ ไม่เกิดความเสื่อม ในทุกกรณีหรือความหวาดระแวง ไม่วางใจกัน เช่นกรณีโครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการ บริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งเลี้ยงของชุมชนสายยาว หากมีการประชุมกันบ่อยๆก็จะเกิดความเข้าใจใน ปัญหาที่เกิดขึ้นและหาวิธีการร่วมกันว่าจะแก้ปัญหาน้ำแล้งได้อย่างไร โครงการการปรับใช้หลักพุทธ ธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสงก็ เช่นเดียวกัน หากไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมข้อนี้ก็จะก่อให้เกิดการเข้าใจผิด ขาดความร่วมมือกัน ใน ชุมชนในการที่จะปกป้องป่าอันเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ ไม่มีมาตรการในการดูแลรักษา ก็จะส่งผล กระทบต่อป่าชุมชนอย่างหนัก ป้องกันไม่ให้คนใดคนหนึ่งเห็นแก่ตัว คนในชุมชนต้องหมั่นปรึกษาหารือ กัน หาทางป้องกันและแก้ไข หากมีข้อผิดพลาด ทุกคนก็จะยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่โทษฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายใด

2. พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำกิจที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมไม่เอา เปรียบซึ่งกันและกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คนในชุมชนที่อยู่ร่วมกัน ไม่กินแหนงแคลงใจกัน จะทำงานอะไรก็สำเร็จได้ ทุกโครงการหากมีความพร้อมเพรียงดำเนินกิจกรรมไปในทางที่ดี สร้างสรรค์ ก่อประโยชน์ต่อชุมชนให้เห็นเป็นรูปธรรมจับต้องได้ สามารถแก้ปัญหาชุมชนได้อยู่ในระดับหนึ่งก็ถือว่า ได้ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หากเกียจหรืออ้างธุระไม่ไปหรือป่วยเบี่ยงไม่ไปหน้าที่ หากผลออกมา ก็ พลอยชื่นชมยินดี แต่หากผิดพลาดก็ตำหนิซ้ำเติมอันนี้จะทำให้ผู้กระทำหรือดำเนินกิจกรรมพลอยเสีย ความรู้สึกหมดกำลังใจ เกิดความท้อแท้ ต่อไปข้างหน้าจะหาคนทำความดียาก หลักธรรมข้อนี้ก็มี ความสำคัญไม่น้อย ดังนั้นมีอะไรควรปรึกษาหารือกันและที่สำคัญต้องอยู่พร้อมๆ กัน เพื่อทุกคนจะได้ ยอมรับในสิ่งที่จะทำลงไปด้วยความเต็มใจ

3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่เคยบัญญัติและไม่เลิกสิ่งที่ยังบัญญัติไว้แล้ว ดังเช่นกรณีของโครงการ การปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนองก่ หากปัญหานี้สินเกิดจาก การที่คนในชุมชนบางกลุ่มไม่ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาหรือกฎหมายบ้านเมืองโดยการละเว้น หรือการฝ่าฝืน เช่น หนี้ที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้นำครอบครัวเสพติดดื่มเหล้า เบียร์ ติดการพนัน ไฟ ไฮโล หวยใต้ดิน หวยหุ้นรายวัน ไม่ทำงานหาเงินมาจุนเจือครอบครัว หวังรวยทางลัด หรือกู้หนี้ยืมสินจาก กลุ่มหนึ่งไปใช้หนี้อีกกลุ่มหนึ่งทำให้นี้สินพอกพูนหาทางออกไม่ได้ ไม่ดำเนินชีวิตแบบพอเพียงตาม

แนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 ท่านทรงให้แนวทางไว้ชีวิตจะได้มีความสุขไม่เบียดเบียนตัวเองและคนอื่น ฟังตนเองได้ โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง ภูกระเปาะที่วางไว้ก็ให้คนในชุมชนต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ไม่ใช่กลุ่มหนึ่งปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้แต่ขณะเดียวกันก็มีอีกกลุ่มไม่สนใจที่จะปฏิบัติตามไม่เห็นคุณค่าของป่าไม่ให้ความสำคัญต่อกฎระเบียบ ความคงอยู่ของสภาพป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ มุ่งประโยชน์ส่วนตน เห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ ผลก็จะกระทบต่อคนหมู่มากที่ใช้ป่าในพื้นที่ร่วมกัน เมื่อไหร่มีคนคิดและกระทำตามอย่างคนหมู่มากป่าต้องหมดสภาพยากที่จะฟื้นฟูให้คืนเหมือนดังเดิมได้คงยาก แต่เมื่อไหร่คนในชุมชนเห็นคุณค่าของป่าให้ความสำคัญในการปฏิบัติต่อกฎระเบียบ ข้อบังคับที่ชุมชนร่วมกันตั้งขึ้นเพื่อป้องกันผืนป่าอันเป็นแหล่งอาหารของชุมชน ร่วมอนุรักษ์ไว้ให้ได้ใช้เก็บเกี่ยวผลผลิตที่เกิดขึ้นอย่างสมดุล ทัวถึงเป็นธรรม ทุกอย่างก็จะยั่งยืนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน และประการสำคัญการปฏิบัติสืบเนื่องยาวนานต่อเนื่องก็จะเกิดเป็นประเพณีปฏิบัติสืบไป

4. เคารพนับถือผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสกว่า การเคารพและรับฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะผู้ใหญ่เกิดก่อน ผ่านประสบการณ์มากกว่า สุภาจิตของไทยยังกล่าวไว้ว่า “เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด” จะเห็นได้ว่าการเชื่อฟังคำสั่งสอน คำว่ากล่าวตักเตือนของผู้ใหญ่นั้นต้องรับฟังเพื่อประกอบการพิจารณากับปัจจัยหรือเหตุผลอื่น การเรียนรู้ในชั้นเรียนทุกระดับสามารถเรียนทันกันได้ ไม่ว่าจะระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาหรือระดับอุดมศึกษา แต่ประสบการณ์ในชีวิตจริงนั้นสามารถเรียนทันกันได้ หรือไม่เท่าเทียมกัน เพราะแต่ละคนนั้นมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน มีฐานะความเป็นอยู่และโอกาสที่จะเข้าถึงเรื่องราวอื่นแตกต่างกัน ประกอบกับการอยู่ร่วมกันในชุมชน สังคมต้องมีผู้นำเพื่อเป็นผู้ประสานงานในเรื่องต่างๆแล้วนำมาถ่ายทอดให้ปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันซึ่งจะเป็นการลดขั้นตอน ประหยัดเวลา ค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้น ผลจะมีประสิทธิภาพ เกิดความพร้อมเพรียง มั่นใจในการดำเนินการ รวมทั้งการสั่งการใดๆด้วย ถ้าเราให้การเคารพและเชื่อฟังผู้นำ สังคมก็จะไม่วุ่นวาย การเคารพให้เกียรติผู้ใหญ่ นั้นสังคมไทยถือกันมาก เพราะสังคมไทยโดยเฉพาะในชนบทนั้นจะต้องเชื่อฟังผู้นำ ผู้ใหญ่ที่ให้ความเคารพเป็นอย่างมาก เนื่องจากจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเป็นระบบอุปถัมภ์ อย่างกรณีของโครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้หลักธรรมมาปฏิบัติในข้อนี้ ผู้ที่จะมาฝึกอบรมเพื่อจะมาแพทย์ทางเลือกหรือผู้ที่เป็นคนไข้มารักษา โดยวิธีการตอกเส้นนั้นจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้ที่มีประสบการณ์ เช่นจะต้องตั้งจิตอธิฐาน สวดมนต์ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติก่อนจะเรียนรู้หรือรับรักษา ซึ่งเป็นการเตรียมกาย เตรียมใจ มุ่งมั่นที่จะเรียนรู้และรักษา อย่างน้อยก็เป็นการปรับสภาพทางจิตใจด้วย

5. ไม่ชมเชยล่งเกินสุภาพสตรี สตรีถือว่าเป็นเพศแม่ เป็นเพศที่ควรดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ ปัจจุบันความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรีนั้นมีมากขึ้น สตรีมีการศึกษาสูง มีภาวะผู้นำเป็นผู้มีความละเอียดอ่อน ไม่วุ่นวายสามารถประสานงานได้เป็นอย่างดีได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้นำ กระทั่งเป็นนายกรัฐมนตรี อย่างนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร หรือตำแหน่งสำคัญในการบริหารไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและเอกชน โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง นางหุทัย เนาไธสงหัวหน้าโครงการก็เป็นสตรีสามารถประสานทีมงานวิจัยชุมชนได้เป็นอย่างดียอมรับในชุมชน ทำคุณประโยชน์ให้กับชุมชนมากมายรวมทั้งทีม

งานวิจัยชุมชนส่วนใหญ่เป็นสตรี ทั้งโครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนองก็ หัวหน้าโครงการก็เป็นสตรี นางสาวสมัญญา ใจคง เป็นผู้นำชุมชน ทำงานอาสาช่วยเหลือหน่วยงานราชการ มีตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทางฝ่ายปกครอง ได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชนให้ทำงานแสดงความสามารถ ชุมชนก็พัฒนาเจริญก้าวหน้า สงบสุขเรียบร้อยเพราะยึดหลักธรรมข้อนี้มาปฏิบัติเป็นที่ประจักษ์แจ้งชัณยานายกย่อง

6. สักการะเคารพเจดีย์ หมายถึงการให้ความเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในศาสนา เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันและระลึกถึงกัน ในที่นี้การสักการะเคารพเจดีย์ปูชนียสถานในพระพุทธศาสนา เพื่อน้อมระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระศาสดาผู้ได้แสดงธรรมอันยิ่งใหญ่ต่อมวลมนุษยชาติ ผู้ปฏิบัติตามก่อให้เกิดความสงบสุขไปทั่วโลก เจดีย์ปูชนียสถานในพระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนที่ยังคงอยู่ให้พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้สักการบูชา โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง มีปัญหาเรื่องป่าชุมชน ก็ได้ร่วมกันสร้างศาลพระภูมิและเจ้าที่ ไว้ในบริเวณป่าชุมชน ตามความเชื่อที่ว่าในป่าที่มีต้นไม้ใหญ่จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ เช่น เทวดา เจ้าป่า ผีสาว นางไม้ เพื่อไว้สักการบูชาตามกาลเวลาหรือเวลาเข้าป่าหาของป่าได้กราบไหว้ ขอสิ่งที่ต้องการให้ได้ตั้งใจปรารถนา หรือมีไว้เพื่อดูแลปกป้องผืนป่าไม่ให้ใครมาบุกรุกทำลายตามความเชื่อ

7. ให้การอารักขา คัมภีร์ อ้นขอบธรรมแก่พระอรหันต์หรือพระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ คือการปกป้องคุ้มครองดูแลบรรพชิตหรือพระภิกษุ ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป ขณะเดียวกันก็ช่วยเป็นหูเป็นตาสอดส่องผู้ที่มาอาศัยความเลื่อมใส ความศรัทธามาแสวงหาลาภสักการะเช่นกัน เพราะจะทำให้ศาสนาเสื่อมศรัทธาจากผู้ที่เคารพนับถือ ทำให้พระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบหมองไปด้วย ปัจจุบันมีผู้แสวงประโยชน์ส่วนตนเป็นจำนวนมาก ตั้งตนเป็นผู้ถือฤทธิฤทธิ์เวทย์มนต์คาถา หลอกลวงผู้ที่ตกในภาวะลำบากทางจิตใจและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการซ้ำเติมโดยเอาความเป็นภิกษุศิษย์ของตถาคตหาकिनบนความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง ซึ่งนำโดยพระอธิการสมบูรณ์ วิสุโท เจ้าอาวาส หัวหน้าโครงการท่านมองเห็นความสำคัญในเรื่องสุขภาพ การเจ็บป่วยจะต้องได้รับการดูแลรักษา “มีเงินแสนเงินล้านก็ไม่มี ความหมาย หากร่างกายไม่แข็งแรง” ท่านมีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการฝึกอบรมหรือถ่ายทอดผู้ต้องการเรียนรู้แพทย์ทางเลือกโดยวิธีการตอกเส้น รวมทั้งผู้เจ็บป่วยมารักษาพระอธิการสมบูรณ์ วิสุโท เป็นแบบอย่างของพระสงฆ์ในการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นพระนักพัฒนา ควรได้รับการยกย่อง คุ้มครอง ดูแลรักษาตามหลักธรรมข้อนี้ให้ได้ปฏิบัติหน้าที่ พัฒนางานสืบไป

กล่าวโดยสรุป อปริหานิยธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะ 4 โครงการ จะต้องนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาชุมชน สร้างความเข้าใจซึ่งจะก่อให้เกิดความพร้อมเพรียง ความสามัคคี ไม่โทษการกระทำของใครหากผิดพลาด ทุกคนต้องยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น มีความเคารพต่อผู้อาวุโสกว่า กราบไหว้สักการบูชาเจดีย์ปูชนียสถานในพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้เกียรติยกย่องสุภาพสตรีไม่รังแกข่มเหงให้เสียหน้าใจ ปกป้องคุ้มครอง อุปถัมภ์พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

4.2.2 หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

เป็นหลักธรรมที่นำมาปรับใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 โครงการวิจัยย่อย ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1. หลักประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ผลการดำเนินงานวิจัยที่บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของแผนการดำเนินงานการวิจัยตามที่ได้รับงบประมาณมาดำเนินการ การปฏิบัติหรือดำเนินการตามวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่กำหนดไว้ในสัญญาที่ดี หากทุกโครงการปฏิบัติตามขั้นตอน แต่ละกิจกรรมก็จะบรรลุผลหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้และการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุผลนั้นจะต้องมีกระบวนการ วิธีการ เป็นระบบ ผลจะออกมาดีเป็นที่ยอมรับทั้งภายในนักวิจัยด้วยกันและบุคคล หน่วยงานหรือองค์กรทั่วไป เช่นโครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ แหล่งเลี้ยงของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก นำโดย ดร.ปิยวัฒน์ คงทรัพย์และคณะได้ดำเนินการตาม กิจกรรมที่ตั้งไว้และบรรลุตามวัตถุประสงค์ ไม่บ่ายเบี่ยง เคารพในกติกา สร้างความเข้าใจในชุมชนได้ นักวิจัยและชุมชนที่จะร่วมพัฒนาไปด้วยกัน โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหา หนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนองก่ นำโดยนางสาวสมพร มั่งคั่ง และคณะมีการดำเนินงานตาม กิจกรรมจะไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ มีข้อบกพร่องบ้างเนื่องจากหัวหน้าโครงการและทีมวิจัยมีการ งานมากแต่ก็พยายามเต็มที่แล้ว ส่วน 2 โครงการ ได้แก่ โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการ เสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการดอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง ซึ่งนำโดยพระครูปริยัติปัญญาโสภณและคณะ ยังขาดความเข้าใจในกระบวนการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไม่มีเวลาในการทำงาน ส่วนโครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและ อนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง นำโดย ดร.พัฒนา พรหมณี เป็นโครงการที่เดินไปด้วยดีที่ทีมวิจัยเข้าใจในกระบวนการหวังบรรลุตามวัตถุประสงค์ แน่นนอน พระยะที่ 2 มีปัญหาเรื่องงบประมาณและหัวหน้าโครงการที่อยู่นอกพื้นที่เป็นบทเรียนราคา แพงที่จะต้องปรับปรุง แก้ไข วิเคราะห์ก่อนจะเริ่มดำเนินการทุกอย่าง

2. หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การดำเนินการตามกิจกรรมที่ตั้งไว้ กำกับดูแลที่ ดีที่มีการออกแบบกระบวนการปฏิบัติงานโดยผู้มีส่วนประสมการณ์หรือเข้าใจในกระบวนการ โดยการใช้ เทคนิคและเครื่องมือการดำเนินงาน จัดการที่เหมาะสมให้โครงการสามารถใช้ทรัพยากรทั้งด้าน งบประมาณ ทีมงานวิจัยและระยะเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินงานโครงการวิจัย ผลงานที่ ออกมาจะมีคุณภาพสามารถพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ตอบสนองความต้องการของชุมชน หากทั้ง 4 โครงการวิจัยยึดหลักประสิทธิภาพนี้ การดำเนินงานจะราบรื่นมีประสิทธิภาพ

3. หลักการตอบสนอง (Responsiveness) หมายถึง การปฏิบัติตามกิจกรรมที่ตั้งไว้ใน ระยะเวลาที่กำหนดไว้และสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ รวมถึงตอบสนองภาระหรือกิจกรรมแต่ละ ช่วง ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ด้วยความตั้งใจ เต็มใจที่จะปฏิบัติตามสัญญาในแต่ละโครงการ โดยไม่เพิกเฉย มีความกระตือรือร้น อยากทำหน้าที่ อยากมีผลงาน อยากให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร ชุมชน

4. หลักการรับผิดชอบ (Accountability) หมายถึง การแสดงความรับผิดชอบในการปฏิบัติ หน้าที่และผลงานต่อเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แต่ละโครงการ โดยความรับผิดชอบนั้น

หัวหน้าโครงการและทีมวิจัยต้องรับผิดชอบร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นในแต่ละกิจกรรม กระทั่งเสร็จสิ้นโครงการ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน มีความภาคภูมิใจหรือยอมรับความผิดพลาดบกพร่องร่วมกันโดยไม่โทษผู้ใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังนั้นหลักความรับผิดชอบมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชน ไม่ดูดย เพิกเฉย ปล่อยให้เป็นที่หรือภาระของผู้ใดผู้หนึ่ง แต่ประเด็นสำคัญผู้ที่เป็นหัวหน้าโครงการก็ต้องมอบหน้าที่ให้คนในทีมได้แสดงความสามารถ ควรไว้วางใจคนในทีมด้วย รวมทั้งทุกคนในทีมวิจัยต้องมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ร่วมกันด้วย

5. หลักความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง กระบวนการเปิดเผยอย่างตรงไปตรงมา ชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอื่นไม่ต้องห้ามตามกฎหมายได้อย่างเสรี โดยทีมวิจัยสามารถรู้ทุกขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม หรือกระบวนการต่างๆ และสามารถตรวจสอบได้ กรณีโครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกะสัง มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายงบประมาณในกิจกรรมในระยะที่ 2 ซึ่งไม่สามารถดำเนินการอะไรได้แล้ว เนื่องจากปัจจัยของระยะเวลาพื้นที่กำหนด แต่ที่สำคัญทีมงานวิจัยขาดความไว้วางใจต่อผู้นำ คือหัวหน้าโครงการ ไม่ให้ความร่วมมือ ขอยุติการดำเนินงานด้วยการลาออก ชัดเจนแล้วว่า หลักความโปร่งใสมีความสำคัญ หากมีข้อสงสัยต้องชี้แจง อธิบายได้ และที่สำคัญต้องตรวจสอบได้ด้วย

6. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การกระบวนการที่ทีมวิจัย อาจารย์ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นักวิจัยชุมชนมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยแต่ละพื้นที่ ร่วมคิดแนวทาง ร่วมการแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนางานวิจัย จะเห็นได้ว่าบางโครงการยังมีข้อบกพร่องในหลักธรรมข้อนี้พอสมควร บางเรื่องไม่ได้ให้คณาจารย์หรือนักวิจัยชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆโดยเข้าใจเอาว่าเป็นบทบาทหน้าที่ของตนแต่ฝ่ายเดียว เลยขาดความร่วมมือในแต่ละกิจกรรม ซึ่งงานเพื่อท้องถิ่นคำตอบอยู่ที่ชุมชน ชุมชนเป็นหลัก เพียงแต่คณาจารย์เป็นผู้ดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยในฐานะนักวิชาการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้ความสำคัญในหลักการมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก

7. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) หมายถึง การมอบงานให้ทีมวิจัยได้ปฏิบัติหน้าที่จากหัวหน้าโครงการเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระงาน งานจะได้สำเร็จเร็วขึ้น เป็นการประหยัดด้านเวลาที่สำคัญทุกคนด้านปฏิบัติหรือทำงานตามความสามารถ ตามความถนัดหรือเป็นการช่วยเหลือกันในแต่ละหน้าที่ อาจจะเป็นการสับเปลี่ยนกันในการทำหน้าที่ รวมทั้งการให้ตัดสินใจอย่างอิสระพอสมควร โดยมุ่งผลสำเร็จของงาน ความพึงพอใจ เต็มใจที่จะปฏิบัติงานให้เป็นไปตามกระบวนการพัฒนา โดยเฉพาะโครงการวิจัยจะต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างคณาจารย์ที่เป็นนักวิชาการกับนักวิจัยที่อยู่ในชุมชนว่านักวิจัยคนใดมีความรู้ ความสามารถเฉพาะทางด้านใด การมอบหน้าที่ในสิ่งที่ถนัดจะทำให้งานลุล่วงไปด้วยดี และการมอบงานจะต้องกระจายอย่างทั่วถึงโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ผู้เป็นหัวหน้าก็จะได้รับการยอมรับ ทุกโครงการต้องยึดหลักการกระจายอำนาจหรือมอบบทบาทหน้าที่ให้ทีมงานอย่างชัดเจน แต่ทั้งนี้ต้องไม่เป็นลักษณะการบังคับหรือถูกหลอกให้กระทำโดยไม่เต็มใจหรือสมัครใจ

8. หลักนิติธรรม (Rule of Law) หมายถึง การใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ในการดำเนินการในกระบวนการวิจัยซึ่งแต่ละโครงการจะต้องยึดระเบียบข้อบังคับในสัญญาอย่างเคร่งครัด ปฏิบัติให้ถูกต้องไม่ฝ่าฝืนหรือละเมิดสัญญา ปฏิบัติตามขั้นตอนในแต่ละกิจกรรมให้ครบถ้วน หากไม่ได้ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎระเบียบข้อบังคับจะต้องมีสภาพบังคับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบทลงโทษ อย่าง เช่น โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง และโครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง ไม่ได้จัดกิจกรรมตามระบุไว้ในสัญญา ผลก็คือ ทั้ง 2 โครงการก็ต้องส่งคืนงบประมาณที่เป็นค่าใช้จ่ายในการจัดแต่ละกิจกรรมให้กับผู้ให้ทุนสนับสนุนในที่นี้หมายถึงสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) แม้กระทั้งการจัดการเรื่องค่าตอบแทนนักวิจัยต้องยึดหลักนิติธรรมเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายตามสิทธิที่ควรจะได้รับ

9. หลักความเสมอภาค (Equity) หมายถึง การได้รับการคัดเลือกในการเป็นนักวิจัยเข้ามาในทีมแต่ละโครงการจะต้องปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกด้านชายหรือหญิงถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการสภาพทางกาย หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษา การฝึกอบรม หากสมัครใจ มีความสนใจอยู่ในพื้นที่การวิจัยและพบว่ามีปัญหา มีข้อสงสัย ที่จะหาแนวทางออกของปัญหาร่วมกัน มีความเสียสละ มีเวลาทุกคนสามารถเข้าร่วมโครงการได้ แต่ทั้งนี้การทำงานวิจัยทีมจะต้องมีแนวทางกระบวนการทำงานไปในทางเดียวกันต้องเคารพกติกาให้เป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยสามารถตอบโจทย์หรือปัญหาที่พบได้ หลักความเสมอภาคก็มีความสำคัญโดยไม่เลือกปฏิบัติ

10. หลักมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented) หมายถึง การหาข้อตกลงหรือการตัดสินใจหรือการให้ความเห็นในเรื่องหนึ่งเรื่องใด จำเป็นอย่างยิ่งต้องให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเป็นผู้นำเสนออุปสรรคปัญหา ข้อดีข้อเสียให้มากที่สุด แล้วค่อยมาวิเคราะห์สรุปหาข้อยุติร่วมกัน ประเด็นสำคัญผู้ได้รับผลกระทบจะต้องไม่มีข้อคัดค้านที่ยุติไม่ได้ในประเด็นที่สำคัญ ดังนั้นในกระบวนการพัฒนาจะต้องคำนึงหลักมุ่งเน้นฉันทามติ เป็นที่ยอมรับกันทุกฝ่ายปัญหาในการดำเนินงานก็จะปราศจากข้อสงสัย ทุกโครงการจะต้องไม่คิดแทนต้องถามความเห็น หาข้อยุติให้รอบด้านค่อยสรุปตัดสินใจดำเนินการต่อไป

กล่าวโดยสรุป หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เป็นหลักธรรมที่นำมาปรับใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดีหรือจะขาดเสียไม่ได้ โดยเฉพาะหลักการมีส่วนร่วม การดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะต้องได้รับความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมจากนักวิจัยในท้องถิ่นเป็นหลัก

4.3 เสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นและสังเคราะห์รูปแบบให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะการแก้ไขปัญหาด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ เป็นการพัฒนารูปแบบและกระบวนการการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยวิถีพุทธที่อาศัยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและขับเคลื่อนกิจกรรมโดยชุมชนเป็นหลัก อีกทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่การเรียนรู้อย่างบูรณาการผ่านการใช้หลักธรรมคำสอนบูรณาการร่วมกับศาสตร์ทางสังคมเพื่อร่วมกัน

ขับเคลื่อนโครงการวิจัย อันจะส่งผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจและร่วมกัน พัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของตนเอง อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไป โดยมี วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหลักการสำคัญของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเพื่อนำมาใช้ใน กระบวนการพัฒนาชุมชน เพื่อเสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะการแก้ไขปัญหา ของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการจากงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อ พัฒนาระบบและกลไกการหนุนเสริมการทำงานของพื้นที่ในการค้นหารูปแบบการแก้ไขปัญหาของ ชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ และเพื่อสังเคราะห์ความรู้รูปแบบการ แก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการจากงานวิจัยใน พื้นที่

โดยมีกิจกรรมที่สำคัญเป็นขั้นตอนการเตรียมการ จะต้องศึกษาวิเคราะห์เอกสาร เพื่อ จัดเรียงข้อมูล และสืบค้นข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประกอบการศึกษาซึ่งก่อนดำเนินการศึกษา นักวิจัยภายใต้ แผนงานวิจัยได้ดำเนินการประชุมเพื่อเตรียมวิธีการทำงานร่วมกับนักวิจัยในชุมชนและร่วมกันทบทวน ความเป็นมาของชุมชน ปัญหาที่เคยเกิดขึ้น จุดเด่น และของดีในชุมชนโดยกลุ่มคนที่สนใจการทำงาน เพื่อชุมชนอย่างแท้จริง โดยแบ่งเป็นเวที่ย่อยต่างๆ มีประเด็นการพูดคุยเพื่อเตรียมการแนะนำงานวิจัย สู่ชุมชน ณ วัดป่าสุขสมบุญ โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญชา แก้วส่อง หลังจากนั้นได้จัดกิจกรรมการ ทบทวนปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกับตัวแทนทั้ง 4 ชุมชน และได้จัดเวทีพิจารณาโครงร่างงานวิจัยขึ้น ณ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านรวมทั้งที่ ปรีชาโครงการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวารี ศรีปุณณะ จากนั้นนำร่างข้อเสนอเข้าปรับแก้หลัง พิจารณาโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายหลังได้รับการ สนับสนุนงบประมาณ ทำสัญญาทั้ง 4 โครงการ รวมของแผนงานอีก 1 โครงการก็ได้จัดประชุมทำ ความเข้าใจสัญญา ทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์และกระบวนการในการดำเนินงานพร้อมทั้ง บทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน เพื่อแจ้งรายละเอียดการดำเนินงานโครงการและ ออกแบบเค้าโครงการสำรวจข้อมูล จากนั้นได้เวทีเป็นการหนุนเสริม 4 โครงการย่อยโดยอบรมการ แดกกรอบโจทย์วิจัยและฝึกทักษะนักวิจัย ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนสายยาว ตำบล ถลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นเรียนรู้เทคนิคการวิเคราะห์ชุมชน การแดกกรอบโจทย์ วิจัย เป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งที่นักวิจัยจะต้องมีความเข้าใจเนื่องจากจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ จะช่วยให้มีความเข้าใจในการค้นหาคำตอบ และการได้มาซึ่งข้อมูลที่จะสามารถนำมาใช้ในการคิด วิเคราะห์ได้เพื่อใช้ประกอบการนำเสนอรายงาน โดยในเวทีทางผู้ประสานงานโครงการพร้อมทั้ง นักวิจัยภายใต้แผนงานได้นำเสนอข้อมูลต่างๆ ในการเป็นการฝึกให้ทีมวิจัยใหม่ได้เรียนรู้ ทำความ เข้าใจประเด็นงานของตนเอง พร้อมทั้งวิธีการและเครื่องมือที่จะทำให้ได้ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับ งานวิจัยของตนเองทั้ง 4 โครงการ ต่อมาได้มีการจัดเวทีหนุนเสริมเรื่องการออกแบบเครื่องมือเก็บ ข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือที่มีความเหมาะสมกับโครงการวิจัย ทั้ง 4 โครงการโดยเน้นเครื่องมือที่มีความ หลากหลายและเหมาะสมโดยเน้นการทดลองออกแบบ การทำความเข้าใจในแต่ละเครื่องมือที่ใช้ใน การจัดเก็บข้อมูล การออกแบบเครื่องมือวิจัย มืองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ วิธีการเลือก เครื่องมือ การได้มาของเครื่องมือ คุณภาพของเครื่องมือที่ดี และวิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย การ ออกแบบเครื่องมือเพื่อการเก็บข้อมูลจะต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ อาจใช้เครื่องมือ เช่น

สัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกต เส้นประวัติศาสตร์ แผนผังชุมชน ปฏิทินวัฒนธรรม ผังทรัพยากร แผนภาพตัดขวางภูมิประเทศของชุมชน แผนภูมิ ฤดูกาลและปฏิทินการผลิตทางการเกษตร แผนผังเครือข่าย จากเอกสารข้อมูลมือสอง บันทึกการประชุม รายงานโครงการ กิจกรรมต่างๆ อีกกิจกรรมที่มีความสำคัญ คือ เวทีฝึกทักษะการเขียนรายงานความก้าวหน้าและการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางวิถียุทธ เป็นการเวทีที่เน้นการหนุนเสริมกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความเหมาะสมกับโครงการวิจัย ทั้ง 4 โครงการโดยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความเหมาะสม การแสดงความคิดเห็น การให้ข้อเสนอแนะ โดยวิทยากรให้ความรู้เพิ่มเติมโดยที่ปรึกษาโครงการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวารี ศรีบุญ และคณะจากมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้แนะนำการเขียนรายงานความก้าวหน้าและเทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนตามแนวทางวิถียุทธ เทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

จากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นทำให้นักวิจัยชุมชนรวมทั้งคณาจารย์มีการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น หาทางออกร่วมกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนและช่วยกันวิเคราะห์หาหลักธรรมที่เหมาะสมในแต่ละปัญหาของพื้นที่มาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจหรือเป็นตัวกำกับในการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะลดปัญหาต่างๆ ที่เผชิญอยู่ให้ลดน้อยลงทั้งหมดไปในที่สุด ทั้ง 4 โครงการนักวิจัยได้นำความรู้ที่ได้มาปฏิบัติตามขั้นตอนวิธีการที่ได้เรียนรู้มาจากงานวิจัย ปฏิบัติจนเกิดความเคยชินหรือมีทักษะในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จะเห็นได้ว่าจากการที่ 4 โครงการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้แล้วก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน ส่งผลให้สังคมมีแต่ความสงบสุข ไม่วุ่นวาย ทุกคนเคารพสิทธิ ให้ความเอื้อเฟื้อ ดูแลรักษาสภาพแวดล้อม เป็นสังคม ชุมชนที่น่าอยู่สืบไป

ผลจากการดำเนินการวิจัยทำให้ทั้ง 4 โครงการเกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนไปในทางที่ดีขึ้นหลายด้านไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความตระหนัก ทักษะในการปฏิบัติต่อหลักพุทธธรรมในพุทธศาสนาที่นำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาในแต่ละประเด็น รวมทั้งด้านกายภาพ และด้านชีวภาพ กล่าวคือ

1) โครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลกลองเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ผลจากงานวิจัยเพื่อชุมชนครั้งนี้ ทำให้ทีมวิจัยได้บทเรียนและข้อค้นพบจากการดำเนินงานได้ปฏิบัติงานในภาคสนามจริง ๆ ตามแผน มีการสร้างเครื่องมือ ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย โดยการสังเกต การสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์ การเจาะลึก การสนทนาและระดมความคิดเห็นด้วยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน ล้วนมีประโยชน์และก่อให้เกิดองค์ความรู้อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เช่น มีการจัดทำผังชุมชน ผังทรัพยากร แผนผังเครือข่าย เส้นทางประวัติศาสตร์ ปฏิทินฤดูกาล ปฏิทินวัฒนธรรม เกิดการเรียนรู้จากการใช้ข้อมูล บทเรียน ประสบการณ์ การศึกษาดูงาน รวมถึงการประสานงาน เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการปัญหาาร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการจัดการน้ำที่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชน มีการประเมินการทำงานของตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนความร่วมมือจากทีมติดตามประเมินผลจาก สกว. ในการคิดค้นและใช้เครื่องมือเพื่อทบทวนการทำงานและหาข้อจำกัด ที่เป็นปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งที่เป็นจุดแข็ง จุดที่ต้องปรับปรุงพัฒนาของคณะผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้อง มีการแบ่งบทบาทการทำงานให้มีความเหมาะสมกับคน มีการทำงานเน้นความเป็นทีมมีการกระจาย

ภารกิจลงพื้นที่และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการออกแบบการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานร่วมกัน อันนำไปสู่ข้อค้นพบใหม่เพื่อพัฒนาและยกระดับการทำงานของชุมชนท้องถิ่น ให้ได้รับยอมรับจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูล ชุมชนความรู้ ในการวางแผนการพัฒนาเรื่องน้ำของชุมชนในโอกาสต่อไป

จากงานวิจัยทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่เกี่ยวกับการวิจัยชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาระบบการเรียนรู้ และองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างคณาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านส่งผลดีต่อชุมชน มีการใช้เครื่องมือแบบเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่จริง การเก็บข้อมูล การสำรวจสภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ สายน้ำ โดยลงสำรวจพื้นที่ด้วยตัวเอง ร่วมกันวิเคราะห์เชื่อมโยงกระบวนการ ปัญหา สาเหตุ จากการเก็บรวบรวมข้อมูล สภาพปัญหาสภาพพื้นที่ รวมถึงระบบนิเวศของพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลนำไปสู่การแก้ปัญหา การศึกษาดูงานในพื้นที่ที่มีปัญหาและสามารถแก้ปัญหาพร้อมบริหารจัดการน้ำได้ประสบผลสำเร็จ สามารถนำมาเป็นแบบอย่างหรือเป็นแนวทางที่จะนำมาปรับใช้ในชุมชนสายยาวได้ โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นคนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งข้อมูลที่ได้สามารถอ้างอิงและเผยแพร่ได้อย่างถูกต้อง คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาร่วมกันพร้อมที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยสำนึกรักถิ่นเกิดของตนเอง เกิดการบูรณาการเชื่อมโยงความร่วมมือ มีการวางแผนงานในการทำงานร่วมกันระหว่างทีมผู้วิจัยที่เป็นคณาจารย์จากวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์กับนักวิจัยชุมชน รวมทั้งหน่วยงานฝ่ายปกครองและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนพระสงฆ์ ในการจัดทำแผนพัฒนาาร่วมกัน แล้วนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอต่อองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

จากงานวิจัยทำให้ชุมชนสายยาว 5 หมู่บ้าน 371 ครัวเรือน เห็นความสำคัญความเป็นเครือญาติมีสายใยของความเป็นทายาทจากเชื้อสายเดียวกัน ที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมร้อยกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังเกลียวเถาวัลย์ที่ร้อยรัดพันผูกกันมาดุจสายใยที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนทั้ง 5 ชุมชนเข้าด้วยกัน จึงทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ จะเห็นได้จากความร่วมมือของชุมชน มีความสามัคคีทำให้การบริหารจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมชุมชนสายยาว หมู่บ้านที่รวมตัวกันเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และศูนย์เรียนรู้ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ให้กับกรรมการและสมาชิกกองทุนต่างๆ ในหมู่ บ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ภายในชุมชนและสังคมภายนอกในเรื่องอาชีพและรายได้ บริการที่พัก “โฮมสเตย์” ในชุมชนสายยาว เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ใช้บ้านเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยง กับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกัน และการบริหารเงินกองทุนชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนให้ชุมชนมีศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มอำนาจการต่อรองเพิ่มช่องทางการตลาดให้กลุ่มอาชีพ การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งแต่อย่างใดกลับให้คุณค่าเห็นความสำคัญในสายใยของเครือญาติจากการทำงานร่วมกันของทีมวิจัย

พระสงฆ์ในชุมชนสายยาวมีบทบาทมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีจำนวน 2 วัด ได้ใช้หลักธรรมศีล 5 ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน และได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี จะเห็นได้จากการทะเลาะวิวาท การลักขโมย การผิดประเวณี การหลอกลวง และที่สำคัญมีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ลดลง มีการเข้าวัดฟังธรรมมากขึ้น คนในชุมชนเชื่อฟังและปฏิบัติตามพระสงฆ์และผู้นำ ทำให้เกิดความสามัคคี ความร่วมมือ ชุมชนสายยาวเป็นกลุ่มหมู่บ้านหนึ่งที่ได้รับการรับรอง

เป็นหมู่บ้านรักษาศีล 5 จากผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ นายเสรี ศรีหะไตร โครงการบุรีรัมย์ 9 ดี ส่งผลให้ชุมชนสายยาวลดปัญหาอาชญากรรมอีกด้วยนอกจากปัญหาด้านน้ำแล้งในชุมชน

2) โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลจากงานวิจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนหลายด้านมีการยกระดับความเชื่อชุมชนเรื่องศาลปู่ตา (กระตมตา) โดยศาลปู่ตา (กระตมตา) กะบกใหญ่ ตั้งอยู่ทางเข้าป่าชุมชนชุมแสง ซึ่งชุมชนมีความเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มครอง ดูแล ปกป้อง รักษา ไม่ให้ใครเข้ามาทำลายหรือทำมีดมีรายต่อป่าหรือสิ่งสารพัดที่อาศัยอยู่ในป่า เพื่อลดการทำลายป่าชุมชนลง ให้มีความเกรงกลัวต่อการใช้ประโยชน์จากป่าจนเกินขอบเขต มีกิจกรรมการบวชป่าทำพิธีโดยพระสงฆ์ที่ชาวบ้านเลื่อมใสศรัทธาอยู่ในชุมชน ซึ่งพิธีกรรมนี้เป็นความเชื่อของคนในชุมชนว่าต้นไม้ที่ถูกบวชแล้วเป็นการขอหรือบิณฑบาตให้เว้นจากการทำลายห้ามตัด หากใครฝ่าฝืนจะเกิดเภทภัยกับตนเองและครอบครัว มีการบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา และพิธีกรรมบูชาผีปู่ตาให้บ่อยครั้งขึ้น พิธีกรรมต่างๆที่จัดขึ้นเป็นกุศโลบายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนเป็นการสร้างความศรัทธาจากประชาชนให้มีความเคารพต่อป่าและธรรมชาติจากองค์กรรมวัดและพระสงฆ์อย่างเหนียวแน่น ซึ่งมีวิธีคิดและวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อเรื่อง ตาและยายเฒ่าประจำป่าคอยดูแลปกป้องรักษาป่า ซึ่งจะ使人ที่มาหาของป่ามีความเกรงกลัว ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมกันโดยทางอ้อม คือ การเกรงกลัวบาปซึ่งตรงกับคำสอนของการพระพุทธศาสนา นั้นเอง ส่งผลให้สภาพภาพของคนและป่าไม่ยังคงสมบูรณ์ นับเป็นการนำความเชื่อหลักธรรมของศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาป่า พิธีเช่นตาเช่นยาย จะจัดทำพิธีปีละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนถึงความสำคัญของป่าไม้ โดยชาวบ้านจะไปร่วมกัน ในช่วงเดือน พฤษภาคม โดยใช้สายสิญจน์ล้อมอาณาบริเวณพิธี ให้พ่อพรหมณ์เป็นผู้ทำพิธี นิมนต์พระสงฆ์ประกอบพิธีทางศาสนา สวดมนต์ หลังพิธี จะเป็นการผูกผ้าเหลืองให้กับต้นไม้ หรือการบวชป่า เพื่อเป็นสิริมงคล ส่วนมากจะเน้นทำพิธีที่บริเวณต้นกระบกใหญ่ ซึ่งมีศาลตายายตั้งอยู่แล้ว ปัจจุบันศาลตายายดังกล่าวได้ปรับปรุงขึ้นใหม่ โดยคณะผู้วิจัยเป็นเจ้าภาพหลักและประชาชนได้มีส่วนร่วมดำเนินการ โดยใช้สายสิญจน์โยงรอบต้นไม้ที่มีความหลากหลายทางพันธุกรรมและมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ อีกทั้งชาวบ้านยังมีการปลูกต้นไม้เพิ่มในป่าหลังทำพิธีเป็นประจำทุกปี ในบริเวณพื้นที่ป่าที่เสื่อมโทรม มีจิตสำนึกร่วมของประชาชนให้เห็นความสำคัญ ในการเก็บของป่าในปริมาณที่พอเหมาะ ไม่ทำลายต้นอ่อนของพืชหรือเก็บพืชอาหารที่ยังไม่ได้ขนาดที่ยังไม่โตเต็มที่เพื่อคงไว้ให้เจริญเติบโตหรือขยายพันธุ์เป็นต้นใหม่บ้างตามสมควร มีการกำหนดกฎระเบียบที่ชัดเจนและประชาสัมพันธ์ให้ทราบโดยทั่วกัน สร้างข้อตกลงในการเข้าเก็บหาของป่าร่วมกันให้อำนาจแก่คณะกรรมการป่าชุมชนให้สามารถดูแลป่าได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสม องค์การบริหารส่วนตำบล (ชุดเก่าก่อนมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารชุดใหม่) เข้ามามีบทบาทมากขึ้นเห็นความสำคัญของป่าชุมชน มีการปรับปรุงแนวเขตป่าชุมชนชุมแสงด้วยการชุดเป็นคลองน้ำล้อมรอบเป็นแนวเขตชัดเจน ซึ่งการชุดคลองเป็นการแสดงแนวเขตของป่าแต่ที่สำคัญป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนด้วย เพราะที่ผ่านมามีการบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อทำพื้นที่การเกษตร ทำไร่ อ้อย ปลูกมันสำปะหลัง และพืชเศรษฐกิจอื่นๆ เป็นปัญหาของชุมชนมาช้านานยากที่จะแก้ไขในระดับชุมชนได้ แม้ว่านโยบายของรัฐหรือกฎหมายมอบให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้กำกับดูแลที่รกร้างว่างเปล่า ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ใดใด บางทีก็เป็นช่องว่างให้ผู้ที่มีอำนาจในองค์กรดังกล่าวหาประโยชน์

จากที่ดินประเภทดังกล่าว ป่าชุมชนแสงก็เช่นกันเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นทมิฬวิจัยก็ได้อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสนับสนุนหรือนโยบายด้านอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ได้รับความใส่ใจเท่าที่ผ่านมา ก็ถือว่าเป็นด้านสำคัญที่เป็นอุปสรรคในการทำงานหากผู้บริหารในพื้นที่ไม่ให้ความสำคัญและมองเห็นคุณค่าของป่าชุมชน จากการขุดคลองรอบพื้นที่แล้วยังได้มีการปรับปรุงถนนแนวเขตป่าชุมชนชุมชนแสงด้วยหินคลุก ซึ่งปกติเป็นถนนดินบดธรรมดา สร้างปัญหาให้กับชุมชนมาก เนื่องจากหินน้ำฤดูแล้งไม่มีฝนเวลารถวิ่งไม่ว่าจะเป็นรถจักรยานยนต์ รถยนต์ก็ตีกี่จะคลุ้งไปด้วยฝุ่น พอหน้าฤดูฝนก็จะเป็นเลนตรมรถผ่านไม่ได้ แต่ชุมชนมีความจำเป็นต้องใช้เส้นทางเข้าไปเก็บของกินในป่าและใช้สัญจรเชื่อมโยงไปยังหมู่บ้านตำบลอื่นด้วย จากการเคลื่อนไหวของทมิฬวิจัยชุมชนในโครงการก็มีส่วนในการปรับปรุงถนนในครั้งนี้ เพื่อสะดวกหลายประการ ไม่ว่าไปทำพิธีหรือกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน เข้าไปเก็บของป่า ใช้เป็นทางสัญจรไปต่างหมู่บ้านได้สะดวกยิ่งขึ้น ข้อสังเกตก็มีผลเสียเช่นเดียวกันหากมีผู้คิดไม่ดีต่อป่าชุมชนก็จะสะดวกในการกระทำผิด บรรทุกไม้ที่ลักลอบตัด พืชพรรณในป่าก็จะถูกลักลอบออกไปได้โดยง่ายหากไม่มีมาตรการในการป้องกันที่เข้มงวด

3) โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลจากงานวิจัยครั้งนี้ทำให้รู้ที่มาของปัญหาหนี้สินของ 3 ชุมชน บ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง เกิดจาก 1) ความต้องการสิ่งของหรือสินค้าลดราคาตามห้างสรรพสินค้าทั้งที่มีความจำเป็นและไม่จำเป็นในการดำรงชีวิต 2) การขาดสภาพคล่องทางการเงินส่วนใหญ่ประสบปัญหาจากการใช้บัตรเครดิตและไม่สามารถหาเงินมาชำระได้ทันตามกำหนด จำเป็นต้องกู้ยืมยูนหรือเงินหนี้ยรายวัน 3) ค่าใช้จ่ายมากกว่ารายได้แต่ละครัวเรือนก็มีรายการค่าใช้จ่ายที่แตกต่างกัน เมื่อถึงเวลาที่รายจ่ายมากกว่ารายได้ หลายคนจึงต้องกู้หนี้ยืมสินทั้งจากคนรอบข้าง เพื่อน ๆ ญาติสนิท ขอสินเชื่อจากธนาคารหรือนำทรัพย์สินไปจำนำ 4) ขาดวินัยในการใช้เงิน ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล มีทัศนคติต่อเงินว่าเป็นทาสของคนเรา เมื่อมีเงินแล้วต้องใช้เงินเพื่อใช้ประโยชน์จากเงินให้เต็มที่ ใช้เงินที่หามาได้หมดไปอย่างรวดเร็ว เกิดอาการชักหน้าไม่ถึงหลัง ทำให้ต้องไปกู้หนี้ยืมสินจากแหล่งทุนต่างๆ 5) การลงทุนสร้างธุรกิจของตนเองที่ต้องใช้เงินทุนสูงแล้วแต่ประเภทของธุรกิจ หากมีการจ้างพนักงาน เช่าพื้นที่สำนักงาน ก็จะมีค่าใช้จ่ายตามมาอย่างมากมายเป็นเงาตามตัว และยังต้องมีทุนหมุนเวียนสำหรับผลิตสินค้าและบริการรวมถึงการประชาสัมพันธ์และการหาช่องทางจัดจำหน่าย หนี้ลักษณะนี้ก็ถือว่าเป็นหนี้ที่มีประโยชน์ เพราะสามารถสร้างรายได้กลับมาได้ สิ่งสำคัญก็คือการศึกษาถึงธุรกิจที่จะลงทุนให้ชัดเจน 6) เกิดขึ้นตามกฎหมาย การละเมิดที่ก่อขึ้นทั้งตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจหรือเจตนา เช่น กรณีประมาทขับรถชนคนอื่นบาดเจ็บหรือตาย จะต้องชดใช้ค่าเสียหาย ค่ารักษา ค่าทรัพย์สินหรือค่าสินไหมทดแทนให้คู่กรณี หรือการค้ำประกันหนี้ให้คนอื่นเป็นต้น และ 7) การพนันทุกรูปแบบ จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชน โดยเข้าร่วมทดลองนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันพร้อมกับจดบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวันแล้วสรุปว่าครอบครัวมีรายรับในแต่ละวันมาจากไหนเป็นจำนวนเท่าไร และในแต่ละวันใช้จ่ายอะไรไปบ้าง แล้วผลเป็นอย่างไรระหว่างรายรับกับรายจ่ายอันไหนมีจำนวนเงินมากกว่ากัน ในครัวเรือนหรือผู้ทดลองจะต้องแยกแยะหรือวิเคราะห์ว่าเราจะเพิ่มหรือลด

การใช้จ่ายในแต่ละวันอย่างไร จากนั้นวางแผนการเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายในส่วนที่ไม่จำเป็น ดำเนินการอย่างนี้ก็จะเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนว่า สาเหตุการเป็นหนี้มาจากอะไรบ้าง หลักธรรม หลักการนี้สามารถทำให้คนชุมชนลดการเป็นหนี้ลงได้ สามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชน สังคมน่าอยู่ ปัญหาที่ประสบอยู่ก็ลดน้อยลง ประกอบปัญหาหนี้สินทั้ง 3 ชุมชนได้รับการแก้ไขจากผู้นำชุมชนโดยอาศัยองค์กรการเงินในชุมชนที่ตั้งขึ้นตามนโยบายของภาครัฐ เช่น กองทุนหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันได้จดทะเบียนเป็นสถาบันการเงินในชุมชนมีฐานะเป็นนิติบุคคล ถือเป็นเจ้าของใจใส่ของคนในชุมชนด้วยกัน แนวทางนี้เป็นที่น่ายกย่องสรรเสริญในการช่วยเหลือเยี่ยวยาผู้ยากไร้ เป็นหนี้สินโดยสุจริตอีกทางหนึ่ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงและแนวคิดเกิดจากการค้นหาสาเหตุการเป็นหนี้ของทีมนักวิจัยชุมชนทำให้คนในชุมชนบางส่วนได้รับการช่วยเหลือในเบื้องต้นตามความเหมาะสม

4) โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลจากงานวิจัยครั้งนี้ยังไม่พบการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม เพียงแต่แรกเริ่มในระยะที่ 1 ของการดำเนินงานวิจัย พบว่าทีมนักวิจัยชุมชนมีการตื่นตัว เห็นได้จากการจัดกิจกรรมที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ โดยเฉพาะพระอธิการสมบุญ วิสุโท เจ้าอาวาสและเป็นหัวหน้าโครงการฝ่ายชุมชน และนางสาวพิชญ์สุดา สุพินรัมย์ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนด้วย รวมทั้งทีมนักวิจัยชุมชนมีความสนใจเข้าร่วมทุกกิจกรรมที่ชุดแผนโครงการจัดขึ้น ทุกคนมีความหวังต้องการภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้ได้รับการรับรองจากหน่วยงานทางการแพทย์ ต้องการจดลิขสิทธิ์เป็นของตนเอง ต้องการสร้างเป็นหลักสูตรแพทย์ทางเลือกในสถานศึกษาเพื่อเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาให้คงอยู่และช่วยผู้เจ็บป่วยให้พ้นทุกข์ทรมานจากโรคร้ายที่เผชิญอยู่ แต่กระบวนการดังกล่าวยังไม่ไปถึงแม้ว่าทีมที่เลี้ยงผู้ประสานงานชุดโครงการพยายามจะให้หัวหน้าโครงการ (พระครูปริยัติปัญญาโสภณ) ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนหรือสัญญาาก็ไม่เป็นผล แม้ช่วงระยะที่ 2 ก็ไม่มีการตอบสนอง คงยึดแนวทางการทำงานของตนเอง ซึ่งถือเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับการเลือกตัวบุคคลในการการทำงานซึ่งไม่ได้ขัดแย้งกันเลยในเรื่องส่วนตัวและการทำงาน จะต้องนำไปเป็นกรณีศึกษาเช่นกัน ผลที่ได้เลยไม่ได้เกิดขึ้นกับชุมชนตามสมควรที่จะได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ แต่กระนั้นทีมนักวิจัยก็ไม่ได้ละความพยายาม นำภูมิปัญญาที่มีอยู่ไปใช้และนำเสนอต่อหน่วยงานต่างๆทั้งในพื้นที่ และระดับสูงขึ้นไป จากความมุ่งมั่นดังกล่าวเป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่ง

4.4 หลักธรรมที่ 4 โครงการนำมาใช้แก้ปัญหา

หลักธรรมที่ 4 โครงการย่อยควรนำไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการ หลัก ได้แก่ 1) โภคอาทิยะ 5 2) ศีล 5 3) สังคหวัตถุ 4 และ 4) พรหมวิหาร 4 หรือ พรหมวิหารธรรม ซึ่งจะกล่าวต่อไป

4.4.1 โภคอาทิยะ 5

เมื่อมีทรัพย์สินควรนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตซึ่งหลักธรรมข้อนี้โดยเฉพาะโครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ชาวบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนหนองกี่ ชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านจะต้องนำมาปฏิบัติเพื่อลดหนี้สินที่เกิดขึ้นในครัวเรือนก่อให้เกิดการลดการดำเนินชีวิตประจำวันของครอบครัวผู้นำจะต้องมองเห็นความสำคัญของหลักธรรมในการใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตนเอง ครอบครัว

มารดา บิดาให้เป็นสุขให้ถึงดวณไม่ใช้จ่ายไปในทางฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็นนอกเหนือปัจจัย 4 เช่น การพนัน เผล ไฟ ไฮโล หวยรัฐ หวยใต้ดิน อบายมุขต่างๆ เหล้า เบียร์ของมีนเมาเสพติดอื่น ใช้ทรัพย์สินบำรุงเลี้ยงมิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุขตามสมควรไม่ทำเพื่อเอาหน้า ทำพอให้สมแก่ฐานะ ใช้จ่ายทรัพย์สินที่มีอยู่ในการป้องกันภัยอันตรายต่างๆที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัว เช่น สร้างรั้ว กำแพง ติดตั้งอุปกรณ์ประตูหน้าต่างให้แน่นหนา ป้องกันการลักขโมย อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้ากันการเกิดอัคคีภัย ติดตั้งกล้องวงจรปิด พร้อมซื้อกรมธรรม์ประกันภัยไว้แก้ไขปัญหาเมื่อเกิดเหตุการณ์ต่างๆขึ้นอย่างไม่คาดคิด นอกจากนี้ผู้นำครอบครัวจะต้องเตรียมข้าวของเพื่อบำรุงสงเคราะห์ในการใช้ต้อนรับแขก คนที่ไปมาหาสู่ ญาติพี่น้อง บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร สิ่งที่เคยร่นบงกชตามลัทธิความเชื่อหรือตามขนบธรรมเนียมของชุมชนรวมทั้งทำบุญอุทิศให้แก่บุพพการี ท่านที่ล่วงลับไปแล้วเป็นการแสดงการกตัญญูรู้คุณตามความเหมาะสมและกาลเวลา

ซึ่งหลักธรรมโศกอาทียะ 5 นี้เหมาะอย่างทีโครงการลดหนี้สินและพัฒนาคุณภาพต้องนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดความเคยชิน ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น หากจะให้เป็นที่ประจักษ์ควรนำเรื่องการจัดทำบัญชีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมาบันทึกเขียนให้เห็นว่าในแต่ละวันนั้นมีรายรับจากการทำสิ่งใดเป็นจำนวนเงินเท่าไร ได้มาจากไหนใครเป็นคนให้และให้เขียนบันทึกค่าใช้จ่ายด้วยว่าในแต่ละวันนั้นใช้จ่ายค่าอะไรไปบ้างเขียนลงให้ชัดเจนและปฏิบัติอย่างนี้ทุกวันไม่ให้ขาด ในแต่ละวันนั้นให้นำรายรับและรายจ่ายมาลบดูว่าผลระหว่างรายรับและรายจ่ายส่วนไหนมากน้อยกว่ากัน หากปฏิบัติอย่างนี้เราก็จะเห็นชัดเจนและเป็นหลักฐานได้ว่าหากมีรายรับมากกว่ารายจ่ายก็แสดงว่าเรามีเงินเก็บมีเงินสำรองไว้ในครัวเรือนไว้ใช้จ่ายในคราวจำเป็นหรือฉุกเฉินเป็นเงินออมได้ แต่หากรายจ่ายมีมากกว่ารายรับอันนี้ต้องพิจารณาว่าเราจ่ายในส่วนไหนมากและมีความจำเป็นแค่ไหน ลดลงได้มั๊ย หากลดไม่ได้จะต้องศึกษาหาวิธีที่จะเพิ่มรายรับหรือรายได้เพิ่มขึ้น ด้วยการหาอาชีพเสริมทั้งนี้จะต้องตั้งอยู่ในสัมมาอาชีพหรืออาชีพที่สุจริต ไม่คิดรวยทางลัดเดี๋ยวกะกลับเข้ามาวังวนเดิมเป็นหนี้พอกพูนอีกครั้ง

4.4.2 หลักศีล 5

ศีล 5 ข้อในพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นข้อในการกระทำของมนุษย์ที่ไม่ควรพึงกระทำ เพราะนอกจากผิดศีลธรรมแล้วบางข้อยังผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองด้วยจะต้องถูกดำเนินคดีประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับและริบทรัพย์สิน หากไม่ผิดกฎหมายทางศีลธรรมก็จะถูกดำเนินคดีเตียน ผู้คนในชุมชนไม่ยอมรับให้ความร่วมมือก็จะเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมต่อไป ด้วยเหตุและผลดังได้กล่าวในข้างต้นทุกโครงการไม่ว่าโครงการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุทธามุรณ โค้งการเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โครงการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งของชุมชนสายยาว และโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชนต้องนำหลักธรรมศีล 5 มาปฏิบัติเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจจะเป็นมงคลแก่ชีวิตไม่เกิดปัญหาทั้งทางโลกและทางธรรมชีวิตก็จะพบแต่ความสุขความเจริญอย่างศีลข้อที่ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี ให้เว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเองหรือใช้ให้ผู้อื่นฆ่า กล่าวคือไม่ให้เบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ในที่นี้โครงการปัญหาหนี้สินมีค่าใช้จ่ายเกินตัวเพราะเหตุติดอบายมุข ติดการเที่ยวหรือการเล่นอื่นไปในทางเสื่อม ก่อหนี้ยืมสินเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โครงการตอกเส้น เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพบางคนฝ่าฝืนดื่มกินโดยไม่ประมาณตน เช่น ดื่มเสพของมีนเมาส่งผลต่อสุขภาพ ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ก่อให้เกิดโรคร้ายตามมา

จะต้องหาวิธีรักษาเสียสุขภาพ เสียทรัพย์ เสียเวลา เปียกเปียกลูกหลานญาติพี่น้องต้องมาเฝ้าดูแลรักษา

ศีลข้อที่ 2 อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเองหรือใช้ผู้อื่นลักทรัพย์ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า อทินนาทาน อันบุคคลประพฤติและปฏิบัติกระทั่งเป็นปกติวิสัยแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานในเปรตวิสัย วิบากแห่งอทินนาทานอย่างเบาบางที่สุด ย่อมยังความพินาศแห่งโภคะให้เป็นไปแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์ มีสมบัติก็ต้องพินาศ เมื่อมีโอกาสได้เกิดเป็นมนุษย์อีกจะได้รับผล 6 ประการ คือ 1) เป็นคนด้อยด้วยทรัพย์ 2) เป็นคนยากจน 3) เป็นคนอดอยาก 4) ไม่ได้สมบัติที่ตนต้องการ 5) ต้องพินาศในการค้า 6) ทรัพย์พินาศเพราะภัยพิบัติต่างๆ เช่น อัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย ราชภัย โจรภัย เป็นต้น ศีลข้อนี้สำคัญสร้างเดือตร้อนให้กับสังคม ชุมชนใดมีคนที่นิสัยลักขโมยทรัพย์สินของคนอื่น ชุมชนก็จะอยู่กันอย่างหวาดระแวงหาความสงบสุขยาก ทุกคนจะต้องสิ้นเปลืองหาเครื่องมืออุปกรณ์มาป้องกันทรัพย์สินของตนเองเพื่อไม่ให้ถูกลักขโมย ต้องซุกซ่อนเก็บรักษาไว้อย่างดีให้พ้นมือมิฉาชีพทุกโครงการจะต้องตั้งตนทำอาชีพโดยสุจริตไม่ฉกฉวยเอาทรัพย์สินของคนอื่นมาเป็นของตนโดยเจ้าของไม่อนุญาตหรือมอบให้อย่างกรณีโครงการบริหารจัดการน้ำแล้งในชุมชนสายยาวก็ต้องไม่เห็นแก่ตัวไม่ขโมยลักสูบน้ำในบ่อสาธารณะที่ใช้ร่วมกันในหมู่บ้านมาเก็บกักไว้แต่ผู้เดียวโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้าน โครงการฟื้นฟูป่าชุมชนชุมชนแสงก็เช่นเดียวจะต้องไม่ลักขโมยตัดไม้หวงห้าม ไม่เก็บกินของในป่าลักษณะทำลาย เช่น ขุดตัด เอาพรรณพืช พรรณไม้ไปเป็นของตนเองหรือนำไปจำหน่าย โครงการหนี้สินก็เช่นกันหากหมดหนทางที่จะหาเงินมาชำระหนี้แล้วมองหาช่องทางโดยการลักทรัพย์ จี้ ชิง ปล้น เอาทรัพย์คนอื่นเขามาบ้านเมืองชุมชนท้องถิ่นก็จะวุ่นวายหาความสงบไม่ได้

ศีลข้อที่ 3 กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติผิดในกาม พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า บุคคลประพฤติและปฏิบัติกระทั่งเป็นปกติวิสัยแล้ว ทำให้มากแล้วย่อมยังสัตว์ให้ตกนรก ยังให้กำเนิดในสัตว์ดิรัจฉาน ในเปรตวิสัยผิดกาเมสุมิจฉาจาร แล้วจะได้รับผลหากเกิดเป็นมนุษย์อีกจะได้รับผล 11 ประการ คือ 1) มีผู้เกลียดชังมาก 2) มีผู้ปองร้ายมาก 3) ขัดสนทรัพย์ 4) ยากจนอดอยาก 5) ต้องเกิดเป็นหญิง 6) ต้องเกิดเป็นกระเทย 7) หากเป็นชายจะเกิดอยู่ในตระกูลต่ำ 8) ได้รับความอับอายเป็นอาจิน 9) ร่างกายไม่สมประกอบ 10) มากไปด้วยความวิตกกังวล 11) พลัดพรากจากผู้ที่ตนรัก เป็นความเชื่อหรือกุศโลบายเพื่อไม่ให้สังคมเกิดความวุ่นวาย สับสนเป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาท ทำร้ายซึ่งกันและกัน การประพฤติผิดในหลักธรรมข้อนี้ทำให้ครอบครัวแตกแยก มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เป็นการกระจายเชื้อโรคจากการมีเพศสัมพันธ์ที่จะต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการรักษา เสียเวลาต้องอับอายเรื่องโรคภัย หลักธรรมข้อนี้มุ่งเน้นการรักเดียว รักสามีภรรยาของตนปกป้องบุตรหลานให้พ้นจากเงื้อมมือผู้มักมากในกามารมณ์ ไม่ข่มเหงรังแกผู้อื่นซึ่งนำไปปรับใช้ได้กับทุกโครงการ หากปฏิบัติได้สังคมในชุมชนก็จะเกิดความสงบสุขเรียบร้อยต่อศีลธรรมอันดีงาม ไม่ปองร้ายซึ่งกันและกัน

ศีลข้อที่ 4 มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จหรือไม่ให้พูดบดเมตเท็จพระพุทธเจ้าตรัสว่า มุสาวาทอันบุคคลผู้ประพฤติและปฏิบัติกระทั่งเป็นปกติวิสัยแล้ว กระทำให้มากแล้วย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรกในกำเนิดดิรัจฉานในเปรตวิสัย ผลจากการกล่าวมุสาวาทอย่างเบาบางที่สุดย่อมยังการแตกจากมวลมิตรให้เป็นไปแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์ การพูดเท็จปราศจากความจริง เมื่อกล่าวออกไปแล้วจะได้รับผล 2 ชั้น คือ 1. ได้รับผลในปฏิสนธิกาล คือเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เปรตวิสัย 2. ได้รับผลในปวัต

ติกาล คือ หลังเกิดแล้ว และผลที่จะได้รับในปวัตติกาลนี้ จะครบองค์มูลสาวาท หรือไม่ก็ตาม ถ้าได้เกิดมาเป็นมนุษย์จะได้รับผลร้ายอีก 8 ประการ คือ 1) พุดไม่ซัด 2) ฟันไม่เป็นระเบียบ 3) ปากเหม็นมาก 4) ไอตัวร้อนจัด 5) ตาไม่อยู่ในระดับปกติ 6) กล่าววาจาด้วยปลายลิ้นและปลายปาก 7) ท่าทางไม่สง่าผ่าเผย 8) จิตไม่เที่ยงคล้ายคนวิกลจริต หลักธรรมข้อนี้หากผู้ไม่ละเว้นจะก่อให้เกิดภัยอย่างมหันต์ กล่าวคือ ผู้ใดพุดจาโกหกหลอกลวง พุดจาส่อเสียด เหยียดหยาม หมิ่นประมาทคนอื่นผิดทั้งศีลธรรมและกฎหมาย พุดโกหกหลอกลวงเพื่อให้ได้ทรัพย์สินคนอื่นมาเป็นการแลกเปลี่ยนกับหน้าที่การงาน การเรียนการศึกษาให้ได้รับตำแหน่งที่ยังมาไม่ถึงอันไม่เป็นที่แน่นอน เป็นการฉ้อโกงมีโทษทางอาญา หรือการพุดจาซ่มซุ้ไม่ให้ผู้อื่นทำอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่ให้ทำอย่างใดอย่างหนึ่งหรืออยู่จะทำร้ายจะฆ่า พุดจาหมิ่นประมาททำให้ผู้อื่นได้รับความอับอายเสียชื่อเสียงทำให้ถูกดูหมิ่นดูแคลนไม่ได้รับความไว้วางใจเกี่ยวกับหน้าที่การงานประการเหล่านี้ผิดต่อกฎหมาย ซึ่งก่อให้เกิดหนี้ตามมา อันว่าหนี้หนี้เกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ 1) หนี้เกิดจากความสมัครใจที่จะเป็นหนี้โดยการไปกู้ยืม ไปซื้อขายหรือไปทำนิติกรรมโดยตรงในการไปก่อนนิติสัมพันธ์ซึ่งที่ถูกต้องตามกฎหมายและทำขึ้นขัดต่อกฎหมายก็ถือว่าสมัครใจทำขึ้นทั้ง 2 ฝ่าย 2) หนี้เกิดขึ้นโดยกฎหมาย ทั้ง 2 ฝ่ายไม่ได้สมัครใจหรือประสงค์จะให้เกิดขึ้นแต่อย่างใด แต่ทั้ง 2 ฝ่ายจะต้องเจ้าหนี้ลูกหนี้ เช่น นายพิพาทขับรถยนต์ไปทำงานตามปกติปฏิบัติได้ไปเฉี่ยวชนนาง วิไล ขณะเดินถนนได้รับบาดเจ็บอันตรายสาหัสจะต้องรักษามีค่าใช้จ่าย อุบัติครั้งนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจแจ้งว่า นายพิพาทเป็นฝ่ายประมาทผิดฝ่ายเดียว ต้องชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้น ค่ารักษาในโรงพยาบาล ค่าขาดรายได้ขณะรักษาตัว ค่าอื่นๆ ที่นายพิพาทต้องชดใช้ให้แก่นางวิไล เหตุการณ์นี้นายพิพาทตกเป็นลูกหนี้ที่ต้องชำระค่าเสียหายให้แก่นางวิไลในฐานะเจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องได้ตามกฎหมาย และการเป็นหนี้ลักษณะนี้เป็นหนี้ที่ไม่สามารถรู้ได้ล่วงหน้าว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด ดังนั้นการพุดการเจรจามีสุภาพของไทยกล่าวไว้ว่า “ปากเป็นเอก เลขเป็นโทโบราณว่า...” หรือ “พุดดีเป็นศรีแก่ปาก พุดมากปากอาจมีสี” เป็นต้น หากการพุดดีมีคนเกื้อหนุนทำกิจการงานใดก็จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เกิดความสามัคคีในหมู่คณะต้องรับฟังกันด้วยเหตุและผลช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันโครงการที่มีปัญหาเรื่องหนี้สินต้องพุดความจริง ยอมรับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเพื่อชุมชนจะได้หาวิธีการช่วยเหลือ โครงการปัญหาเรื่องสุขภาพของวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อันนี้ต้องพุดหรือแจ้งข้อเท็จจริงอาการเจ็บป่วยด้วยความจริง ผู้รักษาจะได้วินิจฉัยอาการโรคและรักษาโรคได้ถูกต้องตามอาการที่เจ็บป่วย หากปกปิดอาการความเป็นจริงการรักษาไม่ได้ผลและอาจจะเพิ่มอาการเจ็บเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ศีลข้อที่ 5 คือ สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวรมณี ให้เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย รวมถึงเครื่องดองของเมาและยาเสพติดให้โทษทุกชนิด พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า การดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันบุคคลประพฤติและปฏิบัติกระทั้งเป็นปกติวิสัยแล้ว กระทำให้มากแล้ว ยังสัตว์ให้เกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัยผลแห่งการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอย่างเบาที่สุด ย่อมยังความเป็นบาปให้เป็นที่ไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ ถ้าผิดศีล ข้อที่ 5 ผลได้รับมี 2 ชั้น คือ

1. ได้ผลในปฏิสนธิกาล เกิด ในนรก ตีรจฉาน เปรตวิสัย

2. ได้รับผลในปวัตติกาล คือหลังจากเกิดแล้วและผลที่จะได้รับในปวัตติกาลนี้จะครบองค์มูลสาวาท หรือไม่ก็ตาม ถ้าเกิดมาเป็นมนุษย์จะได้รับผลจากการดื่มสุราและสิ่งเสพติดให้โทษทุกชนิด 6 ประการ คือ 1. ทรัพย์สินถูกทำลาย 2. เกิดวิวาทบาดหมาง 3. เป็นบ่อเกิดแห่งโรค 4. เสื่อมเกียรติ 5. หมดยางอายุ

และ 6. ปัญญาเสื่อมถอยหรือพิการทางปัญญา หลักธรรมข้อนี้เป็นที่มาของศีล 4 ข้อที่กล่าวมานั้นทำให้เสียทรัพย์ในการซื้อหาเมล็ดมาเสพ โครงการปัญหานี้สินเป็นช่องทางหนึ่งที่เกิดหนี้สินต่อครัวเรือนหากลดในส่วนนี้ได้ก็จะลดค่าใช้จ่ายได้มากโดยเฉพาะในงานประเพณีต่างๆของชุมชนทั้งงานมงคล งานอวมงคล ควรหลีกเลี่ยงเครื่องดื่มพวกแอลกอฮอล์ซึ่งมีราคาแพงไม่จำเป็นในงานพิธีต่างๆหากปฏิบัติได้จะลดค่าใช้จ่ายลงได้มากรวมทั้งการทะเลาะวิวาทก็จะไม่เกิดขึ้นในงาน การจัดงานก็จะราบรื่นดำเนินไปด้วยดี ดีต่อสุขภาพไม่ต้องกังวลว่าจะต้องเกิดโรคร้ายต่างๆที่เกิดจากการดื่มเสพสิ่งเสพติดให้มึนเมา การดูแลสุขภาพก็จะง่ายขึ้นไม่ต้องแพทย์ต้องรักษา ประการสำคัญหากไม่เป็นผู้ติดสารเสพติดทุกประเภททำให้ชุมชนสังคมมีพลเมืองที่มีคุณภาพมีสติปัญญาที่ช่วยเหลือตนเองสามารถพัฒนาประเทศชาติได้ แต่เมื่อไรคนในชาติบ้านเมืองเสพติดของมึนเมาไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติต้องอาศัยผู้อื่น ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองเป็นภาระให้กับคนอื่นชุมชนสังคมนั้นจะพัฒนาได้อย่างไร เมื่อความมึนเมาเข้าครอบงำเห็นผิดเป็นถูกกล้าทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง โครงการประชุมชุมชนชุมแสงจะเป็นอย่างไร หากผู้คนไม่สนใจให้ความสำคัญมองไม่เห็นคุณค่าของแหล่งอาหารที่มีในป่าที่ทุกคนที่อาศัยอยู่รอบบริเวณจะต้องใช้ประโยชน์ร่วม หากมีคนไม่ร่วมมือหรือเชื่อฟังในกฎระเบียบปฏิบัติการใช้ป่าร่วมกัน โครงการบริหารจัดการเรื่องน้ำแห้งแล้งก็เช่นกันในชุมชนมีนักท่องเที่ยว ผู้มาศึกษาดูงานเป็นประจำ มีคนเมาเหล้าเมาเปียร์มารบกวนผู้มาเยือนเหล่านั้นผลจะเป็นอย่างสร้างความเสียหายต่อภาพรวมเป็นอย่างมาก

โดยสรุปหลักธรรมศีล 5 ซึ่งเป็นข้อห้ามกระทำในสิ่งที่เป็นบาปตามความเชื่อของศาสนาพุทธทำให้ถูกติเตียนจากผู้นับถือศาสนาเดียวกัน พร้อมกันนี้การกระทำโดยการฝ่าฝืนข้อห้ามหลักธรรมนี้ยังผิดต่อกฎหมายทั้งทางกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นการโต้แย้งสิทธิผู้อื่นและกฎหมายอาญาอันเป็นการทบกระเทือนต่อความสงบสุขเรียบร้อยของบ้านเมืองด้วย ดังนั้นทั้ง 4 โครงการต้องนำหลักธรรมมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัดกระทั่งปฏิบัติได้อย่างเป็นปกติปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นก็จะคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้นและก็จะง่ายต่อการพัฒนาชุมชนต่อไป

4.4.3 สังคหัตถ์ 4

สังคหัตถ์ 4 หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อเกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์แสดงความน้ำใจซึ่งกันและกัน ที่โครงการย่อยควรนำมาปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่ 4 ประการ ประกอบด้วย

1. ทานหรือการบริจาค คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว หลักธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สิ่งของที่เราหามาได้ มีสิ่งจริงยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้ ผู้ที่มีทรัพย์สินมากควรแบ่งปันผู้ที่ยากไร้ขัดสนกว่าเป็นการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นการช่วยเหลือสังคมประเทศชาติอีกทางหนึ่ง การทานหรือการบริจาคทรัพย์สินช่วยผู้ตกทุกข์ได้ยากให้พ้นทุกข์สามารถผ่อนหนักผ่อนเบา ซึ่งผู้รับเองก็ปิติยินดีในสิ่งที่ตนได้รับ ผู้ร่ำรวยก็รวยจนไม่รู้จะนำเงินทองไปทำอะไร ตรงข้ามผู้ไม่มีจะกินก็แทบจะเอาชีวิตไม่รอดที่บอกว่า “หาเช้ากินค่ำ” ขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งงานแหล่งทุนก่อนนี้ยืมสินดังเช่นโครงการปัญหานี้สินไม่มีทางออก ชุมชนสังคมอยู่กันลำบากผู้มีทรัพย์สินก็หวาดระแวงเผาะระวังกลัวว่าเพื่อนบ้านที่อยู่รอบ

ข้างจะลักขโมยทรัพย์สินหรือจะถูกประทุษร้ายทั้งร่างกายชีวิตและทรัพย์สิน หากมีการแบ่งปันกันก็จะเกิดสังคมที่พึ่งพาอาศัยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน คอยเป็นหูเป็นตาป้องกันภัยร่วมกัน โครงการปัญหาเรื่องป่าชุมชนก็เช่นกันผู้ที่ทรัพย์สินอาจจะไม่มีเวลามาร่วมในการปกป้องผืนป่าที่มีอยู่ในชุมชนก็ต้องเสียสละทรัพย์สินร่วมกับชุมชนเป็นการแสดงความมีน้ำใจไม่ทอดทิ้งกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดดำเนินการแต่ฝ่าย หากเสียสละกันอย่างนี้ชุมชนสังคมก็จะพบแต่ความสงบเป็นชุมชนที่น่าอยู่

2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจไม่เป็นการประจบประแจงเพื่อหวังผลสิ่งใดสิ่งหนึ่งตอบแทน ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว วางอำนาจ โอ้อวด พูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะโดยพูดเพื่อทำความเข้าใจ วัตถุประสงค์เป้าหมายของโครงการที่จะทำร่วมกัน ผลที่ได้ตกแก่ชุมชนหรือไม่อย่างไร พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจา นั้น จะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์อันเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป เว้นจากการพูดเท็จ กล่าวอ้างปราศจากข้อมูลที่ต้อง เว้นจากการพูดส่อเสียดให้คนอื่นได้อับอายขายหน้าในที่สาธารณะ เว้นจากการพูดคำหยาบตลกโปกฮาโดยเฉพาะในงานพิธีการเพราะจะขาดความน่าเชื่อถือ และเว้นจากการพูดเพื่อเจือหาสาระไม่ได้

3. อติจริยา คือ การสังเคราะห์ทุกชนิดหรือสนองความต้องการในสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นในทางที่ชอบ กล่าวคือชอบทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านกฎหมายบ้านเมืองไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือความไม่สงบให้เกิดขึ้นต่อชุมชนสังคม

4. สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลายไปมาหาสู่ประจำ ไม่ว่ายามอยู่ดีมีสุขหรือยามตกทุกข์ได้ยาก ยื่นมือเข้าไปช่วยตามสมควร ไม่ปฏิบัติเฉพาะเมื่อยามต้องการสิ่งตอบแทน หลักธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 นี้เหมาะที่จะนำไปปรับใช้ใน 3 โครงการ คือโครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแล้งของชุมชนสายยาว โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหานี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และโครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน เพราะการให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่นนั้นเป็นที่ยอมรับทั้งผู้ให้และผู้รับเป็นกุศลยิ่งใหญ่ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนทำแล้วเกิดความปิติสบายใจ ส่วนการพูดเจรจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน เป็นสิ่งที่น่าฟังหากพูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ การสังเคราะห์สิ่งของทรัพย์สินทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม กระทั่งผู้มีความประพฤติเสมอดันเสมอปลายไม่มุ่งประโยชน์เฉพาะหน้าการกระทำความดีย่อมได้รับการยกย่องสรรเสริญตลอดไปเช่นกัน

4.4.4 พรหมวิหาร 4 หรือ พรหมวิหารธรรม

เป็นหลักธรรมปฏิบัติของผู้ปกครองหรือผู้บริหาร และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นหรือเรียกอย่างว่า “หัวใจนักปกครอง” ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการ ประกอบด้วย 1) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มวลมนุษย์แลสัตว์ถ้วนทั่วหน้าให้พ้นจากทุกข์ทุกหนทุกแห่ง การเป็นหนี้เป็นสินหรืออย่างน้อยให้บรรเทาเบาบาง

ลงการอยู่ในสังคมร่วมกันอย่างปกติสุขปราศจากข้อพิพาทข้อขัดแย้ง 2) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยเหลือเพื่อนในชุมชนสังคมให้พ้นจากการเจ็บป่วย พ้นจากการยากไร้ขาดแคลนทรัพย์สิน ขาดแคลนน้ำในการอุปโภค บริโภคในชุมชนสายยาว ทุกฝ่ายใส่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของมวลมนุษยด้วยกันไม่เห็นแก่ได้เอาประโยชน์ส่วนตนแต่ฝ่ายเดียว 3) มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีจิตผ่องใสบันเทิง ด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อเพื่อนร่วมชุมชนทั้งหลายให้ดำเนินชีวิตเป็นปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปไม่มีจิตอิจฉาริษยา ให้อยู่ไปในทางที่เสียหายเสื่อมเสียชื่อเสียง เมื่อถึงคราวควรยกย่องให้เกียรติสรรเสริญ ในคุณงามความดี ให้เป็นหน้าเป็นตาให้กับชุมชน ยอมรับในคุณงามความดีที่เพื่อนบ้านในชุมชนได้กระทำแล้วก่อประโยชน์ต่อส่วนรวม และ4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามทีพิจารณาเห็นด้วยปัญญา มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรัก หลง ชังหรือกลัว ไม่มีอคติเลือกปฏิบัติไม่ว่ายากดีมีจนแต่อย่างใด

โครงการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น ต้องนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ในการให้บริการดูแลรักษาคนเจ็บป่วยมีความเมตตา กรุณาที่ต้องการให้ผู้อื่นพ้นทุกข์หายจากอาการเจ็บป่วยโดยไม่เลือกปฏิบัติว่าผู้คนเหล่านั้นจะเป็นใครมาจากไหนมีฐานะอย่างไร ทีมงานแพทย์ทางเลือกโดยการตอกเส้นจะต้องรักษาไปตามวิธีการที่ได้รับการฝึกอบรมมาด้วยความเต็มใจ เต็มที่ปราศจากอคติทั้งสิ้นโดยมุ่งว่าจะต้องรักษาคนไข้ให้หายหรือบรรเทาจากอาการเจ็บป่วย อย่างน้อยการต้อนรับสอบถามอาการป่วยไข้ด้วยกริยาเป็นกันมีเมตตาที่ผ่อนคลายอาการกังวลหรือภาวะทางด้านจิตใจได้แล้ว หลักธรรมพรหมวิหาร 4 สามารถนำไปปรับใช้ได้ทุกโครงการ เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่สามารถทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขลดข้อพิพาทขัดแย้ง ความเห็นแก่ตัวได้อย่างโครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแล้งของชุมชนสายยาวหากคนในชุมชนมีจิตใจเอื้อเฟื้อมองเห็นความเดือดร้อนที่จะเกิดขึ้นหรือส่งผลกระทบต่อครัวเรือนอื่นก็จะไม่ทำสิ่งที่ชุมชนห้ามในเรื่องการใช้น้ำร่วมกัน อีกทั้งโครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหานี้สันภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และโครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชนก็เช่นเดียวกันชุมชนสังคมต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันไม่ว่าจะเป็นผู้คนในชุมชน สิ่งแวดล้อมต่างๆ จะต้องเอื้อต่อกันมีประโยชน์ร่วมกันทุกสิ่งต้องปรับให้อยู่ในความสมดุลไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป หากมากเกินไปก็จะเป็นของสิ้นเหลือไม่มีคุณค่าแต่ถ้าหากน้อยเกินไปก็จะทำให้ไม่เพียงพอต่อความต้องการจะเป็นปัญหา ดังนั้นทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องมีความพอดี พอเพียงดังเช่นแนวพระราชดำริของพ่อหลวงรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานไว้ให้ทวยราษฎร์ได้นำไปใช้ดำเนินชีวิต

4.5 พัฒนาระบบและกลไกการหนุนเสริมการทำงานของพื้นที่ในการค้นหารูปแบบการแก้ไข ปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ

4.5.1 ที่มาของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นโยบายด้านการวิจัย ทิศทางการวิจัยของวิทยาลัยระบบกลไกหนุนเสริมงานวิจัย การบริหารจัดการ ปัญหา อุปสรรค

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มีสถานภาพเป็นหน่วยจัดการศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ และเป็นนิติบุคคล ที่ได้รับการยกฐานะจากโครงการขยาย

ห้องเรียน ขึ้นเป็นวิทยาลัยสงฆ์ โดยสภาวิชาการพิจารณาเห็นชอบ เมื่อคราวประชุมครั้งที่ 3/2553 วันอังคารที่ 20 เมษายน 2553 สภามหาวิทยาลัยอุนนัฏติจัตตังวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เมื่อคราวประชุม สภามหาวิทยาลัย ครั้งที่ 3/2553 วันพฤหัสบดีที่ 29 เมษายน 2553 และสำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรีได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนที่ 109 ง หน้า 329 ลำดับที่ 218 ลง วันที่ 15 กรกฎาคม 2553 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการศึกษา วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทาง วิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ รวมทั้งการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด มีความเป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้เท่า ทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม มีโลกทัศน์กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วย คุณธรรมและจริยธรรม

1.นโยบายด้านการวิจัย

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตระหนักว่าการวิจัย การ ผลิตผลงานวิชาการประเภทต่าง ๆ และงานสร้างสรรค์เป็นพันธกิจของสถาบันการศึกษาที่สำคัญ จึง กำหนดนโยบายการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

1.ส่งเสริมให้คณาจารย์ของวิทยาลัยและนิสิต ได้จัดทำผลงานวิจัย และผลงานวิชาการ ประเภทต่าง ๆ ตลอดจนงานสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง โดยจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการ ดำเนิน โครงการ ตลอดจนส่งเสริมด้านความร่วมมือกับสถาบันภายนอก

2.สนับสนุนให้มีการทำวิจัย ตามแผนงานการวิจัย ด้านการวิจัยการเรียนการสอน การ วิจัยในชั้นเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน และการวิจัยเพื่อพัฒนาสถาบัน รวมทั้งที่เป็นความร่วมมือ ระหว่างนักวิจัยภายนอก ชุมชน และองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มี มาตรฐานเป็นที่ยอมรับ และสร้าง สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่สามารถเผยแพร่และพัฒนาด้านความรู้อย่าง หลากหลาย ตลอดจนนำไปสู่การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ ดังกล่าว เพื่อการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ระดับสังคม และระดับประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.สนับสนุนปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการจัดทำผลงานวิจัย ผลงาน วิชาการประเภทต่าง ๆ และ งานสร้างสรรค์ ได้แก่

3.1 ฐานข้อมูลสืบค้นด้านการวิจัย หนังสือ และตำรา เพื่ออำนวยความสะดวกในการ ศึกษาค้นคว้า สำหรับการจัดทำผลงานวิจัย และผลงานวิชาการอื่นๆ

3.2 สนับสนุนให้คณาจารย์ของวิทยาลัยที่มีแผนการทำวิจัยและจัดทำผลงานวิชาการต่าง ๆ ได้ลา ไปผลิตผลงานวิชาการได้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่วิทยาลัยกำหนด

3.3 จัดให้มีบุคลากรสนับสนุน ในการทำวิจัย และผลิตผลงานวิชาการประเภทต่าง ๆ ของคณาจารย์

3.4 จัดทำภาระงานด้านผลงานวิจัย ผลงานวิชาการอื่นๆและงานสร้างสรรค์สำหรับ คณาจารย์

4. ส่งเสริมให้คณาจารย์และนิสิตได้มีการตีพิมพ์และนำเสนอเพื่อการเผยแพร่ และการนำผลงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์ในระดับชาติและนานาชาติทั้งภายในประเทศและต่างประเทศโดย จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน

5. ส่งเสริมให้คณาจารย์ได้มีการบูรณาการกระบวนการวิจัย มาใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา

6. ส่งเสริมให้คณาจารย์ได้มีการจดอนุสิทธิบัตร สิทธิบัตร และลิขสิทธิ์ของผลงานวิจัย ผลงานวิชาการและงานสร้างสรรค์

7. สนับสนุนพัฒนาศักยภาพคณาจารย์ด้านวิจัย ผลงานวิชาการต่างๆ และงานสร้างสรรค์ตาม แนวทางพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคล

2. ทิศทางการวิจัยของวิทยาลัย

กรอบทิศทางการดำเนินงานวิจัย ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. มีงานวิจัยสถาบัน อย่างน้อย 2 เล่ม ต่อปี

2. มีงานวิจัยการบูรณาการเรียนการสอน อย่างน้อย 2 เล่ม ต่อปี

3. มีงานวิจัยในชั้นเรียน และพัฒนาสังคม คณะสงฆ์ อย่างน้อย 8 เล่ม ต่อปี : ซึ่งตอบสนองในการก้าวไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนามนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลและสันติสุข รวมทั้งการสร้างเครือข่ายกับสถาบันที่มีชื่อเสียงทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักวิจัยให้ก้าวไปสู่ความเป็นสากล

4. มีงานวิจัยตามอัตตลักษณ์ ซึ่งเป็นจุดเน้นของสถาบัน อย่างน้อย 1 เล่ม ต่อปี

3. ระบบกลไกหนุนเสริมงานวิจัยและการบริหารจัดการด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2522 เพื่อเป็นอนุสรณ์เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระปิยมหาราช ได้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ครบรอบ 90 ปี มีภารกิจสำคัญคือ ดำเนินการวิจัยและพัฒนางานวิชาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนางานองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก โดยวิธีสหวิทยาการแล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาศีลธรรมและจริยธรรมของสังคม รวมทั้งพัฒนาคุณภาพงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ แม้จะก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ.2522 ก็ตาม แต่การดำเนินงานสนองนโยบายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ ได้เริ่มปฏิบัติอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2527 โดยมหาวิทยาลัยได้ออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา 2 คณะ คือ คณะกรรมการนโยบายและคณะกรรมการดำเนินงาน รวมทั้งได้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการ การดำเนินงานในระยะแรก ฝ่ายบริหารได้ดำเนินตามนโยบายที่กำหนดไว้ควบคู่ไปกับการศึกษารูปแบบการทำงาน ดังนั้นในปี พ.ศ.2530 จึงได้จัดประชุมกำหนดนโยบายเร่งด่วนของสถาบัน คือ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์จะต้องเน้นการวิจัยตนเองเป็นหลัก เพื่อให้ทราบบทบาทและประสิทธิภาพของ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต่อมาคณะอนุกรรมการยกร่างงานวิจัยจึงได้กำหนดโครงการวิจัยขึ้นมา 3 โครงการ คือ 1) ประสิทธิภาพการผลิตพระพุทธรูปศาสตรบัณฑิต 2) ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในทัศนะของอาจารย์ บัณฑิตพุทธศาสตรบัณฑิตและพระสงฆ์ 3) ศึกษาติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต ปี พ.ศ.2528-2529 โดยมอบหมายให้สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เร่งดำเนินการให้แล้วเสร็จทันงานฉลองมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยครบ 100 ปี ในปี พ.ศ.2532 จากนั้น สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ได้ดำเนินการพัฒนาโครงการวิจัยอย่างต่อเนื่องเพื่อสนับสนุนพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย คือ การพัฒนาการวิจัยทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม

3.1 ปรัชญา ปณิธาน กลยุทธ์การวิจัย

จากการดำเนินการที่ผ่านมาสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์เป้าประสงค์ กลยุทธ์การวิจัยอย่างต่อเนื่องโดยให้มียุทธศาสตร์สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์การวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในระยะต่างๆ โดยในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยระยะที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้กำหนดยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์และกลยุทธ์ ดังนี้ ด้านปรัชญาบูรณาการวิจัยด้านพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม ตั้งปณิธานเป็นศูนย์กลางการวิจัยพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญาในระดับชาติและนานาชาติ เป้าประสงค์สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์และมหาวิทยาลัยมีองค์ความรู้และผลงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการเผยแพร่ การประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจิตใจและสังคมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการวิจัย ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ

3.2 กลยุทธ์

1. พัฒนานักวิจัย ผลิตผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมทุกกลุ่มความรู้ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือนักวิจัยและการวิจัยระดับชาติและนานาชาติ
2. ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยในระดับชาติและนานาชาติ
3. ส่งเสริมและสนับสนุนการนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปใช้ในการเรียนการสอน การพัฒนาบุคคลและสังคม และกิจการคณะสงฆ์ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ
4. ส่งเสริมให้ผลการวิจัยได้รับการอ้างอิง การนำเสนอ การนำไปใช้ การตีพิมพ์ และได้รับรางวัลระดับชาติและนานาชาติ
5. พัฒนาระบบการบริหารจัดการงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ

3.3 พันธกิจ

1. กำหนดระบบและกลไกที่สอดคล้องกับนโยบาย ยุทธศาสตร์การวิจัยและงานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัย
2. ศูนย์กลางการบริหารจัดการงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัย
3. ส่งเสริมและพัฒนานักวิจัยและเสริมสร้างจรรยาบรรณแก่นักวิจัย
4. สนับสนุนการดำเนินงานเครือข่ายงานวิจัยเพื่อพัฒนาโครงการวิจัยเชิงบูรณาการ

5. เผยแพร่องค์ความรู้จากผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์สู่ท้องถิ่น ชุมชน สังคม และนานาชาติ

6. พัฒนาระบบบริหารจัดการองค์การอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส

3.4 วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์และนักวิชาการของมหาวิทยาลัยทำการวิจัยพื้นฐาน สร้างและพัฒนางานองค์ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อความเข้มแข็งและเป็นเลิศทางวิชาการ พระพุทธศาสนา

2. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์และนักวิชาการของมหาวิทยาลัยทำวิจัยเชิงประยุกต์สู่การปฏิบัติและพัฒนางานสร้างสรรค์แก่สังคมทั้งในระบบจุลภาคและมหภาค

3. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์นำผลของการวิจัยมาใช้สอนนิสิตและพัฒนางานวิชาการ

4. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือกับบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศและเป็นศูนย์บริการข้อมูลเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านพระพุทธศาสนา

5. ส่งเสริมและสนับสนุนการทำวิจัยร่วมกันระหว่างบุคลากรและองค์กรทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

6. ส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัยและฝึกอบรมการนำผลการวิจัยไปใช้สู่สาธารณะเพื่อประโยชน์ทางวิชาการและการพัฒนาที่มีคุณภาพแก่นุชนุชและสังคม

ความเป็นมาของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นโยบายด้านการวิจัย ทิศทางการวิจัยของวิทยาลัย รวมทั้งระบบกลไกหนุนเสริมงานวิจัย การบริหารจัดการ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เป็นส่วนงานหนึ่งของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเทียบเท่ากับคณะกรรมการดำเนินงานด้านการวิจัยนั้น จะต้องเสนอผ่านสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะ โดยแรกเริ่มสถาบันเป็นผู้เสนอของบประมาณสนับสนุนงานวิจัยจากองค์กรภายนอก เช่น สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หรือหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณด้านการวิจัยให้กับสถาบันระดับอุดมศึกษา งบประมาณที่สนับสนุนด้านการวิจัยก็ตกมาอยู่ในความรับผิดชอบของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่มีหน้าที่จะต้องจัดสรรงบประมาณดังกล่าวโดยให้คณาจารย์ เจ้าหน้าที่จัดทำโครงการวิจัยเสนอของบประมาณสนับสนุนตามกรอบที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้โดยมีคณะกรรมการกำกับดูแล และมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้พิจารณาถ่วงถ่วงในการอนุมัติแต่ละโครงการ

กรณีของโครงการการพัฒนาารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นชุดโครงการภายใต้แผนงานมีอีก 4 โครงการย่อยเป็นงานวิจัยเชิงประจักษ์ ที่ทางคณาจารย์จากวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ประกอบไปด้วย นายณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมา นายรังสิทธิ วิทกเทิน พระมหาประเสริฐ สุขเมธ และเจ้าหน้าที่จำนวนหนึ่ง ได้เดินทางไปประชุม วันที่ 26 ธันวาคม 2557 เพื่อหารือแนวทางการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ณ วัดสุทธิวาราม กรุงเทพมหานคร ตามหนังสือเชิญของผู้อำนวยการ สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญชู แก้วส่อง ตำแหน่งขณะนั้น โดยมีพระมหาสุทิตย์ อาภาโกโร, ดร. (ปัจจุบันพระสุธีรัตนบัณฑิต , ดร.) ตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ภาพที่ 4.2 การประชุมเพื่อหารือแนวทางการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ณ วัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร (คณะผู้วิจัย : 26 ธันวาคม 2557)

ผลการประชุมทางสำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้ศูนย์ประสานงาน วิจัยและพัฒนาอาศรม วนัมรุง วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เสนอของบประมาณสนับสนุนการวิจัยได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ แม้ว่าผู้อำนวยการสถาบันจะคัดค้านและไม่เห็นด้วยในเบื้องต้น แต่ทางสำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มองว่าภาระงานของสถาบันมีมากเกินไปจนรับผิตชอบ เป็นที่มาของการขอทุนสนับสนุนและการดำเนินงานไม่ผ่านสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ (เหตุผลที่ต้องการทำงานด้านวิจัยในขณะนั้น เนื่องจากวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ขณะนั้น คณาจารย์มีงานผลงานด้านวิจัยน้อยมากจนแทบจะไม่มีส่งผลไม่ผ่านเกณฑ์ประกันคุณภาพ ทำอย่างไร คณาจารย์จะมีงานวิจัย ที่สามารถตอบประกันได้ นึกขึ้นได้เมื่อปี 2547 (นายณัฐพงศ์ธัช คุรัตน์และคณะ)ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการประสานงานของสถาบันวิจัยและพัฒนา สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ จึงติดต่อไปยังเครือข่ายที่เคยทำงานร่วมกันมาก่อน และได้รับคำแนะนำพร้อมประสานงานให้ติดต่อสำนักงานด้วยดี)

ต่อมาได้มีการเตรียมทีมงานศึกษาพร้อมกับเขียนโครงร่างงานวิจัย โดยจัดทำเป็นชุดโครงการ แบ่งเป็น 4 โครงการย่อย คือ 1)โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง 2)โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง 3)โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนางรอง และ 4)โครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ปัญหาอุปสรรค ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเมื่อกำหนดพื้นที่ลงพูดคุยพบปะกับผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติอย่างไม่เป็นทางการ

พบปัญหาในประเด็นต่างๆที่นำไปกำหนดเป็นหัวข้อโครงร่างงานวิจัยที่ปรากฏเป็นหัวข้อที่มีการปรับแล้ว พื้นที่กับทีมนักวิจัยชุมชนได้ หัวข้อวิจัยได้มีความพร้อม แต่ขาดหัวหน้าโครงการที่เป็นนักวิชาการในมหาวิทยาลัย ต้องใช้เวลาและการอธิบายทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การทำงานแบบมีส่วนร่วม ทำกับนักวิจัยชาวบ้าน ถูกปฏิเสธจากคณาจารย์หลายท่าน ด้วยเหตุผลมีงานเยอะอยู่แล้ว ไม่อยากวุ่นวาย ไม่รู้จะได้รับการอนุมัติจริงหรือไม่ นานาประการเหตุผล แต่ก็มีบางท่านรับแบบไม่ค่อยจะเต็มใจ เป็นการทำงานวิจัยแบบคาดคิดมาก่อนว่าจะพบปัญหาจากนักวิชาการ มีข้อเกตปกติในแต่ละจังหวัดจะมีศูนย์ประสานงานวิจัยของสำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดละ 1 แห่ง จังหวัดบุรีรัมย์ มีศูนย์ประสานงานที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์(node) (ดร.เชาวลิต สิมสวย ผู้ประสานงาน) ทำงานวิจัยลักษณะเชิงพื้นที่ ส่วนที่วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ทำวิจัยเชิงประเด็นเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา เป็นศูนย์ประสานงานชุดโครงการ(นายณัฐพงศ์ธัช คุรัตน์ธรรมมา ผู้ประสานงาน) การทำวิจัยครั้งนี้เหมือนไปยึดเหนี่ยวงานและงบประมาณให้กับคณาจารย์เป็นจุดเริ่มต้น เริ่มมองเห็นปัญหาอีกครั้งโครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง ยังหาหัวหน้าโครงฝ่ายวิชาการไม่ได้เนื่องจากนายณัฐพงศ์ธัชไม่สามารถเป็นหัวหน้าโครงการได้เนื่องจากรับผิดชอบโครงการชุดของแผนอยู่แล้ว ได้ ดร.พัฒนา พรหมณี มารับหน้าที่หัวหน้าโครงการแทนซึ่งขณะนั้น ดร.พัฒนา เป็นอาจารย์ผู้รับหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี อยู่นอกพื้นที่สร้างความไม่พอใจให้กับผู้ช่วยประสานงานนางสาวนพพรช ประวรรณรัมย์ สังเกตจากท่าทีและการแสดงออกและเป็นจุดเริ่มต้นปัญหาของโครงการนี้ โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกระสังได้พระครูปริยัติปัญญาโสภณ ประธานหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ในขณะนั้นเป็นหัวหน้าโครงการ โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหานี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลภูกระสัง อำเภอหนองกี่ ได้นางสาวสมาพร มั่งคลั่ง อาจารย์ผู้รับหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์อดีตเคยปฏิบัติงานพี่เลี้ยงโครงการของ node สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์คู่กับนางสาวนพพรช ประวรรณรัมย์ และโครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลกลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ได้นายปิยวัฒน์ คงทรัพย์ รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ฝ่ายวิชาการตำแหน่งในขณะนั้น นี่เป็นแรกเริ่มของการดำเนินงานวิจัยที่สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มอบความไว้วางใจให้โอกาสกับทีมนักวิจัยใหม่ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

การทำหน้าที่ของทีมีวิจัยทั้ง 4 โครงการไปด้วยดีทุกโครงการนักวิจัยชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนมีความกระตือรือร้น ยินดีให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนที่ระบุในสัญญา ให้และช่วยเก็บข้อมูล มั่นประชุมแสดงความคิดเห็น กิจกรรมดำเนินการไปด้วยดี แต่การบริหารจัดการเกี่ยวกับ

ศูนย์ประสานงานวิจัยและพัฒนา อาศรม วนัมรุง ที่เป็นผู้ประสานงานวิจัยชุดโครงการ เมื่อนำศูนย์ประสานงานไปจดทะเบียนเป็นองค์การสาธารณประโยชน์กับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะดำเนินการด้านสาธารณประโยชน์ให้บริการด้านวิชาการกับชุมชนได้อย่างทั่วถึงไม่ติดขัดขั้นตอนทางราชการมากอย่างที่เป็นอย่างอยู่ภายใต้การกำกับของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์สามารถขอทุนงบประมาณจากกองทุนสวัสดิการสังคม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาดำเนินการได้ ไม่ได้แสวงหาผลประโยชน์ และที่สำคัญเป็นการประชาสัมพันธ์และบริการวิชาการแก่สังคมตามภารกิจของวิทยาลัยด้วยอีกทางหนึ่ง เมื่อนำเรื่องการจดทะเบียนเป็นองค์การสาธารณประโยชน์ของศูนย์ประสานงานวิจัยและพัฒนา อาศรม วนัมรุง เข้าประชุมคณะกรรมการวิชาการของวิทยาลัย เพื่อขอความเห็นชอบให้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกลุ่มงานวิจัยกลับถูกผู้ทรงคุณวุฒิอาวุโสระดับรองศาสตราจารย์ ดร. ให้ความเห็นว่า ศูนย์ประสานงานวิจัยและพัฒนา อาศรม วนัมรุง (องค์การสาธารณประโยชน์) เป็นนิติบุคคล และแจ้งว่านิติบุคคลจะมีที่อยู่ซ้อนกันไม่ได้ คณะกรรมการอื่นก็เห็นด้วย ซึ่งเป็นการให้ความเห็นที่ขาดองค์ความรู้ หากโต้แย้งไม่เกิดผลดีจะทำให้เสียหน้าเสียความรู้สึก แต่ที่ประชุมก็ให้ปรับโครงสร้างเพิ่มเติมและให้อยู่ภายใต้การกำกับของกลุ่มงานวิจัย ผู้ประสานงานชุดโครงการ(นายณัฐพงศ์ กุรัตนธรรมา)ก็ดำเนินกิจกรรมไปตามแผนที่วางไว้ก็ได้อาศัยสถานที่ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ในการจัดกิจกรรมได้รับการอำนวยความสะดวกตามสมควรไม่มีปัญหาในเรื่องนี้ โดยเฉพาะผู้อำนวยการพระศรีปริยัติธาดา ท่านเป็นนักวิจัย 1 ใน 5 ผู้ร่วมวิจัยในแผนโครงการชุด แต่คุณจารย์ในวิทยาลัยไม่ค่อยหรือแทบจะไม่ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับงานวิจัยลักษณะนี้ทั้งที่แทบจะไม่มีงานวิจัยอยู่ในมือเลยสักชิ้น มีการตอกย้ำจากหัวหน้ากลุ่มงานวิจัยอีกว่า “งานวิจัยของอาจารย์ผู้บริหารเขาไม่ให้ความสำคัญหรอก เพราะเขามีงานวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ แต่นั่นก็ได้คะแนนผ่านเกณฑ์ประกันแล้ว” สรุปแล้วพอประกันคุณภาพการศึกษาเข้ามาตรวจสอบโกลาหล วุ่นวายไฉนนั้นก็ไม่ได้ไฉนนั้นก็ไม่มี การประกันด้านงานวิจัยก็ได้สัญญาของสำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับ 5 โครงการ สามารถเรียกคะแนนผ่านเกณฑ์เต็ม 5 ในปี 2558-2559 ที่ผ่านมา เป็นการกระตุ้นความรู้สึกของคุณจารย์ในระดับหนึ่งเท่านั้น

ภาระงานของคุณจารย์ คือ งานสอน งานวิจัย งานบริการวิชาการ และงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม หลายท่านมองไม่เห็นคุณค่าและให้ความสำคัญ ภายหลังมีเกณฑ์บังคับให้คุณจารย์ต้องมีเอกสารประกอบการสอน มีงานวิจัย พัฒนาตนเองหากยังไม่จบปริญญาเอกต้องหาทางศึกษาต่อ และต้องมีตำแหน่งทางวิชาการภายในระยะเวลาที่กำหนด ถึงเวลานี้คุณจารย์หลายท่าน เพิ่งตื่นตัวล้มตาตุโลกภายนอกอย่างจ้วเจียเคยแต่ต่อว่า ไม่ชวนชวาย ไม่ศึกษาดีแต่พูดอาจารย์บางคนหาเอกสารประกอบการสอนสักแผ่นก็ไม่มี งานวิจัยก็ไม่ต้องถามถึง เทียวถามหาใครทำวิจัยบ้างขอฝากชื่อด้วยหรือบ้างก็ให้อาจารย์เสนอขอทุนวิจัยให้ด้วย คุณจารย์ตื่นตัวทำบทความวิชาการ เรงขอทุนงานวิจัย

เป็นช่วงที่มีการปรับตัวกันขนานใหญ่ให้เป็นไปตามเกณฑ์บังคับ มองเห็นความสำคัญของงานวิจัย เอกสารประกอบการสอน บทความทางวิชาการ มีการส่งเสริมไปในทิศทางที่ดีมากขึ้นกว่าในระยะแรกเริ่ม คณาจารย์สนใจต่องานวิจัย เขียนเสนอขอทุนจากแหล่งทุนต่างๆ มากยิ่งขึ้น อีกทั้งเห็นความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการจัดกิจกรรม การขอใช้สถานที่ ห้องประชุม การเข้าร่วมกิจกรรมของคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ ตลอดทั้งการนำเสนอและประชาสัมพันธ์ของศูนย์ประสานงานชุดโครงการ อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของคณาจารย์ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเกี่ยวกับงานวิจัยที่สนับสนุนโดยสำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นในครั้งนี้ด้วยเหตุผลที่กล่าวในเบื้องต้นไม่เป็นการยกตนข่มท่านหรือเอาดีใส่ตัวเอาชั่วให้คนอื่นเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้

4.5.2 ระบบและกลไกการสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การดำเนินการตั้งเริ่มต้นเพียงต้องการให้องค์กรอันหมายถึงวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณาจารย์ได้มีผลงานวิจัยในการตอบประกันคุณภาพการศึกษาให้ผ่านเกณฑ์ซึ่งขณะนั้นคณาจารย์มีงานวิจัยน้อยมาก และอยู่ระหว่างการดำเนินงานและเป็นเพียงงานวิจัยภายในวิทยาลัยซึ่งพิจารณาตนเอง ซึ่งอาจจะมองได้ว่าคุณภาพอยู่ในระดับหนึ่งเท่านั้น กระนั้นก็มากด้วยขั้นตอนไม่สามารถตอบสนองความต้องการทำงานด้านนี้ได้สะดวกโดยเฉพาะแนวคิดของผู้บริหารบางคนยังยึดติดกับเพื่อนฝูง ลูกศิษย์ คนใกล้ชิดมากกว่าความรู้ความสามารถ ดังนั้นผู้ได้รับงบประมาณสนับสนุนก็คือบุคคลเหล่านั้น บางคนงานยังค้างส่ง ไม่มีรายงานความก้าวหน้าใดใด ในปัจจุบันประมาณถัดมาก็ยังได้รับอนุมัติงบประมาณสนับสนุนอีก งานพอกเป็นหางหมู เป็นปัญหาต้องคิดว่าจะทำอย่างไรจึงจะพ้นวังวนดังกล่าว จึงคิดตั้งกลุ่มงานที่จะสามารถดำเนินกิจกรรมที่เป็นอิสระมากขึ้นสามารถแสวงหาแหล่งทุนจากองค์กรอื่นๆ ได้จึงเป็นที่มาของ “ศูนย์ประสานงานวิจัยและพัฒนา อาศรม วนัมรุง (องค์กรสาธารณประโยชน์)” ตั้งอยู่ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ภายใต้การกำกับของกลุ่มงานวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ 1) เพื่อการศึกษา วิจัยและพัฒนา ส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนรวมทั้งการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาอีสานใต้ 2) เพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน 3) ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ ด้านการพัฒนา ส่งเสริมสุขภาพ และอาชีพแก่เด็กและเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส โดยร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นๆ และ 4) ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยศูนย์ประสานงานได้จดทะเบียนกับกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อสะดวกในการขอสนับสนุนงบประมาณในการจัดโครงการต่างๆ ที่กองทุนสวัสดิการสังคมสนับสนุนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพร้อมเน้นในเรื่องสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม อีกทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์องค์กร บริการวิชาการของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ไม่แสวงประโยชน์ส่วนตน ไม่ยุ่งเกี่ยวเรื่องการเมือง ช่วงแรกที่ทีมงานได้มีการวางแผนที่จะของบประมาณ

จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื่องจากทีมงานมีประสบการณ์จากการทำงานกับชุมชนมาบ้างแล้ว(นายณัฐพงศ์ธัช กุรัตนและคณะ เรื่องการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชนกรณีศึกษาตำบลบ้านไทร อำเภอบางบาล จังหวัดบุรีรัมย์) ส่วนหนึ่งมีประสบการณ์จากการเป็นทีมที่เลี้ยงมาแล้ว (นางสาวนพพรช ประวรรณรัมย์กับนางสาวสมาพร มั่งคั่ง) โดย ผศ.ดร.ปัญญา แก้วส่อง ผู้อำนวยการ ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นขณะนั้นได้ให้แนวทางเกี่ยวกับหลักธรรมที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันในสภาวะวิกฤติด้านศีลธรรมในยุคปัจจุบันนี้ในฐานะวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เป็นมหาวิทยาลัยทางคณะสงฆ์ คณะผู้วิจัยจึงได้พัฒนาโจทย์ขึ้นและได้รับการปรับแก้แล้วได้หัวข้อว่า “การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ” มี 4 โครงการย่อยภายใต้แผนงานโครงการ ประกอบด้วย 1)โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง 2)โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง 3)โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนอก และ 4)โครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งน้ำของชุมชนสายยาว ตำบลลุมพุก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วเนื่องจากประเด็นทั้ง 4 ชุมชน มีปัญหาที่แตกต่างกัน แต่มีวัฒนธรรม ประเพณีที่คล้ายคลึงกัน มีไทย-เขมร ไทย-ลาว ไทย-นางรองหรือโคราช การสร้างความเข้าใจในการทำวิจัย กระทั่งกระบวนการดำเนินงานไม่มีความยากแต่อย่างใดในส่วนของนักวิจัยชุมชน(ชาวบ้าน)พร้อมที่จะให้ความร่วมมือสนับสนุน ในการดำเนินงานทุกขั้นตอน จากการที่ได้ลงพัฒนาหัวข้อวิจัยทั้ง 4 โครงการ นักวิจัยชุมชนมีความหวังที่จะเห็นชุมชนของตนเองมีการพัฒนาในรูปแบบการวิจัยโดยเฉพาะการใช้หลักธรรมมาปรับใช้หรือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่ปัญหาอยู่ที่หัวหน้าโครงการที่เป็นนักวิชาการที่ไม่เข้าใจในกระบวนการวิจัยแบบการมีส่วนร่วม ยังเข้าใจว่าตนเองจะต้องเป็นผู้สั่งการ คิดแทนหรือคิดไปเอง ทำไมจะต้องจัดเวที ทำไมจะต้องมีชาวบ้าน คิดเอง ทำเองไม่ได้หรือ นี่คือปัญหาแต่แรกเริ่มการดำเนินงานของผู้ประสานงานชุดโครงการ จะเห็นได้ว่าคณาจารย์ในฐานะนักวิชาการไม่ให้ความสนใจและความสำคัญในงานวิจัยชุดนี้เท่าที่ควร ส่วนใหญ่มองด้วยสายตาแบบสงสัยแปลกๆ แต่ก็เฝ้าสังเกตอยู่ห่างๆหากไปด้วยดีก็เฝ้าด้วย แต่พอลาดเมื่อไหร่ก็ตามกระแสนิสัยคนไทยที่ไม่นิยมยินดีกับผู้ประสบผลสำเร็จโดยเฉพาะในหน่วยงานเดียวกัน

ช่วงระยะพัฒนาทีมวิจัยและการติดตามงาน 4 โครงการ ต้องยอมรับว่าคณะผู้วิจัยขาดประสบการณ์ในการทำงานในเรื่องนี้เป็นอย่างมากแม้ว่าจะได้รับการพัฒนาจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเรื่องต่างๆเป็นต้นว่า การดำเนินงานโครงการ การเขียนรายงานต่างๆการติดตามงานโครงการย่อย ในการดำเนินงานไม่ได้รับความร่วมมือจากคณาจารย์

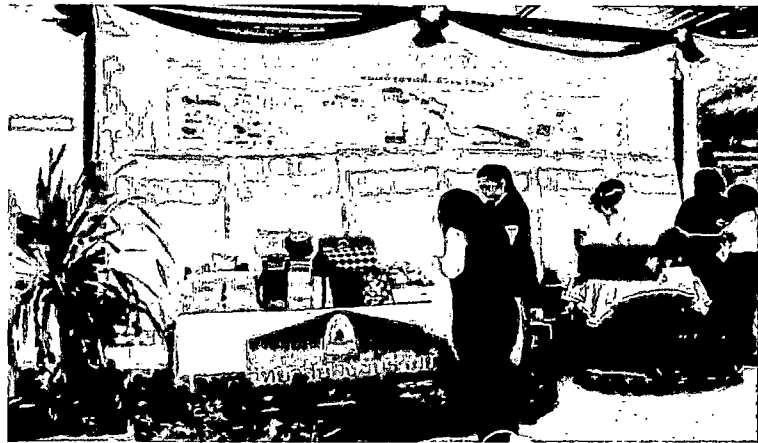
ในวิทยาลัยเท่าที่ควรด้วยความไม่เข้าใจในกระบวนการทำงานวิจัยแบบท้องถิ่นโดยเฉพาะพระคุณเจ้า เนื่องจากมีการงานเยอะเนื่องจากเป็นผู้บริหาร เป็นเจ้าอาวาส ภาระงานสอน กิจกรรมวันสำคัญ รวมทั้ง กิจกรรมอื่นไม่มีเวลาเต็มทีกับงานวิจัยมีเวลาน้อยเป็นปัญหาอุปสรรค ประกอบกับเป็นทีมนักวิจัย หน้าใหม่ ได้งานลักษณะนี้เป็นครั้งแรกจึงพบปัญหามากมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคคล ด้านความรู้ ด้าน ประสบการณ์ ผู้ประสานงาน(นายณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมา) ผู้ช่วยผู้ประสานงาน (นางสาวนพพรช ประวรรณรัมย์) ชุดโครงการก็ประสบปัญหาเรื่องการทำงาน การเงิน ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อ ระบบการบริหารงานโครงการพอสมควร ซึ่งเป็นบทเรียนสำคัญในการคัดกรองคนเข้ามาทำงานร่วม ความไว้วางใจซึ่งจะต้องนำหลักธรรมมาใช้ปฏิบัติตักเตือนตนเองเช่นกัน หากไม่บริสุทธิ์ใจต่อกันงานก็ ไม่สามารถสำเร็จได้ด้วยความเร็ว ร้อย มีอุปสรรค เกิดความวุ่นวาย ปิดบังซ่อนเร้นความไม่ถูกต้อง การติดตามโครงการย่อยให้ดำเนินการไปตามขั้นตอนหรือกิจกรรมที่ตั้งไว้ในระยะที่ 2 มีปัญหาบาง โครงการ เช่น โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการ ตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์มีพระครูปริยัติปัญญาโสณ เป็นหัวหน้าโครงการประสบปัญหา เรื่องเวลาจัดกิจกรรมไม่ครบตามกำหนดในสัญญา โครงการโครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการ ฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง ก็มีปัญหาระยะ การใช้จ่ายเงินในโครงการ ดร.พัฒนา พรหมณี หัวหน้าโครงการซึ่งอยู่นอกพื้นที่ ไม่มอบเงินให้ทีมวิจัย ชุมชนจัดกิจกรรม โดยอ้างจะจัดเองและใช้จ่ายงบประมาณตามความเป็นจริงแต่ละกิจกรรมเพื่อให้ได้ ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์งานวิจัย จึงเกิดข้อขัดแย้งกับทีมวิจัยหลักของชุมชน ซึ่งทีมวิจัยอ้างว่าทีม วิจัยชุดหนึ่งสินของหนองก็ได้แบ่งเงินและปิดงบประมาณค่าใช้จ่ายไปแล้ว สร้างความไม่พอใจให้กับทีม วิจัย จึงได้มีหนังสือไปยังสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อลาออก จากการเป็นนักวิจัยร่วมในโครงการ ผู้ประสานงานชุดโครงการทราบภายหลังว่า ผู้ช่วยผู้ประสานงาน ชุดโครงการมีปัญหาหนี้สินอยู่กับโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้าน อาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง ไม่อยากให้ทีมงานภายนอกเข้าไปทำงานกลัวล่วงรู้ปัญหาของตนเอง ประกอบกับหลังออกจากการทำงานเป็นผู้ช่วยผู้ประสานงานชุดโครงการแล้วได้ไปช่วยด้านการเขียน รายงานฉบับสมบูรณ์ให้โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหานี้สินภาคครัวเรือนและ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนางรอง ทั้งหมดนี้เป็นปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 2 ถือได้ว่าเป็นบทเรียนที่ สำคัญที่จะต้องจดจำและจะทำสิ่งใดต้องคิดให้รอบคอบและรอบด้านด้วย จะไม่มีเหตุการณ์อย่างนี้ เกิดขึ้นอีกต่อไปเช่นกัน

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเปลี่ยนผู้ช่วยผู้ ประสานงานชุดโครงการคนใหม่จากนางสาวนพพรช ประวรรณรัมย์เป็นนายธรรณชัย พัฒนะสิงห์ อาจารย์ผู้รับผิดชอบกลุ่มงานวิจัย เป็นช่วงปลายในการดำเนินการวิจัยก็ไม่สามารถช่วยงานประสานได้

เท่าที่ควรปัจจัยเรื่องเงื่อนไขเวลาและการมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเริ่ม จำเป็นอย่างยิ่งผู้ประสานงานต้องเรียนรู้ด้วยตนเองโดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิ ดร.สุวรรณา บัวพันธ์ อาจารย์ศิริพร โคตะวินนธ์และ 3.คุณฐิติมา ฉวีวรรณ ผู้ทรงคุณวุฒิ จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาช่วยเหลือ ให้ความรู้ ให้คำแนะนำการสรุปการถอดสรุปบทเรียน การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงานให้เกิดความกระจ่างในแต่ละเรื่องให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงานวิจัยโดยเฉพาะการทำงานในฐานะชุดโครงการ โดยสรุปแล้วการดำเนินการวิจัยชุดโครงการได้สร้างบทเรียนอันยิ่งใหญ่และประสบการณ์ในการทำงานครั้งนี้ แม้ว่าโครงการชุดนี้จะเดินทางไปไม่สุดเส้นทางตามที่ตั้งใจไว้ก็ไม่ได้ย่อท้อหรือท้อแท้ใจแต่อย่างใด ยอมรับทุกอย่างที่เกิดขึ้นระหว่างต้นทาง กลางทางกระทั่งปลายทางที่อย่างก้าวได้พบได้เห็นภาพต่างๆที่ผ่านมาทุกระยะทางและพร้อมนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางองค์กรให้ดีขึ้นในวันข้างหน้าหากมีโอกาสต้องขอพระคุณผู้เกี่ยวข้องทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วยความเคารพยิ่ง

4.6 การเผยแพร่/การใช้ประโยชน์จากโครงการฯ

ได้จัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงานวิจัยในงานรับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี วันที่ 9 พฤษภาคม 2559 ณ ชุมชนสายยาว ตำบลกลุ่เหล็ก อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ถือได้ว่าเป็นโอกาสอันดีที่ทางศูนย์ประสานงานชุดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับโอกาสให้เข้าร่วมจัดนิทรรศการด้านผลงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งชุมชนสายยาวเป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง โครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลกลุ่เหล็ก อำเภอมืองบุรีรัมย์เป็นโอกาสอันดีที่จะได้เผยแพร่ผลงานการทำวิจัยของชาวบ้านในชุมชนสายยาวให้กับเครือข่ายได้รับทราบ ซึ่งถือว่าการเผยแพร่ผลงานวิจัยและเกียรติอันสูงสุด คือ การได้นำถวายรายงานต่อหน้าพระพักตร์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี ที่ได้เสด็จเยี่ยมชมนิทรรศการที่จัดเตรียมรับเสด็จในครั้งนี้ด้วย ซึ่งข้อมูลนิทรรศการทางแผนงานได้นำเสนอโปสเตอร์ผลงานวิจัยของ 1 แผนงาน และ 4 โครงการย่อย การแสดงผลผลิตต่างๆของ 4 ชุมชนวิจัยที่นำมาร่วมจัดแสดงด้วย ซึ่งนิทรรศการผลงานวิจัยได้รับความชื่นชมจากพระองค์ท่าน และมีผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์เข้าเยี่ยมชมรวมทั้งหน่วยงาน องค์กรเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่อื่นๆด้วย

ภาพที่ 4.3-4.6 จัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงานวิจัยในงานรับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วันที่ 9 พฤษภาคม 2559 ณ ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ (คณะผู้วิจัย : 8-9 พฤษภาคม 2559)

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยโครงการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการจะให้เป็นบทความวิจัยตีพิมพ์เผยแพร่เป็นบทความบทความวิจัย ในวารสารที่ได้มาตรฐานจัดอยู่ในฐานที่ได้รับการรับรองต่อไปหลังได้จัดทำรูปแบบฉบับสมบูรณ์และรายงานต่อสำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เรียบร้อยแล้ว

โดยสรุปผลการศึกษาโครงการโครงการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีการวิจัยที่ตั้งไว้แม้ว่าการดำเนินการจะไม่บรรลุเป้าหมายบางกิจกรรมไม่ได้จัด บางพื้นที่มีการเคลื่อนไหวไม่เต็มที่ แต่ก็บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการจากกระบวนการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา สาเหตุการดำเนินการวิจัยทั้ง 4 โครงการ ไม่บรรลุเป้าหมาย ดังนี้

1. เป็นครั้งแรกของการบริหารจัดการของผู้ประสานงานชุดโครงการแผนที่ใหม่ต่อการทำวิจัยแบบชุดโครงการและการมีส่วนร่วมของชุมชน ขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการงานวิจัยแบบชุดโครงการ

2. คณาจารย์ในฐานะนักวิชาการขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน และเป็นครั้งแรกที่ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ยังขาดความเข้าใจในทิศทางการวิจัย แม้จะได้รับการชี้แจงวิธีการดำเนินการวิจัยแล้วก็ตาม

3. คณาจารย์ยังติดความเป็นผู้นำความเป็นครู มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูงว่า จะต้องนำไปทุกเรื่องโดยการคิดแทนคนอื่น ฟังความเห็นแต่ไม่นำมาพิจารณา เอาความคิดตนเองเป็นใหญ่และนำความคิดตัวเองไปใส่ให้คนอื่น (บางฐานะเข้าใจว่าตัวเองเป็นเทวดาจะต้องมีคนถวายรำไป)

4. คณาจารย์มีภาระงานในหน้าที่มากเกินไป และยังไม่เห็นความสำคัญของงานวิจัยโดยเฉพาะงานวิจัยที่ทำร่วมกับคนอื่น ถือเป็นเรื่องยุ่งยากมากเรื่อง (ความคิดก่อนเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) บังคับ)

5. ขาดการยอมรับให้ความสำคัญต่อบุคคลในองค์กรของวิทยาลัยหากไม่ใช่คนในของตนเอง (ทำดีเสมอตัว ทำชั่วถูกกระทำซ้ำเดิม) จะไม่ได้รับการสนับสนุนหรือส่งเสริมเท่าที่ควร แต่ผลงานนำเอาไปใช้เพื่อตอบประกันคุณภาพการศึกษา ไม่นับเป็นผลงานในการพิจารณาความดีความชอบเลื่อนขั้นเงินเดือนหรือค่าตอบแทน

6. คณะทำงานบางคนรู้มากเกินไปแล้วไม่ปฏิบัติตามระเบียบวิธีวิจัยแล้วชักนำให้นักวิจัยหรือทีมวิจัยให้ทำผิดจรรยาบรรณที่ควรปฏิบัติ และสร้างปัญหาเรียกทรัพย์สินพร้อมเสนอการเขียนรายงานให้โครงการย่อยในระดับต่างๆ

7. ทีมวิจัยบางโครงการถูกเลือกสอนในทางที่ไม่ถูกต้องจากผู้รู้กระบวนการงานวิจัยที่เคยทำงานด้านวิจัยชุมชนมาก่อน

จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้นเป็นเหตุจะต้องพิจารณาหลักธรรมที่ต้องนำมาใช้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยในทุกระดับว่าควรมีมาตรการในการควบคุมนักวิจัยอย่างเข้มงวดเพื่อไม่ให้ผู้คนบางกลุ่มหรือเป็นรายบุคคลมาแสวงหาผลประโยชน์จากงานวิจัยและผลการวิจัยก็เป็นเพียงการมโนคิดไปเองไม่สามารถไปปรับใช้แก้ปัญหาได้อย่างแท้จริงและควรกำจัดการนักวิจัยประเภทนี้ออกไปจากทำเนียบนักวิจัยรวมทั้งนักวิชาการด้วย ควรมีมาตรการลงโทษนักวิจัยประเภทนี้อย่างจริงจังด้วย

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยตั้งไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาหลักการสำคัญของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน
2. เพื่อเสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการจากงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. เพื่อพัฒนาระบบและกลไกการหนุนเสริมการทำงานของพื้นที่ในการค้นหารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ
4. เพื่อสังเคราะห์ความรู้รูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการจากฐานงานวิจัยในพื้นที่

5.2 สรุปผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

5.2.1 หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการกระบวนการพัฒนาชุมชน ทั้ง 4 โครงการ ได้แก่ 1) อปทานิยธรรม 7 และ 2) หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

1) อปทานิยธรรม 7

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิจ การอยู่ร่วมกันเริ่มต้นตั้งครอบครัวหรือตั้งแต่สองคนขึ้นไป การทำงานร่วมกันของคนในชุมชนหรือสังคมจะต้องมีการพบปะ พูดคุย ประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็นประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของคนในชุมชนหรือสังคมซึ่งมีแต่ความเจริญ ไม่เกิดความเสื่อมในทุกรณหรือความหวาดระแวง ไม่ว่างใจกัน

2. พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำกิจที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คนในชุมชนที่อยู่ร่วมกัน ไม่กินแหนงแคลงใจกัน จะทำงานอะไรก็สำเร็จได้

3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกสิ่งที่ยังบัญญัติไว้แล้ว

4. เคารพนับถือผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสกว่า การเคารพและรับฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี

5. ไม่ข่มเหงล่วงเกินสุภาพสตรี สตรีถือว่าเป็นเพศแม่ เป็นเพศที่ควรดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ

6. สักการะเคารพเจดีย์

7. ให้การอารักขา ค้ำครอง อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์หรือพระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

2) หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

1. หลักประสิทธิภาพ
2. หลักประสิทธิภาพ
3. หลักการตอบสนอง
4. หลักการรับผิดชอบ
5. หลักความโปร่งใส
6. หลักการมีส่วนร่วม
7. หลักการกระจายอำนาจ
8. หลักนิติธรรม
9. หลักความเสมอภาค
10. หลักมุ่งเน้นฉันทามติ

5.2.2 เสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นและสังเคราะห์รูปแบบให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะการแก้ไขปัญหาด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ เป็นการพัฒนารูปแบบและกระบวนการการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยวิธีพุทธที่อาศัยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและขับเคลื่อนกิจกรรมโดยชุมชนเป็นหลัก อีกทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่การเรียนรู้อย่างบูรณาการผ่านการใช้หลักธรรมคำสอนบูรณาการร่วมกับศาสตร์ทางสังคมเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนโครงการวิจัย อันจะส่งผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจ และร่วมกันพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของตนเอง อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไป โดยมี วัดอุปถัมภ์ เพื่อศึกษาหลักการสำคัญของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน เพื่อเสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อพัฒนาระบบและกลไกการหนุนเสริมการทำงานของพื้นที่ในการค้นหารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ และเพื่อสังเคราะห์ความรู้รูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการจากฐานงานวิจัยในพื้นที่

โดยมีกิจกรรมที่สำคัญเป็นขั้นตอนการเตรียมการ จะต้องศึกษาวิเคราะห์เอกสารเพื่อจัดเรียงข้อมูล และสืบค้นข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประกอบการศึกษาซึ่งก่อนดำเนินการศึกษานักวิจัยภายใต้แผนงานวิจัยได้ดำเนินการประชุมเพื่อเตรียมวิธีการทำงานร่วมกับนักวิจัยในชุมชนและร่วมกันทบทวนความเป็นมาของชุมชน ปัญหาที่เคยเกิดขึ้น จุดเด่น และของดีในชุมชนโดยกลุ่มคนที่สนใจการทำงานเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง โดยแบ่งเป็นเวที่ย่อยต่างๆ มีประเด็นการพูดคุยเพื่อเตรียมการแนะนำงานวิจัยสู่ชุมชน ณ วัดป่าสุขสมบูรณ์ โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญชู แก้วส่อง หลังจากนั้นได้จัดกิจกรรมการ ทบทวนปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกับตัวแทนทั้ง 4 ชุมชน และได้จัดเวทีพิจารณาโครงร่างงานวิจัยขึ้น ณ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านรวมทั้งที่ปรึกษาโครงการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวารี ศรีบุญยะ จากนั้นนำร่างข้อเสนอเข้าปรับแก้หลังพิจารณาโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายหลัง

ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ทำสัญญาทั้ง 4 โครงการ รวมของแผนงานอีก 1 โครงการก็ได้จัดประชุมทำความเข้าใจสัญญา ทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์และกระบวนการในการดำเนินงานพร้อมทั้งบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน เพื่อแจ้งรายละเอียดการดำเนินงานโครงการและออกแบบเค้าโครงการสำรวจข้อมูล จากนั้นได้เวทีเป็นการหนุนเสริม 4 โครงการย่อยโดยอบรมการแตกกรอบโจทย์วิจัยและฝึกทักษะนักวิจัย ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนสายยาว ตำบลกลุ่เหล็ก อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นเรียนรู้เทคนิคการวิเคราะห์ชุมชน การแตกกรอบโจทย์วิจัย เป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งที่นักวิจัยจะต้องมีความเข้าใจเนื่องจากจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้มีความเข้าใจในการค้นหาคำตอบ และการได้มาซึ่งข้อมูลที่จะสามารถนำมาใช้ในการคิดวิเคราะห์ที่ได้เพื่อใช้ประกอบการนำเสนอรายงาน โดยในเวทีทางผู้ประสานงานโครงการพร้อมทั้งนักวิจัยภายใต้แผนงานได้นำเสนอข้อมูลต่างๆ ในการเป็นการฝึกให้ทีมวิจัยใหม่ได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจประเด็นงานของตนเอง พร้อมทั้งวิธีการและเครื่องมือที่จะทำให้ได้ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยของตนเองทั้ง 4 โครงการ ต่อมาได้มีการจัดเวทีหนุนเสริมเรื่องการออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือที่มีความเหมาะสมกับโครงการวิจัย ทั้ง 4 โครงการโดยเน้นเครื่องมือที่มีความหลากหลายและเหมาะสมโดยเน้นการทดลองออกแบบ การทำความเข้าใจในแต่ละเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล การออกแบบเครื่องมือวิจัย มุ่งองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ วิธีการเลือกเครื่องมือ การได้มาของเครื่องมือ คุณภาพของเครื่องมือที่ดี และวิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย การออกแบบเครื่องมือเพื่อการเก็บข้อมูลจะต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ อาจใช้เครื่องมือ เช่น สัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกต เส้นประวัติศาสตร์ แผนผังชุมชน ปฏิทินวัฒนธรรม ผังทรัพยากร แผนภาพตัดขวางภูมิประเทศของชุมชน แผนภูมิ ฤดูกาลและปฏิทินการผลิตทางการเกษตร แผนผังเครือญาติ จากเอกสารข้อมูลมือสอง บันทึกการประชุม รายงานโครงการ กิจกรรมต่างๆ อีกกิจกรรมที่มีความสำคัญ คือ เวทีฝึกทักษะการเขียนรายงานความก้าวหน้าและการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางวิถีพุทธ เป็นการเวทีที่เน้นการหนุนเสริมกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความเหมาะสมกับโครงการวิจัย ทั้ง 4 โครงการโดยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความเหมาะสม การแสดงความคิดเห็น การให้ข้อเสนอแนะ โดยวิทยากรให้ความรู้ นำทีมโดยที่ปรึกษาโครงการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวารี ศรีปุณะ และคณะจากมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้แนะนำการเขียนรายงานความก้าวหน้าและเทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนตามแนวทางวิถีพุทธ เทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

5.2.3 หลักธรรมที่ 4 โครงการนำมาใช้แก้ปัญหา

หลักธรรมที่ 4 โครงการย่อยนำมาใช้ในการแก้ปัญหาประกอบด้วยหลักธรรม 4 หลัก ได้แก่ 1) โภคอาทิยะ 5 2) ศีล 5 3) สังคหัตถ์ 4 และ 4) พรหมวิหาร 4 หรือ พรหมวิหารธรรม

1) โภคอาทิยะ 5 เป็นหลักธรรมที่สอนเกี่ยวกับการใช้จ่ายทรัพย์สินที่หามาได้หรือแนวทางในการใช้จ่ายทรัพย์ ประกอบด้วย

1. ใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงดูตนเอง บิดามารดา และครอบครัว ให้อยู่ดีมีสุข
2. ใช้จ่ายเพื่อบำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมงานเป็นครั้งคราว

3. ใช้จ่ายเพื่อป้องกันภัยอันตรายหรือเก็บออมไว้ยามเจ็บไข้ได้ป่วย
4. ใช้จ่ายเพื่อทำพิธี 5 อย่าง คือ สงเคราะห์ญาติ ต้อนรับแขก บำรุงราชการ (เสียภาษี) บำรุงเทวตา (สังคหศีลพิธีตามประเพณีของสังคม) และทำนุบำรุงให้บุพการีผู้ล่วงลับไปแล้ว
5. ใช้จ่ายเพื่ออุปถัมภ์บำรุงนักรบวช พระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล และกิจการพุทธศาสนา

2) หลักศีล 5 เป็นหลักธรรมที่ให้ผู้ปฏิบัติตั้งใจละเว้นในการกระทำบาปทั้งปวง ประกอบด้วย

1. ปาณาติปาตา เวรมณี ให้เว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเองหรือใช้ให้ผู้อื่นฆ่า
2. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเองหรือใช้ผู้อื่นลัก ฉกฉวยเอาทรัพย์สินของคนอื่นมาเป็นของตนโดยเจ้าของไม่อนุญาตหรือมอบให้
3. กาเมสุ มิจฉาราวา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดิฉิดในกาม
4. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จหรือไม่ให้พูดปดมดเท็จ
5. สุราเมรัยเมษะมัชชปะมาทัฏฐานา เวรมณี ให้เว้นจากการดื่มสุราและเมรัยรวมถึงเครื่องดองของเมาและยาเสพติดให้โทษทุกชนิด

3) สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรีเอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์แสดงความน้ำใจซึ่งกันและกัน ประกอบด้วย

1. ทานหรือการบริจาค
2. ปิยวาจา
3. อตถจริยา
4. สมานัตตา

4) พรหมวิหาร 4 หรือ พรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมของผู้ปกครองหรือผู้บริหารและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วย

1. เมตตา
2. กรุณา
3. มุทิตา
4. อุเบกขา

5.2.4 พัฒนาระบบและกลไกการหนุนเสริมการทำงานของพื้นที่ในการค้นหารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ

การดำเนินการตั้งเริ่มต้นเพียงต้องการให้องค์กรอันหมายถึงวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์และคณาจารย์ได้มีผลงานวิจัยในการตอบประกันให้ผ่านเกณฑ์ซึ่งขณะนั้นคณาจารย์มีงานวิจัยน้อยมากและอยู่ระหว่างการดำเนินงานและเป็นเพียงงานวิจัยภายในวิทยาลัยซึ่งพิจารณาตนเอง ซึ่งอาจจะมองได้ว่าคุณภาพอยู่ในระดับหนึ่งเท่านั้น กระนั้นก็มากด้วยขั้นตอนไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านนี้ได้สะดวกโดยเฉพาะแนวคิดของผู้บริหารบางคนยังยึดติดกับเพื่อนฝูง ลูกศิษย์ คนใกล้ชิดมากกว่าคงความรู้ความสามารถ ดังนั้นผู้ได้รับงบประมาณสนับสนุนก็คือบุคคลเหล่านั้น บางคนงานยังค้างส่ง ไม่มีรายงานความก้าวหน้าใดใด ปีงบประมาณปีถัดก็ยังไม่ได้รับอนุมัติงบประมาณสนับสนุนอีก พอเป็นทางหนุ เป็นปัญหาต้องคิดว่าจะทำอย่างไรจึงจะพ้นวังวนดังกล่าว จึงคิดตั้งกลุ่ม

งานที่จะสามารถดำเนินกิจกรรมที่เป็นอิสระมากขึ้นสามารถแสวงหาแหล่งทุนจากองค์กรอื่นๆได้จึงเป็นที่มาของ “ศูนย์ประสานงานวิจัยและพัฒนา อาศรมวณัฏฐ (องค์กรสาธารณประโยชน์)” ตั้งอยู่ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ภายใต้การกำกับของกลุ่มงานวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ 1) เพื่อการศึกษา วิจัยและพัฒนา ส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนรวมทั้งการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาอีสานใต้ 2) เพื่ออนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน 3) ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ ด้านการพัฒนาส่งเสริมสุขภาพ และอาชีพ แก่เด็กและเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส โดยร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นๆ และ 4) ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยศูนย์ประสานงานได้จดทะเบียนกับกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อสะดวกในการขอสนับสนุนงบประมาณในการจัดโครงการต่างๆที่กองทุนสวัสดิการสังคมสนับสนุนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพร้อมเน้นในเรื่องสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมอีกทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์องค์กร บริการวิชาการของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ไม่แสวงประโยชน์ส่วนตน ไม่ยุ่งเกี่ยวเรื่องการเมือง ช่วงแรกทีมงานได้มีการวางแผนที่จะของบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื่องจากทีมงานมีประสบการณ์จากการทำงานกับชุมชนมาบ้างแล้ว(นายณัฐพงศ์รัช กุรัตนและคณะ เรื่องการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชน กรณีศึกษาตำบลบ้านไทร อำเภอบัวชุม จังหวัดบุรีรัมย์) ส่วนหนึ่งมีประสบการณ์จากการเป็นทีมพี่เลี้ยงมาแล้ว (นางสาวนพพรฯ ประวรรณรัมย์กับนางสาวสมาพร มังคลัง) โดย ผศ.ดร.บัญชา แก้วสอง ผู้อำนวยการ ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นขณะนั้นได้ให้แนวทางเกี่ยวกับหลักธรรมที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันในสภาวะวิกฤติด้านศีลธรรมในยุคปัจจุบันนี้ในฐานะวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เป็นมหาวิทยาลัยทางคณะสงฆ์ คณะผู้วิจัยจึงได้พัฒนาโจทย์ขึ้นและได้รับการปรับแก้แล้วได้หัวข้อว่า “การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ” มี 4 โครงการย่อยภายใต้แผนงานโครงการ ประกอบด้วย 1)โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง 2)โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการดอกเสี้ยนของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง 3)โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหานี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนอก และ 4)โครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งเลี้ยงของชุมชนสายยาว ตำบลกลุ่เหล็ก อำเภอบึงบุรีรัมย์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เนื่องจากประเด็นทั้ง 4 ชุมชน มีปัญหาที่แตกต่างกัน แต่มีวัฒนธรรม ประเพณีที่คล้ายคลึงกัน มีไทย-เขมร ไทย-ลาว ไทย-นางรองหรือโคราซ การสร้างความเข้าใจในการทำวิจัย กระทั่งกระบวนการดำเนินงานไม่มีความยากแต่อย่างใดในส่วนของนักวิจัยชุมชน(ชาวบ้าน)พร้อมที่จะให้ความร่วมมือ สนับสนุน ในการดำเนินงานทุกขั้นตอน จากการที่ได้ลงพัฒนาหัวข้อวิจัยทั้ง 4 โครงการ นักวิจัยชุมชนมีความหวังที่จะเห็นชุมชนของตนเองมีการพัฒนาในรูปแบบการวิจัยโดยเฉพาะการใช้หลักธรรมมาปรับใช้หรือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่ปัญหาอยู่ที่หัวหน้าโครงการที่เป็นนักวิชาการที่ไม่เข้าใจในกระบวนการวิจัยแบบการมีส่วนร่วม ยังเข้าใจว่าตนเองจะต้องเป็นผู้สั่งการ คิดแทนหรือคิดไปเองทำไมจะต้องจัดเวที ทำไมจะต้องมีชาวบ้าน คิดเอง ทำเองไม่ได้หรือ นี่คือนปัญหาแต่แรกเริ่มการ

ดำเนินงานของผู้ประสานงานชุดโครงการ จะเห็นได้ว่าคณาจารย์ในฐานะนักวิชาการไม่ให้ความสนใจและความสำคัญในงานวิจัยชุดนี้เท่าที่ควร ส่วนใหญ่มองด้วยสายตาแบบสงสัยแปลกๆแต่ก็เฝ้าสังเกตอยู่ห่างๆหากไปด้วยดีก็เอาด้วย แต่พลาดเมื่อไหร่ก็ตามกระแสนิสัยคนไทยที่ไม่นิยมยินดีกับผู้ประสบผลสำเร็จโดยเฉพาะในหน่วยงานเดียวกัน

ช่วงระยะพัฒนาทีมวิจัยและการติดตามงาน 4 โครงการ ต้องยอมรับว่าคณะผู้วิจัยขาดประสบการณ์ในการทำงานในเรื่องนี้เป็นอย่างมากแม้ว่าจะได้รับการพัฒนาจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเรื่องต่างๆเป็นต้นว่า การดำเนินงานโครงการ การเขียนรายงานต่างๆการติดตามงานโครงการย่อย ในการดำเนินงานไม่ได้รับความร่วมมือจากคณาจารย์ในวิทยาลัยเท่าที่ควรด้วยความไม่เข้าใจในกระบวนการทำงานวิจัยแบบท้องถิ่นโดยเฉพาะพระคุณเจ้าเนื่องจากมีภาระงานเยอะเนื่องจากเป็นผู้บริหาร เป็นเจ้าอาวาส ภาระงานสอน กิจกรรมวันสำคัญ รวมทั้งกิจกรรมอื่นไม่มีเวลาเติมที่กับงานวิจัยมีเวลาน้อยเป็นปัญหาอุปสรรค ประกอบกับเป็นทีมนักวิจัยหน้าใหม่ ได้งานลักษณะนี้เป็นครั้งแรกจึงพบปัญหามากมาย ไม่ว่าจะเป็นบุคคล ด้านความรู้ ด้านประสบการณ์ ผู้ประสานงาน(นายณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมา) ผู้ช่วยผู้ประสานงาน(นางสาวนพพรช ประวรรณรัมย์)ชุดโครงการก็ประสบปัญหาเรื่องการทำงาน การเงิน ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบการบริหารงานโครงการพอสมควร ซึ่งเป็นบทเรียนสำคัญในการคัดกรองคนเข้ามาทำงานร่วม ความไว้วางใจซึ่งจะต้องนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ปฏิบัติตกแต่งตนเองเช่นกัน หากไม่บริสุทธิ์ใจต่อกันงานก็ไม่สามารถสำเร็จได้ด้วยความเร็วร้อย มีอุปสรรค เกิดความวุ่นวาย ปิดบังซ่อนเร้นความไม่ถูกต้อง การติดตามโครงการย่อยให้ดำเนินการไปตามขั้นตอนหรือกิจกรรมที่ตั้งไว้ในระยะที่ 2 มีปัญหาบางโครงการ เช่น โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์มีพระครูปริยัติปัญญาโสณ เป็นหัวหน้าโครงการประสบปัญหาเรื่องเวลาจัดกิจกรรมไม่ครบตามกำหนดในสัญญา โครงการโครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง ก็มีปัญหาเรื่องการใช้จ่ายเงินในโครงการ ดร.พัฒนา พรหมณี หัวหน้าโครงการซึ่งอยู่นอกพื้นที่ ไม่มอบเงินให้ทีมวิจัยชุมชนจัดกิจกรรม โดยอ้างจะจัดเองและใช้จ่ายงบประมาณตามความเป็นจริงแต่ละกิจกรรมเพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์งานวิจัย จึงเกิดข้อขัดแย้งกับทีมวิจัยหลักของชุมชน ซึ่งทีมวิจัยอ้างว่าทีมวิจัยชุดนี้สินของหนองก็ได้แบ่งเงินและปิดงบประมาณค่าใช้จ่ายไปแล้ว สร้างความไม่พอใจให้กับทีมวิจัย จึงได้มีหนังสือไปยังสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อลาออกจากการเป็นนักวิจัยร่วมในโครงการ ผู้ประสานงานชุดโครงการทราบภายหลังว่า ผู้ช่วยผู้ประสานงานชุดโครงการมีปัญหาหนี้สินอยู่กับโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง ไม่อยากให้ทีมงานภายนอกเข้าไปทำงานกลัวลวงรู้ปัญหาของตนเอง ประกอบกับหลังจากการเป็นผู้ช่วยผู้ประสานงานชุดโครงการแล้วได้ไปปรับช่วยด้านการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ให้โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหานี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนองก็ ทั้งหมดนี้เป็นปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 2 ถือได้ว่าเป็นบทเรียนที่สำคัญที่จะต้องจดจำและจะทำสิ่งใดต้องคิดให้รอบคอบและรอบด้านด้วย จะไม่มีเหตุการณ์อย่างที่เกิดขึ้นอีกต่อไปเช่นกัน

จากปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้นทำให้อำนาจเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเปลี่ยนผู้ช่วยผู้ประสานงานชุดโครงการคนใหม่จากนางสาวนพพร ประวรรณรัมย์เป็นนายธเนศชัย พัฒนสิงห์ อาจารย์ผู้รับผิดชอบกลุ่มงานวิจัย เป็นช่วงปลายในการดำเนินการวิจัยก็ไม่สามารถช่วยงานประสานได้เท่าที่ควรปัจจัยเรื่องเงื่อนไขเวลาและการมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเริ่ม จำเป็นอย่างยิ่งผู้ประสานงานต้องเรียนรู้ด้วยตนเองโดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิ ดร.สุวรรณา บัวพันธ์ อาจารย์ศิริพร โคตะวินท์และ 3.คุณ จิตติมา ฉวีนวน ผู้ทรงคุณวุฒิ จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาช่วยเหลือให้ความรู้ ให้คำแนะนำการสรุปการถอดสรุปบทเรียน การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงานให้เกิดความกระจ่างในแต่ละเรื่องให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงานวิจัยโดยเฉพาะการทำงานในฐานะชุดโครงการ โดยสรุปแล้วการดำเนินการวิจัยชุดโครงการได้สร้างบทเรียนอันยิ่งใหญ่และประสบการณ์ในการทำงานครั้งนี้ แม้ว่าโครงการชุดนี้จะเดินทางไปไม่สุดเส้นทางตามที่ตั้งใจไว้ก็ไม่ได้ย่อท้อหรือท้อแท้ใจแต่อย่างใด ยอมรับทุกอย่างที่เกิดขึ้นระหว่างต้นทาง กลางทางกระทั่งปลายทางที่ย่างก้าวได้พบได้เห็นภาพต่างๆที่ผ่านมายุทธศาสตร์ทางและพร้อมนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางองค์กรให้ดีขึ้นในวันข้างหน้า

5.3 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น/คุณค่าที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย

ผลจากการดำเนินการวิจัยทำให้ทั้ง 4 โครงการเกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนไปในทางที่ดีขึ้นหลายด้านไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความตระหนัก ทักษะในการปฏิบัติต่อหลักพุทธธรรมในพุทธศาสนา ที่นำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาในแต่ละประเด็น รวมทั้งด้านกายภาพ และด้านชีวภาพ กล่าวคือ

1) โครงการบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ผลจากงานวิจัยเพื่อชุมชนครั้งนี้ ทำให้ทีมวิจัยได้บทเรียนและข้อค้นพบจากการดำเนินงานได้ปฏิบัติงานในภาคสนามจริง ๆ ตามแผน มีการสร้างเครื่องมือ ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย โดยการสังเกต การสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์ การเจาะลึก การสนทนาและระดมความคิดเห็นด้วยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน ล้วนมีประโยชน์และก่อให้เกิดองค์ความรู้อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เช่น มีการจัดทำผังชุมชน ผังทรัพยากร ผังผังเครือญาติ เส้นทางประวัติศาสตร์ ปฏิทินฤดูกาล ปฏิทินวัฒนธรรม เกิดการเรียนรู้จากการใช้ข้อมูล บทเรียน ประสบการณ์ การศึกษาดูงาน รวมถึงการประสานงาน เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการปัญหาร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการจัดการน้ำที่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชน มีการประเมินการทำงานของตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนความร่วมมือจากทีมติดตามประเมินผลจาก สกว. ในการคิดค้นและใช้เครื่องมือเพื่อทบทวนการทำงานและหาข้อจำกัด ที่เป็นปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งที่เป็นจุดแข็ง จุดที่ต้องปรับปรุงพัฒนาของคณะผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้อง มีการแบ่งบทบาทการทำงานให้มีความเหมาะสมกับคน มีการทำงานเน้นความเป็นทีมมีการกระจายภารกิจลงพื้นที่และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการออกแบบการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานร่วมกัน อันนำไปสู่ข้อค้นพบใหม่เพื่อพัฒนาและยกระดับการทำงานของชุมชนท้องถิ่น ให้ได้รับยอมรับจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูล ชุดความรู้ ในการวางแผนการพัฒนาเรื่องน้ำของชุมชนในโอกาสต่อไป

จากงานวิจัยทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่เกี่ยวกับการวิจัยชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาระบบการเรียนรู้ และองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างคณาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านส่งผลดีต่อชุมชน มี

การใช้เครื่องมือแบบเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่จริง การเก็บข้อมูล การสำรวจสภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ สายน้ำ โดยลงสำรวจพื้นที่ด้วยตัวเอง ร่วมกันวิเคราะห์เชื่อมโยงกระบวนการ ปัญหา สาเหตุ จากการเก็บรวบรวมข้อมูล สภาพปัญหาสภาพพื้นที่ รวมถึงระบบนิเวศของพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลนำไปสู่การแก้ปัญหา การศึกษาดูงานในพื้นที่ที่มีปัญหาและสามารถแก้ปัญหาพร้อมบริหารจัดการน้ำได้ประสบความสำเร็จ สามารถนำมาเป็นแบบอย่างหรือเป็นแนวทางที่จะนำมาปรับใช้ในชุมชนสายยาวได้ โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นคนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งข้อมูลที่ได้สามารถอ้างอิงและเผยแพร่ได้อย่างถูกต้อง คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาร่วมกันพร้อมที่จะแก้ปัญหที่เกิดขึ้นด้วยสำนึกรักถิ่นเกิดของตนเอง เกิดการบูรณาการเชื่อมโยงความร่วมมือ มีการวางแผนงานในการทำงานร่วมกันระหว่างทีมผู้วิจัยที่เป็นคณาจารย์จากวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์กับนักวิจัยชุมชน รวมทั้งหน่วยงานฝ่ายปกครองและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนพระสงฆ์ ในการจัดทำแผนพัฒนาาร่วมกัน แล้วนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอต่อองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

จากงานวิจัยทำให้ชุมชนสายยาว 5 หมู่บ้าน 371 ครัวเรือน เห็นความสำคัญความเป็นเครือญาติมีสายใยของความเป็นทายาทจากเชื้อสายเดียวกัน ที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมร้อยกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังเกลียวเถาวัลย์ที่ร้อยรัดพันผูกกันมาดุจสายใยที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนทั้ง 5 ชุมชนเข้าด้วยกัน จึงทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ จะเห็นได้จากความร่วมมือของชุมชน มีความสามัคคีทำให้การบริหารจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมชุมชนสายยาว หมู่บ้านที่รวมตัวกันเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และศูนย์เรียนรู้ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ให้กับกรรมการและสมาชิกกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ภายในชุมชนและสังคมภายนอกในเรื่องอาชีพและรายได้ บริการที่พัก “โฮมสเตย์” ในชุมชนสายยาว เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ใช้บ้านเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยง กับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกัน และการบริหารเงินกองทุนชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนให้ชุมชนมีศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มอำนาจการต่อรองเพิ่มช่องทางการตลาดให้กลุ่มอาชีพ การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งแต่อย่างใดกลับให้คุณค่าเห็นความสำคัญในสายใยของเครือญาติจากการทำงานร่วมกันของทีมวิจัย

พระสงฆ์ในชุมชนสายยาวมีบทบาทมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีจำนวน 2 วัด ได้ใช้หลักธรรมศีล 5 ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน และได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดีจะเห็นได้จากการทะเลาะวิวาท การลักขโมย การผิดประเวณี การหลอกลวง และที่สำคัญมีการตีมีเครื่องตีมีแอลกอฮอล์ลดลง มีการเข้าวัดฟังธรรมมากขึ้น คนในชุมชนเชื่อฟังและปฏิบัติตามพระสงฆ์และผู้นำ ทำให้เกิดความสามัคคี ความร่วมมือ ชุมชนสายยาวเป็นกลุ่มหมู่บ้านหนึ่งที่ได้รับการรับรองเป็นหมู่บ้านรักษาศีล 5 จากผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ นายเสรี ศรีหะไตร โครงการบุรีรัมย์ 9 ดี ส่งผลให้ชุมชนสายยาวลดปัญหาอาชญากรรมอีกด้วยนอกจากปัญหาด้านน้ำแล้งในชุมชน

2) โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลจากงานวิจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนหลายด้านมีการยกระดับความเชื่อชุมชนเรื่องศาลปู่ตา (กระตมตา) โดยศาลปู่ตา (กระตมตา) กะบกใหญ่ ตั้งอยู่ทางเข้าป่าชุมชนชุมแสง ซึ่งชุมชนมีความเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์

คอยคุ้มครอง ดูแล ปกป้อง รักษา ไม่ให้ใครเข้ามาทำลายหรือทำมีดมีร้ายต่อป่าหรือสิ่งสารสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า เพื่อลดการทำลายป่าชุมชนลง ให้มีความเกรงกลัวต่อการใช้ประโยชน์จากป่าจนเกินขอบเขต มีกิจกรรมการบวชป่าทำพิธีโดยพระสงฆ์ที่ชาวบ้านเลื่อมใสศรัทธาอยู่ในชุมชน ซึ่งพิธีกรรมนี้เป็นความเชื่อของคนในชุมชนว่าต้นไม้ที่ถูกบวชแล้วเป็นการขอหรือบิณฑบาตให้เว้นจากการทำลายห้ามตัด หากใครฝ่าฝืนจะเกิดเภทภัยกับตนเองและครอบครัว มีการบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา และพิธีกรรมบูชาผีปู่ตาให้บ่อยครั้งขึ้น พิธีกรรมต่างๆที่จัดขึ้นเป็นกุศโลบายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนเป็นการสร้างความศรัทธาจากประชาชนให้มีความเคารพต่อป่าและธรรมชาติจากองค์รวัดและพระสงฆ์อย่างเหนียวแน่น ซึ่งมีวิธีคิดและวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อเรื่อง ตาและยายเฒ่าประจำป่าคอยดูแลปกป้องรักษาป่า ซึ่งจะทำให้คนที่มาหาของป่ามีความเกรงกลัว ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมกันโดยทางอ้อม คือ การเกรงกลัวบาปซึ่งตรงกับคำสอนของการพระพุทธศาสนา นั่นเอง ส่งผลให้สภาพของคนและป่าไม่ยังคงสมบูรณ์ นับเป็นการนำความเชื่อหลักธรรมของศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาป่า พิธีเช่นตาเช่นยาย จะจัดทำพิธีปีละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนถึงความสำคัญของป่าไม้ โดยชาวบ้านจะไปร่วมกัน ในช่วงเดือน พฤษภาคม โดยใช้สายสิญจน์ล้อมอาณาบริเวณพิธี ให้พ่อพราหมณ์เป็นผู้ทำพิธี นิมนต์พระสงฆ์ประกอบพิธีทางศาสนา สวดมนต์ หลังพิธี จะเป็นการผูกผ้าเหลืองให้กับต้นไม้ หรือการบวชป่า เพื่อเป็นสิริมงคล ส่วนมากจะเน้นทำพิธีที่บริเวณต้นกระบกใหญ่ ซึ่งมีศาลตายายตั้งอยู่แล้ว ปัจจุบันศาลตายายดังกล่าวได้ปรับปรุงขึ้นใหม่ โดยคณะผู้วิจัยเป็นเจ้าภาพหลักและประชาชนได้มีส่วนร่วมดำเนินการ โดยใช้สายสิญจน์โยงรอบต้นไม้ที่มีความหลากหลายทางพันธุกรรมและมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ อีกทั้งชาวบ้านยังมีการปลูกต้นไม้เพิ่มในป่าหลังทำพิธีเป็นประจำทุกปี ในบริเวณพื้นที่ป่าที่เสื่อมโทรม มีจิตสำนึกร่วมของประชาชนให้เห็นความสำคัญ ในการเก็บของป่าในปริมาณที่พอเหมาะ ไม่ทำลายต้นอ่อนของพืชหรือเก็บพืชอาหารที่ยังไม่ได้ขนาดที่ยังไม่โตเต็มที่เพื่อคงไว้ให้เจริญเติบโตหรือขยายพันธุ์เป็นต้นใหม่บ้างตามสมควร มีการกำหนดกฎระเบียบที่ชัดเจนและประชาสัมพันธ์ให้ทราบโดยทั่วกัน สร้างข้อตกลงในการเข้าเก็บหาของป่าร่วมกัน ให้อำนาจแก่คณะกรรมการป่าชุมชนให้สามารถดูแลป่าได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสม องค์การบริหารส่วนตำบล (ชุดเก่าก่อนมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารชุดใหม่) เข้ามามีบทบาทมากขึ้นเห็นความสำคัญของป่าชุมชน มีการปรับปรุงแนวเขตป่าชุมชนชุมแสงด้วยการขุดเป็นคลองน้ำล้อมรอบเป็นแนวเขตชัดเจน ซึ่งการขุดคลองเป็นการแสดงแนวเขตของป่าแต่ที่สำคัญป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนด้วย เพราะที่ผ่านมามีการบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อทำพื้นที่การเกษตร ทำไร่ อ้อย ปลูกมันสำปะหลัง และพืชเศรษฐกิจอื่นๆ เป็นปัญหาของชุมชนมาช้านานยากที่จะแก้ไขในระดับชุมชนได้ แม้ว่านโยบายของรัฐหรือกฎหมายมอบให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้กำกับดูแลที่รกร้างว่างเปล่า ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ใดใด บางทีก็เป็นช่องว่างให้ผู้ที่มีอำนาจในองค์กรดังกล่าวหาประโยชน์จากที่ดินประเภทดังกล่าว ป่าชุมชนแสงก็เช่นกันเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นทีมวิจัยก็ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสนับสนุนหรือนโยบายด้านอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ได้รับความใส่ใจเท่าที่ผ่านมา ก็ถือว่าเป็นด้านสำคัญที่เป็นอุปสรรคในการทำงานหากผู้บริหารในพื้นที่ไม่ให้ความสำคัญและมองเห็นคุณค่าของป่าชุมชน จากการขุดคลองรอบพื้นที่แล้วยังได้มีการปรับปรุงถนนแนวเขตป่าชุมชนชุมแสงด้วยหินคลุก ซึ่งปกติเป็นถนนดินบดธรรมดา สร้างปัญหาให้กับชุมชนมาก เนื่องจากหน้าฤดูแล้งไม่มีฝนเวลารถวิ่งไม่ว่าจะเป็น

รถจักรยานยนต์ รถยนต์ก็ตีก็จะคลั่งไปด้วยฝุ่น พอหน้าฤดูฝนก็จะเป็นเลนตรมรถผ่านไม่ได้ แต่ชุมชนมีความจำเป็นต้องใช้เส้นทางเข้าไปเก็บของกินในป่าและใช้สัญจรเชื่อมโยงหมู่บ้านตำบลอื่นด้วย จากการเคลื่อนไหวของทีมนักวิจัยชุมชนในโครงการก็มีส่วนในการปรับปรุงถนนในครั้งนี้ เพื่อสะดวกหลายประการ ไม่ว่าไปทำพิธีหรือกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน เข้าไปเก็บของป่า ใช้เป็นทางสัญจรไปต่างหมู่บ้านได้สะดวกยิ่งขึ้น ข้อสังเกตก็มีผลเสียเช่นเดียวกันหากมีผู้คิดไม่ดีต่อป่าชุมชนก็จะสะดวกในการกระทำผิด บรรทุกไม้ที่ลักลอบตัด พืชพรรณในป่าก็จะถูกลักลอบออกไปได้โดยง่ายหากไม่มีมาตรการในการป้องกันที่เข้มงวด

3) โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหานี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อำเภอนองกิ่ง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลจากงานวิจัยครั้งนี้ทำให้รู้ที่มาของปัญหานี้สินของ 3 ชุมชน บ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง เกิดจาก 1) ความต้องการสิ่งของหรือสินค้าลดราคาตามห้างสรรพสินค้าทั้งที่มีความจำเป็นและไม่จำเป็นในการดำรงชีวิต 2) การขาดสภาพคล่องทางการเงินส่วนใหญ่ประสบปัญหาจากการใช้บัตรเครดิตและไม่สามารถหาเงินมาชำระได้ทันตามกำหนด จำเป็นต้องกู้ยืมเงินหรือเงินยืมรายวัน 3) ค่าใช้จ่ายมากกว่ารายได้แต่ละครัวเรือนก็มีรายการค่าใช้จ่ายที่แตกต่างกัน เมื่อถึงเวลาที่รายจ่ายมากกว่ารายได้ หลายคนจึงต้องกู้ยืมสินทั้งจากคนรอบข้าง เพื่อน ๆญาติสนิท ขอสินเชื่อจากธนาคารหรือนำทรัพย์สินไปจำนำ 4) ขาดวินัยในการใช้เงิน ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล มีทัศนคติต่อเงินว่าเป็นทาสของคนเรา เมื่อมีเงินแล้วต้องใช้เงินเพื่อใช้ประโยชน์จากเงินให้เต็มที่ ใช้เงินที่หามาได้หมดไปอย่างรวดเร็ว เกิดอาการชักหน้าไม่ถึงหลัง ทำให้ต้องไปกู้ยืมสินจากแหล่งทุนต่างๆ 5) การลงทุนสร้างธุรกิจของตนเองที่ต้องใช้เงินทุนสูงแล้วแต่ประเภทของธุรกิจ หากมีการจ้างพนักงาน เช่าพื้นที่สำนักงาน ก็จะมีค่าใช้จ่ายตามมาอย่างมากมายเป็นเงาตามตัว และยังต้องมีทุนหมุนเวียนสำหรับผลิตสินค้าและบริการรวมถึงการประชาสัมพันธ์และการหาช่องทางจัดจำหน่าย หนี้ลักษณะนี้ก็ถือว่าเป็นหนี้ที่มีประโยชน์ เพราะสามารถสร้างรายได้กลับมาได้ สิ่งสำคัญก็คือการศึกษาถึงธุรกิจที่จะลงทุนให้ชัดเจน 6) เกิดขึ้นตามกฎหมาย การละเมิดที่ก่อขึ้นทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจหรือเจตนา เช่น กรณีประมาทขับรถชนคนอื่นบาดเจ็บหรือตาย จะต้องชดเชยค่าเสียหาย ค่ารักษา ค่าทรัพย์สินหรือค่าสินไหมทดแทนให้คู่กรณี หรือการค้ำประกันหนี้ให้คนอื่นเป็นต้น และ 7) การพนันทุกรูปแบบ จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชน โดยเข้าร่วมทดลองนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันพร้อมกับจดบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวันแล้วสรุปว่าครอบครัวมีรายรับในแต่ละวันมาจากไหนเป็นจำนวนเท่าไร และในแต่ละวันใช้จ่ายอะไรไปบ้าง แล้วผลเป็นอย่างไรระหว่างรายรับกับรายจ่ายอันไหนมีจำนวนเงินมากกว่ากัน ในครัวเรือนหรือผู้ทดลองจะต้องแยกแยะหรือวิเคราะห์ว่าเราจะเพิ่มหรือลดการใช้จ่ายในแต่ละวันอย่างไร จากนั้นวางแผนการเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายในส่วนที่ไม่จำเป็น ดำเนินการอย่างนี้ก็จะเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนว่า สาเหตุการเป็นหนี้มาจากอะไรบ้าง หลักธรรมหลักการนี้สามารถทำให้คนชุมชนลดการเป็นหนี้ลงได้ สามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชน สังคมน่าอยู่ ปัญหาที่ประสบอยู่ก็ลดน้อยลง ประกอบปัญหานี้สินทั้ง 3 ชุมชนได้รับการแก้ไขจากผู้นำชุมชนโดยอาศัยองค์กรการเงินในชุมชนที่ตั้งขึ้นตามนโยบายของภาครัฐ เช่น กองทุนหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันได้จดทะเบียนเป็นสถาบันการเงินในชุมชนมีฐานะเป็นนิติบุคคล ถือเป็น

เอาใจใส่ของคนในชุมชนด้วยกัน แนวทางนี้เป็นที่น่ายกย่องสรรเสริญในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ยากไร้ เป็นหนี้สินโดยสุจริตอีกทางหนึ่ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงและแนวคิดเกิดจากการค้นหาสาเหตุการเป็นหนี้ ของทีมวิจัยชุมชนทำให้คนในชุมชนบางส่วนได้รับการช่วยเหลือในเบื้องต้นตามความเหมาะสม

4) โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลจากงานวิจัยครั้งนี้ยังไม่พบการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม เพียงแต่แรกเริ่มในระยะที่ 1 ของการดำเนินงานวิจัย พบว่า ทีมวิจัยชุมชนมีการตื่นตัว เห็นได้จากการจัดกิจกรรมที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ โดยเฉพาะพระอธิการสมบูรณ์ วิสุโท เจ้าอาวาสและเป็นหัวหน้าโครงการฝ่ายชุมชน และนางสาวพิชญ์สุตา สุทินรัมย์ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนด้วย รวมทั้งทีมวิจัยชุมชนมีความสนใจเข้าร่วมทุกกิจกรรมที่ชุดแผนโครงการ จัดขึ้น ทุกคนมีความหวังต้องการภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้ได้รับการรับรองจากหน่วยงานทางการแพทย์ ต้องการจดลิขสิทธิ์เป็นของตนเอง ต้องการสร้างเป็นหลักสูตรแพทย์ทางเลือกในสถานศึกษาเพื่อเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาให้คงอยู่และช่วยผู้เจ็บป่วยให้พ้นทุกข์ทรมานจากโรคร้ายที่เผชิญอยู่ แต่กระบวนการดังกล่าวยังไม่ไปถึงแม้ว่าทีมพี่เลี้ยงผู้ประสานงานชุดโครงการพยายามจะให้หัวหน้าโครงการ (พระครูปริยัติปัญญาโสภณ) ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนหรือสัญญาาก็ไม่เป็นผล แม้ช่วงระยะที่ 2 ก็ไม่มีการตอบสนอง คงยึดแนวทางการทำงานของตนเอง ซึ่งถือเป็นบทเรียนสำคัญ สำหรับการเลือกตัวบุคคลในการการทำงานซึ่งไม่ได้ขัดแย้งกันเลยในเรื่องส่วนตัวและการทำงาน จะต้องนำไปเป็นกรณีศึกษาเช่นกัน ผลที่ได้เลยไม่ได้เกิดขึ้นกับชุมชนตามสมควรที่จะได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ แต่กระนั้นทีมวิจัยก็ไม่ได้อะไรความพยายาม นำภูมิปัญญาที่มีอยู่ไปใช้และนำเสนอต่อหน่วยงานต่างๆ ทั้งในพื้นที่ และระดับสูงขึ้นไป จากความมุ่งมั่นดังกล่าวเป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่ง

5.4 ปัญหาอุปสรรค

จากการลงพื้นที่ทั้ง 4 โครงการย่อยพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการในแต่ละโครงการ 1) โครงการการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วยวิธีการตอกเส้นของชุมชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง มีปัญหาเรื่องการจัดกิจกรรมในระยะที่ 2 เนื่องจากเวลาว่างไม่ตรงกันระหว่างหัวหน้าโครงการวิจัย (พระครูปริยัติปัญญาโสภณ) กับนักวิจัยชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นแพทย์ทางเลือก(ตอกเส้น) ประกอบกับมีภาระงานที่ไม่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม 2) บทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ โครงการนี้ถือว่าได้ทำกิจกรรมลู่ทางตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และยังได้เห็นความสามัคคี การมีส่วนร่วมของทีมวิจัยและคนในชุมชน ส่วนการแก้ปัญหาในพื้นที่นั้นอยู่ในระดับเป็นที่น่าพอใจจากการกระเพื่อมในส่วนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งจะต้องติดตามต่อไป 3) โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ตำบลชุมแสง อำเภอกะสัง ได้ให้หัวหน้าโครงการ (ดร.พัฒนา พรหมณี) เขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ส่ง สกว.พร้อมสรุปการเงินในส่วนที่ทำกิจกรรมและค่าใช้จ่ายลงในพื้นที่ตามความเป็นจริง ส่วนที่เหลือให้นำส่งคืน สกว.ในระยะเวลาที่ สกว.กำหนด พร้อมกันนี้ได้แจ้งให้นางหญัตย เนาว่าโรสง หัวหน้าโครงการฝ่ายชุมชนทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและกระบวนการขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยแล้ว 4) โครงการการปรับใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหานี้สินภาคครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาบ้านโคกหนองหิน บ้านโคก บ้านบุ ตำบลบุกระสัง อ.หนองกี่ ได้มีการ

เรียกประชุมทีมวิจัยและสัมภาษณ์คนในชุมชนที่ได้นำหลักฐานไปทดลองปฏิบัติที่ได้ผลสามารถลดหนี้สินได้โดยอาจารย์ศิริพร โคตะวินนธ์ ผู้ทรงคุณวุฒิก็เป็นที่น่าพอใจ คนในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นต่อหลักฐานหากนำไปปฏิบัติจริงจึง ปัญหาหัวหน้าโครงการ (นางสาวสมพร มั่งคั่ง) ไม่ได้ลงพื้นที่วิจัยตามสมควร เนื่องจากอยู่นอกพื้นที่และเรื่องเวลาว่างไม่ตรงกันกับนักวิจัยชุมชน

5.5 บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการวิจัย

โครงการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักฐานในพระพุทธศาสนา แบบบูรณาการได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีการวิจัยที่ตั้งไว้แม้ว่าการดำเนินการจะไม่บรรลุเป้าหมายบางกิจกรรมไม่ได้จัด บางพื้นที่มีการเคลื่อนไหวไม่เต็มที่ แต่ก็บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการจากกระบวนการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยหลักฐานในพระพุทธศาสนา บทเรียนจากการดำเนินงานวิจัย พบว่า

1. เป็นครั้งแรกของการบริหารจัดการของผู้ประสานงานชุดโครงการแผนที่ใหม่ต่อการทำวิจัยแบบชุดโครงการและการมีส่วนร่วมของชุมชน ขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการงานวิจัยแบบชุดโครงการ
2. คณาจารย์ในฐานะนักวิชาการขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน และเป็นครั้งแรกที่ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ยังขาดความเข้าใจในทิศทางการวิจัย แม้จะได้รับการชี้แจงวิธีการดำเนินการวิจัยแล้วก็ตาม
3. คณาจารย์ยังติดความเป็นผู้นำความเป็นครู มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูงว่าจะต้องนำไปทุกเรื่องโดยการคิดแทนคนอื่น ฟังความเห็นแต่ไม่นำมาพิจารณา เอาความคิดตนเองเป็นใหญ่ และนำความคิดตัวเองไปใส่ให้คนอื่น (บางฐานะเข้าใจว่าตัวเองเป็นเทวดาจะต้องมีคนถวายรำไป)
4. คณาจารย์มีภาระงานในหน้าที่มากเกินไป และยังไม่เห็นความสำคัญของงานวิจัยโดยเฉพาะงานวิจัยที่ทำร่วมกับคนอื่น ถือเป็นเรื่องยุ่งยากมากเรื่อง (ความคิดก่อนเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) บังคับ)
5. ขาดการยอมรับให้ความสำคัญต่อบุคคลในองค์กรของวิทยาลัยหากไม่ใช่คนในของตนเอง (ทำดีเสมอตัว ทำชั่วถูกกระทำซ้ำเติม) จะไม่ได้รับการสนับสนุนหรือส่งเสริมเท่าที่ควร แต่ผลงานนำเอาไปใช้เพื่อตอบประกันคุณภาพการศึกษา ไม่นับเป็นผลงานในการพิจารณาความดีความชอบเลื่อนขั้นเงินเดือนหรือค่าตอบแทน
6. คณะทำงานบางคนรู้มากเกินไปแล้วไม่ปฏิบัติตามระเบียบวิธีวิจัยแล้วชักนำให้นักวิจัยหรือทีมวิจัยให้ทำผิดจรรยาบรรณที่ควรปฏิบัติ และสร้างปัญหาเรียกร้องประโยชน์พร้อมเสนอการเขียนรายงานให้โครงการย่อยในระดับต่างๆ
7. ทีมวิจัยบางโครงการถูกเสียมสอนในทางที่ไม่ถูกต้องจากผู้รู้กระบวนการงานวิจัยที่เคยทำงานด้านวิจัยเพื่อชุมชนมาก่อน

จากบทเรียนดังกล่าวข้างต้นเป็นเหตุจะต้องพิจารณาหลักฐานที่ต้องนำมาใช้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยในทุกระดับว่าควรมีมาตรการในการควบคุมนักวิจัยอย่างเข้มงวดเพื่อไม่ให้ผู้คนบางกลุ่มหรือเป็นรายบุคคลมาแสวงหาผลประโยชน์จากงานวิจัยและผลการวิจัยก็เป็นเพียงการมโนคิดไปเองไม่สามารถไปปรับใช้แก้ปัญหาได้อย่างแท้จริงและควรกำจนนักวิจัยประเภทนี้ออกไปจากทำเนียบนักวิจัยรวมทั้งนักวิชาการด้วย ควรมีมาตรการลงโทษนักวิจัยประเภทนี้อย่างจริงจังด้วย

5.6 ข้อเสนอแนะ

เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้

5.6.1.1 ควรมีการพัฒนาารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะชุมชนเป็นสังคมฐานรากที่คนในชุมชนให้ความเลื่อมใสศรัทธา นับถือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า หากมีปัญหขึ้นในชุมชน คนในชุมชนจะได้นำหลักธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.6.1.2 ควรจัดให้มีการเรียนรู้เป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือโครงการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านหลักธรรมกับประชาชนทั่วไป เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่า ให้ความสำคัญต่อหลักธรรม ก่อให้เกิดทักษะ ปฏิบัติได้ถูกต้อง เหมาะสม นำไปใช้แก้ไขปัญห ตลอดจนการปฏิบัติให้เห็นผล ทำให้ชุมชน สังคม สงบสุขเรียบร้อย โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ และวัดหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

5.6.1.3 ควรมีการรวบรวมหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหในชีวิตประจำวัน ทำเป็นหนังสือ ซีดี ให้หลากหลาย เหมาะสม อ่านเข้าใจง่าย น่าสนใจ หรือป้ายประชาสัมพันธ์ หลักธรรมควรปฏิบัติ สร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างปกติสุข โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ และวัดหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

5.6.1.4 ควรนำการพัฒนาารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการที่พัฒนาขึ้นไปกำหนดเป็นนโยบายและแผนงาน ดำเนินในชุมชนท้องถิ่น โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และกระทรวงมหาดไทย

5.6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

5.6.2.1 ควรวิจัย ประเมิน และติดตามผลชุมชนหลังได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการแก้ปัญหา

5.6.2.2 ควรวิจัยการพัฒนาารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

5.6.2.3 ควรวิจัยการมีส่วนร่วมในการจัดการแก้ปัญหาด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาทุกภาคส่วน

5.6.2.4 ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการยกระดับคนในชุมชนที่สามารถแก้ปัญหาด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแกนนำในการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อไป

5.6.2.5 ควรวิจัยและสร้างสื่อเผยแพร่ความหลักธรรมในพระพุทธศาสนาทางระบบอินเทอร์เน็ตสู่ประชาชนทั่วไป เพื่อการค้นคว้าด้วยตนเอง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตติธเนศ ชูจิตร และคณะ. 2553. การพัฒนากลไกการจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่
อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา ทองทั่ว และคณะ. 2555. รูปแบบในการขับเคลื่อนหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระบบ
การทำงานวิจัยของมหาวิทยาลัยกรณีศึกษา:มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา วงษ์สวัสดิ์ และคณะ. 2560. การพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ครรชิต พิระภาค และคณะ. 2557. การบูรณาการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการที่ดินโดยชุมชนและ
การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ เขตองค์การบริหารส่วนตำบลแม่พูล
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ฉันทนา เวชโอสถศักดิ์ และคณะ. 2556. บทสรุปแนวทางการพัฒนาระบบและกลไกหน่วยวิจัยเพื่อ
พัฒนาท้องถิ่นในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นงเยาว์ เอียดตรง. 2543. การวิเคราะห์หลักสูตรสู่แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการทุก
กลุ่มประสบการณ์. กรุงเทพฯ : บริษัท เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด.
- บุญทวรรณ วิงวอน และคณะ (2556: บทคัดย่อ) การบูรณาการทุนทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวในการ
เชื่อมโยงสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ
จังหวัดลำปาง
- พระครูอมรชัยคุณ และคณะ (2556: บทคัดย่อ) ศึกษาแนวทางการใช้ไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมและ
ป้องกันปัญหาสุขภาพจิต (ความพิการทางจิต) ในกลุ่มผู้สูงอายุ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัด
นครราชสีมา
- พระเทพเวที (ประยุตฺรปยุตโต). 2532. เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2540. พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.
- พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2541. ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- ไพโรจน์ ต้นมิ่ง. 2551. การพัฒนารูปแบบการจัดการพื้นที่ป่าสาธารณะ : กรณีศึกษาบ้านห้วยโตก
ตำบลนาโป่ง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ. 2553. เสริมสร้างเครือข่ายการแพทย์พื้นบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
ตอนบน ระยะที่ 2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิจารณ์ พานิช.ศ.นพ.. ระบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่น. www.geocities.com/db2545/book1/03.html.
http://www.vijai.org/Tool_vijai/05/01.asp. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2560.
- วิสุทธิ์ เวียงสมุทร และคณะ. 2558. การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนใน
การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก : กรณีโรงเรียนบ้านตานเจริญตากอก
วิทยาสรค ตำบลเกายาดี อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย.

- วีรพจน์ ลำโป และคณะ. 2556. บทสรุปการพัฒนารูปแบบการทำนาข้าวอินทรีย์ของชุมชนเขาพระยาบังสา ตำบลควนโพธิ์ อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วัชรารณ วัฒนข้า และคณะ. 2552. การพัฒนารูปแบบการเกษตรในพื้นที่กิ่งเมืองเพื่อการพึ่งตนเอง : กรณีศึกษาบ้านติดต่อดำบลนาอาน อำเภอเมือง จังหวัดเลย.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วรรณภา แก้วแกมเกษ และคณะ. 2552. การเสริมสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม : กรณีศึกษากลุ่มผลิตถัวยำไมไฟ บ้านผางาม ตำบลปวนพ อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วรทัศน์ อินทร์คัมพร. 2548. แนวคิดในการพัฒนา. กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์
- ศุภลักษณ์ วิริยะสมัน และคณะ. 2556. การพัฒนากลไกการจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุภาวิณี ทรงพรวาณิช และคณะ. 2556. แนวทางการยกระดับสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ปที่ 3. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เสรี พงศ์พิศ. 2555. บทสัมภาษณ์ เรื่อง “บูรณาการกับการนำไปใช้”. หนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ฉบับลงวันที่ 15 ก.พ. 2555
- ศรธาณินดิย เล็กสุทธิ และคณะ. 2559. การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผาฝายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผาฝายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแมแรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมฤทธิ ไชยมงคล และคณะ. 2552. การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสากลในการพัฒนาอาชีพการผลิตเมี่ยงแบบยั่งยืนของชุมชนบ้านปางอั้น ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุทัยวรรณ เงินประเสริฐ และคณะ. 2558. รูปแบบการฟื้นฟูอาหารพื้นบ้านไทปะคำเพื่อการสร้างสุขภาวะตานโภชนาการของชุมชนตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อาภาภรณ์ พุทธปวน และนางอรุณญา กันทะธง และคณะ. 2557. แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้วยวิถีพุทธธรรมในการบริหารจัดการของกลุ่มออมทรัพย์สตรีตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรัญญ์ มูลคำ และคณะ. 2543. Child Centred : Storyline Method: การบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร : ดวงกลมสมัย.
- seenam38@1234.comงานวิจัยท้องถิ่นคืออะไร. วันจันทร์ที่ 25 กรกฎาคม 2559. <http://oknation.nationtv.tv/blog/seenam/2016/07/25/entry-1>. สืบค้นเมื่อ วันที่ 9 ตุลาคม 2560.